РӘМИ ГАРИПОВ • РАМИ ГАРИПОВ

Минем антологиям

Моя антология

РӘМИ ҒАРИПОВ · РАМИ ГАРИПОВ

Минең антологиям

Моя антология

Тәржемәләр

Переводы

КИТАП
ӨФӨ · 2022

УДК 82-1
ББК 84-5
F21

Fарипов, Р. Й.

F21 Минең антологиям = Моя антология : тәржемәләр, робағиҙар / Рәми Fарипов. — Өфө : Китап, 2022. — 416 бит.

ISBN 978-5-295-07779-1

Рәми Fарипов талантлы шағир булыу менән бергә ғәжәйеп оҫта тәржемәсе лә ине. Ул донъя лирикаһына өлөш индергән күренекле шағирҙар ижадын башҡорт уҡыусыһына бөтә күркәмлегендә еткереү йәһәтенән тиңдәшһеҙ өлгөләр ҡалдырҙы. Ошо антология — халыҡтар дуҫлығы китабы — уҡыусыларҙы донъя шиғриәте өлгөләре һәм Fүмәр Хәйәмдең робағиҙары менән таныштыра.

Ко всем языкам Рами Гарипов относился с одинаковым уважением. Диапазон переводимой им поэзии был широк и по временным, и по географическим меркам. Во славу своего языка он создал книгу переводов, в которой башкирский зазвучал полнее и глубже.

УДК 82-1
ББК 84-5

ТП – 039/22

ISBN 978-5-295-07779-1

© Fарипов А. Р., Fарипова Г. Р., 2022
© Бикбаева Ф. Я., Бикбаев А. А., Бикбаев Э. А., баш һүҙ, 2022
© Кирәева Л. М., баш һүҙ, 2022
© БР-ҙың Зәйнәб Биишева ис. Башҡортостан «Китап» нәшриәте ДУП-ы, биҙәлеш, 2022

Рәми Гарипов тәржемәһендә донъя шигриәте өлгөләре

Мировая поэзия в переводах Рами Гарипова

##ҺҮҘ СӘНҒӘТЕНӘ ҺӘЙКӘЛ

Ваҡыттан һәм замандан, уларҙың бар ымһындырғыс төҫтәренән, ҡалыплашҡан ҡанундарынан өҫтөн булған төшөнсәләр бар: намыҫ, мөхәббәт, изгелек... Тап уларға таянып уҙғаныбыҙҙы барлайбыҙ, маҡсаттарыбыҙҙы билдәләйбеҙ. Һәм ошо саҡта йыш ҡына бөйөк шәхестәребеҙҙең исемдәре рухи маяҡ булып алға баҫа. Улар араһында мәшһүр шағир Рәми Ғариповтың яҡты образы һәм йөрәктән сыҡҡан һүҙе — баһалап бөткөһөҙ ҡиммәтле ижади мираҫы ла бар.

Ул — талантлы шағир булыу менән бергә ғәжәйеп оҫта тәржемәсе лә. Шуныһы бик үкенесле: башҡорт әҙәбиәтендә художестволы тәржемәне иң бейек баҫҡыстарға күтәргән Рәми Ғариповҡа үҙенең тәржемәләрен айырым китап итеп күрергә насип булмай. Япон, фарсы, үзбәк, әрмән, ҡытай, грузин, ҡырғыҙ, осетин, авар, сыуаш, украин һәм башҡа милләт шағирҙарының тәржемәләре ингән, әҙиптең үҙ ҡулдары менән туплаған «Минең антологиям» китабы Рауил Бикбаевтың «Дуҫлыҡ китабы» тигән баш һүҙе менән шағир үҙе үлгәндән һуң ғына, 1990 йылда, донъя күрҙе. Мәшһүр фарсы-тажик шағиры Ғүмәр Хәйәмдең робағиҙары ғалим Ғайса Хөсәйеновтың инеш мәҡәләһе менән 1992 йылда айырым китап булып баҫылып сыҡты, ә 2007 йылда яңынан нәшер ителде. Рәми Ғариповтың тәржемәләре шулай уҡ шағирҙың һайланмалар китабының 3-сө томында (Әҫәрҙәр, 3-сө том. Өфө: Китап, 2001) урын алды.

Ғалимдар һәм тәржемәселәр фекеренсә, иң ауыры — шиғри тәржемә. Ысынлап та, бер яҡтан, идея-тематик йөкмәткене лә бирергә, икенсе яҡтан, шиғырҙың формаһын, ритмын, үлсәмен һәм башҡа һыҙаттарҙы ла һаҡларға кәрәк. Шиғри тәржемәлә ирекле фекерләүгә юл ҡуйыла, әммә төп нөсхәнән бик ситләшергә, авторға хыянат итергә лә ярамай. Шағир,

тәржемәсе һәм әҙәби тәнҡитсе В. А. Жуковский шулай тигән: «Проза тәржемәсеһе — ҡол, шиғыр тәржемәсеһе — көндәш». Был хакта Рәми Ғарипов та бик уйланғандыр, көндәлектәрендә теркәп ҡуйылған юлдар шуны һөйләй: «Нөсхәнең ҡоло булыу үҙендәге шағирҙы һәләк итә. Һин ижад итергә тейешһең. Ләкин нөсхәнең үҙенсәлеген, колоритын, буяуҙарын һаҡларға кәрәк. Ошонда инде тәржемәсенең таланты, һүҙҙәрҙе һайлай белеү нөсхәнең рухына инеүҙән генә булырға мөмкин» (13.04.1954). Тәржемә итеүгә маҡсатлы рәүештә һәм яуаплылыҡ менән ҡарау, үҙең шиғыр яҙыуҙан да ауырыраҡ һәм бөйөгөрәк эш икәнен аңлау ярылып ята ижадсы өсөн программа булырҙай был фекерҙәрҙә. Унан тыш, телде генә түгел, халыҡтың тормош-көнкүрешен, сәнғәтен, тарихын, этнографияһын өйрәнеү зарурлығы хаҡында ла уйланыуҙары байтаҡ шағирҙың.

Рәми Ғарипов донъя әҙәбиәтен халҡына яҡынайтыу юлында шул тиклем бирелеп эшләй. Ғүмәр Хәйәм робағиҙарын тәржемәләүгә тотонғас, ул тажик теленең аһәңен, моңон нығыраҡ тойоу һәм өйрәнеү өсөн Тажикстанға барырға теләй. Әммә ҡаршылыҡтарға осрай һәм дуҫы — яҙыусы Әхиәр Хәкимгә мөрәжәғәт итә. Уның ярҙамы һәм командировка юллауы арҡаһында 1975 йылда Ташкентта, Сәмәрҡәндтә, Бохарала, Дүшәмбелә уңышлы йөрөп ҡайтҡас, Рәми Ғарипов шулай ти: «Фарсы теленең бөйөк шиғриәт теле булыуына тағы ла бер тапҡыр ышандым».

Сит телде, халыҡтың холоҡ-фиғелен өйрәнеү, фекерләүен аңлау арҡаһында Рәми Ғариповтың тәржемәләре теүәллеге, нәфислеге, башҡортса тәбиғи яңғырашы менән айырылып тора.

Солнце розами я заслонить не могу,
Тайну судеб словами раскрыть не могу.
Из глубин размышленья я выловил жемчуг,
Но от страха его просверлить не могу.

(Вл. Державин)

Ҡояштай гөл һибер инем, — ҡулдан килмәй,
Заман серен сисер инем, — ҡулдан килмәй.
Бөртөк мәрйен таптым фекер диңгеҙендә,
Ҡурҡам шул бик: тишер инем, — ҡулдан килмәй.

Ошо миҫалдан да Рәми Ғариповтың тәржемә эшенә етди ҡарағаны, художестволы текстың мәғәнәһе үҙгәрмәһен өсөн шул тиклем һаҡсыл эш иткәне күренеп тора. Иғтибарлап ҡараһаң, шиғри юлдарҙы тура килтереү кеүек ябай бер һыҙатты юғалтмау өсөн дә күпме көс кәрәк! Эйе, ҡайһы бер илдәрҙә, мәҫәлән, Францияла әле лә шиғырҙарҙы проза менән тәржемә итәләр. Был төп нөсхәнең мәғәнәһен биреү өсөн шулай эшләнә. Ләкин асылда бит шиғыр шиғыр булыуҙан туҡтай, уның эстетик әһәмиәте юғала түгелме?..

Ғәҙәттә, сит телдәге текстарҙы башҡортсаға ауҙарыу өсөн тәржемәселәр рус телендәге варианттҡа мөрәжәғәт итә. Бында ла Рәми Ғариповты ижади эҙәрмәнлек рухы ташламай. Ғүмәр Хәйәмде тәржемә иткәндә генә лә уның төрлө авторҙарҙың варианттарына мөрәжәғәт иткәне күренеп тора: В. Державин, Г. Плисецкий, И. Тхоржевский, О. Румер, И. Сельвинский, Л. Пеньковский... Тимәк, сағыштырған, стилдәрҙе өйрәнгән, төрлө алымдар менән эш итеп ҡараған ул. Бына ҡайҙа ул В. Жуковский әйткән «көндәшлек»!

Белеүебеҙсә, немец шағиры Генрих Гейне әҫәрҙәрен тәржемә иткәндә, Рәми Ғарипов Вейнберг тәржемәләре менән мөрхәтһенмәй, уға ышанып етмәй, тел белгесе, ғалим Жәлил Кейекбаевҡа барып һорарға кәрәк булыр, ахырыһы, тип билдәләй...

Рәми Ғариповтың тәржемә эшмәкәрлеген, шартлыса, бер нисә төркөмгә бүлеп булыр ине:

1) көнсығыш шағирҙарының әҫәрҙәрен тәржемәләү (Ли Бо, Абдулла Рудаки, Хафиз, Жәми, Алишер Науаи, Исикава Такубоку һ. б.);

2) көнбайыш шағирҙарының әҫәрҙәрен тәржемәләү (Франсуа Вийон, Перси Шелли, Генрих Гейне, Генри Лонгфелло һ. б.);

3) рус шағирҙарының әҫәрҙәрен тәржемәләү (Александр Пушкин, Михаил Лермонтов, Федор Тютчев, Александр Блок, Сергей Есенин һ. б.);

4) туғандаш халыҡтарҙың шиғриәтен тәржемәләү (Абай, Педер Хузангай, Рәсүл Ғамзатов, Рәмис Рыҫҡолов, Сөләймән Рөстәм һ. б.).

Был тәржемәләр — үҙе бер шиғри хазина. Улар башҡорт әҙәбиәтенә, һис шикһеҙ, яңы биҙәктәр, ҡабатланмаҫ нурҙар, онотолмаҫ мотивтар өҫтәгән. Ошонда Башҡортостандың халыҡ шағиры Рауил Бикбаевтың «Минең антологиям» китабына яҙған «Дуҫлыҡ китабы» мәҡәләһендәге һүҙҙәре менән килешмәү мөмкин түгел: «Хәҙер уйлайһың да йөрәгең

һыҙланып, тағы ла аптырап ҡуяһың: ғүмере буйы халыҡтар дуҫлығы, әҙәбиәттәр дуҫлығы хаҡында хәстәрләп, үҙ милләтенә башҡа милләттәрҙең йөрәк тауышын, зиһененең нурын уларҙың шиғри ынйылары аша еткерер өсөн йәнен фиҙа ҡылып йәшәгән Рәмиҙе ниндәйҙер тарлыҡта, сикләнгәнлектә, хатта милләтселектә ғәйепләп, ҡыйырһытыр өсөн бәғзе бәндәләрҙең нисек намыҫы етте икән? Хәйер, намыҫ тураһында һорау был осраҡта урынлы ла түгелдер...»

Донъя кимәлендәге тәржемә итеү өлкәһе бөгөн ҙур үҙгәрештәр кисерә. Төрлө ижади мәктәптәр, йүнәлештәр барлыҡҡа килә. Ҡайһы берҙәре быуаттар буйына һыналған традицияларҙы үҫтерә, ҡайһылары сәйәсәт, иҡтисад, мәҙәниәт, идеология менән бәйле яңы концепциялар тыуҙыра. Төрлө фән өлкәләре һәм ағымдары (лингвистика, психолингвистика, социолингвистика, текст теорияһы, герменевтика һ. б.) киҫелешендә ул хатта ҙур бер тармаҡҡа ла әйләнеп бара. Шулай ҙа, ниндәй генә теориялар һәм тәғлимәттәр барлыҡҡа килмәһен, тәржемәнең бөйөк хеҙмәт, ә тәржемәсенең талантлы ижади шәхес икәнлеге һис тә бәхәс тыуҙырмай. Ысынлап та, бер телдән икенсе бер телгә ауҙарыу кеүек ябай бер эш кенә түгел, ә киң мәғәнәлә, мәҙәниәттәр диалогы төшөнсәһе кеүек ҡатмарлы һәм күп яҡлы процесс; башҡа халыҡтарҙың фекерләүен, донъяға ҡарашын, холоҡ-фиғелен, образлы сараларын икенсе бер тел мөхитендә ынйыларҙай балҡытыу бит ул.

Шул яҡтан ҡарағанда, Рәми Ғариповтың башҡорт мәҙәниәтенең иң юғары ҡаҙаныштарының береһе булған тәржемәләре махсус фәнни тикшеренеүҙе талап итә әле. Бөйөк әҙиптең был өлкәләге эшмәкәрлеге — феноменаль күренеш. Ул башҡорт әҙәбиәтен ғәжәйеп аҫыл үрнәктәр менән байытты, төрлө мәҙәниәттәрҙе һәм халыҡтарҙы дуҫлыҡ ептәре менән бәйләне, әллә күпме шиғри хазиналарҙы быуаттар һәм дәүерҙәр аша уҡыусыларға еткерҙе. Рәми Ғариповтың фиҙакәрлеген, теүәллеген, тырышлығын, үҙ-үҙенә талапсанлығын ябай һүҙ менән дә аңлатырлыҡ түгел бит! Һаулығын да, ваҡытын да, көсөн дә, талантын да йәлләмәй, донъя шиғриәтенең иң матур гәүһәрҙәренән һүҙ сәнғәтенә һәйкәл ҡойҙо ул.

Рәми Ғариповтың тәржемәләре тупланған һәм ике телдә (рус һәм башҡорт) төҙөлгән был йыйынтыҡ, һис шикһеҙ, китап уҡыусыларҙың офоҡтарын киңәйтер, һүҙ сәнғәте сафлығын, камиллығын һәм бөйөклөгөн аңларға-тойорға ярҙам итер.

Луиза Кирәева,
филология фәндәре кандидаты

I

Ли Бо
(701 – 762)

ОДИНОКО СИЖУ В ГОРАХ ЦЗИНТИНШАНЬ

Плывут облака
Отдыхать после знойного дня,
Стремительных птиц
Улетела последняя стая.

Гляжу я на горы,
И горы глядят на меня,
И долго глядим мы,
Друг другу не надоедая.

Абдулла Рудаки
(860 – 941)

* * *

Не любишь,
а моей любви ты ждешь.
Ты ищешь правды,
а сама ты — ложь.

I

Ли Бо
(701 – 762)

* * *

Эҫе көндән ял итергә
Болоттар ҡасып бөттө,
Ҡоштарҙың да һуңғы тубы
Янымдан осоп үтте.

Ҡарап торам мин тауҙарға,
Тауҙар ҙа ҡарай миңә.
Оҙаҡ, оҙаҡ ҡарашабыҙ, —
Ялҡытмай икән ниңә?

Абдулла Рудаки
(860 – 941)

ЯРАТМАЙҺЫҢ

Яратмайһың, тик көтәһең ләззәт
Ғазабынан минең һөйөүҙең.
Ҡыланаһың эҙләп саф хәҡиҡәт,
Ә торғаны ялған һин үҙең!

* * *

Мое терпенье истощилось,
мой ум сгорел дотла,
Мне не нужны ни ум,
ни сердце, когда она ушла.
Моя тоска с тоской не схожа:
то Каф-гора стоит,
А сердце у нее не сердце:
гранитная скала!

* * *

Пришла... «Кто?» —
«Милая».
— «Когда?» —
«Предутренней зарей».
Спасалась от врага...
«Кто враг?» —
«Ее отец родной».
И трижды я поцеловал...
«Кого?» —
«Уста ее».
«Уста?» —
«Нет». —
«Что ж?» —
«Рубин».
— «Какой?» —
«Багровоогневой».

* * *

Великодушием отмечен
царь державы:
Он стрелы золотом украсит
в день кровавый.
Чтоб саван на него
себе добыл убитый,
А раненый купил
лекарственные травы.

ҺИН КИТКӘС

Тәҡәт бөттө,
Зиһен китте,
Ҡатҡан башҡынам.
Һине һөйөп,
Яңғыҙ көйөп,
Ҡайҙа ашҡынам?
Һағыштарым
Һағыш түгел —
Баҫҡан Ҡаф тауы.
Ә тауҙа һуң
Бармы күңел? —
Ҡая таш ҡына!..

ҠАУЫШЫУ

Килде...
— Кем?
— Һөйөклөм.
— Ә ҡасан?
— Ул ҡаҫҡан ал таңдан...
— Ә кемдән?
— Хөкөмдән.
— Ә ниңә?
— Кем ҡаты атаңдан?!.
Өс үптем...
— Ә кемде?
— Йәремде.
— Ни ерен?
— Иренен...
— Татлымы?
— Балдан да!
— Ҡайнармы?
— Эҫерәк утыңдан!..

МӘРХӘМӘТ

Мәрхәмәтле, имеш, тиҙәр
был яҡтарҙың батшаһын:
Алтын менән, имеш, биҙәр
ул уҡтарҙың башағын, —
Шул алтынға кәфен таба
яугирҙарҙың үлгәне,
Яралылар һатып ала
төрлө дарыу үләнен...

* * *

Я в этом доме был счастливцем, полным страсти.
Казалось, что цари моей покорны власти.
Остался прежним я, и дом остался прежним,
Но только счастья нет: взамен пришло несчастье.

* * *

Мою Каабу превратила ты в христианский храм,
В неверии друзей лишила, зачем — не знаю сам,
А после тысячи поклонов кумиру моему,
Любовь, я стал навеки чуждым всем храмам и богам.

* * *

Налей того вина, что если капнет в Нил,
То пьяным целый век пребудет крокодил,
А если выпьет лань, то станет грозным львом.
Тем львом, что и пантер, и тигров устрашил.

* * *

Просителей иные не выносят:
Не выслушав, на полуслове бросят.
Ты слушаешь, но выслушать не в силах,
А каково же мне, который просит?

* * *

Цветут опять сады, луга, поляны,
Пришли цветы в цветник благоуханный.
Где та пора, когда дрова пылали?
Теперь пылают красные тюльпаны.

* * *

Сей бренный мир отринь, понять умея,
Что он похож на шутку чародея.
Его добро сравни с пустою сказкой,
К дорогам зла его не тяготея.

БӘХЕТ

Был өйҙә мин бик бәхетле, дәртле инем,
Батшаларҙы буйһондорған саҡлы инем,
Был өйөм дә, мин үҙем дә — элеккесә,
Тик бәхет юҡ, ә бит уға хаҡлы инем!..

ХАРАБА

Һин Ҡәғбәмде харабалай иткәс кафыр һарайы,
Дуҫ-ишкә лә хәҙер шулай гел шикләнеп ҡарайым.
Мөхәббәтем! Ниңә улай, һиңә мең ҡабат табынып,
Мин аллаһыҙ, динһеҙ ҡалдым, — инде кемгә ярайым?..

ҠОЙ ШАРАБЫҢ!

Ҡой шарабың!.. — Бер тамсыһын йотһа Нил,
Иҫерерлек булһын мәңге крокодил;
Ә ҡоралай арыҫланға әйләнеп,
Ажарынан тетрәп торһон бар яһил!

ҺОРАҒАНДЫ ЯРАТМАЙҘАР

Һорағанды яратмайҙар берәүҙәр:
Тыңлап бөтмәй, тик түҙергә өндәйҙәр.
Һинең дә юҡ мине тыңлар түҙемең,
Ә ҡалай һуң түҙә икән миндәйҙәр?

СӘСКӘЛӘР

Сәскә атты тағы ялан, туғайҙар,
Хуш еҫтәрен еҫкәп-һулап туймайҙар.
Сатнап торған, сытыр яҡҡан саҡ ҡайҙа?
Тик, ут булып, гөлдәр генә уйнайҙар...

ФАНИ ДОНЪЯ

Кит был фани донъяһынан, аңлап шуны:
Бер уйынсыҡ иткән уны сихыр ҡулы.
Буш әкиәт итеп күр ҙә яҡшылығын,
Урап уҙ һин яманлыҡҡа илтер юлын!

* * *

Приди, утешь меня рубиновым вином,
На чанге заиграй, мы пить с тобой начнем.
Дай мне того вина, чтоб яхонтом сверкнул
Тот камушек степной, что отразится в нем.

* * *

К добру и миру тянется мудрец,
К войне и распрям тянется глупец.

* * *

Тогда лишь требуют меня,
когда встречаются с бедой.
Лишь лихорадка обо мне порою
спросит с теплотой.
А если пить я захочу,
то, кроме глаза моего,
Никто меня не напоит соленой,
жаркою водой.

Хафиз
(1325 – 1389)

* * *

Когда красавицу Шираза своим кумиром изберу,
За родинку ее отдам я и Самарканд, и Бухару.

Налей мне, кравчий, полный кубок! В раю не будут мне даны
Сады в окрестностях Шираза и лепет речки поутру!

Смутив, похитила наш разум толпа смуглянок озорных:
Так похищают угощенье отряды тюрков на пиру.

К чему возлюбленной прекрасной моя ничтожная любовь?
Нужны ли красоте румяна? Она отвергнет мишуру!

Юсуфа красоту постигнув, я понял: так всесильна страсть,
Что Зулейха решила сбросить заветной скромности чадру.

* * *

Кил, уйнатсы һорнайыңды — йыуатһаңсы,
Уйнауыңдан бар ҡайғымды онотһамсы.
Ҡой касама шундай шарап — төбөндәге
Боҙон да саф яҡут күреп, бер йотһамсы!

* * *

Аҡыллы гел яҡшылыҡҡа, татыулыҡҡа ынтылыр,
Аҡылһыҙҙың бар белгәне һуғыш та ыҙғыш булыр.

* * *

Хәтерләйҙәр минең хаҡта,
тик бәләгә ҡапҡан саҡта,
Тик биҙгәктең ҡайһы саҡта
һүҙе йылы минең хаҡта.
Сарсап ятһам, ҡатып асҡа,
күҙкәйҙәрем, һеҙҙән башҡа
Тоҙло, ҡайнар бер тамсы һыу
биреүсем дә юҡ бит хатта!..

Хафиз
(1325 – 1389)

* * *

Әгәр Шираз һылыуҡайы баҫһа минең яраны,
Бер миңенә бирер инем Сәмәрҡәндте, Бохараны!

Ҡой, эй, саҡый, касаға мәй! Йәннәттә бит тәтемәй
Был гөлбаҡса шаулағаны, был шишмә йырлағаны.

Аҡылымды алып китте, аһ, ҡарасман шуҡ ҡыҙҙар —
Шулай була туйҙа һыйҙы төрөктәр урлағаны.

Минең меҫкен һөйөүемә шул һылыуым һуң мохтаж?
Гүзәллеккә ниңә кәрәк кершән яғып торғаның!

Беләм Йософ сибәрлеген — ҡөҙрәтле көскә эйә,
Хатта намыҫ пәрҙәһенән сығарыр Зөләйханы!

Меня осыплешь едкой бранью — молиться буду за тебя:
Твои уста роняют сахар — я этот сахар соберу!

Мой друг, внимай моим советам: ведь старца мудрого совет
Поможет юношам счастливым прямым путем прийти к добру.

Вином и пеньем опьяненный, забудь о тайнах бытия:
Ведь не подвластны эти тайны уму, и слову, и перу!

Ты нанизал, как ожерелье, свою газель. Читай, Хафиз,
Чтоб ожерелье звезд блистало перед тобою ввечеру!

Джами
(1414 – 1492)

Из сборника «Весенний сад»

* * *

О сердце, мудрую послушай речь,
Ее узнал я от мужей бессмертных:
«Кто меч немилосердья обнажит,
Погибнет от меча немилосердных».

* * *

«Весь мир, — сказал мудрец, познавший правду мира, —
Народной жизни чистая тетрадь.
Блажен, кто добрые слова, кто добродетель
Сумел в тетради чистой начертать».

* * *

О тайне, о сокрытой и раскрытой,
Сказал мудрец, чья голова светла:
«Одна лежит, как в ножнах меч; другая —
Из лука выпущенная стрела».

* * *

Когда твой сан высок, познай науки,
Учись всему, что понял мудрый век.
Не званье возвышает человека,
А званье возвышает человек.

Ниндәй ауыр һүҙҙәр әйтмә — табынғаным һин генә:
Иренеңдән балдар тамһа, мин йыйырмын тамғанын.

Ҡолаҡ һал, дуҫ, кәңәшемә: оло аҡылын тотҡан
Йәштәр тиҙерәк барып шаҡыр хаҡлыҡ тигән ҡапҡаны.

Хәмер менән йырға әүрәп, онот донъя серҙәрен,
Ул хикмәткә бер кемдең дә юҡ төшөнә алғаны.

Мәрйен кеүек һүҙҙәр теҙеп, һөйлә-көйлә, эй, Хафиз,
Ҡара төндә һүҙҙең яҡты йондоҙ булып янғаны!

Жәми
(1414 – 1492)

«Яҙғы баҡса» шәлкеменән

* * *

Әй, күңелем, һүҙгә ҡолаҡ һалһаң,
Аҡыллы ир һүҙе — ғилемең:
«Яуыз эшкә ҡындан ҡылыс алһаң,
Шул ҡылыстан булыр үлемең!»

* * *

Донъяларҙы гиҙгән: «Донъя, — тигән, —
Халыҡ күңеленең дәфтәре.
Бәхетле һин, күрһәң шул дәфтәргә
Тик яҡшылыҡ яҙыу хәстәрен».

* * *

Сер тотоу һәм тотмау хаҡында
Бер аҡыллы әйтеп ҡалдырған:
«Тәүгеһе ул — ҡылыс ҡынында,
Икенсеһе — уҡ ул — атылған».

* * *

Дәрәжәң ҙур булһа, ғилем — нур,
Наҙанлыҡ — хур, күҙгә пәрәнжә.
Дәрәжәнән кеше булмай ҙур,
Кешенән ҙур була дәрәжә.

* * *

Для мудреца то благо и добро,
Что радостно душе, что сердцу мило,
А золото, алмазы, жемчуга
Подобны камню над твоей могилой.

* * *

Красивый голос, красота лица
И порознь могут обольстить сердца.
Но если совмещаются они,
То что пред ними знанья мудреца?

* * *

Ее краса день ото дня пышнее.
К чему спасаться? Гибель мне милее.
Людей упреки для меня — как ветер,
Что раздувает мой огонь сильнее.

* * *

О сердце, если ты затосковало,
Но друг пришел — тоски как не бывало.
В дни горести нам нужен друг хороший,
В дни радости друзей найдем немало.

* * *

Кто щедрым был, друзьям раздал богатство,
Он золото рассыпал к их ногам,
А все, что накопил проклятый скряга,
В наследство перешло к его врагам.

* * *

Сказал однажды Согари:
«Я гибну от воров,
Что мысли лучшие крадут
из строк моих и слов».
Я много строк его прочел,
но мысли не нашел.
Увы, он прав: украден смысл
из всех его стихов!

* * *

Аҡыллыға яҡшы тик шул бары:
Нигә күңеле ята, ашҡына.
Ә алтының, алмас, ынйыларың —
Ҡәбер өҫтөндәге таш ҡына.

* * *

Яғымлы ла тауыш, һылыу йөҙ —
Икеһе лә биләй йөрәгең.
Икеһе лә булһа — түҙһәң түҙ, —
Ғилемеңдең бармы кәрәге?

* * *

Һылыулығың һинең көн кеүек,
Һарғайырмын инде гөл кеүек.
Кешеләрҙең шелтә һүҙҙәре
Ут үрләткән генә ел кеүек.

* * *

Әй, йөрәгем, һағыш-ҡайғыла
Дуҫың килһә, ҡайғың юҡ була.
Ауыр саҡта яҡшы дуҫ кәрәк,
Еңел саҡта дуҫтар күп була.

* * *

Йомарттың бар алтын-көмөшө
Дуҫтарының килер юлында,
Һарандың бар йыйған өлөшө
Дошманының булыр ҡулында.

* * *

Бер танышым зарланды:
«Интегәм, — ти, — бурҙарҙан.
Күпме фекер урланды
Минең шиғри юлдарҙан».
Күп юлдарын уҡыным,
Юҡ шул фекер йораты, —
Хаҡ, ахыры, ҡорҙашым!
Барыһын бөткән урлатып!

* * *

С тобою не встречаться не могу,
Но также и расстаться не могу.
Могу я отказаться от надежд,
От милой отказаться не могу.
Горю в огне сокрытом, но тебе
Я все еще признаться не могу.
«Ты — кипарис», — я молвил, но стыжусь,
В ошибке я сознаться не могу.
Сказал я без тебя: «Что ж, подожду!»
Сказал, но дожидаться не могу.
Сама ты подари мне поцелуй:
Его я домогаться не могу.
Терпению Джами не научу:
За это дело взяться не могу.

Исикава Такубоку
(1886 – 1912)

* * *

Работай,
Работай! Что из того?
Жизнь не становится легче...
В упор гляжу я
На руки свои.

* * *

«Ударю!» — говорили мне.
Я отвечал:
«Ударь!»
О, если б вновь мне стать таким,
Каким я был тогда!

* * *

«Скажи, ты не хотела б умереть?» —
Я девушку спросил.
«Взгляни сюда!» — ответила она
И показала мне рубец на шее.

* * *

Һине күрмәй, көтә алмайым,
Күрһәм тағы, китә алмайым.
Өмөтөмдө өҙөп бөтәм бит, —
Һине һөйөп бөтә алмайым.
Утта янып нисә ҡалмайым,
Серҙәремде сисә алмайым,
«Былбылым!» — тип эстән, ә үҙем
Һүҙҙән эшкә күсә алмайым.
«Ярай, көтөрмөн!» — тим, таң һайын,
Көтөрмөн, тим, көтә алмайым.
Үҙең үбеү бүләк итһәңсе,
Ә мин бүләк итә алмайым.
Сабырлыҡҡа, Жәми, өйрәтмә, —
Был эште мин үтәй алмайым!..

Исикава Такубоку
(1886 – 1912)

* * *

Эш тә эш,
Эш тә эш. Ниндәй емеш?
Тормош еңеләймәй, имеш!..
Иҫ китеп шуға,
Ҡарайым ҡулға.

* * *

«Һуғам!» — тинеләр миңә.
Яуап бирҙем:
«Һуҡ!» — тинем.
Ах, әгәр ҙә хәҙер ҙә
Мин шулай булһа инем!

* * *

Бер ҡыҙға һорау бирәмен:
«Әйт, — тим, — үлгең киләме?»
«Ҡара бында!» —
Тип ул шунда сер әйтте,
Муйынындағы йөйҙө күрһәтте.

II

Франсуа Вийон
(1431 – 1463)

* * *

Смеюсь сквозь слезы и тружусь, играя.
Куда бы ни пошел, везде мой дом,
Чужбина мне — страна моя родная,
Я знаю все, я ничего не знаю...

Перси Шелли
(1792 – 1822)

ОЗИМАНДИЯ

Я встретил путника, он шел из стран далеких
И мне сказал: вдали, где вечность сторожит
Пустыни тишину, среди песков глубоких
Обломок статуи распавшейся лежит.
Из полустертых черт сквозит надменный пламень —
Желанье заставлять весь мир себе служить;
Ваятель опытный вложил в бездушный камень
Те страсти, что могли столетья пережить.
И сохранил слова обломок изваянья:
«Я — Озимандия, я — мощный царь царей!
Взгляните на мои великие деянья,
Владыки всех времен, всех стран и всех морей!»
Кругом нет ничего... Глубокое молчанье...
Пустыня мертвая... И небеса над ней...

МЕЧТЫ В ОДИНОЧЕСТВЕ

Печально гаснут мысли в голове,
Не успевая облачиться в стих,
Истаявший, как месяц в синеве
При свете дня... А сколько было их,
Крупинок жемчуга на звездной тверди!

II

Франсуа Вийон
(1431 – 1463)

* * *

Һыуһап үләм шишмә эргәһендә,
Күҙ йәш аша көләм, уйнап эшләйем.
Ҡайҙа барһам, шунда минең өйөм,
Ете ят ер миңә — тыуған илкәйем.
Мин барыһын беләм, мин бер ни белмәйем!

Перси Шелли
(1792 – 1822)

ОЗИМАНДИЯ

Осратҡанда бер юлсыны алыҫ илдәрҙән,
Һөйләгәйне миңә ни күргәнен сүлдәрҙә.
Имеш, бынан бик алыҫта, эҫе көньяҡта,
Сүлдәр серен һаҡлаған бер һыныҡ һын ята.
Әле булһа яһиллығы сыҡҡан йөҙөнә,
Буйһондормаҡ булып бар донъяны үҙенә,
Оҫта рәссам ҡулы йәнһеҙ ташҡа йән өрөп,
Ажарлығын был заманға ҡуйған еткереп.
Бер ярсыҡта тороп ҡалған һүҙе бар тағы:
«Мин — Озимандия! Мин — батшалар батшаһы!
Хакимдары бар заман һәм илдең, диңгеҙҙең.
Күрегеҙ һеҙ ҡөҙрәтемде, быны мин төҙҙөм!..»
Бер ни ҙә юҡ!.. Тәрән тынлыҡ!.. Үкен-үкенмә, —
Үле сүллек һәм кәфендәй сикһеҙ күк кенә...

ЯҢҒЫҘЛЫҠ ХЫЯЛДАРЫ

Моңһоу ғына һүнә уйҙарым,
Өлгөрмәйсә йырға әйләнеп.
Шулай һүнә айҙың нурҙары,
Яҡтыһына көндөң бәйләнеп...
Күпме ине йондоҙ сәйләнем!..

Джорж Гордон Байрон
(1788 – 1824)

В АЛЬБОМ

Как одинокая гробница
Вниманье путника зовет,
Так эта бледная страница
Пусть милый взор твой привлечет.

И если после многих лет
Прочтешь ты, как мечтал поэт,
И вспомнишь, как тебя любил он,
То думай, что его уж нет,
Что сердце здесь похоронил он.

Генрих Гейне
(1797 – 1856)

* * *

Бродят звезды-златоножки,
Чуть ступают в вышине,
Чтоб невольным шумом землю
Не смутить в глубоком сне.

Лес, прислушиваясь, замер,
Что ни листик — то ушко!
Холм уснул и, будто руку,
Тень откинул далеко.

Чу!.. Какой-то звук!.. И эхо
Отдалось в душе моей.
Был ли то любимый голос
Или только соловей?

Джорж Гордон Байрон
(1788 – 1824)

* * *

Хыялдарын юлда кешенең
Тарткан һымаҡ яңғыҙ кәшәнә,
Тартып торһон күҙең ҡараһын
Аҡ ҡағыҙҙың ошо ҡараһы.

Үтеп киткәс йәшлек йылдарың,
Уҡыһаң бер шағир юлдарын,
Хәтерләрһең хәтер бер мәлен,
Нисек һине һөйөп йөрөгәнен
Һәм күмгәнен шунда йөрәген...

Генрих Гейне
(1797 – 1856)

* * *

Алтын аяҡлы йондоҙҙар
Йөрөй күктә тын ғына.
Бала кеүек йоҡлаған ер,
Сумып төн тынлығына.

Йәшел ҡолаҡтарын ҡуйып,
Айҙы тыңлай урмандар.
Тауҙар, ҡулдарын һонғандай,
Шәүләләрен һуҙғандар.

Сеү, йөрәгем йыр ишетә,
Был моң кемдең һағышы?
Әллә һандуғас йыры был,
Әллә иркәм тауышы?

* * *

Красавица рыбачка,
Оставь челнок на песке,
Посиди со мной, поболтаем,
Рука в моей руке.

Прижмись головкой к сердцу,
Не бойся ласки моей;
Ведь каждый день ты с морем
Играешь судьбой своей.

И сердце мое, как море,
Там бури, прилив и отлив,
В его глубинах много
Жемчужных дремлет див.

* * *

Юноша девушку любит,
А ей полюбился другой.
Но тот — не ее, а другую
Назвал своей дорогой.

За первого встречного замуж
Девушка с горя идет,
А юноша тяжко страдает,
Спасенья нигде не найдет.

История эта — не новость,
Так было во все времена,
Но сердце у вас разобьется,
Коль с вами случится она.

* * *

Не подтрунивай над чертом —
Годы жизни коротки,
И загробные мученья,
Милый друг, не пустяки.

А долги плати исправно.
Жизнь не так уж коротка —
Занимать еще придется
Из чужого кошелька!

* * *

Эй һин, һылыу, балыҡсы ҡыҙ!
Кәмәнде ҡалдыр ҡомда.
Ултыр янға, һөйләшәйек,
Сабый бул минең ҡулда.

Ҡуй башыңды йөрәгемә,
Ҡурҡма иркәләүҙән.
Диңгеҙ ҙә бит туҡтамай һис
Яҙмышыңды үртәүҙән.

Минең йөрәгем дә диңгеҙ:
Йә таша ул, йә ҡайта.
Уның төпкөлөндә йоҡлап
Ғәжәп ынйылар ята...

* * *

Ғашиҡ булды ҡыҙға егет,
Ә ҡыҙ һөйҙө башҡаны,
Тик башҡаһы бүтән менән
Бергә йәшәй башланы!

Ғәрлегенән тотто ла ҡыҙ
Сыҡты ҡуйҙы бер иргә.
Шулай итеп, ҡыҙ егетте
Тереләй күмде ергә...

Донъяла был иҫке нәмә,
Тик мәңге яңы ҡала.
Үҙ башыңа төшһә инде,
Йөрәкте ярып һала!..

* * *

Шайтан менән бик шаярма —
Ғүмер йылдары ҡыҫҡа.
Тамуҡ кисәүҙәре барын
Онотоп ҡуйма, дуҫҡай.

Түләп бар гел бурысыңды,
Ҡыҫҡа ла түгел ғүмер, —
Әле байтаҡ бурыстарға
Батырға тура килер.

* * *

Равнодушие и вялость
У тебя давно в чести,
А любовь моя пыталась
По горам тебя вести.
Гладкий путь тебе был нужен.
И ведь ты его нашла:
Видел я — под ручку с мужем
Ты беременная шла.

* * *

Тихо сердца глубины
Звоны пронизали.
Лейся, песенка весны,
Разливайся дале!

Ты пролейся, где цветы
Расцветают томно.
Если розу встретишь ты —
Ей привет мой скромный.

* * *

Когда бы цветы то узнали,
Как ранено сердце мое,
Со мной они плакать бы стали,
Шепча утешенье свое.

Узнай соловьи, как мне трудно,
Каким я недугом томим, —
О, как утешали бы чудно
Они меня пеньем своим!

Узнай мое злое несчастье
И звезды в небесной дали,
Они со слезами участья
Ко мне бы радушно сошли.

Узнать мое горе им трудно,
И знает его лишь одна:
Ведь сердце мне так безрассудно
Сама ж и разбила она!

* * *

Ғәмһеҙлекте, һүрәнлекте
Хөрмәт иттең бик күптән.
Тик мин генә, һөйөп һине,
Йөрөттөм тауҙан-күктән.

Тағыр юлдар эҙләй инең,
Тапҡанһың бит, һөйөклөм:
Ҡултыҡлаған бына ирең,
Өҫтәүенә — һин... йөклө!..

* * *

Йөрәгемдең иң түренә
Тын ауаз үтеп инде.
Ҡойол, әйҙә, яҙ моңо һин,
Ҡойондор яҙғы көндө!

Койонһондар гүзәллектең
Талыҡҡан сәскәләре,
Тапшыр, күрһәң, ҡыҙылына
Йөрәгем сәләмдәрен.

* * *

Йөрәгемдең һулҡып һыҙлағанын
Әгәр ҙә бит баҫа белгәндә,
Сабый сәскәләр ҙә үкһеп-үкһеп
Илашырҙар ине эргәмдә.

Эй, һандуғас, моңло ҡошсоғом һин,
Аңлай белһәң әгәр ҡайғымды,
Һайрай инең һин дә, йыуатып бер,
Йырлар инең миңә йырыңды.

Алыҫтағы алтын йондоҙҙарым,
Мин янғанды күрә белһәгеҙ,
Күктән төшөп, һеҙ ҙә күңелемә
Бер йылы һүҙ әйтер инегеҙ.

Юҡ, яңғыҙ мин, һис кем быны белмәй,
Бер ҡыҙ ғына белә ҡайғымды.
Тик ул үҙе минең йөрәгемә,
Йөрәгемә һүнмәҫ ут һалды!..

Генри Лонгфелло
(1807 – 1882)

СТРЕЛА И ПЕСНЯ

Я вдаль по ветру стрелу пустил —
Взвилась, умчалась, и след простыл.
И верно: догонит ли взгляд стрелка
Стрелу, улетевшую в облака?

Я вдаль по ветру песню пустил —
Взвилась, умчалась, и след простыл.
И точно: какой уследил бы взгляд
За песней, пущенной наугад?

Я эту стрелу через год нашел
В лесу далеком вонзенной в ствол.
И песню мою после всех разлук
От слова до слова пропел мне друг.

Генри Лонгфелло
(1807 – 1882)

УК МЕНӘН ЙЫР

Кереш киреп, зәңгәр күккә уҡ аттым,
Тик уғымды «һә» тигәнсе юғалттым.
Йәш сағында уҡ атһаң да, ул уҡҡа
Күҙ эйәрмәй, етә икән болотҡа!

Йыр сығарып, маҡтаным күҙ нурымды,
Тик юғалттым «һә» тигәнсе йырымды.
Йәш сағында кем һуң күрмәй йондоҙон,
Инде хәҙер тороп ҡалдым яңғыҙым.

Йылдар үтте. Эҙләп таптым уғымды
Ботағынан йөҙйәшәр бер олондоң.
Ә йыр эҙләп, күпме тау-таш ҡуптарҙым, —
Йыр йөрөгән йөрәгендә дуҫтарҙың.

III

Александр Пушкин
(1799 – 1837)

УЗНИК

Сижу за решеткой в темнице сырой.
Вскормленный в неволе орел молодой,
Мой грустный товарищ, махая крылом,
Кровавую пищу клюет под окном,

Клюет, и бросает, и смотрит в окно,
Как будто со мною задумал одно;
Зовет меня взглядом и криком своим
И вымолвить хочет: «Давай улетим!

Мы вольные птицы; пора, брат, пора!
Туда, где за тучей белеет гора,
Туда, где синеют морские края,
Туда, где гуляем лишь ветер... да я!..»

ТУЧА

Последняя туча рассеянной бури!
Одна ты несешься по ясной лазури,
Одна ты наводишь унылую тень,
Одна ты печалишь ликующий день.

Ты небо недавно кругом облегала,
И молния грозно тебя обвивала;
И ты издавала таинственный гром
И алчную землю поила дождем.

Довольно, сокройся! Пора миновалась,
Земля освежилась, и буря промчалась,
И ветер, лаская листочки древес,
Тебя с успокоенных гонит небес.

III

Александр Пушкин
(1799 – 1837)

ТОТҠОН

Ултырам ситлектә, ҡаҡмай керпек тә,
Ирекһеҙ иптәшем — бер йәш бөркөт тә,
Ян тәҙрәм төбөндә, ҡарғап донъяһын,
Ҡағына һәм суҡый ҡанлы ҡалъяһын.

Суҡый ҙа ырғыта, текләй тәҙрәгә,
Әйтерһең, бер уйҙы уйлай ул бергә.
Ҡарашы, тауышы ниҙер көткәндәй,
«Әйҙәсе, остоҡ!» тип әйтер киткәндә.

Беҙ ирек ҡоштары! Ваҡыт осорға,
Болоттар артылып тауҙар ҡосорға,
Ундағы диңгеҙҙең күм-күк ситендә
Йөрөйөк һин дә... мин елдәр иркендә!..

БОЛОТ

Баҫылған дауылдың, эй, һуңғы болото!
Бер үҙең еләһең, донъянды онотоп.
Бер үҙең ташлайһың шомло шәүләңде,
Бер үҙең боҙаһың шундай шәп көндө.

Бит әле генә һин бар күкте ҡапланың,
Һәм һине уратып, ут-йәшен ялтланы.
Дәһшәтле күкрәп, шаштың, үкерҙең,
Һуғарҙың дым менән ҡомһоҙ был ерҙе.

Инде ҡас, юғал һин! Үтте бит ваҡытың,
Йәшәрҙе ер йөҙө, йөрөмәсе ялҡытып.
Ел дә бит, япраҡтан елпеп күк пәрҙә,
Ҡыуалай үҙеңде зәңгәр күктәрҙән.

НЯНЕ

Подруга дней моих суровых,
Голубка дряхлая моя!
Одна в глуши лесов сосновых
Давно, давно ты ждешь меня.

Ты под окном своей светлицы
Горюешь, будто на часах,
И медлят поминутно спицы
В твоих наморщенных руках.

Глядишь в забытые вороты
На черный отдаленный путь:
Тоска, предчувствия, заботы
Теснят твою всечасно грудь.
То чудится тебе...

ЗИМНЯЯ ДОРОГА

Сквозь волнистые туманы
Пробирается луна,
На печальные поляны
Льет печально свет она.

По дороге зимней, скучной,
Тройка борзая бежит,
Колокольчик однозвучный
Утомительно гремит.

Что-то слышится родное
В долгих песнях ямщика:
То разгулье удалое,
То сердечная тоска...

Ни огня, ни черной хаты...
Глушь и снег... Навстречу мне
Только версты полосаты
Попадаются одне...

БАҒЫУСЫМА

Йән дуҫҡайым ауыр көндәремдең
Күгәрсенем, ҡартлыҡ көнөндә,
Күптән-күптән яңғыҙ көтәһеңдер
Ҡарағайлы урман өңөндә.

Тәҙрә төптәрендә, һаҡ торғандай,
Күҙ алмайһың килер юлымдан.
Энәләрең йыш-йыш туҡталғандай
Ярғыланып бөткән ҡулыңда.

Текләйһең дә өнһөҙ ҡапҡаларға,
Алыҫтағы һорғолт юлдарға,
Көрһөнәһең һағыш-ҡайғыларҙан,
Сәғәт һайын сумып моңдарға...

ҠЫШҠЫ ЮЛ

Ялбыр болоттар эсенән
Ай сығып ҡарап ҡуя.
Моңһоу яландар өҫтөнә
Моңһоу нурҙарын ҡоя.

Эс бошорғос ҡышҡы юлдан
Өс толпар бара юртып.
Ҡыңғырауы гел бер моңдан
Зың-зың килә ҡаңғыртып.

Ниндәйҙер бер яҡын моңдо
Һуҙа күсер тауышы:
Йә сая бер киңлек унда,
Йә йөрәктең һағышы.

Ут та, йорт та ҡараңғыла,
Тик ҡар ята ағарып...
Буй-буй бағаналар ғына
Салынып ҡала бары...

* * *

Если жизнь тебя обманет,
Не печалься, не сердись!
В день уныния смирись:
День веселья, верь, настанет.

Сердце в будущем живет;
Настоящее уныло:
Все мгновенно, все пройдет;
Что пройдет, то будет мило.

* * *

Я вас любил: любовь еще, быть может,
В душе моей угасла не совсем;
Но пусть она вас больше не тревожит;
Я не хочу печалить вас ничем.
Я вас любил безмолвно, безнадежно,
То робостью, то ревностью томим;
Я вас любил так искренно, так нежно,
Как дай вам бог любимой быть другим.

Михаил Лермонтов
(1814 – 1841)

СМЕРТЬ ПОЭТА

Погиб поэт! — невольник чести —
Пал, оклеветанный молвой,
С свинцом в груди и жаждой мести,
Поникнув гордой головой!..
Не вынесла душа поэта
Позора мелочных обид,
Восстал он против мнений света
Один ,как прежде... и убит!
Убит!.. к чему теперь рыданья,
Пустых похвал ненужный хор
И жалкий лепет оправданья?
Судьбы свершился приговор!
Не вы ль сперва так злобно гнали
Его свободный, смелый дар

* * *

Асыуланма, ҡайғырма һин,
Алдаһа әгәр тормош.
Килмәй булмаҫ, килер шат көн,
Тик һин йәшәргә тырыш.

Йөрәк йәшәй киләсәктә,
Күңелһеҙ тик бөгөнгө.
Һәр ни китә, һәр ни үтә,
Ә үткән хуп күңелгә.

* * *

Һөйҙөм һине, бәлки, мөхәббәтем
Һүнмәгәндер әле күңелемдә.
Тик ул һине башҡа борсомаһын,
Күренмәһен ҡайғы күҙеңдә.
Баҙнатһыҙ һәм көнсөл ғазап менән
Һөйҙөм һине өнһөҙ, өмөтһөҙ.
Һөйҙөм һине наҙлап, бар йөрәктән,
Зарыҡма һин шундай һөйөүһеҙ.

Михаил Лермонтов
(1814 – 1841)

ШАҒИР ҮЛЕМЕ

Һәләк булды шағир! — намыҫ ҡоло —
Ҡабул итмәй яла һүҙҙәрҙе.
Күкрәктәге ҡурғаш, ҡанмаҫ ҡоно
Ғорур башын уның эйҙерҙе.
Хурлыҡтарын ваҡсыл рәнйетеүҙең
Күтәрмәне шағир күңеле! —
Донъяһына ҡаршы сыҡты үҙе
Һәм ауҙы ул, яңғыҙ, төңөләп...
Үлтерелде!.. Ниңә инрәү хәҙер,
Буш кәрәкһеҙ маҡтау йырҙары,
Меҫкен аҡланыу һәм ялған кәҙер? —
Атҡарылды яҙмыш ҡарары! —
Һеҙ түгелме тәүҙә ҡыуыусылар
Уның азат, ҡыйыу аҡылын,

И для потехи раздували
Чуть затаившийся пожар?
Что ж? веселитесь... — он мучений
Последних вынести не мог:
Угас, как светоч, дивный гений,
Увял торжественный венок.

Его убийца хладнокровно
Навел удар... спасенья нет:
Пустое сердце бьется ровно,
В руке не дрогнул пистолет.
И что за диво?.. издалека,
Подобный сотням беглецов,
На ловлю счастья и чинов
Заброшен к нам по воле рока;
Смеясь, он дерзко презирал
Земли чужой язык и нравы;
Не мог щадить он нашей славы;
Не мог понять в сей миг кровавый,
На что он руку поднимал!..

И он убит — и взят могилой,
Как тот певец, неведомый, но милый,
Добыча ревности глухой,
Воспетый им с такою чудной силой,
Сраженный, как и он, безжалостной рукой.

Зачем от мирных нег и дружбы простодушной
Вступил он в этот свет, завистливый и душный
Для сердца вольного и пламенных страстей?
Зачем он руку дал клеветникам ничтожным,
Зачем поверил он словам и ласкам ложным,
Он, с юных лет постигнувший людей?..

И прежний сняв венок — они венец терновый,
Увитый лаврами, надели на него:
Но иглы тайные сурово
Язвили славное чело;
Отравлены его последние мгновенья
Коварным шепотом насмешливых невежд,

Көлкө күреп тоҡандырыусылар
Көйрәп яткан ҡуҙҙың ялҡынын?
Йә, улайһа — инде шашынығыҙ,
Ул түҙмәне аҡтыҡ йәбергә.
Һүнде көндәй даһи аҡылыбыҙ,
Шиңде шөһрәт тажы ҡәбергә.

Үлтереүсе — уға ни һуң кәрәк? —
Ҡорал тоҫҡап торҙо юлында.
Тыныс тибә ҡыуыҡтай буш йөрәк —
Тертләмәне ҡорал ҡулында.
Ғәжәпме һуң? Ул, бер илһеҙ муйнаҡ,
Бәхет, дан ауларға юл сыҡкан.
Йөҙәрләгән килмешәктәр һымаҡ,
Яҙмыш яҙып, беҙгә юлыҡҡан;
Һәм, мыҫҡыллап беҙҙең телебеҙҙе,
Ек күреп ул сит ер йолаһын,
Аяһынмы инде данлыбыҙҙы,
Аңлаһынмы шул мәл, ҡан ағыҙып,
Кемгә тоҫҡап ҡулын һуҙаһын?!.

Инде ул юҡ — бер аяуһыҙ ҡулдан
Гүр эйәһе инде ителде;
Илаһи көс менән үҙе яҙған,
Һуҡыр көнсөллөктән ҡорбан булған
Йырсы һымаҡ иҙеп кителде...

Ниңә хөр күңел һәр дәртле тойғоға
Ят булған был ҡонсол, тынсыу донъяға
Алыштырҙы һил наҙ, дуҫтарҙы?
Ниңә ҡул бирҙе һуң хаин йәндәргә,
Ниңә ышанды ул юха телдәргә,
Белә тороп йәштән уларҙы?

Сәскәлеһен сисеп, кейҙерҙеләр
Сән(е)скеле бер таж үҙенә.
Тик ағыулы йәшерен энәләр
Ҡаҙалдылар нурлы йөҙөнә.
Һуңғы һулыштарын ағыуланы
Туң йәндәрҙең быш-быш һүҙҙәре.

И умер он — с напрасной жаждой мщенья,
С досадой тайною обманутых надежд.

Замолкли звуки чудных песен,
Не раздаваться им опять:
Приют певца угрюм и тесен,
И на устах его печать.

А вы, надменные потомки
Известной подлостью прославленных отцов,
Пятою рабскою поправшие обломки
Игрою счастия обиженных родов!
Вы, жадною толпой стоящие у трона,
Свободы, Гения и Славы палачи!
Таитесь вы под сению закона,
Пред вами суд и правда — все молчи!..
Но есть и божий суд, наперсники разврата!
Есть грозный суд: он ждет;
Он не доступен звону злата,
И мысли, и дела он знает наперед.
Тогда напрасно вы прибегнете к злословью:
Оно вам не поможет вновь,
И вы не смоете всей вашей черной кровью
Поэта праведную кровь!

НИЩИЙ

У врат обители святой
Стоял просящий подаянья
Бедняк иссохший, чуть живой
От глада, жажды и страданья.

Куска лишь хлеба он просил,
И взор являл живую муку,
И кто-то камень положил
В его протянутую руку.

Так я молил твоей любви
С слезами горькими, с тоскою;
Так чувства лучшие мои
Обмануты навек тобою!

Үс алырға бушҡа хыялланып,
Өмөт өҙөп, йомдо күҙҙәрен.

Тынып ҡалды сихри йыр өндәре,
Яңғырамаҫ улар яңынан.
Гүр ҡуйынында уның ирендәре
Асылмаҫҡа инде ябылған.

Ә һеҙ, битһеҙ, яманаты сыҡҡан
Ырыуығыҙ шаҡшы тоҡомдар,
Яҙмыш ҡаҡҡандарҙы ергә йыҡҡан
Меҫкен үксәгеҙгә тиң ҡолдар!
Һеҙ, тәхеткә ҡомһоҙ баҡҡан өйөр,
Ирек, Аҡыл, Данды быуҙығыҙ.
Ҡанундарҙан табып һыйыныр ер,
Хаҡ-хөкөмдө — барыһын ҡыуҙығыҙ!
Ләкин бар ул, башҡа хөкөм дә бар,
Бар дәһшәтле хаким, ул көтә,
Таныш уға һеҙҙең бар ҡылғандар,
Алтын уны алмай өркөтә.
Ярҙам итмәҫ ул саҡ ялғаныгыҙ,
Һуҙмаҫ һеҙгә ҡабат ҡалҡанын,
Йыуа алмаҫ ҡара бар ҡаныгыҙ
Шағирҙың хаҡ, изге был ҡанын!..

ХӘЙЕРСЕ

Ҡапҡа төптәрендә изге йорттоң
Бер хәйерсе тора тилмереп.
Әсе хәсрәт, сарсау һәм аслыҡтан
Кибеп бөткән меҫкен, саҡ тере.

Тик бер һыныҡ ҡына икмәк көттө,
Күҙ ҡарашы менән ялбарып.
Кемдер шул саҡ ғәмһеҙ уҙып китте,
Уң ҡулына уның таш һалып.

Шулай тилмерҙем мин һөйөүеңә,
Күҙ йәштәрем менән мин яндым.
Иң-иң матур тойғоларым һиңә
Мәңгелеккә шулай алданды.

БАЛЛАДА

Над морем красавица-дева сидит;
И, к другу ласкаяся, так говорит:

«Достань ожерелье, спустися на дно;
Сегодня в пучину упало оно!

Ты этим докажешь свою мне любовь!»
Вскипела лихая у юноши кровь,

И ум его обнял невольный недуг,
Он в пенную бездну кидается вдруг.

Из бездны перловые брызги летят,
И волны теснятся, и мчатся назад,

И снова приходят и о берег бьют,
Вот милого друга они принесут.

О счастье! он жив, он скалу ухватил,
В руке ожерелье, но мрачен как был.

Он верить боится усталым ногам,
И влажные кудри бегут по плечам...

«Скажи, не люблю иль люблю я тебя,
Для перлов прекрасной и жизнь не щадя,

По слову спустился на черное дно,
В коралловом гроте лежало оно.

Возьми», — и печальный он взор устремил
На то, что дороже он жизни любил.

Ответ был: «О милый, о юноша мой,
Достань, если любишь, коралл дорогой».

С душой безнадежной младой удалец
Прыгнул, чтоб найти иль коралл, иль конец.

Из бездны перловые брызги летят,
И волны теснятся, и мчатся назад,

И снова приходят и о берег бьют,
Но милого друга они не несут.

БАЛЛАДА

Диңгеҙҙең бейек ярында бер һылыу ҡыҙ ултыра.
Иркәләнеп егетенә, һүҙен әйтә ул тура:

«Мөхәббәтең ысын булһа, ошо упҡын төбөнән
Алып сыҡ һин муйынсамды — төшкәйне бөгөн генә».

Ҡаны ҡайнаны егеттең, йәш йөрәге ашҡынды.
Һәм ул ҡапыл, тәүәккәлләп, тулҡындарға атылды.

Ә тулҡындар, ҡотоноп, ярһып шаулай упҡында,
Күбектәрен сәсрәтешеп, ажғырына тулҡындар.

Дәһшәтләнеп киләләр ҙә ҡамсылайҙар ҡаяны.
Тик шулай ҙа улар ҡыҙҙың йәш егетен аяны.

Бәхетенә, йәре тере! Ул ҡаяға тотондо.
Муйынса ҡулда булһа ла, төҫө алыр ҡотондо.

Баҫырға ла ҡурҡа егет, ышанмай аяғына.
Бөҙрәһенән һыйы түгеп, үрмәләй ҡыҙ янына.

«Әйт, йә, ышандыңмы, юҡмы ғишҡыма хәҙер инде?
Һинең был муйынсаң өсөн аямай ғүмеремде,

Һүҙҙәреңде тоттом һинең хатта упҡын төбөндә.
Ярай әле, ятҡан икән мәрйен мәмерйәһендә.

Мә, ал!» — тине егет ҡыҙға, төбәп моңһоу ҡарашын.
Арзанараҡ ине уға көйөүенән үҙ башын.

Ә ҡыҙ тағы шартын ҡуйҙы: «Һөйһәң, — тине, — йәреңде,
Алып сыҡ һин миңә хәҙер ул ҡиммәтле мәрйенде...»

Йә үлемем, йә мәрйен, тип, өҙөп һуңғы өмөтөн,
Һикерҙе тағы упҡынға йәре өсөн егете.

Ә тулҡындар, ҡотоноп, ярһып шаулай упҡында.
Күбектәрен сәсрәтешеп, ажғырына тулҡындар.

Дәһшәтләнеп киләләр ҙә һуғалар ҡая битен.
Тик һылыуға килтермәйҙәр, килтермәйҙәр егетен...

* * *

1

Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет Богу,
И звезда с звездою говорит.

2

В небесах торжественно и чудно!
Спит земля в сиянье голубом...
Что же мне так больно и так трудно?
Жду ль чего? Жалею ли о чем?

3

Уж не жду от жизни ничего я,
И не жаль мне прошлого ничуть;
Я ищу свободы и покоя!
Я б хотел забыться и заснуть!

4

Но не тем холодным сном могилы...
Я б желал навеки так заснуть,
Чтоб в груди дремали жизни силы,
Чтоб дыша вздымалась тихо грудь;

5

Чтоб всю ночь, весь день, мой слух лелея,
Про любовь мне сладкий голос пел,
Надо мной чтоб, вечно зеленея,
Темный дуб склонялся и шумел.

УТЕС

Ночевала тучка золотая
На груди утеса-великана;
Утром в путь она умчалась рано,
По лазури весело играя;

Но остался влажный след в морщине
Старого утеса. Одиноко
Он стоит, задумался глубоко,
И тихонько плачет он в пустыне.

* * *

1

Мин яңғыҙым ғына юлға сығам;
Ташлы юлға айҙан нур төшә;
Ә төн тымыҡ. Сәхрә күкте шаңлай,
Йондоҙ менән йондоҙ һөйләшә.

2

Күк йөҙөндә ғәжәп, тантаналы!
Зәңгәр нурҙа йоҡлай ер тыныс...
Ниңә ауыр миңә, ниңә ҡыйын?
Ни көтәм мин? Ни һуң ҡурҡыныс?

3

Юҡ, көтмәйем бер ни тормоштан мин,
Үткәнем дә миңә йәл түгел:
Ирек һәм тыныслыҡ эҙләйем мин!
Онотолоу теләй был күңел.

4

Тик кәрәкмәй һалҡын гүр йоҡоһо...
Килә минең шулай йоҡлайһым:
Серем итһен күкрәктәге көстәр,
Йә тын ғына рәхәт һулаһын.

5

Татлы тауыш, хистәремде наҙлап,
Йырлаһын гел һөйөү хаҡында,
Һәм, эйелеп, мәңге йәшел имән
Шаулап торһон башым осонда.

ҠАЯ

Төн үткәрҙе кескәй алтын болот
Күкрәгендә мәғрур ҡаяның
Һәм ашығып таңдан юлға сыҡты,
Күңелле ел менән шаярып.

Тик дымлы эҙ ҡалды йөҙ һырында
Ҡарт ҡаяның. Әллә шунлыҡтан,
Тора яңғыҙ, тәрән уйға сумып,
Һәм тын ғына илай бушлыҡта.

ПАРУС

Белеет парус одинокой
В тумане моря голубом!..
Что ищет он в стране далекой?
Что кинул он в краю родном?..

Играют волны — ветер свищет,
И мачта гнется и скрыпит;
Увы! он счастия не ищет
И не от счастия бежит!

Под ним струя светлей лазури,
Над ним луч солнца золотой...
А он, мятежный, просит бури,
Как будто в бурях есть покой!

А. О. СМИРНОВОЙ

Без вас хочу сказать вам много,
При вас я слушать вас хочу;
Но молча вы глядите строго,
И я в смущении молчу.

Что ж делать?..
Речью неискусной
Занять ваш ум мне не дано...
Все это было бы смешно,
Когда бы не было так грустно...

УЗНИК

Отворите мне темницу,
Дайте мне сиянье дня,
Черноглазую девицу,
Черногривого коня.
Я красавицу младую
Прежде сладко поцелую,
На коня потом вскочу,
В степь, как ветер, улечу.

ЕЛКӘН

Яңғыҙ елкән күренә ағарып,
Диңгеҙҙәге зәңгәр томанда.
Ни эҙләй ул алыҫ илгә барып?
Ни ҡалдырған тыуған яғында?

Ел һыҙғыра, уйнай тулҡын менән,
Һәм мачтаны һығып ҡарай ул.
Юҡ! Бәхет тә эҙләп елмәй елкән,
Бәхеттән дә ҡасып бармай ул! —

Аҫтан күк һыу, өҫтән ҡояш ҡарай,
Ҡойондороп алтын нурында.
Ә ул тынғыһыҙ гел, дауыл һорай,
Әйтерһең дә, тынлыҡ бар унда!

А. О. СМИРНОВАҒА

Үҙең юҡта бик күп әйтер һүҙем,
Ә һин барҙа килә тыңлайһым.
Әйтер һүҙҙәремде әйталмайым,
Һин, өндәшмәй, һалҡын ҡарайһың.

Нишләргә һуң, ярлы телем минең
Аҡылыңды биләй алмаһа?..
Былар барыһы көлкө булыр ине,
Әгәр бик күңелһеҙ булмаһа...

ТОТҠОН

Асығыҙ миңә төрмәһен,
Бирегеҙ көн яҡтыһын,
Һылыуҙың ҡара күҙлеһен,
Аттың ҡара яллыһын!
Иң элек мин йәш матурҙы
Татлы үбеп ҡосормон,
Аҙаҡ атҡа атланыр ҙа
Ҡырға елдәй осормон...

Но окно тюрьмы высоко,
Дверь тяжелая с замком;
Черноокая далеко,
В пышном тереме своем;
Добрый конь в зеленом поле
Без узды, один, по воле
Скачет, весел и игрив,
Хвост по ветру распустив...

Одинок я — нет отрады:
Стены голые кругом,
Тускло светит луч лампады
Умирающим огнем;
Только слышно: за дверями
Звучномерными шагами
Ходит в тишине ночной
Безответный часовой.

Федор Тютчев
(1803 – 1873)

* * *

В разлуке есть высокое
значенье:
Как ни люби, хоть день один,
хоть век,
Любовь есть сон,
а сон — одно мгновенье,
И рано ль, поздно ль
пробужденье,
А должен наконец
проснуться человек...

ВОЛНА И ДУМА

Дума за думой, волна за волной —
Два проявленья стихии одной:
В сердце ли тесном, в безбрежном ли море,
Здесь — в заключении, там — на просторе —
Тот же все вечный прибой и отбой,
Тот же все призрак тревожно-пустой!

Тик бейек төрмәм тәҙрәһе,
Ауыр ишек йоҙаҡта.
Ҡаплай ҡыҙҙы төн пәрҙәһе —
Ҡара күҙкәй йыраҡта.
Йәшел туғайҙа толпарым
Иркен саба йүгәнһеҙ,
Елдәр тарай ялбыр ялын,
Уйнаҡлап йөрөй ғәмһеҙ.

Ә мин, яңғыҙ, ҡыуанысһыҙ,
Һаран ут яҡтыһында
Янам ялһыҙ, йыуанысһыҙ,
Янам мин зинданымда.
Ишетәм ишек артында
Ярты төн тынлығында:
Тере йоҙаҡ — һаҡсы йөрөй,
Яуап юҡ аҙымында.

Федор Тютчев
(1803 – 1873)

* * *

Оло мәғәнә бар айырылыуҙа,
Мәғәнәһенә алһаң төшөнә:
Бер көнөңмө, мәңгелекме уҙа,
Ни ҡылһаң да, һөйөү — төш кенә.

Тик күҙ йомоп күҙ асҡансы китә,
Төштөң тағы һиндә ни эше?
Ә иртәме, һуңмы, — ахыр сиктә,
Уянырға тейеш бит кеше...

ИКЕ СТИХИЯ

Тулҡынды — тулҡын, уйҙы уй ҡыуа,
Икеһе лә шул бер заттан тыуа:
Тик бындағыһы — бикле йөрәктә,
Ә ундағыһы — сикһеҙ киңлектә.
Шул уҡ мәңгелек ташыу ҙа ҡайтыу,
Шул уҡ шик-шомдо бушҡа ҡуҙғатыу...

Алексей Толстой
(1817 – 1875)

* * *

Колокольчики мои,
Цветики степные!
Что глядите на меня,
Темно-голубые?
И о чем звените вы
В день веселый мая,
Средь некошеной травы
Головой качая?
Конь несет меня стрелой
На поле открытом;
Он вас топчет под собой,
Бьет своим копытом.
Колокольчики мои,
Цветики степные!
Не кляните вы меня,
Темно-голубые!
Я бы рад вас не топтать,
Рад промчаться мимо,
Но уздой не удержать
Бег неукротимый!
Я лечу, лечу стрелой,
Только пыль взметаю;
Конь несет меня лихой, —
А куда? не знаю!

* * *

Грядой клубится белою
Над озером туман;
Тоскою добрый молодец
И горем обуян.

Не довеку белеется
Туманная гряда,
Рассеется, развеется,
А горе никогда!

Алексей Толстой
(1817 – 1875)

ШӨҢГӨР СӘСКӘЛӘР

Эй күк шөңгөр сәскәләр,
Даламдың күрке һеҙ!
Ниңә шулай бик моңһоу
Күтелйем күҙегеҙ?
Ниңә, зың да зың килеп,
Сыуаҡ май көлгәндә,
Баш сайҡашып, шымдығыҙ
Бәрхәттәй үләндә?
Аткан уктай, йомолоп,
Елдерә атҡайым.
Гүйә, һеҙҙе ул түгел,
Мин үҙем таптайым...
Эй күк шөңгөр сәскәләр,
Даламдың күҙҙәре.
Әйтмәгеҙсе, исмаһам,
Ҡәһәрле һүҙҙәре!
Үтер ҙә китер инем,
Тапамай һеҙҙе мин,
Ярһыған шул атҡайым,
Троймай ҙа теҙгенен.
Саң борҡотоп артынан,
Уҡ һымаҡ ул елә.
Ҡайҙа мине елдерә?
Унығын кем белә!..

ТОМАН

Аҡ күбектәй, ҡаплап алған
Күл өҫтөн аҡ томан.
Төпһөҙ күлдәй уйға сумған
Йәш егет ҡайғынан.

Мәңге ятмаҫ, — ятһа ятыр
Аҡ томан таңғаса.
Ел сығыр ҙа, ул таралыр,
Ә ҡайғы — һис ҡасан!

Аполлон Майков
(1821 – 1897)

ЕМШАН

Степной травы пучок сухой,
Он и сухой благоухает!
И разом степи надо мной
Все обаянье воскрешает...
Когда в степях, за станом стан,
Бродили орды кочевые,
Был хан Отрок и хан Сырчан,
Два брата, батыри лихие.
И раз у них шел пир горой —
Велик полон был взят из Руси!
Певец им славу пел, рекой
Лился кумыс во всем улусе.
Вдруг шум и крик, и стук мечей,
И кровь, и смерть, и нет пощады!
Все врозь бежит, что лебедей
Ловцами спугнутое стадо.
То с русской силой Мономах
Всесокрушающий явился;
Сырчан в донских залег мелях,
Отрок в горах кавказских скрылся.
И шли года... Гулял в степях
Лишь буйный ветер на просторе...
Но вот — скончался Мономах,
И по Руси — туга и горе.
Зовет к себе певца Сырчан
И к брату шлет его с наказом:
«Он там богат, он царь тех стран,
Владыка надо всем Кавказом, —
Скажи ему, чтоб бросил все,
Что умер враг, что спали цепи,
Чтоб шел в наследие свое,
В благоухающие степи!
Ему ты песен наших спой, —
Когда ж на песнь не отзовется,
Свяжи в пучок емшан степной
И дай ему — и он вернется».

Аполлон Майков
(1821 – 1897)

ЕМШӘН*

Шәлкем генә емшән үләне
Шиңгәндә лә яҙмай еҫенән.
Терелтәлер ирҙең үлгәнен,
Төшөрөп тә илен иҫенә...
Борон заман иркен далала
Йөрөгәндә йәйрәп, күсенеп,
Ике туған хан була —
Олтораҡ та Серсән исемле.
Бер саҡ шулай оло туй барған,
Күп урыҫты алғас әсиргә.
Йырау-сәсән йырҙар сығарған,
Өлгөрмәгән ҡымыҙ эсергә...
Ҡапыл шунда кереп араға,
Яу баҫҡан, ти, ҡара ҡойондай.
Барыһы ятҡан тырым-тырағай,
Билендәшкән аҡҡош тубындай.
Аҫҡан-киҫкән икән Мономах,
Ҡарамаған йәше-ҡартына...
Донға ҡасҡан Серсән ух та ах,
Ә Олтораҡ — Ҡафтау артына.
Күп ел иҫкән дала иркендә...
Тейенмәйсә иле ырыҫҡа,
Мономах та үлгән бер көндө,
Ҡара ҡайғы һалып урыҫҡа.
Саҡырған да батыр сәсәнде,
Серен сискән Серсән батырға:
«Еткер уға беҙҙең сәләмде,
Сыҡһын, — тигән, — тиҙерәк ҡайтырға.
Баш булһа ла барлыҡ Ҡафтауға,
Байлығына әйҙә төкөрһөн.
Дошман үлде, бөттө яу-ғауға,
Далаһына ҡайтып көн күрһен.
Йырла уға беҙҙең йырҙарҙы,
Иремәһә күңеле бик йырға,
Төҫө итеп дала-ҡырҙарҙын,
Шул емшәнде, — ҡайтыр, — бир уға!»

---

* Емшән — хуш еҫле дала үләне.

Отрок сидит в златом шатре,
Вкруг — рой абхазянок прекрасных;
На золоте и серебре
Князей он чествует подвластных.
Введен певец. Он говорит,
Чтоб в степи шел Отрок без страха,
Что путь на Русь кругом открыт,
Что нет уж больше Мономаха!
Отрок молчит, на братнин зов
Одной усмешкой отвечает, —
И пир идет, и хор рабов
Его что солнце, величает.
Встает певец, и песни он
Поет о былях половецких,
Про славу дедовских времен
И их набегов молодецких, —
Отрок угрюмый принял вид
И, на певца не глядя, знаком,
Чтоб увели его, велит
Своим послушливым кунакам.
И взял пучок травы степной
Тогда певец, и подал хану —
И смотрит хан — и, сам не свой,
Как бы почуя в сердце рану,
За грудь схватился... Все глядят:
Он — грозный хан, что ж это значит?
Он, пред которым все дрожат, —
Пучок травы целуя, плачет!
И вдруг, взмахнувши кулаком,
«Не царь я больше вам отныне! —
Воскликнул. — Смерть в краю родном
Милей, чем слава на чужбине!»
Наутро, чуть осел туман
И озлатились гор вершины,
В горах идет уж караван —
Отрок с немногою дружиной.
Минуя гору за горой,
Все ждет он — скоро ль степь родная —
И вдаль глядит, травы степной
Пучок из рук не выпуская.

Ултыра, ти, туйлап Олтораҡ,
Яран-ҡыҙҙар тулы сатырҙа.
Алтын-көмөш торғас ялтырап,
Уйы ла юҡ икән ҡайтырға.
Индерәләр шул мәл сәсәнде,
Һөйләтәләр илдең хәлдәрен.
«Ҡайтып күрсе ерең-әсәңде!» —
Тип бөтөрә сәсән хәбәрен.
Тик өндәшмәй ләм-лим Олтораҡ,
Көлөп кенә ҡуя ни бары.
Ярандары тора ҡалтырап,
Көнгә тиңләп, данлай ҡолдары...
Шунда сәсән йырлап ебәрә
Ата-бабаларҙың йырҙарын,
Батырҙарын күҙҙән үткәрә,
Йырлай данлы ҡыпсаҡ яуҙарын...
Олтораҡтың йөҙө ҡомһарып,
Тик асыуы таша был йырға.
Башын ғына ҡағып ул бары,
Ҡуша уны алып сығырға.
Шул саҡ сәсән бирә сығарып
Хуш еҫ бөрккән дала бүләген.
Хан, нишләргә белмәй, ағарып,
Ҡыҫып ала усҡа йөрәген...
Был ни булыр, тиеп, ҡурҡышып,
Барса халыҡ хандан күҙ алмай.
Ә олуғ хан дала ҡыртышын
Үбеп илай, үкһеп түҙалмай.
Ҡысҡыра хан, йәйеп ҡоласын:
— Хан түгел мин һеҙгә бөгөндән!
Сит илдәрҙә солтан булғансы,
Булайым, — ти, — олтан илемдә!..
Иртән иртүк томан таралғас,
Тау баштары сумғас баҡырға,
Хан, хушлашып, атҡа атланғас,
Каруандар сыға ҡайтырға.
Тау артынан тауҙар артылып,
Тиҙерәк көтөп дала келәмен,
Ул алыҫҡа ҡарай, атлығып,
Төшөрмәйсә ҡулдан үләнен...*

* Был хикәйәт, авторҙың аңлатмаһы буйынса, Волын йылъяҙмаһынан алып яҙылған һәм шағирҙың «Тарих тауыштары» тигән циклына индерелгән (Р. Ғ.).

Алексей Плещеев
(1825 – 1893)

* * *

Вперед! Без страха и сомненья
На подвиг доблестный, друзья!
Зарю святого искупленья
Уж в небесах завидел я!
Смелей! Дадим друг другу руки
И вместе двинемся вперед.
И пусть под знаменем науки
Союз наш крепнет и растет.
Жрецов греха и лжи мы будем
Глаголом истины карать,
И спящих мы от сна разбудим,
И поведем на битву рать!
Не сотворим себе кумира
Ни на земле, ни в небесах;
За все дары и блага мира
Мы не падем пред ним во прах!..
Провозглашать любви ученье
Мы будем нищим, богачам,
И за него снесем гоненье,
Простив бездумным палачам!
Блажен, кто жизнь в борьбе кровавой,
В заботах тяжких истощил;
Как раб ленивый и лукавый,
Талант свой в землю не зарыл!
Пусть нам звездою путеводной
Святая истина горит;
И, верьте, голос благородный
Не даром в мире прозвучит!
Внемлите ж, братья, слову брата,
Пока мы полны юных сил:
Вперед, вперед, и без возврата,
Что б рок вдали нам не сулил!

Алексей Плещеев
(1825 – 1893)

АЛҒА!

(Рус «Марсельеза»һы)

Алға, дуҫтар! Ҡурҡыу һәм шик белмәй,
Тотонайыҡ данлы көрәшкә!
Күктәрҙә мин инде күреп ҡалдым:
Ҡанды йыуып, унда нур төшкән!
Ҡыйыуыраҡ! Ҡулға-ҡул бирешеп,
Ҡуҙғалайыҡ алға беҙ бергә,
Фән байрағы аҫтарында, әйҙә,
Киләйек ныҡ, уртаҡ фекергә.
Ялғанлыҡ һәм гонаһ әһелдәрен
Яҙалайыҡ тура һүҙ менән,
Йоҡлағандың йоҡоларын асып,
Илтәйек хаҡ яуҙың үҙенә!
Табыныр зат эҙләп ерҙә-күктә,
Тыуҙырмайыҡ уйлап аллалар,
Баш эймәйек улар алдында беҙ,
Бирһә лә мең рәхәт донъялар!
Тик мөхәббәт һүҙен сөйөп илдә,
Еткерербеҙ байға, фәҡиргә,
Ғәфү итеп хатта залимдарҙы,
Беҙ түҙербеҙ барлыҡ йәбергә.
Бәхетлеһең, ауыр ғүмереңде
Ҡанлы яуҙа янып үткәрһәң;
Талантыңды, ялҡау бер ҡол ише,
Ергә күммәй, үргә күтәрһәң!
Юл яҡтыртыр яҡты йондоҙ булып,
Янһын беҙгә изге хәҡиҡәт,
Ышанығыҙ: ысын йөрәк һүҙе
Яңғырамаҫ бушҡа, ул — ҡиммәт!
Ҡолаҡ һал, дуҫ, дуҫың һүҙҙәренә,
Йәш көсөбөҙ ташып торғанда:
Алға, алға, сигеү белмә артҡа,
Ни күрһәк тә алыҫ барғанда!

Иван Бунин
(1870 – 1953)

ОДИНОЧЕСТВО

И ветер, и дождик, и мгла
Над холодной пустыней воды.
Здесь жизнь до весны умерла,
До весны опустели сады.

Я на даче один. Мне темно
За мольбертом, и дует в окно.
Вчера ты была у меня,
Но тебе уж тоскливо со мной.

Под вечер ненастного дня
Ты мне стала казаться женой...
Что ж, прощай! Как-нибудь до весны
Проживу и один — без жены...

Сегодня идут без конца
Те же тучи — гряда за грядой.
Твой след под дождем у крыльца
Расплылся, налился водой.

И мне больно глядеть одному
В предвечернюю серую тьму.
Мне крикнуть хотелось вослед:
«Воротись, я сроднился с тобой!»

Но для женщины прошлого нет:
Разлюбила — и стал ей чужой.
Что ж! Камин затоплю, буду пить...
Хорошо бы собаку купить.

Иван Бунин
(1870 – 1953)

ЯҢҒЫҘЛЫҠ

Ел дә ямғыр, ел дә томан
Был яланғас һалҡын бушлыҡта.
Баҡсалар ҙа үлеп ҡалған,
Яҙға саҡлы тынған ҡошсоҡтар.

Мин яңғыҙым. Һүрәт төшөрәм,
Өй ҡараңғы. Тыштан ел өрә...
Кисә булдың һин янымда,
Тик бойоҡһоң, булһаҡ беҙ бергә.

Ә мин һине ҡатынымдай
Тоя башлағайным эңерҙә...
Ярай! Хуш! Нисек тә мин яңғыҙ
Яҙға саҡлы үлмәм ҡатынһыҙ.

Шул уҡ болот бөгөн тағы ла
Ағыла ла һаман ағыла.
Болдор алдын йыуған ямғыр,
Эҙҙәреңде теләп күмергә.

Яңғыҙыма шундай ауыр
Ҡарап тороу һоро эңергә.
«Борол!» — тиеп шул саҡ ҡапылдан
Ҡысҡыраһым килде артыңдан.

Тик үткән юҡ ҡатын-ҡыҙ өсөн,
Ни хәл итәң? Хәл ит, итә алһаң!
Ут яҡ, әйҙә, ҡайғың баҫ эсеп...
Шәп булыр ҙа ине эт алһаң!

Александр Блок
(1880 – 1921)

* * *

О, я хочу безумно жить:
Все сущее — увековечить,
Безличное — вочеловечить,
Несбывшееся — воплотить!

Пусть душит жизни сон тяжелый,
Пусть задыхаюсь в этом сне, —
Быть может, юноша веселый
В грядущем скажет обо мне:

Простим угрюмство — разве это
Сокрытый двигатель его?
Он весь — дитя добра и света,
Он весь — свободы торжество!

* * *

Превратила все в шутку сначала,
Поняла — принялась укорять,
Головою красивой качала,
Стала слезы платком вытирать.
И, зубами дразня, хохотала,
Неожиданно все позабыв.
Вдруг припомнила все — зарыдала,
Десять шпилек на стол уронив.
Подурнела, пошла, обернулась,
Воротилась, чего-то ждала,
Проклинала, спиной повернулась
И, должно быть, навеки ушла...
Что ж, пора приниматься за дело,
За старинное дело свое.
Неужели и жизнь отшумела,
Отшумела, как платье твое?

Александр Блок
(1880 – 1921)

* * *

Аһ, йәшәгем килә, йәшәгем:
Бар терене килә йыр иткем,
Бар йәнһеҙгә килә йән өргөм,
Булмағанды килә бар иткем!

Ят донъяның мәхшәр был төшө
Быуһа быуһын, әйҙә, алҡымдан, —
Киләсәктә шат бер йәш кеше
Әйтер, бәлки, шағир хаҡында:

Кисерәйек, тиер, гонаһын,
Шулмы, тиер, уны ир итте!
Ул бит — Ер һәм Ҡояш балаһы.
Тантанаһы, тиер, иректең!..

* * *

Тәүҙә барыһын ул уйынға алды,
Аңланы һәм — шелтә ташланы,
Матур башын сайҡап, яулыҡ менән
Күҙ йәштәре һөртә башланы.
Һәм, тештәре менән үртәп, көлдө,
Көтмәгәндә барыһын онотоп.
Хәтерләне — һәм үкһеп ебәрҙе,
Өҫтәлемә сәсен туҙғытып.
Төҫө ҡасты: китте, кире килде,
Ниҙер көттө, ярһып йөрәге,
Ҡәһәрләне, кинәт йөҙөн борҙо
Һәм мәңгегә китте, күрәһең...
Ярай, ваҡыт эшкә тотонорға,
Ғәҙәттәге эшкә — көндәге.
Үтте ләме икән шулай ғүмер,
Шаулап киткән кеүек күлдәгең?!

* * *

Я — Гамлет. Холодеет кровь,
Когда плетет коварство сети,
И в сердце — первая любовь
Жива — к единственной на свете.
Тебя, Офелию мою,
Увел далеко жизни холод,
И гибну, принц, в родном краю
Клинком отравленным заколот.

* * *

Ночь, улица, фонарь, аптека,
Бессмысленный и тусклый свет.
Живи еще хоть четверть века —
Все будет так. Исхода нет.
Умрешь — начнешь опять сначала,
И повторится все, как встарь:
Ночь, ледяная рябь канала,
Аптека, улица, фонарь.

Сергей Есенин
(1895 – 1925)

* * *

Там, где капустные грядки
Красной водой поливает восход,
Клененочек маленький матке
Зеленое вымя сосет.

* * *

Вот уж вечер. Роса
Блестит на крапиве.
Я стою у дороги,
Прислонившись к иве.

От луны свет большой
Прямо на крышу.
Где-то песнь соловья
Вдалеке я слышу.

* * *

Гамлет — мин ул. Туңа йәнем-тәнем,
Үргән саҡта мәкер ауҙарын.
Донъяла тик тәүге мөхәббәтем
Иретә был боҙлоҡ тауҙарын.
Алыҫтарға һине, Офелиям,
Алып китте тормош һалҡыны.
Тик мин генә бында хәлдән таям,
Йотоп ыулы ҡылыс ялҡынын...

* * *

Төнгө урам, фонарь, аптека.
Мәғәнәһеҙ һаран яҡтылыҡ.
Сирек быуат йәшә шулай тағы —
Шулай ҡалыр һаман — бар(ы)һы ныҡ.
Үлеп, тағы баштан башлаһаң да,
Шул уҡ донъя бағыр ни бары:
Шул уҡ боҙло тулҡын каналында,
Төн, аптека, урам фонары...

Сергей Есенин (1895 – 1925)

* * *

Алһыу һыуҙар һибеп йөрөгән ерҙә
Кәбеҫтәгә ел — таң килене, —
Бер ҡолонсаҡ саған имеп тора
Инәһенең йәшел еләнен.

* * *

Кис булды. Ысыҡтар
Емелдәйситәндә.
Мин, талға һөйәлеп,
Торам юл ситендә.

Ай нуры яҡтырта
Нәҡ беҙҙең өй башын.
Ҡайҙалыр алыҫта
Һандуғас тауышы.

Хорошо и тепло,
Как зимой у печки.
И березы стоят,
Как большие свечки.

И вдали за рекой,
Видно, за опушкой,
Сонный сторож стучит
Мертвой колотушкой.

* * *

Поет зима — аукает,
Мохнатый лес баюкает
Стозвоном сосняка.
Кругом с тоской глубокою
Плывут в страну далекую
Седые облака.

А по двору метелица
Ковром шелковым стелется,
Но больно холодна.
Воробышки игривые,
Как детки сиротливые,
Прижались у окна.

Озябли пташки малые,
Голодные, усталые,
И жмутся поплотней.
А вьюга с ревом бешеным
Стучит по ставням свешенным
И злится все сильней.

И дремлют пташки нежные
Под эти вихри снежные
У мерзлого окна.
И снится им прекрасная,
В улыбках солнца ясная
Красавица весна.

Кис йылы. Мин хәс тә
Ҡыш мейес янында!
Шәм кеүек теҙелеп,
Ойоған ҡайындар.

Тик төнгө һаҡсыға
Таңғаса йоҡо юҡ.
Иренеп кенә ул
Туҡылдай туҡ та туҡ.

* * *

Ябынған да ялбыр юрған,
Йыр йырлай ҡыш — шаулай урман,
Ҡарағайҙар сайҡала.
Тирә-яҡта хәсрәт йотҡан,
Алыҫ илгә юлдар тотҡан
Сал болоттар айҡала.

Ә урамда ҡар бураны
Йәйһә лә ебәк юрғанын,
Уғата һыуыҡ тышта.
Сыр-сыу сыпсыҡ балалары,
Ташлап киткәс аталары,
Тәҙрәләргә йылышҡан.

Өшөгән меҫкен ҡошсоҡтар,
Йонсоп бөткән ас сыпсыҡтар,
Бер-беренә һырыға.
Ә ел-дауыл, йәне асып,
Шаҡый ҙа тәҙрә ҡапҡасын,
Ҡоторона нығыраҡ.

Елдәр, елеп, көй көйләйҙәр,
Серем итә меҫкенкәйҙәр,
Боҫоп тәҙрә ҡашына.
Һәм төш күрә һәр бисара:
Имеш, көндәй балҡып тора
Яҙһылыуҡай ҡаршыла.

* * *

Выткался на озере алый свет зари.
На бору со звонами плачут глухари.

Плачет где-то иволга, схоронясь в дупло.
Только мне не плачется — на душе светло.

Знаю, выйдешь к вечеру за кольцо дорог,
Сядем в копны свежие, под соседний стог.

Зацелую допьяна, изомну, как цвет,
Хмельному от радости пересуду нет.

Ты сама под ласками сбросишь шелк фаты,
Унесу я пьяную до утра в кусты.

И пускай со звонами плачут глухари,
Есть тоска веселая в алостях зари.

* * *

Дымом половодье
Зализало ил.
Желтые поводья
Месяц уронил.

Еду на баркасе,
Тычусь в берега.
Церквами у прясел
Рыжие стога.

Заунывным карком
В тишину болот
Черная глухарка
К всенощной зовет.

* * *

Уҡаланған күл өҫтө шәфәҡ нурынан,
Ҡарағайҙар таң ҡалған һуйыр йырынан.

Ҡыуышында ҡайҙалыр һыҡтай һарығош,
Һыҡтамайым мин генә — яҡты был һағыш.

Беләм, кисен сығырһың әүен артына,
Ултырырбыҙ хуш еҫле кәбән аҫтына.

Иҫергәнсе үбермен, гөлдәй иҙермен,
Бер иҫерткәс, ғәйбәт ни — уға түҙермен.

Үҙең, иреп, ташларһың ебәк шәлеңде,
Ҡаршыларһың ҡыуаҡта йәнһеҙ мәлеңде.

Әйҙә шашһын һуйырҙар моңһоу йырында,
Һөйөнөслө һағыш бар ал таң нурында.

* * *

Ташҡын томаны
Ялағас ләмен,
Ай ҙа ташланы
Алтын теҙгенен.

Йөҙәм кәмәмдә,
Ярға төртөләм.
Сиркәү-кәбәндән
Хуш еҫ бөркөлә.

Тик ҡара һуйыр
Килә ҡур ҙа ҡур,
Әйҙәп тын һаҙға —
Киске намаҙға...

* * *

Сыплет черемуха снегом,
Зелень в цвету и росе.
В поле, склоняясь к побегам,
Ходят грачи в полосе.

Никнут шелковые травы,
Пахнет смолистой сосной.
Ой вы, луга и дубравы, —
Я одурманен весной.

Радуют тайные вести,
Светятся в душу мою.
Думаю я о невесте,
Только о ней лишь пою.

Сыпь ты, черемуха, снегом,
Пойте вы, птахи, в лесу.
По полю зыбистым бегом
Пеной я цвет разнесу.

ПОРОША

Еду. Тихо. Слышны звоны
Под копытом на снегу,
Только серые вороны
Расшумелись на лугу.

Заколдован невидимкой,
Дремлет лес под сказку сна,
Словно белою косынкой
Подвязалася сосна.

Понагнулась, как старушка,
Оперлася на клюку,
А над самою макушкой
Долбит дятел на суку.

Скачет конь, простору много,
Валит снег и стелет шаль.
Бесконечная дорога
Убегает лентой вдаль.

* * *

Ҡарҙарын ҡоя муйылым,
Үлән сумған ысыҡҡа.
Ужымға һуҙып муйынын,
Ҡырға ҡарғалар сыҡҡан.

Ҡарағайҙар ҡул болғайҙар,
Аңҡый сайыр еҫтәре.
Әй һеҙ, урман, киң туғайҙар,
Яҙға китә иҫтәрем!

Елдәр һөйләй сер-хәбәрен,
Елкендереп күңелде.
Уйлап-уйлап һөйгән йәрен,
Күңел йырға күмелде.

Ҡойон, муйыл, ҡарҙарыңа
Ҡоштар моңо түгелһен!
Йүгерә-атлай ҡырҙарыма
Һибәм сәскәң күбеген.

ҠЫРПАҠ ҠАР

Еләм. Тып-тын. Тыпылдаша
Ҡарҙа бары доғалар.
«Ҡарр» ҙа «ҡарр!» — тип ҡарҡылдаша
Туғайҙа тиҡ ҡарғалар.

Кемдер сихырлаған урман
Йоҡлай, татлы төш күреп.
Ҡарағай аҡ тун ябынған,
Белгән төҫлө өшөрөп.

Юлсы карттай эйелгән дә
Таянған ул таяҡҡа,
Ә тумыртҡа түбәһендә
Тәүбә туҡый ян-яҡҡа.

Саба атым. Алда киңлек.
Ҡар яуа, түшәй шәлен.
Ә юл оҙон таҫма кеүек,
Иге-сиге юҡ әле!..

* * *

Гой ты, Русь, моя родная,
Хаты — в ризах образа...
Не видать конца и края —
Только синь сосет глаза.

Как захожий богомолец,
Я смотрю твои поля.
А у низеньких околиц
Звонно чахнут тополя.

Пахнет яблоком и медом
По церквам твой кроткий Спас.
И гудит за корогодом
На лугах веселый пляс.

Побегу по мятой стежке
На приволь зеленых лех,
Мне навстречу, как сережки,
Прозвенит девичий смех.

Если крикнет рать святая:
«Кинь ты Русь, живи в раю!»
Я скажу: «Не надо рая,
Дайте родину мою».

КОРОВА

Дряхлая, выпали зубы,
Свиток годов на рогах.
Бил ее выгонщик грубый
На перегонных полях.

Сердце неласково к шуму,
Мыши скребут в уголке.
Думает грустную думу
О белоногом телке.

Не дали матери сына,
Первая радость не прок.
И на колу под осиной
Шкуру трепал ветерок.

***

Әй һин, минең тыуған Рәсәй!
Бер һүрәт, тим, өйҙәрҙе...
Иге-сиге күренмәйсә,
Күк һура тик күҙҙәрҙе.

Мин, бер юлсы дәрүиш ише,
Ҡырҙарға торам ҡарап.
Кәртә буйҙарына төшөп,
Тирәктәр кибә шыңрап.

Бал, алма еҫе аңҡытҡан
Баҫымсаҡ көҙкәй килә,
Йәш-елкенсәк ҡырға сыҡҡан,
Йырлашып бейей, көлә.

Әйҙәй мине йәшел һуҡмаҡ
Иркенә туғайҙарҙың.
Сыңлай, һырғалары һымаҡ,
Көлөшөүе ҡыҙҙарҙың.

Ҡысҡырһа яу: «Ташла Русты,
Йәннәткә, тип, кил инде!»
Кәрәкмәй, ти(е)рмен, йәннәте,
Бирегеҙ тик илемде!

ҺЫЙЫР

Ҡартайған ул, тештәр бөткән,
Күп балдаҡ мөгөҙөндә,
Көтөүсе лә туҡмап көткән
Туғайҙа йөрөгәндә.

Йөрәге тауыш яратмай,
Сысҡан ҡыштырлаһа ла.
Бары Аҡбәкәлен уйлай,
Юҡ инде, тип, донъяла.

Бирмәнеләр улын уға,
Тарһындылар, күрәһең.
Елдәр уҫаҡ баҕанала
Елберләтә тиреһен.

Скоро на гречневом свее,
С той же сыновней судьбой,
Свяжут ей петлю на шее
И поведут на убой.

Жалобно, грустно и тоще
В землю вопьются рога...
Снится ей белая роща
И травяные луга.

ТАБУН

В холмах зеленых табуны коней
Сдувают ноздрями златой налет со дней.

С бугра высокого в синеющий залив
Упала смоль качающихся грив.

Дрожат их головы над тихою водой,
И ловит месяц их серебряной уздой.

Храпя в испуге на свою же тень,
Зазастить гривами они ждут новый день.

* * *

Весенний день звенит над конским ухом
С приветливым желаньем к первым мухам.

Но к вечеру уж кони над лугами
Брыкаются и хлопают ушами.

Все резче звон, прилипший на копытах,
То тонет в воздухе, то виснет на ракитах.

И лишь волна потянется к звезде,
Мелькают мухи пеплом по воде.

Уҙмаҫ улы яҙмышынан,
Етер ул көн һыйырға:
Элмәк һалып муйынына,
Сығарырҙар һуйырға.

Иламһырап, моңһоу ҡарар,
Мөгөҙөн ҡаҙар ергә...
Тик туғайҙар, аҡ сауҡалар
Төшкә керә хәҙергә.

ӨЙӨР

Йәшел ҡаштаҡта йылҡы өйөрө
Юшай, көндәрҙең сал саңын өрөп.

Текә ярлауҙан зәңгәр ҡултыҡҡа
Ыҫмала төҫлө ялдары ятҡан.

Ат күҙе ҡарай мөлдөрәп һыуҙан,
Көмөш йүгәнен ай шуға һуҙған.

Үҙ шәүләһенән ат үҙе өркә,
Бышҡырып төнгә, яңы көн көтә.

* * *

Яҙғы көн зыулай ат ҡолағына,
Тәүге себен дә танһыҡҡа ғына.

Тик киҫкә инде туғайҙа аттар
Тибенә башлай, ята ҡолаҡтар.

Һарлығып күктә, ярып ҡыуаҡты,
Тояҡ тауышы килә тып та тып.

Йондоҙға тулҡын үрелеү була,
Көлдәй себендән һыу өҫтө тула.

* * *

Погасло солнце. Тихо на лужке.
Пастух играет песню на рожке.

Уставясь лбами, слушает табун,
Что им поет вихрастый гамаюн.

А эхо резвое, скользнув по их губам,
Уносит думы их к неведомым лугам.

Любя твой день и ночи темноту,
Тебе, о родина, сложил я песню ту.

ПЕСНЬ О СОБАКЕ

Утром в ржаном закуте,
Где златятся рогожи в ряд,
Семерых ощенила сука,
Рыжих семерых щенят.

До вечера она их ласкала,
Причесывая языком,
И струился снежок подталый
Под теплым ее животом.

А вечером, когда куры
Обсиживают шесток,
Вышел хозяин хмурый,
Семерых всех поклал в мешок.

По сугробам она бежала,
Поспевая за ним бежать...
И так долго, долго дрожала
Воды незамерзшей гладь.

А когда чуть плелась обратно,
Слизывая пот с боков,
Показался ей месяц над хатой
Одним из ее щенков.

* * *

Көн дә байыны. Һил ҡалды туғай.
Көтөүсе малай һыҙҙыра ҡурай.

Бар өйөр тыңлай, эйеп ҡаҡ башын,
Һомай ҡошҡайҙың зарын, һағышын.

Ә сәңгел шаңдау, тейеп иренгә,
Уйҙарын илтә күҙ күрмәҫ ергә.

Һөйөп көнөңдө, ҡара төнөңдө,
Көйләйем, илем, һиңә көйөмдө.

ЭТ ХАҠЫНДА ЙЫР

Иртән иртүк арыш һаламында
Эт ояһын елдәр туҙҙырҙы.
Септә ышығына ятып, кәнтәй
Ете ерән көсөк тыуҙырҙы.

Ете ерәнен ул эңергәсә
Ялап иркәләне һалҡында.
Һәм уйылып ҡына ҡар ирене
Йылы ҡорһағының аҫтында.

Тауыҡтар ҙа төнәр ваҡыт етеп,
Көн дә инде тамам кисекте,
Шул саҡ һытыҡ йөҙлө хужа сығып,
Тоҡҡа тыҡты ете көсөктө.

Хәлһеҙ кәнтәй, көрткә бата-сума,
Ҡалмай барҙы унық артынан...
...Йылыу һыуҙың тоноҡ тигеҙлеге
Оҙаҡ-оҙаҡ ятты ҡалтырап.

Ялай-ялай тирле ҡабырғаһын,
Саҡ һөйрәлеп ҡайтып кергәндә,
Өй башынан йөҙгән ай ҙа уға
Бер балаһы булып күренде.

В синюю высь звонко
Глядела она, скуля,
А месяц скользил тонкий
И скрылся за холм в полях.

И глухо, как от подачки,
Когда бросят ей камень в смех,
Покатились глаза собачьи
Золотыми звездами в снег.

* * *

Не бродить, не мять в кустах багряных
Лебеды и не искать следа.
Со снопом волос твоих овсяных
Отоснилась ты мне навсегда.

С алым соком ягоды на коже,
Нежная, красивая, была
На закат ты розовый похожа
И, как снег, лучиста и светла.

Зерна глаз твоих осыпались, завяли,
Имя тонкое растаяло, как звук,
Но остался в складках смятой шали
Запах меда от невинных рук.

В тихий час, когда заря на крыше,
Как котенок, моет лапкой рот,
Говор кроткий о тебе я слышу
Водяных поющих с ветром сот.

Пусть порой мне шепчет синий вечер,
Что была ты песня и мечта,
Все ж, кто выдумал твой гибкий стан и плечи —
К светлой тайне приложил уста.

Не бродить, не мять в кустах багряных
Лебеды и не искать следа.
Со снопом волос твоих овсяных
Отоснилась ты мне навсегда.

Сәңкеп-сәңкеп оҙаҡ шыңшыны ул,
Күкһел бейеклектән күҙ алмай.
Ә ҡыйғас ай тау артына шыуҙы,
Йәшеренде унан, оҙамай.

Гүйә, шул саҡ һыныҡ урынына,
Көлкө күреп, кемдер таш атты.
Мөлдөрәшеп ҡарға эт күҙенән
Алтын йондоҙ булып йәш аҡты.

* * *

Йөрөмәм инде, иҙмәм ал ҡыуаҡты,
Эҙләһәм дә тапмам эҙеңде.
Төштә генә күрҙем мин ул саҡты,
Һоло сәс көлтәһен үҙеңдең.

Шәфәҡтең ал уты ине йөҙөң,
Еләктең ал һуты — иренең,
Күктең ҡото ине ике күҙең,
Һылыулыҡта, наҙҙа бер инең.

Күҙ емдәрең шиңгән саҡтарында
Исемең дә, иреп, юҡ булды.
Тик таушалған шәлең ҡаттарында
Бал еҫтәре ҡалған ҡулыңдың.

Таң һыҙылып, бесәй балаһындай,
Өй башында битен йыуғанда,
Һинең хаҡта йырлап сайпылғандай
Һыу ҡыҙҙары моңһоу йылғамда.

Бышылдаһа ҡайсаҡ күкшел төндәр,
Ул хыялың, йырың ине, тип,
Шулай ҙа мин ул һыныңды кемдәр
Уйлап тапты икән һинең, тим...

Йөрөмәм инде, иҙмәм ал ҡыуаҡты,
Эҙләһәм дә тапмам эҙеңде.
Төштә генә күрҙем мин ул саҡты,
Һоло сәс көлтәһен үҙеңдең...

ЛИСИЦА

А. М. Ремизову

На раздробленной ноге приковыляла,
У норы свернулася в кольцо.
Тонкой прошвой кровь отмежевала
На снегу дремучее лицо.

Ей все бластился в колючем дыме выстрел,
Колыхалася в глазах лесная топь.
Из кустов косматый ветер взбыстрил
И рассыпал звонистую дробь.

Как желна, над нею мгла металась,
Мокрый вечер липок был и ал.
Голова тревожно подымалась,
И язык на ране застывал.

Желтый хвост упал в метель пожаром,
На губах — как прелая морковь...
Пахло инеем и глиняным угаром,
А в ощур сочилась тихо кровь.

* * *

Нивы сжаты, рощи голы,
От воды туман и сырость.
Колесом за сини горы
Солнце тихое скатилось.

Дремлет взрытая дорога.
Ей сегодня примечталось,
Что совсем-совсем немного
Ждать зимы седой осталось.

Ах, и сам я в чаще звонкой
Увидал вчера в тумане:
Рыжий месяц жеребенком
Запрягался в наши сани.

ТӨЛКӨ

А. М. Ремизовҡа

Ҡайтып еткәс тә ул саҡ һөйрәлеп,
Һынған аяҡ менән өңөнә,
Тәгәрмәстәй ауҙы бөгәрләнеп
Ҡан һыҙылып килгән эҙенә.

Күҙҙәренә ут сағылды һаман,
Һаҙ сайҡалды төтөн эсендә.
Ел артылып сыҡты ҡыуаҡтарҙан,
Йәҙрә һипкән төслө тәтелдәп.

Баш осонда һаман саңы туҙа
Ҡандай еүеш ҡыҙыл эңерҙә.
Ҡалҡытһа ла башын болоҡһоуҙан,
Теле инде туңа һеңерҙә.

Тик ҡойроғо елдә хәс тә ялҡын,
Серек кишер тәме — ирендә.
Ағас бәҫе, балсыҡ еҫе аңҡый,
Ҡаны һарҡый әле сөрөлдәп...

* * *

Ҡыр яланғас, ҡыуаҡтар буш,
Һыу өҫтөнән томан тартыла.
Тәгәрмәстәй, һүрән ҡояш
Тәгәрәне күк тау артына.

Серем итә соҡорло юл,
Бөгөн әле алды хәтергә:
Сал ҡышты ла ҡаршылар ул,
Күп ҡалмаған инде көтөргә.

Аһ, үҙем дә шау томанда
Ҡарап торҙом кисә самалап:
Ерән ай ҙа, бер ҡолондай,
Егелеп алған беҙҙең санаға!

* * *

Я по первому снегу бреду,
В сердце ландыши вспыхнувших сил.
Вечер синею свечкой звезду
Над дорогой моей засветил.

Я не знаю — то свет или мрак?
В чаще ветер поет иль петух?
Может, вместо зимы на полях
Это лебеди сели на луг.

Хороша ты, о белая гладь!
Греет кровь мою легкий мороз!
Так и хочется к телу прижать
Обнаженные груди берез.

О лесная, дремучая муть!
О веселье оснеженных нив!
Так и хочется руки сомкнуть
Над древесными бедрами ив.

* * *

О верю, верю, счастье есть!
Еще и солнце не погасло.
Заря молитвенником красным
Пророчит благостную весть,
О верю, верю, счастье есть.

Звени, звени, златая Русь,
Волнуйся, неуемный ветер!
Блажен, кто радостью отметил
Твою пастушескую грусть.
Звени, звени, златая Русь.

Люблю я ропот буйных вод
И на волне звезды сиянье.
Благословенное страданье,
Благословляющий народ.
Люблю я ропот буйных вод.

* * *

Ярып киләм тәүге аҡ ҡарҙы,
Ынйы сәскә баҙлай күңелдә.
Күк шәм итеп шәфәҡ ҡабыҙҙы
Бер йондоҙон инде күгендә.

Көнмө, төнмө — бер ни тоймайым,
Ел йә әтәс йырын ишетәмдер?
Ҡыш та түгелдер был, моғайын,
Тик аҡкоштар ергә төшкәндер?

Әй, күркәм дә аҡлан был саҡта!
Һалҡынынан — ялҡын йөрәгем!
Ҡыҫып алғым килә ҡосаҡҡа
Ҡайындарҙың ап-аҡ күкрәген.

Әй, дөм-ҡара урман ҡосағы,
Ни ереӊ кәм әкиәт иленән?
Күтәреп тә килә ҡосаһым
Талдарыӊдың нескә биленән!

* * *

Беләм, беләм: бар ул бәхет, бар!
Ҡояш та бит әле һүнмәгән.
Бәхет юрап беҙгә, ал таңдар
Ҡыҙыл намаҙлыҡмы йәймәгән? —
Беләм, беләм: бар ул бәхет, бар!

Зыңла, зыңла, алтын илкәйем,
Ел һин, ел һин, алтын елкәйем!
Көтөүсе лә көтә көнкәйен,
Тыңла, тыңла өмөт көйкәйен,
Зыңла, зыңла, алтын илкәйем!

Яратам мин ярһыу һыуҙарҙы,
Һыуҙарҙағы алһыу нурҙарҙы.
Ҡыҫҡа ла был ҡайғы алҡымды,
Аҡ күңеле һүнмәҫ халҡымдың, —
Яратам мин ярһыу һыуҙарҙы!

* * *

Л. И. Кашиной

Зеленая прическа,
Девическая грудь,
О тонкая березка,
Что загляделась в пруд?

Что шепчет тебе ветер?
О чем звенит песок?
Иль хочешь в косы-ветви
Ты лунный гребешок?

Открой, открой мне тайну
Твоих древесных дум,
Я полюбил печальный
Твой предосенний шум.

И мне в ответ березка:
«О любопытный друг,
Сегодня ночью звездной
Здесь слезы лил пастух.

Луна стелила тени,
Сияли зеленя.
За голые колени
Он обнимал меня.

И так, вдохнувши глубко,
Сказал под звон ветвей:
«Прощай, моя голубка,
До новых журавлей».

* * *

Л. И. Кашинаға

Йәшел генә толомҡайың,
Ҡыҙ күкрәге — күкрәгең.
Эй һин, һылыу ҡайынҡайым,
Быуала ни күрәһең?

Ни бышылдай елдәр һиңә,
Ни һөйләй ҡом-тупрағың?
Әллә йәшел сәстәреңә
Кәрәкме ай-тарағың?

Әйтсе, әйтсе серҙәреңде,
Ҡатымы бик уйҡайың?
Яратам мин йырҙарыңды,
Яҡын миңә моңҡайың.

— Бында, — тине ҡайынҡайым, —
Бөгөн, йондоҙло төндә,
Килде көтөүсе дуҫҡайым,
Йәш эркелеп күҙендә.

Ай япты атлас юрғанын,
Үләндәр яҫтыҡ булды.
Ә ул ҡосаҡлап иланы
Яланғас аяғымды.

Күрһөндө лә таң атҡансы,
Әйтте, һыйпап япрағым:
«Яҙын торналар ҡайтҡансы
Һау булып тор, аппағым!»

КАНТАТА

Спите, любимые братья.
Снова родная земля
Неколебимые рати
Движет под стены Кремля.

Новые в мире зачатья,
Зарево красных зарниц...
Спите, любимые братья,
В свете нетленных гробниц.

Солнце златою печатью
Стражем стоит у ворот...
Спите, любимые братья,
Мимо вас движется ратью
К зорям вселенским народ.

* * *

По-осеннему кычет сова
Над раздольем дорожной рани.
Облетает моя голова,
Куст волос золотистый вянет.

Полевое, степное «ку-гу»,
Здравствуй, мать голубая осина!
Скоро месяц, купаясь в снегу,
Сядет в редкие кудри сына.

Скоро мне без листвы холодеть,
Звоном звезд насыпая уши.
Без меня будут юноши петь,
Не меня будут старцы слушать.

Новый с поля придет поэт,
В новом лес огласится свисте.
По-осеннему сыплет ветр,
По-осеннему шепчут листья.

КАНТАТА

Йоҡлағыҙ һеҙ, туғанҡайҙар!..
Тыуған еркәй яңынан
Ҡаҡшау белмәҫ ҡыҙыл яуҙар
Туплай Кремль янына.

Ерҙә яңы ил яһайҙар —
Ялмап алған ялҡында.
Йоҡлағыҙ һеҙ, туғанҡайҙар,
Шиңмәҫ гөлдәр аҫтында.

Ҡояш, алтын мөһөр төҫлө,
Һаҡлай изге ҡапҡаны.
Һеҙҙең яндан, ер йөҙөнөң
Каршыларға ал таңын,
Атлай илдең ҡалҡаны.

* * *

Көҙгөсә уһылдай ябалаҡ —
Иркендә таңғы юл сатының.
Сәстәрем көлтәһен һағалап,
Эй тарай ел-ҡараҡ алтынын.

Яланса, даласа: «Аһ-һа-һай!» —
Тип һуҙам уҫаҡҡа ҡулымды.
Тиҙҙән, тим, ҡойоноп ҡарҙа, ай
Ултырыр башына улыңдың.

Тиҙҙән мин ҡатырмын япраҡһыҙ,
Ҡолаҡта — йондоҙ ҙа ҡар сыңы...
Йәштәргә йырҙарым яраҡһыҙ,
Ҡарттар ҙа тыңламаҫ йырсыһын.

Килер бер йәш шағир ҡырҙан,
Яңыса яңғырар ян-яҡтар...
...Көҙгөсә һыҙҙыра ямғыр ҙа,
Көҙгөсә бышылдай япраҡтар.

* * *

Не жалею, не зову, не плачу
Все пройдет, как с белых яблонь дым.
Увяданья золотом охваченный,
Я не буду больше молодым.
Ты теперь не так уж будешь биться,
Сердце, тронутое холодком,
И страна березового ситца
Не заманит шляться босиком.
Дух бродяжий! Ты все реже, реже
Расшевеливаешь пламень уст.
О, моя утраченная свежесть,
Буйство глаз и половодье чувств.
Я теперь скупее стал в желаньях,
Жизнь моя, иль ты приснилась мне?
Словно я весенней гулкой ранью
Проскакал на розовом коне.
Все мы, все мы в этом мире тленны,
Тихо льется с кленов листьев медь...
Будь же ты вовек благословенно,
Что пришло процвесть и умереть.

ПИСЬМО МАТЕРИ

Ты жива еще, моя старушка?
Жив и я. Привет тебе, привет!
Пусть струится над твоей избушкой
Тот вечерний несказанный свет.

Пишут мне, что ты, тая тревогу,
Загрустила шибко обо мне,
Что ты часто ходишь на дорогу
В старомодном ветхом шушуне.

И тебе в вечернем синем мраке
Часто видится одно и то ж:
Будто кто-то мне в кабацкой драке
Саданул под сердце финский нож.

* * *

Йәлләп, саҡырып йәш тә ҡоймам инде,
Аҡ сәскәһен ҡойғас алмағас.
Мин яңынан йәш булмам инде,
Күҙҙәр һарыһы бер ялмағас...
Дарҫлап тибалмаҫһың хәҙер инде,
Һалҡын төшкән ялҡын йөрәгем.
Артта ҡалды аҡ ҡайынлы илде
Ялан аяҡ ҡыҙырып йөрөгәнем.
Берәҙәк йән! Һаман, һаман һинең
Һүрәнәйә бара ялҡының.
Әй, юғалған саф йәшлегем минең,
Күҙ ялҡыным, хистәр ташҡыным...
Нәфселәрем һараная барып,
Төшмө һин, тим, ғүмер хаҡында.
Әйтерһең дә, яҙғы таңды ярып,
Сабып үттем аҡбуҙ атымда.
Беҙ һәммәбеҙ ҡунаҡ был донъяла,
Күр, саған да ҡоя баҡырын...
Әйҙә атһын, әйҙә ятһын шулай
Ғүмер сәскәһе һәм ахыры!..

ӘСӘЙЕМӘ ХАТ

Һин иҫән-һаумы әле, әсәй ҡарсыҡ?
Мин дә иҫән. Күптин-күп сәләм!
Ни хәлдә һуң беҙҙең аҡ аласыҡ?
Нур яуҙырһын уға бар ғаләм!

Хат яҙғандар. Эстән һыҙып ҡына,
Минең өсөн бик тә көйөнөп,
Йыш сығаһың икән юл сатына,
Иҫке еләненде кейенеп.

Күҙҙәреңә эңер ҡараһында
Бер үк мәхшәр, имеш, күренә:
Кемдер, имеш, эске янъялында
Хәнйәр ҡаҙай бәғрем түренә.

Ничего, родная! Успокойся.
Это только тягостная бредь.
Не такой уж горький я пропойца,
Чтоб, тебя не видя, умереть.

Я по-прежнему такой же нежный
И мечтаю только лишь о том,
Чтоб скорее от тоски мятежной
Воротиться в низенький наш дом.

Я вернусь, когда раскинет ветви
По-весеннему наш белый сад.
Только ты меня уж на рассвете
Не буди, как восемь лет назад.

Не буди того, что отмечталось,
Не волнуй того, что не сбылось, —
Слишком раннюю утрату и усталость
Испытать мне в жизни привелось.

И молиться не учи меня. Не надо!
К старому возврата больше нет.
Ты одна мне помощь и отрада,
Ты одна мне несказанный свет.

Так забудь же про свою тревогу,
Не грусти так шибко обо мне.
Не ходи так часто на дорогу
В старомодном ветхом шушуне.

РУСЬ СОВЕТСКАЯ

А. Сахарову

Тот ураган прошел.
Нас мало уцелело.
На перекличке дружбы многих нет.
Я вновь вернулся
в край осиротелый,
В котором не был восемь лет.

Ҡуйсы, әсәй! Юҡҡа үртәлмәсе,
Тик күҙеңә шулай күренә.
Түгел дә мин бөткән бер эскесе,
Ҡайтып һине күрмәй, үлергә.

Мин һаман да шулай бик илгәҙәк,
Тик бер өмөт менән юлланам:
Ҡайтҡым килә тәпәш өйгә тиҙерәк,
Ҡотолоп был мәхшәр донъянан.

Мин ҡайтырмын, беҙҙең ап-аҡ баҡса
Шау яҙғыса сатыр киргәндә.
Тик уятма сабый саҡтағыса,
Таң һарынан тороп эргәмдә.

Уятма һин уйлап ҡуйған уйҙы,
Болартма ла һүнгән хыялды.
Был донъяла йонсоу-юғалтыуҙы
Үтә иртә татып, мин яндым.

Өйрәтмә лә мине инанырға,
Үткәндәргә инде юлябыҡ.
Һин генә бер терәк йыуанырға,
Һин генә бер изге яҡтылыҡ.

Шулай булғас, һис тә болоҡһома,
Минең өсөн бик тә көйөнөп.
Йыш сыҡмасы улай юл сатына,
Иҫке еләнеңде кейенеп.

СОВЕТ РӘСӘЙЕ

А. Сахаровка

Ул ғәрәсәт үтте.
Күптәр ҡалды ятып.
Дуҫ-иштәр ҙә инде бик аҙ күренә.
Мин, һигеҙ йыл үткәс,
Тағы төштөм ҡайтып
Етемһерәп ҡалған еремә.

Кого позвать мне?
С кем мне поделиться
Той грустной радостью, что я остался жив?
Здесь даже мельница —
бревенчатая птица
С крылом единственным —
стоит, глаза смежив.

Я никому здесь не знаком.
А те, что помнили, давно забыли.
И там, где был когда-то отчий дом,
Теперь лежит зола
да слой дорожной пыли.

А жизнь кипит.
Вокруг меня снуют и старые
и молодые лица.
Но некому мне шляпой поклониться,
Ни в чьих глазах не нахожу приют.

И в голове моей проходят роем думы:
Что родина?
Ужели это сны?
Ведь я почти для всех здесь
пилигрим угрюмый
Бог весть с какой
далекой стороны.

И это я!
Я, гражданин села,
Которое лишь тем и будет знаменито,
Что здесь когда-то баба родила
Российского скандального пиита.

Но голос мысли сердцу говорит:
«Опомнись! Чем же ты обижен?
Ведь это только новый свет горит
Другого поколения у хижин.

Кемгә өндәшергә?
Кем менән һуң бүлешергә
Исән ҡалыуымдың моңһоу шатлығын?
Бында хатта
Бүрәнә ҡош — елтирмән дә ергә
Күҙен йомоп,
Бер ҡанатҡа ҡалған, ҡаҡлығып.

Бер кемгә мин таныш түгел бында,
Ә белгәндәр инде — күптән онотҡан.
Элек атай йорто торған был урында
Хәҙер инде күл ҡатҡан да,
Борҡоп, саң ятҡан.

Ә шулай ҙа тормош ҡайнай.
Яҡ-яғымда
Ҡарты, йәше — бар(ы)һы мәж килә.
Тик, эшләпәм сисеп, һаулыҡ һорашҡанда,
Һәр ҡараштан һалҡын бөркөлә.

Һәм башыма күс-күс уйҙар килеп ҡуна:
Илемме был?
Әллә был тик төшөммө?
Һәр кемгә мин — дәрүиш һымаҡ,
Ят бер ҡунаҡ,
Алла белһен ҡайҙан —
Әллә айҙан килеп төштөммө?

Былмы һуң мин?
Шул ауылдың үҙ ярсығы!
Бит ҡасандыр шул ауылда бер бисә
Тапҡан өсөн генә даусан бер йырсыһын
Бөтә Рәсәй буйлап даны китәсәк!..

Тик аҡылым бөрөп ала йөрәгемдән:
«Исеңә кил! Ташла үпкәнде!
Был бит бары яңы быуын өйҙәрендә
Яңы яҡтылыҡ тик ҡыуа үткәнде...

Уже ты стал немного отцветать,
Другие юноши поют другие песни.
Они, пожалуй, будут интересней —
Уж не село, а вся земля им мать».

Ах, родина! Какой я стал смешной.
На щеки впалые летит сухой румянец.
Язык сограждан стал мне как чужой,
В своей стране я словно иностранец.

Вот вижу я:
Воскресные сельчане
У волости, как в церковь, собрались.
Корявыми, немытыми речами
Они свою обсуживают «жись».

Уж вечер. Жидкой позолотой
Закат обрызгал серые поля.
И ноги босые, как телки под ворота,
Уткнули по канавам тополя.

Хромой красноармеец с ликом сонным,
В воспоминаниях морщиня лоб,
Рассказывает важно о Буденном,
О том, как красные отбили Перекоп.

«Уж мы его — и этак и раз-этак, —
Буржуя энтого... которого... в Крыму...»
И клены морщатся ушами длинных веток,
И бабы охают в немую полутьму.

С горы идет крестьянский комсомол,
И под гармонику, наяривая рьяно,
Поют агитки Бедного Демьяна,
Веселым криком оглашая дол.

Вот так страна!
Какого ж я рожна
Орал в стихах, что я с народом дружен?

Ә һин инде бер аҙ шиңә төштөң,
Бүтән йәштәр йырлай бүтән йыр.
Уларға бит, —
Мулы төшкәс был өлөштөң, —
Әсә бөгөн — ауыл түгел, бөтә Ер!..»

Эй илгенәм! Ҡалай инде мин көлкөлө! —
Ас яңаҡҡа йәш ҡанмы һуң килешә?
Ауылдаштар теле ят бер тел шикелле,
Үҙ илемдә, гүйә, мин бер килмешәк!

Бына бөгөн —
Йәкшәмбе көн — яҡташтарым
Йыйылған да волость алдында,
Сатай-ботай һөйләп телмәр-сығыштарын,
Кәңәшәләр тормош хаҡында.

Кис тә булды.
Һорғолт ҡыр яҡтарын
Шәфәҡ манғас шыйыҡ буталға,
Тирәктәрҙең ялтыр тояҡтарын
Канау буйлап, гүйә, ут алған!

Акһаҡ «ҡыҙыләрмис» әллә йокомһорай,
Хәтер ептәренә сырмап маңлайын?
Перекопты ҡалай алғандарын һайрай,
Буденныйҙы маҡтай, табып һүҙ яйын.

«Беҙ, — ти, — теге... буржуйҙарҙың унда,
Ҡырымында, арт һабағын шулай уҡыттыҡ!..»
Ә сағандар ҡолаҡтарын ҡарпайтҡандай,
Бисәләр «аһ» килә, эңер ҡуркытып.

Тауҙан төшә шул саҡ комсомолдар,
Өҙә яҙып гармун күреген.
Бедный Демьян агиткаһын таҡмаҡлайҙар,
Туғай яңғыратып, ана, күрегеҙ!..

Бына һиңә илең!
Ҡайҙан алып әле
Халҡым, тип, мин тамаҡ ярҙым йырымда?

Моя поэзия здесь больше не нужна,
Да и, пожалуй, сам я тоже здесь не нужен.

Ну что ж!
Прости, родной приют.
Чем сослужил тебе — и тем уж я доволен,
Пускай меня сегодня не поют —
Я пел тогда, когда был край мой болен.

Приемлю все.
Как есть, все принимаю.
Готов идти по выбитым следам.
Отдам всю душу октябрю и маю,
Но только лиры милой не отдам.

Я не отдам ее в чужие руки,
Ни матери, ни другу, ни жене.
Лишь только мне она свои вверяла звуки
И песни нежные лишь только пела мне.

Цветите, юные! И здоровейте телом!
У вас иная жизнь, у вас другой напев.
А я пойду один к неведомым пределам,
Душой бунтующей навеки присмирев.

Но и тогда,
Когда во всей планете
Пройдет вражда племен,
Исчезнет ложь и грусть, —
Я буду воспевать
Всем существом в поэте
Шестую часть земли
С названьем кратким «Русь».

* * *

Отговорила роща золотая
Березовым, веселым языком,
И журавли, печально пролетая,
Уж не жалеют больше ни о ком.

Бында инде минең йырҙың үткән мәле,
Үҙемдең инде кәрәк юк бында...

Ярай, кисер, илем!
Ҡыумаһаң да,
Эшләгәнем еткән һиңә — алҡымдан!
Йырҙарымды бөгөн һанға һуҡмаһаң да,
Мин йырланым һине ауырыу сағында.

Ҡалай булһа, шулай —
Барһын эске тирәм.
Яңы юлдар ярып, бәлки, баралмам.
Октябргә, Майға бар йәнемде бирәм,
Тик лирамды ғына инде биралмам.

Бирмәм уны төрлө ят ҡулдарға,
Хатта әсәм менән дуҫым, ҡатынға.
Тик үҙемә ышанып ул сер ҡалдырған,
Тик үҙемде һалған уттан ялҡынға.

Үҫегеҙ һеҙ, йәштәр, уҙып йәш имәнде,
Башҡа юлда башҡа моңдо һеҙгә ятларға.
Ә мин китәм, мәңге баҫып ярһыу йәнде,
Әле күҙ күрмәгән алыҫ яҡтарға...

Әммә
Күргәндә лә бөтә Ер шарында
Яу, дау үткән,
Һәм ғәм, алдау бөткән рәсемде,
Йәнем-тәнем менән йырлар инем унда
Алтын бер өлөш ерен — Русымды!..

* * *

Һөйләште лә тынды алтын сауҡа,
Үҙенең шат, ҡайын телендә.
Торналар ҙа оса йылы яҡҡа,
Йәлләп тормай һис ни илендә.

Кого жалеть? Ведь каждый в мире странник —
Пройдет, зайдет и вновь оставит дом.
О всех ушедших грезит конопляник
С широким месяцем над голубым прудом.

Стою один среди равнины голой,
А журавлей относит ветер в даль,
Я полон дум о юности веселой,
Но ничего в прошедшем мне не жаль.

Не жаль мне лет, растраченных напрасно,
Не жаль души сиреневую цветь.
В саду горит костер рябины красной,
Но никого не может он согреть.

Не обгорят рябиновые кисти,
От желтизны не пропадет трава.
Как дерево роняет тихо листья,
Так я роняю грустные слова.

И если время, ветром разметая,
Сгребет их все в один ненужный ком...
Скажите так... что роща золотая
Отговорила милым языком.

ЛЕНИН

(Отрывок из поэмы «Гуляй-поле»)

Еще закон не отвердел,
Страна шумит, как непогода.
Хлестнула дерзко за предел
Нас отравившая свобода.

Россия! Сердцу милый край,
Душа сжимается от боли,
Уж сколько лет не слышит поле
Петушье пенье, песий лай.

Кемде йәлләргә һуң?
Һәр кем шулай
Килә, китә, өйөн ҡалдырып.
Тик тармалар менән бер тулған ай
Ҡарап ҡала барыһын, ҡаңғырып.

Ҡарап торам мин дә буш туғайҙа
Торналарҙы елдәр ҡыуғанын.
Шат йәшлегем генә бары уйҙа,
Йәл дә түгел ергә тыуғаным.

Йәл дә түгел бушҡа үткән йылдар,
Йәл дә түгел күңел гөлдәрем.
Яна әле, ана, ут-баландар,
Тик йылытмай ялҡын телдәре.

Бөтмәй әле янып тәлгәштәре,
Ҡыуарһа ла, ҡалыр үләндәр.
Тын ҡойғандай ағас күҙ йәштәрен,
Мин дә ҡоям моңһоу үләндәр.

Әгәр заман, бер өйөмгә өйөп,
Уларҙы ла түкһә ел менән,
Әйтегеҙ тик алтын сауҡа, тиеп,
Яҙып ҡалды алсаҡ теленән...

ЛЕНИН

(«Гуляй-поле» поэмаһынан өҙөк)

Бар ҡанундар урынынан ҡупҡан,
Ил, буранлы көндәй, низағлы.
Ярҙарынан күңел ярһып сыҡҡан,
Һаташтырған беҙҙе азатлыҡ.

Рәсәй! Күңел түрендәге әсәй!
Һине күреп, һыҡтай йөрәгем —
Нисә йыл һуң, юҡ, ишетмәй Рәсәй
Эт өрөүен, этәс һөрәнен.

Уж сколько лет наш тихий быт
Утратил мирные глаголы.
Как оспой, ямами копыт
Изрыты пастбища и долы.

Немолчный топот, громкий стон,
Визжат тачанки и телеги.
Ужель я сплю и вижу сон,
Что с копьями со всех сторон
Нас окружают печенеги?

Не сон, не сон, я вижу въявь
Ничем не усыпленным взглядом,
Как, лошадей пуская вплавь,
Отряды скачут за отрядом.

Куда они? И где война?
Степная водь не внемлет слову.
Не знаю, светит ли луна,
Иль всадник обронил подкову?
Все спуталось...

Но понял взор:
Страну родную в край из края,
Огнем и саблями сверкая,
Междоусобный рвет раздор.
. . . .
Россия —
Страшный, чудный звон.
В деревьях — березь, в цветь — подснежник.
Откуда закатился он,
Тебя встревоживший мятежник?
Суровый гений! Он меня
Влечет не по своей фигуре.
Он не садился на коня
И не летел навстречу буре.
Сплеча голов он не рубил,
Не обращал в побег пехоту.
Одно в убийстве он любил —
Перепелиную охоту.

Для нас условен стал герой,
Мы любим тех, что в черных масках,

Нисә йыл һуң илдең һил тормошо
Юғалтҡанға тыныс һүҙҙәрен,
Тояҡтарҙан, ҡара сәсәк ише,
Уйғыланған улъя ерҙәре.

Бер өҙлөкһөҙ күкрәү, инрәү, үрт һәм
Арба-тачанкалар сыйлауы...
Әллә, йоҡлап, мин төшөмдә күрәм:
Һөңгө менән бар әйләнә-тирәм
Солғанғанмы, ҡубып сүл яуы?

Юҡ, төш түгел, түгел, өндә күрәм,
Йомолмаған һис тә күҙҙәрем:
Яу артынан сапҡан яуҙар менән,
Дауҙар менән тулған ерҙәрем.

Ҡайҙа бара был яу? Һуғыш ҡайҙа?
Шаңламай ҙа һүҙҙе ер-дала.
Белмәйем, был — нур яуамы айҙан,
Сәсрәгәнме күккә бер дағa?
Мәхшәр ҡупҡан ерҙә...
Тик күк тыныс,
Күренәлер һуҡыр күҙгә лә:
Айҡап йөрөй илде ут та ҡылыс,
Һәм үҙ-ара ыҙғыш өҙгөләй...
....

Әсәй-Рәсәй!
Шомло, моңло аҙан!
Ҡайын-гөлөн күрмәй үтмәсе!
Килеп сыҡты икән ул ҡайҙарҙан
Һине болоҡһотҡан фетнәсе?
Дәһшәтле бер даһи. Һыны менән
Ул күңелгә минең инмәгән.
Ат эйәрләп, сабып йөрөмәгән,
Дауылға ла ҡаршы елмәгән.
Ҡылыс һелтәп, баш та йәнсемәгән,
Баҫтырмаған ҡыуып ул яуҙы.
Үлтерештә, тиҙәр, бары һөйгән
Тик бүҙәнә атып алыуҙы.

Герой хәҙер шартлы исем генә:
Йөҙлөк кейгән герой һанала.

А он с сопливой детворой
Зимой катался на салазках.
И не носил он тех волос,
Что льют успех на женщин томных.
Он с лысиною, как поднос,
Глядел скромней из самых скромных.
Застенчивый, простой и милый,
Он вроде сфинкса предо мной.
Я не пойму, какою силой
Сумел потрясть он шар земной?
Но он потряс...

Шуми и вей!
Крути свирепей, непогода,
Смывай с несчастного народа
Позор острогов и церквей.
. . . .
Была пора жестоких лет,
Нас пестовали злые лапы.
На поприще крестьянских бед
Цвели имперские сатрапы.
. . . .
Монархия! Зловещий смрад!
Веками шли пиры за пиром.
И продал власть аристократ
Промышленникам и банкирам.
Народ стонал, и в эту жуть
Страна ждала кого-нибудь...
И он пришел.
. . . .
Он мощным словом
Повел нас всех к истокам новым.
Он нам сказал: «Чтоб кончить муки,
Берите все в рабочьи руки.
Для вас спасенья больше нет —
Как ваша власть и ваш Совет»...

Ә ул шунда малай-шалай менән
Тау шыуған, ти, ҡышын санала.
Бөҙрә сәстәр ҙә ул еткермәгән
Әүрәтергә ҡатын-ҡыҙ халҡын.
Батмус һымаҡ башын кем күрмәгән? —
Ул ябайҙан-ябай, баҫалҡы.
Оялсан һәм йылы ҡараштары,
Ул бер сфинкс һымаҡ хәс миңә.
Аңлай алмайым мин: был Ер шарын
Тетрәтте ул ниндәй көс менән?
Тик тетрәтте...

Эй, ел-дауыл, тукта,
Ҡотороп сәс ирек орлоғон,
Йыусы, йыу бәхетһеҙ был халыҡтан
Сиркәү, төрмәләрҙең хурлығын!..
Ауыр ине, ауыр заманалар,
Уҫал ҡулдар аҫты, киҫтерҙе,
Ҡаныбыҙҙы эскән аҡ батшалар
Залимдарға ғына төҫ бирҙе.
. . . .
Эй, батшалыҡ! Яман еҫле төйәк!
Быуат-быуат эстең, типтерҙең.
Ә һуңынан беҙҙе һәр аҡ һөйәк
Ҡоллоғона һатты тимерҙең.

Ил иланы, күреп был афәтте,
Һәм ил көттө шул мәл берәүҙе...
Һәм ул килде.
. . . .
Ҡөҙрәт һүҙен әйтте,
Алға әйҙәп беҙҙе бер үҙе.
«Михнәт ятмаҫ, — тине, — юлыңа,
Барын алһаң, эшсе, ҡулыңа.
Берҙән-бер юл ошо: ҡотолоу —
Ул Советҡа һеҙҙең тотоноу...»
. . . .

И мы пошли под визг метели,
Куда глаза его глядели:
Пошли туда, где видел он
Освобожденье всех племен...
. . . .
И вот он умер...
Плач досаден.
Не славят музы голос бед.
Из меднолающих громадин
Салют последний даден, даден,
Того, кто спас нас, больше нет.
Его уж нет, а те, кто вживе,
А те, кого оставил он,
Страну в бушующем разливе
Должны заковывать в бетон.

Для них не скажешь:
«Ленин умер!»
Их смерть к тоске не привела.
. . . .
Еще суровей и угрюмей
Они творят его дела...

БАЛЛАДА О ДВАДЦАТИ ШЕСТИ

С любовью — прекрасному
художнику Якулову

Пой песню, поэт,
Пой.
Ситец неба такой
Голубой.
Море тоже рокочет
Песнь.
Их было
26.
26 их было,
26.

Һәм беҙ киттек — елдәр олоп торҙо —
Унының күҙе баҡҡан яҡтарға.
Ябырылдыҡ
Барлыҡ халыҡтарҙы
Ирек күтәп торған саҡтарға...
. . . .

...Бына ул юҡ...
Илау, йырлау ниңә,
Хәсрәт өнө күмгәс бар илде?
Баҡыр туптар аһылдауы менән
Һуңғы сәләм инде бирелде.
Беҙҙе ҡотҡарған зат
Инде вафат.
Инде ул юҡ! Ә терелә? —
Ул ҡалдырған яҙғы ташҡын илен
Бетон ярҙарына төрөрҙәр.

«Ленин үлде!» һүҙе юҡ уларға,
Улар ҡалды ҡыҫып тештәрен.
. . . .
Тағы ярһыбыраҡ һәм ныҡыраҡ
Эшләй улар унының эштәрен...

ЕГЕРМЕ АЛТЫ ХАҠЫНДА БАЛЛАДА

Шәп художник Г. Якуловҡа —
ихтирам менән

Йырла йыр һин, шағир,
Йырла йыр.
Зәңгәр күк тә бағыр,
Йылмайыр.
Диңгеҙ ҙә бит, күкрәп,
Йыр йырлай.
Шул йырҙарҙы, тетрәп,
Ер тыңлай.
Егерме лә алты
Алтын ир,
Егерме лә алты
Аҫыл ир,

Их могилы пескам
Не занесть.
Не забудет никто
Их расстрел
На 207-й
Версте.

Там за морем гуляет
Туман.
Видишь, встал из песка
Шаумян.
Над пустыней костлявый
Стук.
Вон еще 50
Рук
Вылезают, стирая
Плесень.
26 их было,
26.
Кто с прострелом в груди,
Кто в боку,
Говорят:
«Нам пора в Баку —
Мы посмотрим,
Пока есть туман,
Как живет
Азербайджан».

Ночь, как дыню,
Катит луну.
Море в берег
Струит волну.
Вот в такую же ночь
И туман
Расстрелял их
Отряд англичан.

Егерме лә алты
Комиссар! —
Гүрҙә ҡалыр ятып,
Ҡом — осар...
Ике йөҙ ҙә ете
Саҡрым
Ергә дошман илтеп
Атырын
Кем белгән дә кем һуң
Онотор?
Онотоусы булһа,
Ер йотор...
Күрәһеңме, унда
Томанмы?
Ҡалҡып сыҡҡан ҡомдан —
Шаумянмы?
Ана тағы, йырып ҡомдоң
Төйәген,
Күтәрелгән илле ҡулдың
Һөйәге...
Егерме лә алты
Ир ине,
Ниәттәре алтын,
Бер ине.
Ҡайһы бере күкрәгенән
Атылған,
Ҡабырғаһы йәҙрә менән
Ватылған.
Ватылһа ла күкрәк,
Ҡабырға:
«Кәрәк, — тиҙәр, — тиҙерәк
Ҡайтырға.
Ни мәғәнә, — тиҙәр, —
Ятыуҙан?!
Ә унда һуң ниҙәр —
Бакуҙа?
Ерҙе япҡан саҡта
Аҡһыл был томан,
Ни бар тыуған яҡта,
Әйт, Әзербайжан?!»
. . . .
. . . .

Коммунизм —
Знамя всех свобод.
Ураганом вскипел
Народ.
На империю встали
В ряд
И крестьянин
И пролетарьят.
Там, в России,
Дворянский бич,
Был наш строгий отец
Ильич.
А на Востоке
Здесь
Их было
26.

Все помнят, конечно,
Тот,
18-й, несчастный
Год.
Тогда буржуа
Всех стран
Обстреливали
Азербайджан.

Тяжел был Коммуне
Удар.
Не вынес сей край
И пал,
Но жутче всем было
Весть
Услышать
Про 26.

В пески, что как плавленный
Воск,
Свезли их
За Красноводск,

Тәгәрәй, күк ярып,
Ай-ҡауын.
Диңгеҙ белә ярын
Сайҡауын.
Бына шундай төндә
Томан боларҙы.
Инглиздар отряды
Атты уларҙы.
Коммунизм бит ул —
Ирек байрағы.
Ҡупҡандай ел-дауыл,
Халыҡ ҡайнаны.
Килә, тип, шул байраҡ
Беҙҙең тарафҡа,
Бар сүкеш, бар ураҡ
Баҫты бер сафҡа.
Унда Россияны
Ильич күкрәтһә,
Баяр-байҙар уны
Күреп тетрәһә,
Ә бында, Шәреҡтә,
Бит уң ҡанаты
Булды шул шәриҡтәр —
Егерме алты.
Хәтерләй һәр кеше
Ауыр ул йылды.
Ул хәнйәр эҙе ише
Тәрән уйылды.
Бар илдең яу-йото
Тап шул заманды
Уттарға ырғытты
Әзербайжанды.

Коммунабыҙға был,
Аһ, ауыр ине.
Ҡоторғас ел-дауыл,
Ауҙы тау иле.
Шул мәлде атылды
Егерме алты.
Һәм был хәбәр булды
Ҡатынан-ҡаты...

И кто саблей,
Кто пулей в бок —
Всех сложили на желтый
Песок.
26 их было,
26.
Их могилы пескам
Не занесть.
Не забудет никто
Их расстрел
На 207-й
Версте.

Там за морем гуляет
Туман.
Видишь, стал из песка
Шаумян.
Над пустыней костлявый
Стук.
Вон еще 50
Рук
Вылезают, стирая
Плесень.
26 их было,
26.

Ночь как будто сегодня
Бледней.
Над Баку
26 теней.
Теней этих
26.
О них наша боль
И песнь.

То не ветер шумит,
Не туман,
Слышишь, как говорит

Ирегән балауыҙ
Шикелле ҡомда
Инглиз — ялмауыҙ
Ҡала артында,
Ҡылыс һурып ҡындан,
Тоҫҡап мылтыҡтан —
Уларҙың барын да
Йыҡты аяҡтан...

Егерме лә алты
Алтын ир,
Егерме лә алты
Аҫыл ир,
Егерме лә алты
Комиссар! —
Гүрҙә ҡалыр ятып,
Ҡом — осар...
Ике йөҙ ҙә ете
Саҡрым
Ергә дошман илтеп
Атырын
Кем белгән дә кем һуң
Онотор?
Онотоусы булһа,
Ер йотор...
Күрәһеңме, унда
Томанмы?
Ҡалҡып сыҡҡан ҡомдан —
Шаумянмы?
Ана тағы, йырып ҡомдоң
Төйәген,
Күтәрелгән илле ҡулдың
Һөйәге...
Егерме лә алты
Ир ине,
Ниәттәре алтын,
Бер ине...
. . . .
Гүйә, бөгөн дә төн
Кәфен төҫөндә.
Егерме алты өн
Баку өҫтөндә...

Шаумян:
«Джапаридзе!
Иль я ослеп,
Посмотри:
У рабочих хлеб.
Нефть как черная
Кровь земли.
Нефть как черная
Кровь земли.
Паровозы кругом...
Корабли...
И во все корабли,
В поезда
Вбита красная наша
Звезда».

Джапаридзе в ответ:
«Да, есть.
Это очень приятная
Весть.
Значит, крепко рабочий
Класс
Держит в цепких руках
Кавказ.

Ночь, как дыню,
Катит луну.
Море в берег
Струит волну.
Вот в такую же ночь
И туман
Расстрелял нас
Отряд англичан».

Коммунизм —
Знамя всех свобод.
Ураганом вскипел
Народ.

Егерме алты һын —
Илдең күз нуры.
Шул хаҡта булһын
Был ҡайғы йыры.

Юҡ та, ел түгел был,
Юҡ, түгел томан.
Ишетсе, ни ти ул —
Дуҫына Шаумян:
«Джапаридзе, тим,
Ҡарасы шунда —
Икмәкме был, ни
Эшсе ҡулында?
Нефть ҡап-ҡара,
Ҡанылай ерҙең.
Ҡарасы, ҡара:
Паровоз бара...
Караптар күрҙем!
Барлыҡ караптар,
Барлыҡ поездар
Йондоҙ таҡҡандар —
Беҙҙең йондоҙҙар!»...
Джапаридзе уға:
«Эйе, — ти, — әгәр
Һүҙҙәрең хаҡ булһа,
Бик шәп был хәбәр.
Тимәк, кәрәге юҡ
Беҙҙең уфтауҙың.
Эшсе синыфы ныҡ
Тота Ҡафтауҙы».

Тәгәрәй, күк ярып,
Ай-ҡауын.
Диңгеҙ белә ярын
Сайҡауын.
Бына шундай төндә
Томан боларҙы.
Инглиздар отряды
Атты уларҙы.

На империю встали
В ряд
И крестьянин
И пролетарьят.
Там, в России,
Дворянский бич,
Был наш строгий отец
Ильич.
А на Востоке,
Здесь
26 их было,
26.

Свет небес все синей
И синей.
Молкнет говор
Дорогих теней.
Кто в висок прострелен,
А кто в грудь.
К Ахч-Куйме
Их обратный путь...

Пой, поэт, песню,
Пой,
Ситец неба такой
Голубой...
Море тоже рокочет
Песнь —
26 их было,
26.

Коммунизм бит ул —
Ирек байрағы.
Ҡупҡандай ел-дауыл,
Халыҡ ҡайнаны.
Килә, тип, шул байраҡ
Беҙҙең тарафҡа,
Бар сүкеш, бар ураҡ
Баҫты бер сафҡа.

Унда Россияны
Ильич күкрәтһә,
Баяр-байҙар уны
Күреп тетрәһә,
Ә бында, Шәреҡтә,
Бит уң ҡанаты
Булды шул шәриҡтәр —
Егерме алты...

Күгәрә бара
Һаман күк йөҙө.
Улар үҙ-ара
Бөтөрә һүҙен.
Ҡайһыны ҡайҙан
Улар атылған.
Ағас-Ҡоймаға
Сыға ҡайтырға...

Йырла йыр һин, шағир,
Йырла йыр.
Зәңгәр күк тә бағыр,
Йылмайыр...
Диңгеҙ ҙә йырлап,
Ҡанатын ҡаҡты.
Йәшәй йән нурлап,
Егерме алты,
Егерме алты!..

ПЕРСИДСКИЕ МОТИВЫ

* * *

Улеглась моя былая рана,
Пьяный бред не гложет сердце мне.
Синими цветами Тегерана
Я лечу их нынче в чайхане.

Сам чайханщик с круглыми плечами,
Чтобы славилась пред русским чайхана,
Угощает меня красным чаем
Вместо крепкой водки и вина.

Угощай, хозяин, да не очень.
Много роз цветет в твоем саду.
Незадаром мне мигнули очи,
Приоткинув черную чадру.

Мы в России девушек весенних
На цепи не держим, как собак,
Поцелуям учимся без денег,
Без кинжальных хитростей и драк.

Ну а этой за движенья стана,
Что лицом похожа на зарю,
Подарю я шаль из Хороссана
И ковер ширазский подарю.

Наливай, хозяин, крепче чаю,
Я тебе вовеки не солгу.
За себя я нынче отвечаю,
За тебя ответить не могу.

И на дверь ты взглядывай не очень,
Все равно калитка есть в саду...
Незадаром мне мигнули очи,
Приоткинув черную чадру.

ФАРСЫ МОҢДАРЫ

* * *

Уңалдылар иҫке яраларым,
Мәхшәр төштәр тормай һағалап.
Таһарандың сәйе, дауаларым,
Сәйханала сығам дауалап.

Ярарға тип, ахыры, ҡунағына,
Сәйханасым, гүйә, бәйгелә! —
Ҡаты хәмер, шарап урынына
Һыйлай мине ҡыҙыл сәй менән.

Һыйла, әйҙә, хужам, тик сама бел,
Шау ҡыҙыл гөл икән баҡсанда.
Күҙен тиккә ҡыҫмағандыр бер гөл,
Ҡара пәрәнжәһен асҡанда.

Рәсәйҙә беҙҙең яз гөлдәрен
Тотмайҙар бит улай һис бәйҙә.
Белмәйҙәр ҙә хәнийәр хәйләләрен,
Үпкәнгә лә янсыҡ сисмәйҙәр.

Ә был шәфәҡ йөҙлө нескә билем
Яҡынайтһа ара алыҫын,
Мин Хорассан шәлен ябыр инем,
Түшәр инем Шираз балаҫын.

Сәйҙе, хужам, һин ҡатыраҡ яһа,
Мин алдамам һине ғүмерҙә.
Мин үҙемә үҙем бирәм баһа,
Һин ни уйлаһаң да эңерҙә.

Ишеккә лә тишеп ҡарамай тор,
Ҡапҡасы бар барыбер ҡапҡандың...
Тиккә генә күҙе балҡымайҙыр
Ҡара пәрәнжәһен асҡандың.

* * *

Я спросил сегодня у менялы,
Что дает за полтумана по рублю,
Как сказать мне для прекрасной Лалы
По-персидски нежное «люблю»?

Я спросил сегодня у менялы
Легче ветра, тише Ванских струй,
Как назвать мне для прекрасной Лалы
Слово ласковое «поцелуй»?

А еще спросил я у менялы,
В сердце робость глубже притая,
Как сказать мне для прекрасной Лалы,
Как сказать ей, что она «моя»?

И ответил мне меняла кратко:
О любви в словах не говорят,
О любви вздыхают лишь украдкой,
Да глаза, как яхонты, горят.

Поцелуй названья не имеет,
Поцелуй не надпись на гробах.
Красной розой поцелуи веют,
Лепестками тая на губах.

От любви не требуют поруки,
С нею знают радость и беду.
«Ты — моя» сказать лишь могут руки,
Что срывали черную чадру.

* * *

Шаганэ ты моя, Шаганэ!
Потому, что я с севера, что ли,
Я готов рассказать тебе поле,
Про волнистую рожь при луне.
Шаганэ ты моя, Шаганэ.

* * *

Һораным мин бөгөн асламсынан —
Йәнәһе лә, аҡса ваҡлатам! —
Ҡалай әйтергә, тип, Лал һылыуға
Саф фарсыса бер һүҙ: «Яратам»?

Һораным мин бөгөн асламсынан,
Елдән еңел, күлдән тынараҡ:
Ҡалай әйтергә, тип, Лал һылыуға
Наҙлы «үбеү» һүҙен һуңыраҡ.

Һораным мин тағы асламсынан,
Ҡулға алып саҡ-саҡ үҙемде:
Ҡалай әйтергә, тип, Лал һылыуға
«Һин — минеке» тигән һүҙемде.

Тик асламсым өҙә киҫте былай:
«Әйтелмәй, тип, һөйөү һүҙ менән —
Ғашиҡтар тик йәшерен яманһыулай,
Аңлашалар бары күҙ менән.

Үбешеүгә исем-ат бирмәйҙәр —
Яҙыумы ул ҡәбер тышында?
Үбешеү тик ирей ирендәрҙә,
Ҡыҙыл гөлдөң наҙлы тажындай.

Мөхәббәтте ант та нығытмайҙыр,
Ул сыныға шатлыҡ-ҡайғынан.
«Һин — минеке» тиеп әйтә алыр
Пәрәнжә аскан ҡул ғына».

* * *

Шәһәнәм һин минең, Шәһәнәм,
Төньяҡтанмы әллә булғанға,
Мин әҙермен һиңә йырларға
Ай аҫтында арыш бешкәнен,
Шәһәнәм һин минең, Шәһәнәм.

Потому, что я с севера, что ли,
Что луна там огромней в сто раз,
Как бы ни был красив Шираз,
Он не лучше рязанских раздолий.
Потому, что я с севера, что ли?
Я готов рассказать тебе поле,
Эти волосы взял я у ржи,
Если хочешь, на палец вяжи —
Я нисколько не чувствую боли.
Я готов рассказать тебе поле.
Про волнистую рожь при луне
По кудрям ты моим догадайся.
Дорогая, шути, улыбайся,
Не буди только память во мне
Про волнистую рожь при луне.
Шаганэ ты моя, Шаганэ!
Там, на севере, девушка тоже,
На тебя она страшно похожа,
Может, думает обо мне...
Шаганэ ты моя, Шаганэ.

* * *

Ты сказала, что Саади
Целовал лишь только в грудь.
Подожди ты, Бога ради,
Обучусь когда-нибудь.

Ты пропела: «За Евфратом
Розы лучше смертных дев».
Если был бы я богатым,
То другой сложил напев.

Я б порезал розы эти,
Ведь одна отрада мне —
Чтобы не было на свете
Лучше милой Шаганэ.

И не мучь меня заветом,
У меня заветов нет.
Коль родился я поэтом,
То целуюсь, как поэт.

Төньяҡтанмы әллә булғанға,
Шираз нисек матур булмаһын,
Ай ҙа нисек серле тыумаһын,
Етмәй беҙҙең иркен ҡырҙарға,
Төньяҡтанмы әллә булғанға.
Мин әҙермен һиңә йырларға:
Был сәсте мин алдым арыштан,
Теләһәң, ал һис тә ҡарышмам,
Бармағыңа мөмкин урарға,
Мин әҙермен һиңә йырларға.
Ай аҫтында арыш бешкәнен
Бөҙрә сәстәремдән минең бел,
Ҡәҙерлем, һин шаяр, йылмай, көл,
Тик иҫләтмә, иҫкә төшмәһен
Ай аҫтында арыш бешкәне.
Шәһәнәм һин минең, Шәһәнәм,
Төньяҡта бер һылыу ҡыҙ ҡалған,
Иҫ киткес ул һиңә оҡшаған,
Көнләшәлер, бәлки, ул һинән...
Шәһәнәм һин минең, Шәһәнәм!

* * *

Һин әйтәһең, Сәғәҙи, тип,
Үпкән, имеш, гел түштән.
Сабыр итсе, мин дә бер көн
Ситтә ҡалмам был эштән!..

«Гөлдәр Евфрат аръяғында
Ҡыҙҙарҙан сибәр», — тинең.
Һинең һымаҡ йырлай алһам,
Башҡа көй көйләр инем:

Өҙөр инем ул гөлдәрҙе,
Булмаһа йыуанысым —
Шәһәнәмдән башҡа юҡ бит
Донъяла ҡыуанысым.

Ғазаплама вәғәҙә тип,
Вәғәҙәме килешә?
Шағир булып тыуғас ерга,
Шағирҙарса үбешәм...

* * *

Никогда я не был на Босфоре,
Ты меня не спрашивай о нем.
Я в твоих глазах увидел море,
Полыхающее голубым огнем.

Не ходил в Багдад я с караваном,
Не возил я шелк туда и хну.
Наклонись своим красивым станом,
На коленях дай мне отдохнуть.

Или снова, сколько ни проси я,
Для тебя навеки дела нет,
Что в далеком имени — Россия —
Я известный, признанный поэт.

У меня в душе звенит тальянка,
При луне собачий слышу лай.
Разве ты не хочешь, персиянка,
Увидать далекий, синий край?

Я сюда приехал не от скуки —
Ты меня, незримая, звала.
И меня твои лебяжьи руки
Обвивали, словно два крыла.

Я давно ищу в судьбе покоя
И хоть прошлой жизни не кляну.
Расскажи мне что-нибудь такое
Про твою веселую страну.

Заглуши в душе тоску тальянки,
Напои дыханьем свежих чар,
Чтобы я о дальней северянке
Не вздыхал, не думал, не скучал.

И хотя я не был на Босфоре —
Я тебе придумаю о нем.
Все равно — глаза твои, как море,
Голубым колышутся огнем.

* * *

Булғаным юҡ Босфор ерҙәрендә,
Һин һорашма ул ер хаҡында.
Тик диңгеҙҙе күрҙем күҙҙәреңдә,
Тоҡанғанда зәңгәр ялҡындан.

Карауандар яллап Бағдадҡа ла
Ебәк-кына тейәп китмәйем.
Һомғол һының мине утҡа һала,
Тубығыңда серем итәйем.

Әллә тағы — күпме үтенһәм дә —
Күҙ төбөңдә шикле йыйырсыҡ?
Эйе, бынан алыҫ үҙ илемдә
Мин танылған мәшһүр бер йырсы.

Күңелемдә — тальян сыңы айҙың,
Ҡолағымда — эттәр һаулауы.
Күк илемде, ахыры, фарсы ҡыҙы,
Һиңә генә ҡыйын аңлауы?

Эс бошҡандан түгел, мин бит бында
Тойоп килдем һинең тауышты.
Ҡулдарыңа — аҡҡош ҡанатындай —
Тапшырҙым мин инде яҙмышты.

Үткәндәргә үпкәм булмаһа ла,
Тынғы эҙләп килдем мин бында.
Йә, һөйләсе миңә ни булһа ла
Шат ҡояшлы илең хаҡында.

Саф һулышың менән һин сихырлап
Баҫып торсо тальян һағышын.
Алыҫтағы төньяҡ ҡыҙын уйлап,
Йышаймаһын йөрәк ҡағышым.

Булмаһам да Босфорҙа мин ҡунаҡ,
Һүҙ табырмын уның хаҡында.
Күҙҙәрең бит барыбер диңгеҙ һымаҡ
Тоҡанғанда зәңгәр ялҡындан.

* * *

Свет вечерний шафранного края,
Тихо розы бегут по полям.
Спой мне песню, моя дорогая,
Ту, которую пел Хайям.
Тихо розы бегут по полям.

Лунным светом Шираз осиянен,
Кружит звезд мотыльковый рой.
Мне не нравится, что персияне
Держат женщин и дев под чадрой,
Лунным светом Шираз осиянен.

Иль они от тепла застыли,
Закрывая телесную медь?
Или, чтобы их больше любили,
Не желают лицом загореть,
Закрывая телесную медь?

Дорогая, с чадрой не дружись,
Заучи эту заповедь вкратце,
Ведь и так коротка наша жизнь,
Мало счастьем дано любоваться.
Заучи эту заповедь вкратце.

Даже все некрасивое в роке
Осеняет своя благодать.
Потому и прекрасные щеки
Перед миром грешно закрывать,
Коль дала их природа-мать.

Тихо розы бегут по полям.
Сердцу снится страна другая.
Я спою тебе сам, дорогая,
То, что сроду не пел Хайям...
Тихо розы бегут по полям.

* * *

Зәғфрандай илдең зәңгәр кисе,
Тыныс ҡына гөлдәр иҙ(е)рәй.
Йәсе, йәнем, бер йыр йырлап бирсе,
Хәйәм үҙе алһын иҫерә.
Тыныс ҡына гөлдәр иҙ(е)рәй.

Ай нурына Шираз ҡойонғанда,
Күбәләктәй — йондоҙ күстәре.
Бында миңә бик ят тойолғандай,
Пәрәнжәле ҡыҙҙың кистәре,
Ай нурына Шираз ҡойонғанда.

Әллә ҡыҙҙар нурҙан ойоғанмы,
Бөркәп шулай баҡыр йөҙҙәрен?
Йә һөйөүҙе нығыраҡ тойорғамы,
Айҙан-көндән һаҡлай үҙҙәрен?
Аһ, күрәһе ине күҙҙәрен!..

Ҡәҙерлем, һин ташла пәрәнжәңде,
Ҡолаҡҡа таҡ, һүҙем — ай-алҡа.
Бел үҙеңдең күркең-дәрәжәңде,
Былай ҙа бит ғүмер бик ҡыҫҡа,
Ҡолаҡҡа таҡ, һүҙем — ай-алҡа!

Яҙмышына зарлы әҙәмде лә
Мәхрүм итмәй, тиҙәр, мөхәббәт.
Шуның өсөн айҙай йөҙөңдө лә
Бөркәнсеккә йәшереү енәйәт,
Биргәс икәс әсәң-тәбиғәт!

Тыныс ҡына гөлдәр иҙрәгәндә,
Башҡа бер ил килә хыялға,
Мин йырлайым үҙем, көй килгәндә,
Ул ғүмерҙә килмәҫ Хәйәмгә,
Тыныс ҡына гөлдәр иҙрәгәндә...

* * *

Воздух прозрачный и синий,
Выйду в цветочные чащи.
Путник, в лазурь уходящий,
Ты не дойдешь до пустыни.
Воздух прозрачный и синий.

Лугом пройдешь, как садом,
Садом — в цветенье диком.
Ты не удержишься взглядом,
Чтоб не припасть к гвоздикам.
Лугом пройдешь, как садом.

Шепот ли, шорох иль шелест —
Нежность, как песни Саади.
Вмиг отразится во взгляде
Месяца желтая прелесть,
Нежность, как песни Саади.

Голос раздастся пери,
Тихий, как флейта Гассана,
В крепких объятиях стана
Нет ни тревог, ни потери,
Только лишь флейта Гассана.

Вот он удел желанный
Всех, кто в пути устали.
Ветер благоуханный
Пью я сухими устами,
Ветер благоуханный.

* * *

Золото холодное луны,
Запах олеандра и левкоя.
Хорошо бродить среди покоя
Голубой и ласковой страны.

* * *

Шундай саф һәм зәңгәр һауа!
Ҡыуаҡтарға сығып ауам.
Туҡта, юлсы, туҡтап торсо,
Китмә, таңға юлың борсо —
Шундай саф һәм зәңгәр һауа!

Туғай тиһәм, баҡса, буғай,
Ҡотороноп гөлөн болғай.
Мәжбүр булам эйелергә,
Һәр сәскәнән һөйөлөргә —
Туғай тиһәм, баҡса, буғай.

Бышылдауы, шытырлауы —
Нәҡ Сәғҙиҙең йыр йырлауы!
Айҙың сыңлап бер ҡарауы,
Нурға сорнап, сихырлауы —
Нәҡ Сәғҙиҙең йыр йырлауы!

Сеү, ниндәй моң? Ни юрайым?
Хәсәндең был наҙ һорнайы!
Ҡыҫып ал да ҡосағыңа,
Ул, рәхмәт, тип был сағыңа!..
Тик Хәсәндең бар һорнайы.

Бына ҡайҙа сарсап көткән,
Көтөп көтөк булып бөткән,
Хуш еҫенән ел иҫергән
Йәш бер ҡыҙҙың иренәнән
Һурып үбер мәлең еткән!

* * *

Күктә — айҙың һалҡын алтыны,
Ерҙә — гөлдөң мең-мең төҫтәре.
Мин, уларҙың эсеп еҫтәрен,
Таймайым да айҙың һалҡынын.

Далеко-далече там Багдад,
Где жила и пела Шахразада.
Но теперь ей ничего не надо.
Отзвенел давно звеневший сад.

Призраки далекие земли
Поросли кладбищенской травою.
Ты же, путник, мертвым не внемли,
Не склоняйся к плитам головою.

Оглянись, как хорошо кругом:
Губы к розам так и тянет, тянет.
Помирись лишь в сердце со врагом —
И тебя блаженством ошафранит.

Жить — так жить, любить — так уж влюбляться.
В лунном золоте целуйся и гуляй,
Если ж хочешь мертвым поклоняться,
То живых тем сном не отравляй.

Это пела даже Шахразада, —
Так вторично скажет листьев медь.
Тех, которым ничего не надо,
Только можно в мире пожалеть.

* * *

В Хорасане есть такие двери,
Где обсыпан розами порог.
Там живет задумчивая пери.
В Хорасане есть такие двери,
Но открыть те двери я не мог.

У меня в руках довольно силы,
В волосах есть золото и медь.
Голос пери нежный и красивый.
У меня в руках довольно силы,
Но дверей не смог я отпереть.

Шәһрәзада йырлап йәшәгән
Бағдад бынан алыҫ-алыҫта.
Ниңә хәҙер уға ырыҫ-дан?
Күптән күкрәп, күптән йәшнәгән...

Алыҫ шәүләләрен был ерҙең
Үләндәре күмгән ҡәберҙең.
Таштарына эйеп башыңды,
Һин, мосафир, түкмә йәшеңде.

Донъяға баҡ: ниндәй хозурлыҡ!
Тыңла ғына гөлдәр ҡушҡанын:
Ҡоластарың йәйеп осорлоҡ,
Әйләнһә тик дуҫҡа дошманың...

Йәшәгәс һин — йәшә, һөйгәс — һөй,
Ай нурында йөрө үбешеп.
Үлгәндәргә башың эйһәң — эй,
Тереләргә ағыу — ул төшөң.

Шәһрәзада шулай йырлаһа,
Мең ҡабатлар япраҡ баҡыры.
Был донъяны берәү хурлаһа,
Тик йәлләргә кәрәк бахырҙы.

* * *

Хорасанда шундай ишектәр бар,
Һалмаған гөл унда ҡалманы:
Йәшәй унда бер ҡыҙ, йотоп моң-зар.
Хорасанда шундай ишектәр бар,
Тик уларҙы аса алманым.

Ҡулдарымда көс тә етерлек тә,
Сәстәрем дә алтын-баҡырҙан,
Тауышы ла хайран итерлек тә,
Ҡулдарымда көс тә етерлек тә,
Тик ишеге түгел асырҙан!..

Ни к чему в любви моей отвага.
И зачем? Кому мне песни петь? —
Если стала неревнивой Шага,
Коль дверей не смог я отпереть,
Ни к чему в любви моей отвага.

Мне пора обратно ехать в Русь.
Персия! Тебя ли покидаю?
Навсегда ль с тобою расстаюсь
Из любви к родимому мне краю?
Мне пора обратно ехать в Русь.

До свиданья, пери, до свиданья.
Пусть не смог я двери отпереть,
Ты дала красивое страданье,
Про тебя на родине мне петь.
До свиданья, пери, до свиданья.

* * *

Голубая родина Фирдуси,
Ты не можешь, памятью простыв,
Позабыть о ласковом урусе
И глазах, задумчиво простых,
Голубая родина Фирдуси.

Хороша ты, Персия, я знаю,
Розы, как светильники, горят
И опять мне о далеком крае
Свежестью упругой говорят.
Хороша ты, Персия, я знаю.

Я сегодня пью в последний раз
Ароматы, что хмельны, как брага.
И твой голос, дорогая Шага,
В этот трудный расставанья час
Слушаю в последний раз.

Ҡыйыулығым бушҡа һөйөүемдә,
Йыр тыңлаусым инде ҡалмағас,
Шаһәнәм дә көлгәс көйөүемдән,
Ҡыйыулығым бушҡа һөйөүемдә,
Ишеген дә аса алмағас.

Ҡайтыр саҡ та етте Рәсәйгә,
Фарсы иле, ни хәл итәйем?
Хушлашабыҙ, буғай, беҙ мәңгегә?
Ҡайтыр саҡ та етте Рәсәйгә,
Тик һинән һуң нисек китәйем?

Һау бул инде, һылыу, һау бул инде,
Аса алмаһам да ишегең,
Татлы ғазап булып йәнгә индең,
Һау бул инде, һылыу, һау бул инде,
Һинең хаҡта илем ишетһен!..

* * *

Фирҙәүсиҙең зәңгәр илкәйе!..
Яғымлы бер дуҫың хаҡында
Оноталмаҫһың, юйып иҫкәйең,
Уйсан күҙе ҡалыр аңыңда,
Фирҙәүсиҙең зәңгәр илкәйе!

Шәпһең, фарсы иле, мин беләм:
Шәмсыраҡтай яна гөл генәң,
Шул гөлдәрҙәй һығылып түгеләм,
Иҫкә төшһә йәнә илгенәм,
Шәпһең, фарсы иле, мин беләм.

Һуңғы ҡабат эсәм, һуңғы көн
Хуш еҫтәрен, ҡойған бал һымаҡ.
Хушлашҡанда, Шаһәм, һөйөклөм,
Тауышың да йәнгә ял һымаҡ,
Һәр һүҙеңде йотам мин бөгөн.

Но тебя я разве позабуду?
И в моей скитальческой судьбе
Близкому и дальнему мне люду
Буду говорить я о тебе —
И тебя навеки не забуду.

Я твоих несчастий не боюсь,
Но на всякий случай твой угрюмый
Оставляю песенку про Русь:
Запевая, обо мне подумай,
И тебе я в песне отзовусь...

* * *

Быть поэтом — это значит то же,
Если правды жизни не нарушить,
Рубцевать себя по нежной коже,
Кровью чувств ласкать чужие души.

Быть поэтом — значит петь раздольно,
Чтобы было для тебя известней.
Соловей поет — ему не больно,
У него одна и та же песня.

Канарейка с голоса чужого —
Жалкая, смешная побрякушка.
Миру нужно песенное слово
Петь по-свойски, даже как лягушка.

Магомет перехитрил в Коране,
Запрещая крепкие напитки,
Потому поэт не перестанет
Пить вино, когда идет на пытки.

И когда поэт идет к любимой,
А любимая с другим лежит на ложе,
Влагою живительной хранимый,
Он ей в сердце не запустит ножик.

Но, горя ревнивою отвагой,
Будет вслух насвистывать до дома:
«Ну и что ж! помру себе бродягой,
На земле и это нам знакомо».

Тик булырмы һине онотоп?
Ил ҡыҙырған яңғыҙ саҡтарҙа
Мин һөйләрмен, ут йотоп,
Яҡындарға, ете яттарға,
Мәңге булмаҫ һине онотоп.

Юҡ, ҡурҡытмай мине яҙмышың,
Тик берәй хәл ҡуйһа яралап,
Йыр ҡалдырам — илем һағышын.
Уйла, йырлап, минең турала,
Яуап бирер йөрәк тауышым.

* * *

Шағир булыу — шул уҡ шәһит үлеү,
Тормош дөрөҫлөгөн боҙмау ул,
Йөрәгеңде телеп, ҡаның бүлеп,
Башҡа күңелдәрҙе наҙлау ул.

Шағир булыу — ул киңлекте йырлау,
Тик киңлектә күңел йылмайыр.
Һандуғасҡа, ана, ни һуң һайрау!
Күпме һайрамаһын — бер үк йыр.

Сыйырсыҡ та, башҡаларҙан урлап,
Йырлай яҙын — әҙер ояла.
Ә һин теләһә тәлмәрйенсә сурла,
Тик үҙеңсә йырла донъяла.

Мөхәммәт ул тыйған Ҡөрьәнендә
Дуҫ булыуҙы хәмер-шарапҡа.
Әммә Хоҙай шағир йөрәгендә
Башҡасараҡ ғазап яралтҡан...

Шуға ла ул һөйгән йәрен йырлай,
Йәре ятһа, ҡосоп ят йәрҙе,
Йәншишмәнән эскән дымы һаҡлай,
Ҡаҙап бармай уға хәнйәрҙе.

Өйгәсә ул сай һыҙғырып ҡайтһа,
Саялығын кем һуң тыяла?
«Ярай, — тиер, — бер дөмөгөп ятһам,
Был да таныш беҙгә донъяла...»

* * *

Руки милой — пара лебедей —
В золоте волос моих ныряют.
Все на этом свете из людей
Песнь любви поют и повторяют.

Пел и когда-то далеко
И теперь пою про то же снова,
Потому и дышит глубоко
Нежностью пропитанное слово.

Если душу вылюбить до дна,
Сердце станет глыбой золотою,
Только тегеранская луна
Не согреет песни теплотою.

Я не знаю, как мне жизнь прожить:
Догореть ли в ласках милой Шаги,
Иль под старость трепетно тужить
О прошедшей песенной отваге?

У всего своя походка есть:
Что приятно уху, что — для глаза.
Если перс слагает плохо песнь,
Значит, он вовек не из Шираза.

Про меня же и за эти песни
Говорите так среди людей:
Он бы пел нежнее и чудесней,
Да сгубила пара лебедей.

* * *

«Отчего луна так светит тускло
На сады и стены Хороссана?
Словно я хожу равниной русской
Под шуршащим пологом тумана», —

* * *

Ике аҡҡош — йәрем ҡулдары —
Сумып уйнай алтын сәсемдә.
Был донъяла әҙәм балалары
Бар(ы)һы бер йыр һаҡлай хисендә.

Ҡасандыр бит мин дә йырланым,
Әле ҡайттым тағы шул йырға.
Наҙ һеңгән һүҙ шуға, нурланып,
Әҙер тора аһын ҡойорға.

Булыр ине алтын тауындай,
Ахырғаса һөйһә йөрәгең.
Тик Таһаран айы, ҡауындай,
Йылытмай шул йырҙы, күрәһең.

Белмәйем дә ҡалай итергә:
Яңырғамы Шаһәм наҙында?
Ҡалырғамы ҡартлыҡ көтөргә,
Тыйылып был ҡыйыу аҙымдан?

Һәр нигә баҡ бейек ҡыраҙдан:
Ҡайһы — күҙгә, ҡайһы — ҡолаҡҡа?
Хөрт йырсы ул булмаҫ Шираздан,
Яңылыштан булыр олаҡҡан...

Был йырҙарым өсөн аҙыраҡ
Һүҙ ҙә тейер, оҡшап етмәһә,
Йырлар инем моңло-наҙлыраҡ,
Ике аҡҡош харап итмәһә.

* * *

«Нилектән ай шулай тоноҡ ҡарай
Хорассандың диуар, бағына?
Гүйә, томан шауын ярып барам,
Ҡайтҡанмын да тыуған яғыма».

Так спросил я, дорогая Лала,
У молчащих ночью кипарисов,
Но их рать ни слова не сказала,
К небу гордо головы завысив.
«Отчего луна так светит грустно?» —
У цветов спросил я в тихой чаще,
И цветы сказали: «Ты почувствуй
По печали розы шелестящей».
Лепестками роза расплескалась,
Лепестками тайно мне сказала:
«Шаганэ твоя с другим ласкалась,
Шаганэ другого целовала.
Говорила: «“Русский не заметит...
Сердцу — песнь, а песне — жизнь и тело”.
Оттого луна так тускло светит,
Оттого печально побледнела».
Слишком много виделось измены,
Слез и мук, кто ждал их, кто не хочет.
Но и все ж вовек благословенны
На земле сиреневые ночи.

* * *

Глупое сердце, не бейся!
Все мы обмануты счастьем,
Нищий лишь просит участья...
Глупое сердце, не бейся!

Месяца желтые чары
Льют по каштанам в пролесь.
Лале склонясь на шальвары,
Я под чадрою укроюсь.
Глупое сердце, не бейся.

Все мы порою, как дети,
Часто смеемся и плачем.
Выпали нам на свете
Радости и неудачи.
Глупое сердце, не бейся.

Шулай һораным мин, Лал һөйөклөм,
Ойоп торған орсоҡ ағастан.
Тик кипарис теле әллә бикле —
Башын сөйөп ҡалды бер оста.
«Нилектән ай шулай моңһоу ҡарай?» —
Тип гөлдәргә баҡтым был төндә.
«Той һин уны, — тине улар, ярай, —
Һағышынан ҡыштыр гөлөңдөң».
Таж керпеген гөлөм һирпеп асты,
Таж телкәйе быш-быш сер систе:
«Шаһәнәң бит башҡа менән ҡасты,
Шаһәнәң бит... үпте... хәсисте!..
Теге урыҫ, — тине, — һиҙмәҫ әле,
Миңә түгел — әүрәй йыр-моңға...»
Шуға ла шул айҙың бойоҡ мәле,
Шуға ла шул төҫө ҡомһарған...
Үтә күп күрелде хыянаттар,
Уттар йотоп, күҙ йәш түккәндәр...
Ә шулай ҙа ҡалһын айҙа таптар,
Ер йөҙөндә — мәңге күк төндәр.

* * *

Типмә инде, һантый йөрәк!
Бәхет йөрөй ул ситтәрәк,
Тик фәҡирҙе йәлләү кәрәк,
Типмә улай, һантый йөрәк!

Айҙың һары сихырынан
Сайҡалыша тал да тирәк.
Һаҡла, Лалым, ай нурынан,
Пәрәнжәңде яп тиҙерәк,
Типмә, типмә, һантый йөрәк!

Беҙ ҡайһы саҡ хәс тә бала:
Көлөшәбеҙ йыш бигерәк.
Яҙған беҙгә был донъяла
Илашыуҙар тик күберәк,
Ҡуй, типмәсе, һантый йөрәк!

Многие видел я страны,
Счастья искал повсюду.
Только удел желанный
Больше искать не буду.
Глупое сердце, не бейся.

Жизнь не совсем обманула.
Новой напьемся силой.
Сердце, ты хоть бы заснуло
Здесь, на коленях у милой.
Жизнь не совсем обманула.

Может, и нас отметит
Рок, что течет лавиной,
И на любовь ответит
Песнею соловьиной.
Глупое сердце, не бейся.

* * *

Голубая да веселая страна.
Честь моя за песню продана.
Ветер с моря, тише дуй и вей —
Слышишь, розу кличет соловей?

Слышишь, роза клонится и гнется —
Эта песня в сердце отзовется.
Ветер с моря, тише дуй и вей —
Слышишь, розу кличет соловей?

Ты ребенок — в этом спора нет,
Да и я ведь разве не поэт?
Ветер с моря, тише дуй и вей —
Слышишь, розу кличет соловей?

Дорогая Гелия, прости.
Много роз бывает на пути,
Много роз склоняется и гнется,
Но одна лишь сердцем улыбнется.

Күп илдәрҙе гиҙеп сыҡтым:
Бәхетлеләр ерҙә һирәк.
Эҙләмәнем инде юҡты,
Юҡты юллау ниңә кәрәк?
Туҡта! Типмә, һантый йөрәк!

Өлөшһөҙ ҙә түгелбеҙҙер,
Көс йыйырбыҙ тағы алда.
Тик, йөрәгем, серем ит бер
Һөйөклөмдөң тубығында, —
Өлөшһөҙ ҙә түгелбеҙҙер?

Бәлки, яҙмыш яҙған булһа,
Бер уҙҙырыр ул түргәрәк.
Гөл нурыңа былбыл ҡунһа,
Тағы һиңә ни һуң кәрәк?
Типмә инде, һантый йөрәк!

* * *

Эй һин, зәңгәр илдең алсаҡ алыҫы!
Һатылды бит йыр-моңдарға намыҫым.
Сеү, талғын иҫ, диңгеҙ еле, тын йә ҡас —
Ишетәһеңме, гөлөн арбай һандуғас?

Ишетәһеңме, бөгөлә гөл, һығыла —
Йөрәк йыры күңелдәргә яғыла.
Сеү, талғын иҫ, диңгеҙ еле, тын йә ҡас —
Ишетәһеңме, гөлөн арбай һандуғас?

Һин — сабыйһың, бәхәсһеҙ ҙә билдәле,
Ә һуң шағир түгелме ни мин дәле?
Сеү, талғын иҫ, диңгеҙ еле, тын йә ҡас —
Ишетәһеңме, гөлөн арбай һандуғас?

Кисер мине, Ғәлиәм һин, ҡәҙерлем,
Күп гөлдәрҙе күрҙем инде хәҙер мин.
Юлда гөлдәр күп бөгөлөр, һығылыр,
Тик береһенең йылмайыуы йыйылыр.

Улыбнемся вместе, ты и я,
За такие милые края.
Ветер с моря, тише дуй и вей —
Слышишь, розу кличет соловей?

Голубая да веселая страна.
Пусть вся жизнь моя за песню продана,
Но за Гелию в тенях ветвей
Обнимает розу соловей.

КАПИТАН ЗЕМЛИ

Еще никто
Не управлял планетой,
И никому
Не пелась песнь моя.
Лишь только он,
С рукой своей воздетой,
Сказал, что мир —
Единая семья.

Не обольщен я
Гимнами герою,
Не трепещу
Кровопроводом жил.
Я счастлив тем,
Что сумрачной порою
Одними чувствами
Я с ним дышал
И жил.
Не то что мы,
Которым все так
Близко, —
Впадают в диво
И слоны...
Как скромный мальчик
Из Симбирска
Стал рулевым
Своей страны.

Средь рева волн
В своей расчистке,
Слегка суров
И нежно мил,

Әйҙә бергә йылмаяйыҡ — һин дә мин,
Былдай илгә ниндәй генә илдәр тиң?
Сеү, талғын иҫ, диңгеҙ еле, тын йә ҡас —
Ишетәһеңме, гөлөн арбай һандуғас?

Эй был зәңгәр, алсаҡ илкәй һау булһын,
Бар ғүмерем әйҙә йырға һатылһын.
Тик Ғәлиәм өсөн төндә, ай тыуғас,
Гөлөн шашып ҡосаҡлаһын һандуғас.

ЕР КАПИТАНЫ

Бер кем әле
Тетрәтмәгән ерҙе,
Бер кемгә лә
Мин йыр яҙманым.
Бары тик ул
Ярып әйтеп бирҙе
Берҙәм ғаилә тип
Донъяны.
Тәм тапманым
Уға гимндарҙан,
Ҡаным ҡайнап,
Ебеп төшмәнем.
Мин бәхетле:
Ауыр замандарҙа
Уның менән
Бергә һулап,
Бергә йәшәнем.

Бер беҙ генә түгел, —
Күр, фәһем ит! —
Иҫе китә
Хатта филенең:
Ябай ғына
Сембер малайы бит
Ишкәксеһе булды
Иленең!..
Ел-дауылда
Яңыртҡанда ерҙе,
Наҙлы булды,
Аяу белмәне.

Он много мыслил
По-марксистски,
Совсем по-ленински
Творил.
. . . .
Он в разуме,
Отваги полный
Лишь только прилегал
К рулю,
Чтобы об мыс
Дробились волны,
Простор давая
Кораблю.

Он — рулевой
И капитан.
Страшны ль с ним
Шквальные откосы?
Ведь, собранная
С разных стран,
Вся партия его —
Матросы.

Не трусь,
Кто к морю не привык:
Они за лучшие
Обеты
Зажгут,
Сойдя на материк,
Путеводительные светы.

Тогда поэт
Другой судьбы,
И уж не я,
А он меж вами
Споет вам песню
В честь борьбы
Другими,
Новыми словами.
Он скажет:
«Только тот пловец,
Кто, закалив
В бореньях душу,
Открыл для мира наконец
Никем не виданную
Сушу».

Күп уйланы
Ул маркса үҙе,
Тик ленинса
Эшен эшләне.
Тәүәккәллек һалды
Соғоллоҡҡа,
Бар тулҡындар ҡапыл
Сығып юҡҡа,
Иркен юл асылды
Карапҡа.
Ул — ишкәксе
Һәм капитан үҙе,
Дауылдың юҡ
Уға хәтәре.
Диңгеҙсеһен йыйып
Бар илдәрҙең,
Партияһын төҙҙө —
Ғәскәрен.
Күнекмәгән булһаң
Һин диңгеҙгә,
Һис тә ҡурҡма
Улар барында.
Изге маҡсат өсөн,
Төшөп ергә,
Яндырырҙар
Маяҡ ярында.
Ул сағында
Булмам тик мин генә,
Башҡа йырсы
Һеҙҙең арала,
Башҡа һүҙҙәр,
Яңы һүҙҙәр менән
Йырлар һеҙгә
Ошо турала:
«Кем күңеле күргән
Көрәштәрҙе,
Тик шул ғына, — тиер, —
Йөҙөүсе.
Күҙ күрмәгән
Яңы ҡоро ерҙе
Шул асыуы
Донъя йөҙө өсөн!»

* * *

Несказанное, синее, нежное...
Тих мой край после бурь, после гроз,
И душа моя — поле безбрежное —
Дышит запахом меда и роз.

Я утих. Годы сделали дело,
Но того, что прошло, не кляну.
Словно тройка коней оголтелая
Прокатилась во всю страну.

Напылили кругом. Накопытили.
И пропали под дьявольский свист.
А теперь вот в лесной обители
Даже слышно, как падает лист.

Колокольчик ли? Дальнее эхо ли?
Все спокойно впивает грудь.
Стой, душа, мы с тобой проехали
Через бурный положенный путь.

Разберемся во всем, что видели,
Что случилось, что сталось в стране,
И простим, где нас горько обидели
По чужой и по нашей вине.

Принимаю, что было и не было,
Только жаль на тридцатом году —
Слишком мало я в юности требовал,
Забываясь в кабацком чаду.

Но ведь дуб молодой, не разжелудясь,
Так же гнется, как в поле трава...
Эх ты, молодость, буйная молодость,
Золотая сорвиголова!

* * *

Әйтеп бөтөргөһөҙ наҙлы, күм-күк
Дауылдан һуң тыуған ерҙәрем.
Һәм күңелем, сикһеҙ ялан кеүек,
Еҫен һулай баллы гөлдәрҙең.

Тындым. Йылдар үҙенекен итте,
Тик үткәнде һүкмәм, күп уйлап,
Ярһыу аттар, гүйә, сабып үтте,
Сай һыҙғыртып, бөтә ил буйлап.

Туҙан борҡоп ҡалды. Таптатылды
Еләк-емдең янып бешкәне.
Ишетелә хәҙер һил урманда
Япраҡтың да өҙөлөп төшкәне.

Ҡыңғыраумы? Алыҫ яңғыраумы? —
Тыныс һеңә барыһы күңелгә.
Сеү, күңел, һин әллә һаңғыраумы?
Үтер юлыбыҙ бит үтелгән!..

Хәтерләйек бөтә үткәндәрҙе,
Ни булғанын илдә, ни барын.
Кисер — беҙҙе ситкә типкәндәрҙе,
Хаҡ, нахаҡмы — онот уларын.

Күтәрәм мин барын һәм юғын да,
Тик шуныһы йәл — утыҙ йәш еткән —
Онотолоп ыҫлы ҡабағында,
Үтә аҙ һораным йәшлектән.

Әммә йәш имән дә, туйраланмай,
Бөгөлә бит шулай тикмәгә...
Их һин, йәшлек — алтын тиле башҡай —
Кемгә килеп, кемдән китмәгән!..

* * *

До свиданья, друг мой, до свиданья...
Милый мой, ты у меня в груди.
Предназначенное расставанье
Обещает встречу впереди.

До свиданья, друг мой, без руки, без слова,
Не грусти и не печаль бровей, —
В этой жизни умирать не ново,
Но и жить, конечно, не новей.

Михаил Исаковский
(1900 – 1973)

ВИШНЯ

В ясный полдень, на исходе лета,
Шел старик дорогой полевой;
Вырыл вишню молодую где-то
И, довольный, нес ее домой.

Он глядел веселыми глазами
На поля, на дальнюю межу
И подумал: «Дай-ка я на память
У дороги вишню посажу.

Пусть растет большая-пребольшая,
Пусть идет и вширь и в высоту
И, дорогу нашу украшая,
Каждый год купается в цвету.

Путники в тени ее прилягут,
Отдохнут в прохладе, в тишине,
И, отведав сочных, спелых ягод,
Может статься, вспомнят обо мне.

А не вспомнят — экая досада, —
Я об этом вовсе не тужу:
Не хотят — не вспоминай, не надо —
Все равно я вишню посажу!»

***

Хуш бул инде, дуҫҡай, хуш хәҙергә,
Һөйөклөм, һин күңел түремдә.
Яҙмыш яҙған айырылышыу беҙгә
Осрашыу ҙа илтер бер көндә.

Хуш бул инде, дуҫҡай, ҡулһыҙ, һүҙһеҙ,
Бойоҡма бик, ҡашың йыйырма.
Был донъяла үлеү яңы түгел,
Йәшәүҙә лә юҡ бит айырма.

Михаил Исаковский
(1900 – 1973)

СЕЙӘ

Көн үҙәге әбей сыуағының,
Бер ҡарт килә баҫыу юлынан;
Ҡыҙып алып сейә ҡыуағының
Йәш һабағын тотҡан ҡулына.

Ҡулын ҡуйып шул саҡ ҡаш өҫтөнә,
Үҙ алдына ҡуйҙы һөйләнеп:
«Туҡта әле, бынау юл ситенә
Ултыртайым, — тине, — сейәне.

Үҫһен сабый, оло сатыр ҡороп,
Яҙын һайрар ҡошон ҡундырһын.
Юлды йәмләп, әйҙә, япраҡ ярып,
Аҡ сәскәгә батып ултырһын.

Ауылдаштар бөткәс үҙ эштәрен,
Күләгәлә һуҙылып ятырҙар.
Ауыҙ итеп бешкән емештәрен,
Мин ҡартласты иҫкә алырҙар.

Алмаһа ни тағы, әйҙә, алмаҫ,
Юҡ әле бик эсем көйгәне.
Тик яҡшылыҡ юлда ятып ҡалмаҫ,
Ултыртайым әле сейәне!..»

Михаил Светлов
(1903 – 1964)

* * *

(Стихи комсомольца)

Под пули, под грохот орудий,
Под свист нескончаемых вьюг,
Семнадцатилетние люди
Выходят из дряхлых лачуг.
Сраженьями юность гремела,
И я обращаюсь к стране:
«Выдай оружие смелым,
И в первую очередь — мне!»
. . . .
Традиций борьбы не забывший,
Опять собираясь в поход,
В Российской империи бывшей
Поет комсомольский народ.
Я жду приказания штаба,
Когда в перекрестном огне,
Оружие выдадут храбрым,
И в первую очередь — мне!..

Яков Шведов
(1905 – 1984)

НЕ УЛЕТАЙ, ЛЕБЕДУШКА!

Иду с тобой вдоль бережка,
Шепчу сердечно: — Милая!
Моя родная девушка,
Ты — лебедь белокрылая.

Тропинки чуть заметные...
Проходит полночь в шорохах...
Шепчу слова заветные:
— Ты — белая черемуха!

Михаил Светлов
(1903 – 1964)

* * *

Туптар гөрһөлдәүе менән бергә
Ҡушылғанда буран көйҙәре,
Ун етеһе еткән йәш үҫмерҙәр
Ташлап сыҡты тыуған өйҙәрен.

Күкрәп үтһә яуҙа беҙҙең йәшлек,
Мин өндәшәм бөгөн илемә:
«Ҡорал бирсе, илем, ҡыйыуҙарға,
Һәм иң элек уны бир миңә!»

Онотмайса көрәш йолаларын,
Йыйындыҡ беҙ тағы походҡа.
Яңы тормош өсөн Россияла
Йырҙар йырлап индек беҙ утҡа.

Мин штабтың көтәм бой(о)роҡтарын,
Ут ҡойонған мәлдә был ерҙәр.
Ҡыйыуҙарға ҡорал өләшерҙәр,
Һәм иң элек миңә бирерҙәр.

Яков Шведов
(1905 – 1984)

АҠКОШОМ

Сыкһам йылға буйҙарына,
Сумам татлы уйҙарыма.
Уйҙарымда һин, аҡкошом,
Һин, аҡкошом, хаҡ яҙмышым.

Һуҡмаҡтарҙан урай-урай,
Йондоҙҙарға ҡарай-ҡарай,
Мин киләмен суҡ муйылға,
Йөрәгемә ул уйылған.

Глаза твои лучистые
С моими пусть встречаются.
В них только думы чистые
Да звезды отражаются.

Идешь походкой смелою
Тропинками зелеными,
Встречает жито спелое
Тебя одну поклонами.

Не скоро встанет солнышко,
Все небо в ярких сполохах...
— Не улетай, лебедушка,
Не отцветай, черемуха!

Не уходи, красивая,
Дорожкою росистою,
Ты осчастливь, счастливая,
Меня улыбкой чистою!

Александр Решетов
(1909 – 1971)

* * *

Я не люблю бумажные цветы
С их лживою красивостью бездушной.
И делать их, по-моему, не нужно:
Где нет души, там нет и красоты.

Не стал, да и не станет знаменит
Никто из тех, кто мастерит их честно.
Они в столовых портят аппетит,
Пыль собирая там, где ей не место.

Взор человека в звездном корабле
От их красивости не потеплеет.
Подснежник скромный больше и живее
В других мирах расскажет о земле.

Когда умру, ты мне простишь грехи,
Живой цветок на тихий холм положишь
И вспоминать не будешь те стихи,
Что на бумажные цветы похожи.

Ҡасан ғына осрашып,
Һинең нурлы күҙ ҡарашың
Күҙҙәремә бағыр икән?
Нурҙар булып тамыр икән?

Йәшел генә тар һуҡмаҡтан
Осоп атлап килгән саҡта,
Эйеп башаҡ ҡараштарын,
Ҡаршы ала арыштарым.

Һыҙылып таң атмайынса,
Ергә томан ятмайынса,
Осоп китмә һин, аҡҡошом,
Һин бит минең хаҡ яҙмышым.

Осоп китмә һин, аҡҡошом,
Ташлап китмә, хаҡ яҙмышым.
Сәскәндә һин ҡойма, муйыл,
Бәхетле ит мине быйыл!

Александр Решетов
(1909 – 1971)

ҠАҒЫҘ СӘСКӘЛӘР

Енем һөймәй ҡағыҙ сәскәләрҙе,
Ялған матурлығын уларҙың.
Йәне юҡтың йәме бармы инде?
Тәме бармы аҡмаҫ һыуҙарҙың?

Кем һуң әле ҡағыҙ сәскә яһап,
Кинәнгән бер даны сығыуҙан?
Ашханала, аштың тәмен алып,
Йыйып тора бит ул саң-туҙан.

Йондоҙ карабында осҡондар ҙа
Уға ҡарап, янмаҫ ялҡында.
Ябай умырзая күберәк һөйләр
Ят донъяла ере хаҡында.

Гонаһтарым булһа, кисерерһең,
Тере сәскә һалып ҡәбергә,
Йырҙарымдың ҡағыҙҙарын түгел,
Ысындарын алып хәтергә.

Александр Твардовский
(1910 – 1971)

ЛЕНИН И ПЕЧНИК

(Поэма)

В Горках знал его любой,
Старики на сходку звали,
Дети — попросту, гурьбой,
Чуть завидят, обступали.

Был он болен. Выходил
На прогулку ежедневно.
С кем ни встретится, любил
Поздороваться душевно.

За версту — как шел пешком —
Мог его узнать бы каждый.
Только случай с печником
Вышел вот какой однажды.

Видит издали печник,
Видит: кто-то незнакомый
По лугу по заливному
Без дороги — напрямик.

А печник и рад отчасти, —
По-хозяйски руку в бок, —
Ведь при царской прежней власти
Пофорсить он разве мог?

Грядка луку в огороде,
Сажень улицы в селе, —
Никаких иных угодий
Не имел он на земле...

— Эй ты, кто там ходит лугом!
Кто велел топтать покос?! —
Да сплеча на всю округу
И поехал, и понес.

Александр Твардовский
(1910 – 1971)

ЛЕНИН ҺӘМ МЕЙЕССЕ

(Поэма)

Уны бөтә Горка белде,
Ҡарттар килде саҡырып,
Ә балалар күрһә инде,
Шунда уҡ алды һырып.

Ауырый ул. Көн дә сыға
Саф һауала йөрөргә.
Ярата ул һәр юлсыға
Туҡтап сәләм бирергә.

Алыҫтан уҡ уны һәр кем
Атлауынан таныны.
Тик мейессе генә бер көн
Шундай хәлгә тарыны.

Күрә мейессе алыҫтан,
Күрә лә ҡарап тора:
Килә кемдер сабынлыҡтан
Юлһыҙ-ниһеҙ, туп-тура.

Ә ҡарт хатта бер аҙ шат та,
Таяна был бөйөргә:
Үҙ власы булған саҡта,
Ул бит хужа был ергә!

Бер түтәл һуған үҫтерҙе,
Ере булды бер ҡолас.
Шунан башҡа ни һуң бирҙе
Уға элекке власть!

— Эй, кем унда, болон буйлап,
Тапап йөрөй үләнде!
Кем ҡушты?!. — тип ҡарт, ҡыйҡыулап,
Теҙҙе фәлән-төгәнде...

Разошелся.
А прохожий
Улыбнулся, кепку снял.
— Хорошо ругаться можешь, —
Только это и сказал.

Постоял еще немного,
Дескать, что ж, прости, отец.
Мол, пойду другой дорогой...
Тут бы делу и конец.

Но печник — душа живая, —
Знай меня, не лыком шит! —
Припугнуть еще желая:
— Как фамилия? — кричит.

Тот вздохнул, пожал плечами,
Лысый, ростом невелик.
— Ленин, — просто отвечает.
— Ленин! — Тут и сел старик.

День за днем проходит лето,
Осень с хлебом на порог,
И никак про случай этот
Позабыть печник не мог.

А по свежей по пороше
Вдруг к избушке печника
На коне в возке хорошем
Два военных седока.

Заметалась беспокойно
У окошка вся семья.
Входят гости:
— Вы такой-то?
Свесил руки:
— Вот он я...

— Собирайтесь! —
Взял он шубу,
Не найдет, где рукава.

Ҡыҙҙы яман.
Ә тегеһе,
Йылмайып, башын һалды:
— Яҡшы әрләшә беләһең! —
Тип кенә әйтә алды.

— Ярай, атай, юлды борам,
Кисер, ғәфү үтенәм, —
Тигән булып, китмәй тора,
Бөтә бәлә үҙенән...

Ә мейессе ҡунып бара,
(Ул — был түгел, ныҡ тора!)
Ҡурҡытып та алмаҡ булып:
— Фамилияң? — тип ҡысҡыра.

Теге пеләш уйға ҡала.
Көрһөнә, яурын тартып.
— Ленин, — тип ул әйтеп һала.
— Ленин? — тип сүгә ҡартың...

Йәмле йәйҙә үтеп китеп,
Көҙ ҙә килеп терәлде.
Тик мейессе нисек итеп
Онотһон һуң был хәлде?..

Ҡырпаҡ ҡарҙа яҡшы атта
Ҡапыл бына бер сакты,
Ике хәрби килеп туҡтай
Ҡапҡа төбөнә ҡарттың.

Шығыр-шығыр — тышта йәш ҡар,
Шып-шым — бөтә өй эсе.
Килеп тә инә ҡунаҡтар:
— Кем бында, — тип, — мейессе?

— Бына... мин... — тип ҡарт ҡалтырай,
— Әйҙәгеҙ! — тиҙәр уға.
Тунын ала, еңен тапмай,
Тартҡылай уңға-һулға...

А жена ему:
— За грубость,
За свои идешь слова...

Сразу в слезы непременно,
К мужней шубе — головой.
— Попрошу, — сказал военный, —
Ваш инструмент взять с собой.

Скрылась хата за пригорком.
Мчатся санки прямиком.
Поворот, усадьба Горки,
Сад, подворье, белый дом.

В доме пусто, нелюдимо,
Ни котенка не видать.
Тянет стужей, пахнет дымом, —
Ну овин — ни дать ни взять.

Только сел печник в гостиной,
Только на пол свой мешок —
Вдруг шаги, и дом пустынный
Ожил весь, и на порог —

Сам, такой же, тот прохожий.
Печника тотчас узнал.
— Хорошо ругаться можешь, —
Поздоровавшись, сказал.

И вдобавок ни словечка,
Словно все, что было, — прочь.
— Вот совсем не греет печка.
И дымит. Нельзя ль помочь?

Крякнул мастер осторожно,
Краской густо залился.
— То есть как же так нельзя?
То есть вот как даже можно!..

Сразу шубу с плеч — рывком,
Достает инструмент. — Ну-ка... —
Печь голландскую кругом,
Точно доктор, всю обстукал.

Ҡарсығы ла — нәҡ өйөрсөк!
Ҡартына ярҙамлашып:
— Тупаҫлығың, телең өсөн
Китә, — ти, — наҙан башың...

Улай, етем ҡалабыҙ, тип,
Тунға тама күҙ йәше.
— Инструмент та алығыҙ, — тип
Иҫкәртә хәрби кеше.

Тау артында ҡалды ауыл,
Елдерә ат туп-тура.
Инде бына Горкала ул,
Бына баҡса, йорт тора.

Буш, аулаҡ йорт, һис тоймаҫлыҡ
Йән эйәһе йәшәүен.
Үҙе һыуыҡ, үҙе ыҫлы, —
Торғаны бер буш әүен!

Тоҕон ҡуйҙы ла ҡарт шунан,
Ҡатты ултырған көйгә.
Ҡапыл аяҡ тауышынан
Йән кереп китте өйгә.

Ни күҙе менән күрһен ҡарт!
Тупһала — ул! Тап үҙе:
— Уҙ, иҫке дуҫ, шатмын, бик шат! —
Ҡул биреп әйтте һүҙен.

Артыҡ бер һүҙ ҡушманы һис,
Үткән эш хәс күргән төш!
— Йылытмай, — ти, — бына мейес,
Үҙе төтәй, ниҙә эш?

Ярҙам итеп булмаҫмы һуң?
Ә ҡарттың күңел тула:
(Күңел бит ул — тулмаҫмы һуң?)
— Булмай ҡайҙа — бик була!..

Шунда уҡ тунын ырғытып,
Ҡулға алды ҡоралын.
Йә, тип, мейесте уратып,
Туҡылдатып ҡараны.

В чем причина, в чем беда
Догадался — и за дело.
Закипела тут вода,
Глина свежая поспела.

Все нашлось — песок, кирпич,
И спорится труд, как надо.
Тут печник, а там Ильич
За стеною пишет рядом.

И привычная легка
Печнику работа.
Отличиться велика
У него охота.

Только будь, Ильич, здоров,
Сладим любо-мило,
Чтоб, каких ни сунуть дров,
Грела, не дымила.

Чтоб в тепле писать тебе
Все твои бумаги,
Чтобы ветер пел в трубе
От веселой тяги.

Тяга слабая сейчас —
Дело поправимо,
Дело это — плюнуть раз,
Друг ты наш любимый...

Так он думает, кладет
Кирпичи по струнке ровно.
Мастерит легко, любовно,
Словно песенку поет...

Печь исправлена. Под вечер
В ней защелкали дрова.
Тут и вышел Ленин к печи
И сказал свои слова.

Он сказал, — тех слов дороже
Не слыхал еще печник:
— Хорошо работать можешь,
Очень хорошо, старик.

Сәбәп низә, бәлә низә —
Һә тигәнсе төшөнә.
Һыу ҡайната, балсыҡ изә,
Күҙ эйәрмәй эшенә.

Кирбес тә бар, ҡом да булды —
Бөтәһе лә табылды.
Һылай, һыйпай оҫта — бында,
Унда — Ильич яҙынды.

Күнегелгән, йән һөйгән эш —
Геүләп торор мейесе.
Бик яҡшы үтәргә тейеш
Ильичтың үтенесен.

«Тик һин, Ильич, сәләмәт бул,
Эш беҙҙә тороп ҡалмаҫ,
Ниндәй утын тыҡһаң да ул,
Яныр мейес, ыҫланмаҫ.

Йылыла ғына яҙылһын
Һинең бар ҡағыҙҙарың.
Торбала ел йырлап торһон
Күңелле, шат йырҙарын.

Тартыуы хөрт икән хәҙер,
Был эш ул — төҙәтерлек,
Бер төкөрһәң — була әҙер,
Түгел «эш» тип әйтерлек!..»

Шуны уйлап, кирбес теҙә,
Ҡылға теҙеп һалғандай.
Бар күңелен биреп биҙәй,
Эшләй ул йырлағандай.

Мейес әҙер. Инде кисен
Ленин сыҡты ла үҙе,
Күреп геүләгән мейесен,
Әйтте әйтәһе һүҙен.

Шунан ҡиммәт, шунан йомарт
Маҡтау һүҙе юҡ ине:
— Яҡшы эшләй беләһең, ҡарт,
Хатта бик яҡшы! — тине.

И у мастера от пыли
Зачесались вдруг глаза.
Ну а руки в глине были —
Значит, вытереть нельзя.

В горле где-то все запнулось,
Что хотел сказать в ответ,
А когда слеза смигнулась,
Посмотрел — его уж нет...

За столом сидели вместе,
Пили чай, велася речь
По порядку, честь по чести,
Про дела, про ту же печь.

Успокоившись немного,
Разогревшись за столом,
Приступил старик с тревогой
К разговору об ином.

Мол, за добрым угощеньем
Умолчать я не могу,
Мол, прошу, Ильич, прощенья
За ошибку на лугу.

Сознаю свою ошибку...
Только Ленин перебил:
— Вон ты что, — сказал с улыбкой, —
Я про то давно забыл...

По морозцу мастер вышел,
Оглянулся не спеша:
Дым столбом стоит над крышей,
То-то тяга хороша.

Счастлив, доверху доволен,
Как идет — не чует сам.
Старым садом, белым полем
На деревню зачесал...

Не спала жена, встречает:
— Где ты, как? — душа горит...
— Да у Ленина за чаем
Засиделся, — говорит...

Күнмәгән ҡарт маҡталырға,
Кинәт күҙе ҡысыта...
Тиҙ генә һөртөп алырға —
Ҡулдары шул балсыҡта!

Яуап итеп әйтер һүҙе
Тамағына төйөлдө.
Йәше бөтөп, асһа күҙен —
Алдында ул юҡ инде...

Гәпләшеп донъя хаҡында,
Һәм онотмай мейесте,
Ултырып өҫтәл артында,
Улар бергә сәй эсте.

Тынысланғас бер аҙ шунда,
Ҡыҙып алғас саҡ ҡына,
Башҡа нәмә тураһында
Һүҙ башлай ҡарт һаҡ ҡына.

Әйтмәйенсә булмай, имеш,
Һый-хөрмәтең алдында:
— Теге ваҡыт — кисер, Ильич, —
Хаталандым болонда.

Таныйым үз ғәйебемде...
Көлә Ильич шул саҡта:
— Бына һин ни?.. Ә мин инде
Онотҡанмын ул хаҡта...

Сыға оҫта. Һалҡынса төн.
Ҡарап ала өй башын:
Бына нисек үрләй төтөн,
Тартыуы булғас яҡшы!

Ҡарт ҡәнәғәт. Уйын уйлап,
Һиҙмәй ҡарҙы, таҡырҙы,
Баҡса буйлап, ялан буйлап,
Ауылына һыпырҙы...

Ҡарсыҡ ҡаҡмаған керпек тә:
— Ҡайҙа булдың? Йә, нисек?
— Оҙаҡ ултырып киттек тә
Ленин менән сәй эсеп...

Борис Ручьев
(1913 – 1973)

* * *

Если долго нет известий,
дни, недели и года,
самым сердцем с жизнью вместе
береги меня всегда.

Если, вспомнив между прочим,
люди спросят обо мне,
поспокойней, покороче
ты скажи им: — На войне...

Если пища станет горькой,
день тоскливей, ночь грустней,
на минутку перед зорькой
ты встречай меня во сне.

Если бой тебе приснится,
бой кровавый, смертный бой,
разомкни скорей ресницы
и припомни голос мой.

Если в праздник на пирушке
посоветуют: — Забудь...
Ты не трогай с пивом кружки,
песни пой и трезвой будь.

Если вьюга-непогода
в ночь завьется до утра, —
пособи мне мимоходом
обогреться у костра.

Если голод ты знавала —
пожелай мне в час еды
долгожданного привала,
хлеба, соли и воды.

Борис Ручьев
(1913 – 1973)

* * *

Көндәр, айҙар, йылдар буйы
булмаһа ла хәбәрем,
һаҡла мине йөрәгеңдә
аҡтыҡ көнгә ҡәҙәрем.

Һорашһалар мине әгәр,
иҫкә алып һүҙ ыңғай,
тынысыраҡ тот үҙеңде,
«Һуғышта...», тиң, күп һүҙмай.

Аш бармаһа тамағыңа,
эш бармаһа эшеңдә,
саҡ ҡына һин таң алдынан
күреп һөйләш төшөңдә.

Ә төшөңә һуғыш керһә,
күрһәң ҡанлы алышты,
ас та тиҙерәк күҙҙәреңде,
ишет минең тауышты.

Әгәр байрам табынында:
«Онот уны!..» тиһәләр,
һин йыр йырла, салт айыҡ бул,
эс, тип, шарап бирһәләр.

Төнө буйы буран булһа,
йонсоу булһа, — ул саҡта
ярҙам итешкән бул миңә
йылынырға усаҡта.

Булһа аслыҡ татығаның,
ашар мәлдәр еткәндә,
икмәк, тоҙ, һыу телә миңә,
арып ялдар иткәндә.

Если гром сосну расколет,
дождь затопит все пути, —
повели мне в чистом поле
куст калиновый найти.

Если я паду в дороге, —
я почувствую в крови
все заботы и тревоги
и желания твои.

Пересиливая муку
в полудреме и в бреду,
положу на сердце руку,
тихо встану и пойду.

Константин Симонов
(1915 – 1979)

* * *

Жди меня, и я вернусь.
Только очень жди,
Жди, когда наводят грусть
Желтые дожди.
Жди, когда снега метут,
Жди, когда жара,
Жди, когда других не ждут,
Позабыв вчера.
Жди, когда из дальних мест
Писем не придет,
Жди, когда уж надоест
Всем, кто вместе ждет.

Жди меня, и я вернусь,
Не жалей добра
Всем, кто знает наизусть,
Что забыть пора.
Пусть поверят сын и мать
В то, что нет меня,
Пусть друзья устанут ждать,
Сядут у огня,

Йәшен ярһа ҡарағайҙы,
ҡойоп ямғыр яуғанда,
берәй ҡыуаҡ табырға ҡуш
шыҡһыҙ ҡола яланда.

Хәлдән тайып, ятып ҡалһам,
үтмәй үтер юлымды,
йәнем тойор бар хәстәрен,
бар йылыһын ҡулыңдың.

Серем итәм, һаташаммы,
бар үлемдән үтермен,
йөрәгемдә ҡыҫып тороп,
ҡалҡыныр ҙа... китермен.

Константин Симонов
(1915 – 1979)

КӨТ МИНЕ

Көт һин мине, мин ҡайтырмын,
Тик өҙөлөп көт мине,
Көт быҫҡаҡ ямғыр яуһа ла,
Һағыш баҫһа ла һине.
Көт, бурандар көрт өйһә лә,
Көт, булһа ла көн эҫе,
Көт, бүтәндәр көтмәһә лә,
Онотоп ғәзиз төҫөн.
Көт, алыҫ-алыҫ ерҙәрҙән
Килмәһә лә хаттарым,
Көт, бүтәндәр көтөк булып
Тотмаһа ла анттарын.
Көт һин мине, мин ҡайтырмын,
Һайраһа ла башҡалар:
Оноторға ваҡыт, тиеп,
Иш түгел һиңә улар!
Улым, әсәм ышанһа ла
Иҫән-һау булмауыма,
Дуҫтар көтөп ялыҡһа ла,
Ултырып ут янына,
Әсе хәмер эсһәләр ҙә,

Выпьют горькое вино
На помин души...
Жди. И с ними заодно
Выпить не спеши.

Жди меня, и я вернусь,
Всем смертям назло.
Кто не ждал меня, тот пусть
Скажет: — Повезло.
Не понять, не ждавшим им,
Как среди огня
Ожиданием своим
Ты спасла меня.
Как я выжил, будем знать
Только мы с тобой, —
Просто ты умела ждать,
Как никто другой.

Вадим Шефнер
(1915 – 2002)

БЕРКУТ

...Нам ни о чем грустить не надо, —
Войдя, как в детство, в зоосад,
Мы с посетителями сада
Бредем куда глаза глядят.

Но все воспоминанья меркнут,
И поневоле грустно всем
Там, где насупившийся беркут
На груду каменную сел.

Он полон грузного бессилья,
И сразу не поверишь ты,
Что ощущали эти крылья
Блаженный холод высоты.

И пусть за проволокой тонкой
Есть небо, горы и пески, —
Глаза, задернутые пленкой,
Полны презрительной тоски.

Иҫтәлеккә күсергә,
Һин көт мине. Улар менән
Ашыҡма һин эсергә.

Көт һин мине, мин ҡайтырмын,
Бар үлемгә үс итеп.
Көтмәгәндәр генә әйтер,
Был көҙрәттең көсө, тип...
Көтмәгәндәр аңлай алмаҫ,
Ҡайҙан алһын ул аңды —
Көтөүҙәрең менән мине
Уттан тартып алғанды.
Ҡалай иҫән ҡалғанымды
Һин дә үҙем белермен.
Һин бит бер кем көтмәгәнсә
Көтә белдең, тиермен.

Вадим Шефнер
(1915 – 2002)

СИТЛЕКТӘГЕ БӨРКӨТ

Тамсы һағыш та юҡ ине әле
Ингән саҡта зообаҡсаға.
Балалыҡҡа кире ҡайтҡан һымаҡ,
Ғәмһеҙ йөрөй инек бығаса.

Ситлектәге таштар өйөмөндә
Күргәс тә бер бойоҡ бөркөттө,
Ҡапыл һүнеп ҡалды бер хәтирә,
Бар шатлығын күңел өркөттө.

Ниндәйҙер бер ауыр меҫкенлек бар
Ҡарашында, — һүнгән ялҡыны.
Әйтерһең, был ғорур ҡош батшаһы
Татымаған күктәр һалҡынын.

Булһа ла бит — тимер сым эсендә —
Тау-таштары, ҡомо, күктәре,
Һары һағыш баҫҡан күҙе менән
Ул екһенеп күҙләй күптәрҙе.

ПОДРАЖАНИЕ АНГЛИЙСКОМУ

«Скорее станет сушь водой
И мгла сойдет за свет,
Луна покажется звездой
И утвержденьем "нет",
На камне вырастут цветы,
И крылья обретут кроты, —
Чем мы расстанемся с тобой», —
Так говорила ты.
На камне не растут цветы,
В земле по-прежнему кроты —
Не надо крыльев им.
И только ты,
И только ты
Отчалила с другим.
Вода — по-прежнему вода,
Луной — луна,
Звездой — звезда,
И мглою — мгла,
И светом — свет
Остались навсегда.

И лишь тебя со мною нет,
И в этом вся беда.

ВЕСЕННИЙ ДОЖДЬ

Дождя серебряные молоточки
Весеннюю выстукивают землю,
Как миллион веселых докторов.
И мир им отвечает:
«Я здоров!»...

КОЛОДЦЫ ПУСТЫНИ

Я пил из колодцев пустыни,
Воды я не помню вкусней,
Хоть, кажется, горечь земная
Изрядно подмешана к ней.

* * *

«Әгәр ҙә беҙ бер ташлашыр булһаҡ,
Һыуға әйләнер бынау ҡоро ер,
Тулған ай ҙа йондоҙ булып ҡалыр,
Был донъяла аҡ төҫ ҡарайыр.

Ташты, Хоҙай, гөлгә әйләндер ҙә
Һуҡыр сысҡанға бир ҡанатты!..»
Шулай ант иткәйнең бер заман һин,
Онотмайым һаман шул антты.

Таштар ҙа һис гөлгә әйләнмәне,
Һуҡыр сысҡан һаман ер өңә.
Тик һин генә бары,
Тик һин генә
Китеп барҙың бүтән йәреңә.

Һыу һаман — һыу,
Ай ай көйө ҡалды,
Йондоҙ булып ҡалды йондоҙҙар.
Тик бер бәлә шунда:
Һин юҡ янда,
Ҡыҙ көйөнсә ҡалмай тик ҡыҙҙар.

ЯҘҒЫ ЯМҒЫР

Ямғыр көмөш сүкештәре менән
Сүкеп ҡарай ерҙе:
«Йәсе, әйт,
Хәлең нисек?» — тигән доктор һымаҡ.
Донъя яуап бирә:
«Мин, — ти, — сәләмәт».

СҮЛ ҠОҘОҒО

Һыу эскән бар сүлдәр ҡоҙоғонан.
Булһа ла ул тоҙло, татырлы,
Шул һыуҙан да татлы һыу белмәйем,
Тәмен телдә тәйән татырлыҡ.

Но в этом волнистом просторе,
Где ни колеи, ни следа,
Такой драгоценной и чистой
Казалась мне эта вода!

Из ржавой консервной жестянки,
С обросшим и жадным лицом,
Напиток богов и верблюдов
Я пил, позабыв обо всем.

Из водопроводного крана
Струя холодна и вкусна,
В ней горечи привкуса нету,
Да только не та ей цена.

Кто пил из далеких колодцев,
Навеки запомнил одно:
Чем счастье трудней достается,
Тем сердцу дороже оно.

ДЕТСТВО

Ничего мы тогда не знали,
Нас баюкала тишина,
Мы цветы полевые рвали
И давали им имена.

А когда мы ложились поздно,
Нам казалось, что лишь для нас
Загорались на небе звезды
В первый раз и в последний раз.

...Пусть не все нам сразу дается,
Пусть дорога жизни крута,
В нас до старости остается
Первозданная простота.

Ни во чьей (и не в нашей) власти
Ощутить порою ее,
Но в минуты большого счастья
Обновляется бытие,

Тулҡын-тулҡын көйгән киңлектәрҙә,
Әҙәм эҙе, юлдар юҡ ерҙә
Сарсап килеп һыуһын ҡанғандарҙы
Онотаһым түгел ғүмерҙә.

Һаҡал баҫҡан ҡомһоҙ йөҙөм менән,
Тутыҡ ҡалайҙы мин ныҡ тотоп,
Алла һәм дөйәләр эсемлеген
Эстем, бар донъямды онотоп.

Ҡалаларҙа торбаларҙан аҡҡан
Һыу бик татлы, үҙе бик һалҡын.
Тик сүлдәрҙә арып, йонсоп тапҡан
Тоҙло һыуҙың хаҡы мең алтын!

Тәмен уның тик бер татығандар
Хәтерендә тота ғүмергә:
Бәхет ҡалай ҡыйыныраҡ килһә,
Ҡәҙерлерәк шулай күңелгә.

САБЫЙ САҠ

Ул саҡта беҙ бер ни белмәй инек,
Белә инек бары уйнарға.
Беҙ яландың сәскәләрен өҙҙөк,
Мең ҡушамат таҡтыҡ уларға.

Ә йоҡларға яткас һуңға ҡалып,
Күк йөҙөндә күпме йондоҙ бар,
Бөтәһе лә беҙҙең өсөн генә
Баҙлағандай ине бит улар.

...Көткән һәр ни шундуҡ килмәһә лә,
Күп булһа ла юлдар сатлығы,
Сал ҡунғанса беҙҙә тороп ҡала
Сәскә һымаҡ сабый сафлығы.

Бер кемдең дә (һәм беҙҙең дә) ҡай саҡ
Тойоу уны түгел иркендә.
Тик донъяға яңынан тыуған һымаҡ,
Иң бәхетле булған бер көндә —

И мы вглядываемся в звезды,
Точно видим их в первый раз,
Точно мир лишь сегодня создан
И никем не открыт до нас.

И таким он кажется новым
И прекрасным не по летам,
Что опять, как в детстве, готовы
Мы дарить имена цветам.

ЛИЧНЫЙ ВРАГ

Не наживай дурных приятелей —
Уж лучше заведи врага:
Он постоянней и внимательней,
Его направленность строга.

Он учит зоркости и ясности, —
И вот ты обретаешь дар
В час непредвиденной опасности
Платить ударом за удар.

Но в мире и такое видано:
Добром становится беда,
Порою к дружбе неожиданно
Приводит честная вражда.

Не бойся жизни, но внимательно
Свою дорогу огляди.
Не наживай дурных приятелей —
Врага уж лучше заведи.

Йондоҙҙарға тағы бағабыҙ ҙа
Таң ҡалабыҙ, тәү ҡат күргәндәй,
Донъя, гүйә, — бөгөн яралғандай,
Асмағандай уны бер кем дә...

Ә ер шундай яңы, күркәм беҙгә,
Һанһыҙ йәш булһа ла был ергә.
Сабый саҡтағылай беҙ әҙербеҙ тағы
Сәскәләргә исем бирергә.

ШӘХСИ ДОШМАН

Ялған-яман дуҫың күп булғансы,
Булһын берәй ысын дошманың.
Һағыраҡ та булыр ул, исмаһам,
Ҡылһа ҡалыр йәне ҡушҡанын.

Ул, күҙеңде асып, зирәгәйтер,
Зиһенеңде һинең эшләтер,
Көтөлмәгән хәтәр мәлдәреңдә,
Һаҡ булырға үҙе өйрәтер.

Шулай ҙа бит була был донъяла:
Яҡшы яғы еңеп ямандың,
Ҡайһы саҡта һиңә көтмәгәндә
Дуҫың яһап ҡуя дошманды.

Баш эймә һин, юлдарыңда һиңә
Гел яҡшылыҡ ишек асмаһа.
Ялған-яман дуҫың күп булғансы,
Бер дошманың булһын, исмаһам!

Михаил Дудин
(1916 – 1993)

ИЗ КНИГИ «ТАТАРНИК»

* * *

Осколки былой панорамы
Из тьмы вылезают на вид.
В душе известкуются раны
Вчерашних потерь и обид.

Душа отдыхает, как пашня,
Чтоб семя принять через год.
И песня на шрамах вчерашних,
Как дикий татарник, растет.

* * *

Вчера ломал деревья ураган,
И, словно танки, громыхали тучи,
И озеро бежало к берегам
И расшибалось о седые кручи.

Сегодня — неземная благодать:
Прозрачно небо, неподвижны воды.
И как-то непривычно наблюдать
Блаженное спокойствие природы.

Земля, как истина, обнажена,
И вертится наперекор обману:
Великое рождает тишина,
Пришедшая на смену урагану.

Михаил Дудин
(1916 – 1993)

«ШАЙТАН ТАЯҒЫ» КИТАБЫНАН

* * *

Уҙғандарҙың алыҫ осҡондары
Баҙлап сыға төндән был көндә.
Тик юғалтыу, әрнеү яралары
Төйөнләнә бара күңелдә.

Һөрөлгән ер орлоҡ һағынғандай,
Күңел изрәй, көсәп нур ғына.
Сән(е)скеле шайтан таяғындай,
Ыҙанында үҫә йыр ғына.

ҒӘРӘСӘТТӘН ҺУҢ

Кисә генә дауыл ағастарҙы йыҡты,
Туптай гөрһөлдәште ҡара болоттар.
Күңел яллы тулҡын яуы ярға һуҡты,
Ә сал ҡая сөйҙө күбек ҡороҡтар.

Бөгөн инде йәннәт хозурлығы,
Күк зәп-зәңгәр, күле көмөш көҙгөләй,
Күреүе лә сәйер ерҙең был тынлығын,
Тик сиңерткә генә уны өҙгөләй...

Ер, хәҡиҡәт һымаҡ, асыҡ, йәйрәп ята,
Бар ялғанда еңгән төҫлө хис итеп.
Бөйөк хаҡлыҡ тыуа шулай был тынлыҡта
Бөтә ғәрәсәткә, гүйә, үс итеп!..

* * *

Не может быть, чтоб жили мы напрасно!

О. Берггольц

Ты — половина памяти моей.
И жизнь моя давно с твоей согласна.
Я, повторяя, присягаю ей:
Не может быть, чтоб жили мы напрасно.

Я не напрасно ставлю этот вздох
Над нашею судьбою как эпиграф.
И возникает вновь переполох
Весны и песни в пионерских играх.

Старинных лип медовая листва
Шумит над нами бурей через годы
Всей прелестью земного естества
На празднике обманчивой природы.

Не весь еще собрали пчелы мед,
Но на листве заметней отсвет меди.
И журавлей осенний перелет
Еще не окончание трагедий.

К нам журавли вернутся по весне
И протрубят над нашей кровлей ночью.
И память сердца, словно в полусне,
Прошедший праздник повторит воочью.

И встанет вновь зеленая трава,
И соловьи опять зальются властно,
И ты забудешь горькие слова:
«Не может быть, чтоб жили мы напрасно».

Пускай их скажет кто-нибудь о нас
И «мы» на «вы» заменит благодарно.
...Скворцы галдят на липах битый час
И, видишь, разлетаются попарно.

ЗАМАНДАШҠА

«Ғүмеребеҙ сая булһа булыр,
Мөмкин түгел зая булыуы!»

Ольга Берггольц

Һин — яртыһы йөрәк хәтеремдең,
Тормошобоҙ күптән ауаздаш.
Анты булһын йәнә бәғеремдең:
Бушҡа йәшәмәнек, замандаш!

Был аһынды беҙҙең ҙур яҙмышҡа
Кереш итеп юкҡа ҡуйманым.
Ҡайтһам да мин ҡат-ҡат ул һағышҡа,
Яҙ наҙынан һаман туйманым.

Бөтә күрке булып йәш саҡтарҙың,
Тәбиғәттең фани шауындай,
Ҡарт йүкәнең баллы япраҡтары
Йылдар аша шаулай, дауылдай.

Йыйып бөтмәй балын бал ҡорттары,
Ә япраҡта — көҙҙөң баҡыры.
Тик торнаның һуңғы торройоҡтары
Түгел әле ғүмер ахыры...

Киткән ҡоштар тағы ҡайтыр яҙын,
Баш осонда канат ҡағырҙар.
Хәс төштәге ише, йәшлек наҙын,
Байрамдарын алып ҡайтырҙар.

Тағы ҡалҡыр ерҙә күгүләндәр,
Һандуғастар алыр әсиргә.
Зая булмаҫ ут-һыу кискән көндәр,
Ашыҡмайыҡ күҙ-йәш эсергә...

Әйтһә әйтһен уны тик йәш дуҫтар,
Башын эйеп беҙҙең ғүмергә.
Сыр-сыу килә, күрсе, сыйырсыҡтар,
Уҙаҡлашып осоп китергә...

ЧИТАЯ ДОКУЧАЕВА

Бескрайняя печаль седой полыни
В колючих иглах высохших осот.
И знает мир от века и поныне,
Что выше Правды в мире нет высот.

Кончается действительности смета.
Возможности исчерпаны до дна.
Что гибнет там, душа или планета?
Не все ль равно — трагедия одна!

Но нет конца. Опять росток, брезгливо
Оглядываясь, лезет напоказ.
Трагедия обходится без грима —
Прекрасное прекрасно без прикрас.

ВОСПОМИНАНИЕ О ПРОЩАНИИ С КОСМОНАВТАМИ

На Красной Площади 3 июля 1971 года

Слепая гроза не грозила,
Грозы не настала пора.
Над площадью Красной сквозила
Полдневного солнца жара.

Жара, как свинцовое лихо,
Как обморок страха в бреду.
И падали женщины тихо,
Без крика, в переднем ряду.

А там по рядам нелюдимо
Безмолвие сгорбленных плеч.
И музыка скорбная — мимо,
И мимо прощальная речь.

Я тоже, не чувствуя тела,
Стоял у Кремлевской стены
И в горе не видел предела
Сознания общей вины.

ДОКУЧАЕВТЫ УҠЫҒАНДА

Икһеҙ-сикһеҙ сал әремдең һағышын
Билсән генә баҫып үҫкән ярышып...
Тик кешегә ерҙә борон-борондан
Үҙ хаҡлығы иң хөрмәтле урында.

Әмәлен тап, кешем: ерең — гүр генә,
Аҡтыҡ көсөн биреп тынған бергенәң.
Ирме үлә, ерме — китһә бәрәкәт?
Ни булһа ла — бары бер үк һәләкәт!

Тик юҡ ахырызаман! Күрсе, күр, тағы:
Йәш үҫенте көнгә һуҙған ҡыяғын.
Фажиғәләр йөҙләк кеймәй ятырлыҡ,
Гүзәл ләкин биҙәкһеҙ ҙә матурлыҡ.

1971 ЙЫЛДЫҢ 3 ИЮЛЕНДӘ

Ҡыҙыл майҙанда космонавтар менән хушлашыу иҫтәлеге

Йәшен йәшнәп, күк тә күкрәмәй,
Дәжжәл ҡубып, ер ҙә тетрәмәй.
Тик барыһын Ҡыҙыл майҙанда
Аяҙ көндә йәшен атҡандай...

Яуҙырамы әллә ҡарғышын? —
Ҡояш ҡоя ҡайнар ҡурғашын.
Ҡатын-ҡыҙҙар, өнһөҙ һығылып,
Алғы рәттә китә йығылып.

Тауҙай йөк һалғандай иңенә,
Башын эйгән бөтә илгенәм.
Оҙата ул ғәзиз улдарын,
Шаңламай ҙа матәм мондарын.

Мин дә, һиҙмәй үҙем-үҙемде,
Тештерема ҡыҫып түҙемде,
Саҡ-саҡ торам диуар алдында,
Уртаҡ ғәйеп тойоп аңымда.

Признания поздние розы,
Пронизанный солнцем кумач,
И сквозь материнские слезы
Ребенка пронзительный плач.

Молчания темные реки.
И где-то под сердцем в груди:
Прощайте... Прощайте навеки,
Вы так далеко впереди!

СЛУШАЯ РАВЕЛЯ

Радиомаяки, по которым летчики прокладывали к Хиросиме курс самолета с атомной бомбой, передавали «Болеро» Равеля

На землю влажно и серо
Ложатся сумерки апреля.
Я вслушиваюсь в болеро,
Живу гармонией Равеля.

Мне музыка сейчас — сестрой.
И по таинственному знаку
И страсть, и мысль за строем строй
Ведет в смертельную атаку.

И гибнут души и миры —
И возникают в новом блеске,
Как краски, волшебством игры
Проявленные в старой фреске.

Поет сиреною свирель,
И дьявол надевает схиму,
И сам божественный Равель
Наводит смерть на Хиросиму.

Конец чудовищной игры
Ломает старые размеры.
И душит души и миры
Потусторонний запах серы.

Сәскәләрҙең һуңғы наҙлауы,
Ҡомастарҙың көндә баҙлауы,
Әсәләрҙең әсе һағышы,
Сабыйҙарҙың сәңгел тауышы —

Йотола ла өнһөҙ тулҡында,
Быуып ала ҡыҫып алҡымдан:
Мәңгегә хуш... бәхил булығыҙ!
Шундай алыҫ изге юлығыҙ!..

БОЛЕРО

Атом бомбаһы тейәгән самолетты Хиросима утрауына илткәндә, радиомаяктар мәшһүр Равелдең ошо «Болеро» көйөн биреп, юл күрһәтәләр

Өшәнгес еүеш ел һемереп,
Йәйелгәс күк апрель эңере,
Ағылды «Болеро» моңдары,
Өҙгөләп йөрәктең ҡылдарын.

Әйтерһең, сихырлап сорнаны
Күңелде уй-хистәр бураны.
Ел-дауыл, үс итеп һағышҡа,
Ташланды дәһшәтле алышҡа...

Ҡылыстар ҡылысҡа ҡайрала,
Ҡалалар, донъялар ҡыйрала.
Әллә был ҡиәмәт көнөндә
Сур-сорнай саҡыра өңөндә?

Саҡыра, саҡыра ул сорнай,
Иблистең үҙен дә сихырлай.
Әллә был илаһи сорнайсы
Донъяға һәләкәт юрайсы?..

Аһ, мәхшәр уйындың ахыры
Ярыла утрауға аһ ороп.
Зәһәрле көкөрттөң ыуынан
Ҡалалар, донъялар быуыла!..

* * *

Ты входишь в жизнь, как в двери мастерской.
В твоем распоряжении отныне
Прекрасный мир прекрасного, людской
Трагедией построенный в пустыне.

И на тебе горит его тавро
Ответственности, действия и слова.
В нем многое из нового старо,
А старое значительно и ново.

В нем близкое безмерно далеко
И самое законное подсудно.
В нем ниспровергнуть вечное легко
И продолжать обыденное трудно.

Входи в него хозяином смелей,
Он ждет тебя и требует ответа.
Согрей его трагедией своей,
Прибавь ему еще любви и света.

ПОЗДНИМ ВЕЧЕРОМ

Ю. Быкову

В полгоризонта нарастая,
Из никуда в куда-нибудь
Летит галдя воронья стая
И — переходит в Млечный Путь.

И затихает, в мире этом
Единства мира не деля.
И колосятся тихим светом
Ночные звездные поля.

ТОРМОШҠА АЯҠ БАҪЫУСЫҒА

Тормош һиңә бөгөн ишек асҡан,
Донъяға һин тәҙрә уяһың.
Һинең ҡулда — ҡан-һөйәктән ҡалҡҡан
Гүзәллектең гүзәл донъяһы!

Күҙҙәреңдә яна яуаплылыҡ —
Эш-һүҙеңдең изге тамғаһы.
Бик-бик иҫке унда күп яңылыҡ,
Ә иҫкенең — сикһеҙ яңыһы.

Сикһеҙ алыҫ унда яҡының да,
Ә мәңгелек унда йоҙаҡлы.
Емерергә етә осҡоноң да,
Тик төҙөүе байтаҡ аҙаплы...

Ҡыйыуыраҡ баҫ һин, хужа булып,
Ул яуабын алыр ҡаты, ныҡ.
Үҙ фажиғәң менән йылыт уны,
Өҫтә йәнә һөйөү, яҡтылыҡ!..

КИСКЕ ЭҘЕР ТӨШКӘС

Ю. Быковҡа

Әллә ҡайҙан осоп, әллә ҡайҙа,
Ҡаплап алып ярты офоҡто,
Шаулашты ла ҡарға тубы яуҙай,
Ҡош юлына барып олаҡты.

Тынып ҡалды күктә тауыштары,
Бүлгеләмәй донъя берлеген.
Тик сайҡала йондоҙ башаҡтары,
Моңһоу ғына һирпеп керпеген.

ПРОСЫПАЮЩЕМУСЯ В ПОЛНОЧЬ

Твоей души добро и зло касалось.
Любовь не обходила стороной.
А вот когда-нибудь тебе казалось
Земля с горошину величиной?

Когда увидишь ты ее такою,
Услышишь боли бессловесный крик,
Тогда поймешь: над вечности рекою
Насколько ты ответствен и велик.

ПАМЯТИ АЛЕКСАНДРА ТРИФОНОВИЧА ТВАРДОВСКОГО

Он был на первом рубеже
Той полковой разведки боем,
Где нет возможности уже
Для отступления героям.

Поэзия особняком
Его прозрением дарила.
Его свободным языком
Стихия Жизни говорила.

Сочувствием обременен
И в песне верный своеволью,
Он сердцем принял боль времен
И сделал собственною болью.

Пусть память, словно сон, во сне
Хранит для чести и укора
Всю глубину в голубизне
Его младенческого взора.

ЯРТЫ ТӨНДӘ УЯНҺАҢ...

Инде күрҙең яҡшы-яман барын,
Мөхәббәт тә өттө бер саҡты.
Тик берәй мәл һиңә был Ер шары
Хәтерләтте микән борсаҡты?

Ишетер инең өнһөҙ ҡысҡырыуын,
Күрһәң әгәр уны шул саҡлы,
Күпме кисһәң был мәңгелек һыуын,
Шул тиклем һин оло, яуаплы!..

АЛЕКСАНДР ТРИФОНОВИЧ ТВАРДОВСКИЙ ИҪТӘЛЕГЕНӘ

Ул ғәскәрҙең күҙ-ҡолағы булды,
Алғасҡыла барҙы яу менән.
Юҡ, һайламаҫ батыр таҡыр юлды,
Ауһа ауыр яуҙа дау менән.

Шиғриәте уға инселәне
Зирәктәрҙән-зирәк ҡарашты.
Иркен теле беҙгә сер һөйләне,
Төп асылын асып тормоштоң.

Илдең ғәмен иңдәренә артып,
Тоғро ҡалды йырҙа иркенә.
Замандарҙың аһын йәнгә тартып,
Ише итте ирлек күркенә.

Сабый ҡарашының зәңгәрлеген,
Бөтә тәрәнлеген күҙенең
Ул яндырып китте беҙгә бөгөн,
Ир намыҫы итеп үҙенең!..

* * *

Движенью истина нужна,
Но если взвесить строго,
Важна не истина, важна
До истины дорога.

Кто ты? Истец или творец, —
Смотри ясней и шире.
Мир — без конца в любой конец.
И — все возможно в мире.

И проклиная и любя
Его поток текущий,
Переступи через себя,
Вступая в день грядущий.

Без отвращения и лжи
И Правды свет неясен.
Но ты вселенной докажи,
Что сам ты — не напрасен.

ТВОЕЙ СВОБОДЫ ВЫСТРАДАННЫЙ ПУТЬ

Стихи, стихи, бойцы моей души.
Моя победа и моя отрава.
Забвенья и сомненья камыши...
И под обстрелом стонет переправа.

Что ждет тебя на дальнем берегу?
Неведомо перегорелым нервам.
Сквозь тину и болотную кугу
Какое слово выберется первым?

Но ты жива, поэзия, жива!
Как тот приказ в фельдъегерском конверте,
Всегда твои нуждаются слова
Не в чем-нибудь, а в подтвержденье смертью.

Ты весь огонь берешь себе на грудь,
И, свет зари перемежая тенью,
Твоей Свободы выстраданный путь
Проходит через гибель к воскресенью.

* * *

Хәрәкәткә кәрәк хәҡиҡәт,
Тик үлсәһәң һәр бер миҡдарын,
Хәҡиҡәт тә түгел бик ҡиммәт,
Ҡиммәт уға барыр юлдарың.

Эҙләр булһаң — ҡара алыҫҡа,
Төҙөр булһаң — ятма ояла.
Донъя сикһеҙ бөтә тарафҡа,
Бөтәһе лә мөмкин донъяла!

Ҡәһәрләп тә уны, һөйөп тә,
Ҡосаҡҡа ал ташҡын ағымын.
Тик күҙәтмә уны бейектән,
Тыуыр көнгә илтһен аҙымың.

Айырмайса хаҡтан ялғанды,
Хаҡлыҡ күрмәҫ һинең йөҙөңдө.
Ышандыр һин бөтә йыһанды
Тиккә килмәүеңә үҙеңдең!

УТЛЫ КИСЕҮ

Шиғырҙарым — яугир күҙ нурҙарым,
Еңеүҙәрем, һыуҙар эсеүем,
Яуған саҡта ҡурғаш ямғырҙары,
Иңрәп ятҡан һыуҙар кисеүем!..

Ни көтә һуң һеҙҙе алыҫ ярҙа?
Көйгән мейеләргә билдәһеҙ.
Мүк-һаҙҙарҙан, ҡамыш-батҡылдарҙан
Алда сығыр икән ниндәй һүҙ?

Тик тереһең, һин тереһең, йырым,
Сапҡын илткән һуңғы әмерҙәй,
Хаҡлығыңды раҫлар өсөн бары
Мин ҡорбанға әҙер хәҙерҙән...

Бар утты һин күкрәгеңә алдың,
Таң яҡтыһын ялғап төндәргә,
Ғазап менән азат юлдар һалдың
Үлем аша килгән көндәргә.

НАЕДИНЕ

Как нам подсказывает опыт
Своей судьбы и старых книг,
Порою самый тихий шепот
Слышней, чем самый громкий крик.

Есть многозначное мерцанье
Открытых глаз на глубине.
Молчи. Сейчас твое молчанье
Всех слов твоих понятней мне.

ПРАЗДНИК

А для меня из времени изъятый
Живет отдельно этот летний час
Сам по себе, пропахший зноем, мятой
И освещенный блеском наших глаз.

Наполненных взаимным отраженьем,
Голубизною — в синеве твоих,
Возвышенным и полным отрешеньем,
Безропотным доверием двоих.

Об этом знали иволга да ветер,
Да сосен прошлогодняя хвоя,
Да полностью раскрытая, в расцвете
Божественная женственность твоя.

В одно звено соединились звенья,
В одно кольцо спаялись два кольца.
И красоте восторга нет забвенья
И празднику взаимности — конца.

Куда бы ты ни скрылась, залетая ,
Куда бы ты ни отправилась в полет, —
Зимой и летом черно-золотая
Мне, словно флейта, иволга поет.

ИКӘҮҘӘН-ИКӘҮ

Уҡып ҡына түгел,
Татып беләм
Яҙмышыма яҙған тетрәүҙән:
Ҡайһы саҡта
Иң шым бышылдау ҙа
Ҡеүәтлерәк күктәр күкрәүҙән.

Семәрләнеп күпме сер бөркөлә
Өнһөҙ баҡҡан упҡын күҙҙәрҙән.
Өндәшмә лә!
Был мәл өндәшмәүең
Аңлайышлы бөтә һүҙҙәрҙән!

БАЙРАМ

Миңә тиһәң, ваҡыт ағышынан
Башҡа йәшәй йәйге ул сәғәт.
Ул ер есе, ул күк балҡышынан
Төңөләргә һис тә юҡ сәбәп.

Зәңгәр күлдә күктәр ҡабынғандай,
Күҙҙәремдә күҙең сағылды.
Онотолоп, һүҙһеҙ табынғандай,
Тик ышаныс ҡына ағылды.

Быны белә ел дә һарығошҡай
Һәм былтырғы шыршы ылыҫы;
Белә тағы сәскә атып та
Ул илаһи наҙың-ырыҫың...

Бер сылбырға икенсеһен ялғап,
Ике йөҙөк бергә уҡмашты.
Матурлыҡҡа тик һоҡланыу һаҡлап,
Байрамыбыҙ күккә олғашты...

Ҡайҙа ғына осоп юғалһаң да,
Ҡайҙа ғына юлың илтмәһен,
Һарығошҡай һайрай, бел, һаман да
Йәйен-ҡышын ул көн иртәһен...

* * *

Я синей песней изойду
На том далеком перекрестке,
Где ночь затеплила звезду
На подрастающей березке.

Где родниковая вода
Бежит сквозь заросль бересклета,
Где прошлогодняя беда
Забыта в нынешнее лето.

Где запоздалый василек,
Достойный брат небесной сини,
Цветет, как радость, как намек
О покорении пустыни.

О, жизнь! Твой голос не умолк!
Он стар, как мир, и молод внове,
Как откровение и долг
В самом биенье юной крови.

И все живущее родней.
И прошлое с грядущим схоже.
А радость? — Чем она трудней,
Тем превосходней и дороже.

ПИСЬМО В СТИХАХ О СТРАННОМ СЛУЧАЕ

Я ничего от вас не скрою,
Всю душу выложу до дна:
Живу в лесу, дружу с горою
Напротив моего окна.

Гора ко мне приходит поздно,
Наваливается в окно
И в тишине из шкуры звездной
Вычесывает волокно.

* * *

Зәңгәр йыр булып айҡармын
Беҙ ҡауышҡан юл сатын.
Йондоҙ булып та байҡармын
Йәш ҡайындың йәшел ҡанатын.

Унда талдар араһынан
Ағып ятҡас йырсы шишмәһе,
Былтырғы йәй яраһынан
Арынмайса быйыл нишләһен?

Һуңлап атҡан зәңгәр сәскә
Зәңгәр күктең тоғро һеңлеһе —
Буш сәхрәгә илтеп сәнскән
Үҙ күркенең еңеү билгеһен!..

Эй һин, тормош — тынмаҫ тауыш!
Мәңге ҡарт та, мәңге йәш тә һин,
Йәш йөрәккә — яңы асыш,
Ә ҡартына тәмле төш тә һин.

Һәр тере йән туғаныраҡ,
Үткәндәргә оҡшаш хәҙерге.
Ә шатлыҡ һуң? — Ҡыйыныраҡ
Булған, күркәм, ҡәҙерле.

СӘЙЕР БЕР ХӘЛ ХАҠЫНДА ШИҒРИ ХАТ

Бер ниҙе лә һеҙҙән йәшермәйсә,
Бар серемде һалам аҡтарып:
Бер кемгә лә күңел төшөрмәйсә,
Үҙ иттем тиҡ бер тау аһтарын.

Был урманда беҙ бик яҡынайҙыҡ,
Һәр кис һайын миңә килә ул.
Йондоҙ тетеп, бер көнйәлә-айҙың
Төнө буйы нурын иләй ул.

Потом мне теплый свитер вяжет
И надевает на меня.
Пока я сплю, стоит на страже
До утра завтрашнего дня.

И, освещенная рассветом,
Отходит в световую даль,
Сверяя с отгоревшим летом
Свою заботу и печаль.

Родник ей за ухом щекочет,
Струной натянутой звеня.
И целый день гора хлопочет,
Ей целый день не до меня.

Но день окончится. Под вечер
Она опять придет ко мне.
Перед окном расправит плечи
И загородит свет в окне.

И не пеняя на погоду
И на отсутствие огней,
Я буду рад ее приходу
И посумерничаю с ней.

И снова будет ночь струиться
Легко, как речка через мель...
Вот что со мною здесь творится
От вас за тридевять земель.

ЭЛЕГИЯ

Отошедшее лето
С печалью пустынных полей,
Над полями с рассвета
Седая печаль журавлей.

С этой вечной печалью
Моя улетает печаль.
За прозрачною далью
Далекая видится даль.

Шул нурҙарҙан йылы күлдәк бәйләп,
Кейендерә мине, иркәләп.
Төнәтә лә, әкиәтен һөйләп,
Ҡайтып китә бик-бик иртәләп.

Яурынына ябып таң яҡтыһын,
Алыҫтарға китеп юғала.
Уның ғәмен тағы кем татыһын —
Йәйҙән көҙгә үҙе юл һала.

Алҡа һымаҡ сыңлап, тик шишмәһе
Ҡолағынан наҙлай, талсыҡмай.
Көнө буйы уның үҙ эш-ғәме,
Ҡайғыһы юҡ миндә, ай сыҡмай.

Ә шулай ҙа көн байыған, тағы
Килеп етә үҙе эргәмә.
Күм-күк күҙе менән миңә бағып,
Төн пәрҙәһен тарта тәҙрәмә.

Һис үпкәм юҡ, көндәр боҙолһа ла,
Шәмдәр янмаһа ла бүлмәмдә, —
Тик ул килһен миңә, тау булһа ла,
Тик ул ҡалһын төнгә эргәмдә.

Төн һарҡылыр тағы, серле моңдай,
Шишмә ише сеңләп-сөбөрләп...
Бына ниҙәр булып ята бында —
Һеҙҙән алыҫ ете ят ерҙә...

ЭЛЕГИЯ

Һағыш баҫҡан буш яланда
Һыҡрай ҡурай моңдары —
Таңдан алып сыңрай унда
Сыңрау торна сыңдары.

Шул мәңгелек һағыштарға
Һарылғандай һағышым.
Саҡырғандай алыҫтарға
Алыҫтарҙың-алыҫы...

Там под синею сенью
Холодных и ломких небес,
Словно дань повторенью,
Осенний смыкается лес.

Там лежит на траве
И на золоте сонных осин
Синевой в синеве
Осиянная синяя синь.

Эта легкая синь
Через тонкую плоскость стекла
С крыльев диких гусынь
Под ресницы твои натекла.

Натекла и стоит,
Как озера в тени камыша.
И цветет, и грустит,
И смеется, и стонет душа.

КРИК ВДОГОНКУ

Твои отходят корабли.
А я — как рыба на мели.

С последним кораблем вода
Уходит тоже навсегда.

На жабрах желтого песка
Скрипит смертельная тоска.

Спалило солнце до костей
Вместилище моих страстей.

И никогда опять прибой
Здесь не появится с тобой.

И нужно миллион веков,
Чтоб руки вместо плавников,

Чтоб я твоих коснулся рук.
Чтобы открылся новый круг.

Күк көмбәҙгә тейһә ҡулым,
Селпәрәмә килер бит,
Һуңғы моңом, шаңдау булып,
Һары урманда ирер бит.

Ята унда күк ҡурпыла
Күктең өтҡөс һалҡыны —
Уйға талған уҫаҡты ла
Ялмап алған ялҡыны.

Осор ҡоштар әллә бөгөн
Ҡанатҡайҙарын ҡағып,
Киттеме күк күкһеллеген
Керпек аҫтына яғып?

Күк төҫ төшкән күҙеңә лә, —
Ҡамыш ҡаймаһы түгел.
Көйөнә лә, һөйөнә лә, —
Һағыш даръяһы күңел...

АРТЫҢДАН ҠЫСҠЫРЫУ

Алып китә һине минән карабың,
Мин, балыҡтай, ярҙа тулап ҡаламын.
Һуңғы карап китеү менән бит бергә
Һыу ҙа ярын ташлап китә ғүмергә.
Шығырлатып айғолағын ҡомдарҙың,
Һығып алған һары һағыш ҡомары.
Һөйәккәсә ҡояш өткән тәнемдә,
Һурып алған тәнемдәге йәнемдә.
Бер ҡасан да инде ташмаҫ был һыуҙар,
Беҙҙе тағы ҡауыштырмаҫ ярһыуҙар.
Ҡулдарыңа был ҡулдарым тейгәнсе,
Ерҙә тормош яңы түлен йәйгәнсе,
Әйләнгәнсе ҡулға — йөҙгөс ҡанаттар,
Үтер тағы ерҙә мең-мең быуаттар...
Алып китә, алыҫ китә карабың,
Ярҙа тулап, эсәм һуңғы шарабың...

ОБЪЯСНЕНИЕ САМОМУ СЕБЕ

Я понял только в этот год,
Как эти годы
Тебе давил на плечи гнет
Моей свободы.

Но твой восторг путей земных,
Твой счастья гений,
Оплачен каторгой моих
Разуверений.

И только страсти странный час
Меня с тобою
Равнял и вел далеко нас
Слепой тропою.

ПЕРЕД АСТРАХАНЬЮ

Перед закатом сходит зной.
Как вечности дорога,
Течет река передо мной
Медлительно и строго.

Темней и гуще облака,
Острее пахнет тиной.
Течет передо мной река
Последнею долиной.

Все позади: и бой, и торг,
И бегство из-под власти,
И страсти бешеный восторг,
И отвращенье страсти.

Теперь судьба реки легка.
За поворотом — море.
В его судьбу втечет река
И растворится вскоре.

И все, окончен дальний путь,
Как из варягов в греки.
Но ты, душа, не позабудь,
Как умирают реки.

ҮҘ-ҮҘЕМӘ АҢЛАТЫУ

Мин ышандым быйыл ғына,
Көндән бер көндө
Ниндәй йөк булғанлығына
Һиңә иркемдең.

Тик ерҙәге шатлығыңды, —
Бәхет ҡошондо, —
Аяп, күпме утта яндым,
Күпме бошондом.

Тик бер сәйер мәле хистең
Беҙҙе ҡабаттан
Тағы алыҫ алып китте
Һуҡыр һуҡмаҡтан...

ӘСТРХАН АЛДЫНДА

Көн һүрелә көн байыуға.
Мәңгелектең юлындай,
Мөһабәт, киң, оло йылға
Йәйрәп ята алдымда.

Болоттар ҙа ҡуйыра бара,
НыҒыраҡ аңҡый ләм еҫе.
Тулҡындар ҙа туймай ҡарап
Һуңғы туғайҙар төҫөн.

Артта ҡалды барыһы ла:
Ярһыуы ла, яуы ла,
Баҙары ла, моң-зары ла,
Ҡыҫып торған тауы ла...

Инде еңел хаҡ яҙмышы:
Бер боролһа — диңгеҙе.
Ҙур шауына илтеп ҡушыр
Үҙ яҙмышын киң Иҙел.

Варягтарҙан гректарғаса
Ниндәй алыҫ юл сапты!..
Тик, күңелем, онотмасы
Ир-Иҙел үлгән саҡты...

НА СМЕРТЬ МАРТИНА ЛЮТЕРА КИНГА

Предателей предательские пули
Из-за угла не знают неудач.
Над жертвою в почетном карауле
Стоит ее неузнанный палач.

И НЕТ БЕЗЫМЯННЫХ СОЛДАТ

Гремят над землею раскаты.
Идет за раскатом раскат.
Лежат под землею солдаты.
И нет безымянных солдат.

Солдаты в окопах шалели
И падали в смертном бою,
Но жизни своей не жалели
За горькую землю свою.

В родимую землю зарыты,
Там самые храбрые спят.
Глаза их Победой закрыты,
Их подвиг прекрасен и свят.

Зарница вечерняя меркнет.
В казарме стоит тишина.
Солдат на вечерней поверке
В лицо узнает старшина.

У каждого личное имя,
Какое с рожденья дают.
Равняясь незримо с живыми,
Погибшие рядом встают.

Одна у нас в жизни присяга,
И Родина тоже одна.
Солдатского сердца отвага
И верность любви отдана.

Летят из далекого края,
Как ласточки, письма любви.
Ты вспомни меня, дорогая,
Ты имя мое назови.

МАРТИН ЛЮТЕР КИНГ ҮЛЕМЕНӘ

Хаиндарҙың хыянатсыл ҡулы
Яҙа атмай,
Атһа мөйөштән.
Баш осонда,
Ҡайғырғандай булып,
Тора ҡатил — гүйә, фәрештә!..

ЮҠ ЕРҘӘ ИСЕМҺЕҘ ҺАЛДАТТАР

Гөрҫләтеп туптарҙан аталар,
Күктәрҙе күкрәтә ул туптар.
Ә гүрҙә һалдаттар яталар,
Юҡ ерҙә исемһеҙ һалдаттар.

Тамсы ҡан ҡалғанса һуғышып,
Һалдаттар окопта туңдылар.
Йәлләмәй иң һуңғы һулышын,
Ил ғәзиз, тип һәләк булдылар.

Тыуған ер йылыта үҙҙәрен,
Унда иң ҡыйыуҙар йоҡлайҙар,
Еңер көн йомдорған күҙҙәрен,
Еңеүҙе уяуҙар һаҡлайҙар.

Кис шәфәҡ балҡыһас һуңғы ҡат,
Казарма тын ҡала тиҙ генә.
Был киске барлауҙа ҡарт һалдат
Таный һәр һалдатты йөҙөнән.

Һәр кемдең исемен үҙенә
Тыумыштан мәңгегә биргәндәр,
Күренмәй тереләр күҙенә,
Бер сафҡа теҙелә үлгәндәр.

Бер генә бирелә һүҙ-антың,
Һөйөклө илкәй ҙә бер генә.
Шуға ла йөрәге һалдаттың
Иң ҡыйыу, иң тоғро еренә.

Кош теле саҡлы хат яҙғанда,
Йәлләмә, һөйөклөм, хисеңде.
Онотма, тыуған яҡ, һин унда,
Атап әйт минең дә исемде!..

ИДУЩЕМУ В ГОРЫ

Недвижны горы и могучи.
Им страсть и время нипочем.
Гора к горе уходит в тучи,
Расталкивая их плечом.

Там лед вершинам лег на плечи,
Покой веков холодный чист.
Но он не вечен, он не вечен —
Запомни это, альпинист.

Лишь только стоит камень сдвинуть,
В базальт скалы вбивая клин, —
И гул лавин пойдет в долину,
Захлестывая дно долин.

Он пролетит, бездумный всадник,
Пригнувши голову, с горы
Сметая цепкий виноградник,
Срывая сакли и дворы.

И словно не было в помине
Веков прекрасного труда.
Упрямец, рвущийся к вершине,
Оглядывайся иногда.

ПОСВЯЩЕНИЕ

Ты — неизведанная местность
И неоткрытая река,
Сегодня эта неизвестность —
Твое достоинство пока.

Ты — песни будущего почва
И старой вечности родня.
Ты — недоставленная почта
В мой день из завтрашнего дня.

ТАУҒА ҮРЛӘҮСЕГӘ

Ҡымшанмай ҙа мәғрур тора тауҙар,
Кире ҡағып заман яуҙарын.
Бер-береһен күккә сөйгән улар,
Иңдәренә болот ауҙарып.

Боҙҙарҙы ла иңдәренә һалған
Тере һыуҙың йәнен ерләүсе,
Тик был тынлыҡ мәңге түгел — ялған!
Иҫеңдә тот, тауға үрләүсем!

Ҡуҙғат тауҙың тик бер ташын ғына,
Шына ҡағып ҡая йөҙөнә,
Күк күкрәр боҙҙар ташҡынынан
Дәжжәл ҡалҡып сығыр эҙенән.

Ул ҡоторған һыбай, башын баҫып,
Осоп үтер упҡын-аранан.
Юлындағы һәр терене яҫҡып,
Йорт-ҡуранан яһар хараба.

Һис эҙе лә ҡалмай, юҡҡа сығыр
Быуаттарҙың аҫыл емеше.
Тауға ынтылһаң һин, булсы сабыр,
Артҡа ла баҡ ҡай саҡ һин, кешем.

БАҒЫШЛАУ

Һин — әлегә күреп белмәгән ер,
Әле асылмаған бер йылға.
Ошо билдәһеҙлек, сисмәгән сер —
Бар байлығың һинең быйылға.

Һин — әлегә башы йыр шишмәмдең,
Мәңгелектең хыял ҡанаты.
Һин — бөгөнгә иртәгәһе көндөң
Килеп етмәй ҡалған бер хаты...

12 СЕНТЯБРЯ

В тумане солнечные спицы
В три нитки вяжут свет и тень.
Проснись, открой скорей ресницы,
Наполни легкой синью день.

Ведь нас ничто с тобой не разнит
На этой утренней заре.
Сегодня наш с тобою праздник,
Наш Синий день в календаре.

Он не заглядывал в тетради,
Не тасовал ночные сны.
Но стоит петь и плакать ради
Его чистейшей новизны.

Он как награда всем наградам
И над тобой и надо мной.
И мы с тобою рядом, рядом,
Как дети верности одной.

Владимир Торопыгин (1928 – 1980)

* * *

Колокольчик с весеннего поля,
фиолетовых пять лепестков,
ты — и юность,
и мудрость веков...
Ты вершина творения, что ли?..
Может, кроме твоей красоты
ничего для души и не надо?
Ведь звучат же
улыбки и взгляды
так же,
песней безмолвной,
как ты.

* * *

Күк томанда ҡояш энәләре
Төндө көнгә бәйләй нағышлап.
Уянсы, ас керпеккенәләрең,
Зәңгәр көндө миңә бағышлап.

Аймылышмаҫ инде таңдарыбыҙ,
Бит яңынан тыуҙыҡ бөгөн беҙ.
Байрам бөгөн, беҙҙең байрамыбыҙ,
Календарҙа — зәңгәр көнөбөҙ.

Ҡағылмаҫ ул дәфтәр-маҙарға ла,
Бутамаҫ ул төшкә өндәрзе.
Йырларға ла була, иларға ла
Ҡайтҡанына иң аҡ көндәрҙең.

Бүләктәрҙең бүләге ул беҙгә,
Онотайыҡ донъя болаһын.
Беҙ тағы ла бергә, бергә, бергә, —
Тоғролоҡтоң игеҙ балаһы.

Владимир Торопыгин
(1928 – 1980)

ҠЫҢҒЫРАУ СӘСКӘ

Яҙ ҡояшы ҡойған ҡыңғырау сәскә —
Биш сатал күм-күк ялҡыным,
Ниндәй илаһи көс йыйҙы һиңә
Йәшлек менән
Быуаттарҙың зиһен-аҡылын?

Бәлки, һинең матурлыҡтан башҡа
Һис ни кәрәкмәйҙер күңелгә?
Бит йылмайып күҙ һирпеүҙәр,
Һинең һымаҡ, ерҙә
Өнһөҙ бер йыр булып түгелә!..

* * *

О как твои заботы многолики!
Ты — человек:
что должен ты —
не счесть!
Есть
в мире нерешенные конфликты
и даже нерешаемые есть.
Болезни, смерть, ошибки и пороки —
лоб разобьешь —
не сделать ничего!
Трагедии
от низких до высоких
гнут дерево познанья твоего.
Но поколенья не теряют веры:
они,
верша свой ежечасный труд,
все непреодолимые барьеры
тысячелетним мужеством берут!

* * *

«Здесь лежат солдаты, павшие в боях 1942 года, и сапер Иванов, погибший в 1960 году».

(Надпись на могиле)

Жил мальчишка, по кино и книжкам
зная про военную страду,
потому что начал тот мальчишка
жизнь свою в сороковом году.

Вырос. Стал солдатом. Обучался
и в саперы вышел. Потому
он однажды с миной повстречался,
что была ровесницей ему.

Вот и все... Его похоронили
там, где столбик из фанеры ал,
в старой братской фронтовой могиле,
с теми, про которых он читал.

БЫУЫНДАР

Әй һин — кешем,
Күпме һинең эшең?!
Ә тейешен — һанап бөткөһөҙ!
Хәл итмәгән
Аҙмы каршылыҡ бар,
Ҡайһы(һы)н хатта хәл дә иткеһеҙ.
Үлем,
Сир бар
Һәм хаталар
Бөтмәй! —
Башын кеше ташҡа орһа ла,
Аҡыл ағасын был фажиғәләр
Шығырлатып,
Һығып торалар.
Тик быуындар
Өмөт өҙмәй:
Улар,
Сәғәт һайын эшләп эштәрен,
Мең йәшәр бер
Имән-ир шикелле,
Сәсә ергә емеш-төштәрен...

БАР ИНЕ БЕР МАЛАЙ...

«Бында 1942 йылда яу ҡырында ятып ҡалған һалдаттар һәм 1960 йылда һәләк булған сапер Иванов ерләнгән».

(Ҡәбер ташындағы яҙыуҙан)

Бар ине бер малай. Китаптарҙан
Уҡып ҡына белде һуғышын,
Сөнки ҡырығынсы йылда ғына
Алғайны ул тәүге һулышын.

Үҫте. Буйға етте. Һалдат булды.
Сапер һөнәренә өйрәнде.
Үҙе менән йәштәш минаға ул
Килеп баҫты шулай бер мәлде...

Һәм юҡ малай... Тик тереләр
Алһын өсөн уны хәтергә,
Ҡыҙыл йондоҙ ҡуйып, ерләнеләр
Атайҙары ятҡан ҡәбергә.

Геннадий Молодцов
(1926 – 1983)

ПЕСНЯ САЛАВАТА

То не алый полумрак заката,
То не ветер в гуще ковыля,
Это кровь
И голос Салавата
Вспомнила башкирская земля.

Не его ли конь золотогривый
Прибегал в Табынское вчера
И, как прежде, у плетня с крапивой
Простоял до самого утра?
А в избе скрипели половицы,
Шепоту сдавался звонкий смех...
Милый край, тебе поныне снится
Русской девки «непростимый» грех.
Вот она,
В цветистом сарафане,
В желтом
Кашемировом платке,
Смотрит вдаль, грустя по «басурмане»,
С косоглазым сыном на руке.

«Весь в отца,
И в этом вся помеха,
Все теперь соседям на виду.
Дура,
Дура,
Лучше бы уехать
Мне за ним в далекую орду!..»
Не пылит осенняя дорога.
Воскресенка с тучами слилась.
Под окном осина-недотрога
Листьями на землю пролилась.
Дни бегут, увязываясь туго
В снопики нерадостных недель.
Скоро в поле зарыдает вьюга,
Коркой льда подернув Агидель.

Геннадий Молодцов
(1926 – 1983)

САЛАУАТ ХАҠЫНДА ЙЫР

Юҡ, был түгел шәфәҡ байыуҙары,
Ҡылған ҡағып иҫмәй елкәйе,
Был — тауышын, ҡанын Салауаттың
Хәтерләне башҡорт еркәйе.

Кисә түгелме һуң Ерәнсәйе,
Сабып килеп Табын яғына,
Таң атҡансы ситән эргәһендә
Сапсынманы бәйҙә тағы ла?

Сеү, ниндәй ҡыҙ өйҙә быш-быш килә,
Күкрәп көлһә батыр ғынаһы?
Әй, тыуған ер! Һаман төшөңә керә
Урыҫ ҡыҙының бер гонаһы...

...Бына әле — еңһеҙ күлдәк кейеп,
Һары кәшмир яулыҡ ябынып,
Улын күтәргән дә юлға сыҡҡан,
Батырҡайын үҙенең һағынып.

Нәҡ атаһы малай — бөтә бәлә шунда —
Күршеләргә күҙ ҙә асҡыһыҙ!..
Ниңә инде ғәскәр менән бергә
Китмәй ҡалдың икән, һантый ҡыҙ?

Саң борҡотмай инде көҙгө юлдар,
Воскресенды болот ҡаплаған.
Йондоҙ төҫлө алтын йәшен ҡоя
Тәҙрә төбөндәге ҡарт саған.

Көндө көнгә көлтә кеүек бәйләп,
Алышынып моңһоу аҙналар.
Буран үкһер тиҙҙән яландарҙа,
Ағиҙелде күм-күк боҙ ҡаплар.

«Где теперь он,
Сокол чернобровый?
Улетел в предутренний туман,
Гордый и безжалостно готовый
К шуму битвы,
К боли новых ран...»
Кто ей скажет,
Что в морозный вечер,
По одной из тысячи дорог
Принесет он пламенную встречу
На ее простуженный порог.
Что она счастливыми слезами
Будет плакать на его груди
И смотреть влюбленными глазами...
Это будет, будет впереди.
Кто ей скажет,
Что по следу друга
Приползут враги к ней на крыльцо,
Что белее самой белой вьюги
Ей тревога выбелит лицо.
Что ворвутся в дверь чужие люди,
Что в избенке выстрел прогремит,
Что она своей горячей грудью
Сокола от пули заслонит.
. . . .
Не уходят подвиги в могилы,
Именам героев смерти нет.
Будет вечно полон юной силы
Сын Юлая,
Воин и поэт.
Гаснуть алым отблескам заката,
Тлеть седым метелкам ковыля,
Но не смолкнуть песне Салавата
Над тобой,
Башкирская земля!

Ҡара ҡашы, ыласын ҡошо уның
Ҡайҙарҙа һуң? Юҡ бит һаман да...
Яуға ярһып торған ғорур яугир
Ғәйеп булды таңғы томанда.

Кем һуң әйтһен уға батырының
Мең-мең юлдар үтеп, атлығып,
Килтеререн туңған тупһаһына
Ҡауышыуҙың ҡайнар шатлығын?

Ҡайҙан белһен — кистәрҙән бер кисте
Бәхет йәштәренә төйөләп,
Күкрәгендә уның бер иларын
Һәм бағырын уға һөйөнөп?

Ҡайҙан ғына белһен йән дуҫының
Эҙҙәренән дошман килерен,
Ҡара шәүлә булып өй эсенә
Ят кешеләр баҫып инерен?

Ҡото осоп ыласыны өсөн,
Ап-аҡ ҡарҙай йөҙө ағарыр
Һәм, батырға мылтыҡ тоҫҡалғанда,
Үҙ күкрәге менән ҡапланыр.

Йығылыр ул, ләкин, тере кеүек,
Һөйөп ҡарар уға хәҙер ҙә...
...Бик күп йылдар үткән, тик йылдар ҙа
Юя алмаҫ быны хәтерҙән!

Ҡаһарманлыҡ ятмай ҡәберҙәрҙә,
Батырҙарға гүре юҡ ерҙең.
Мәңгегә йәш үлмәҫ рухы йәшәй
Юлай улы яугир шағирҙың.

Ал шәфәҡтәр балҡып һүнерҙәр ҙә,
Сал ҡылғандар тыныр гүрендә,
Тик Салауат йыры, үлем белмәй,
Яңғырар гел башҡорт ерендә!..

Георгий Рублев
(1916 – 1955)

ПАМЯТНИК СОВЕТСКОМУ СОЛДАТУ

Это было в мае, на рассвете.
Нарастал у стен рейхстага бой.
Девочку немецкую заметил
Наш солдат на пыльной мостовой.

У столба, дрожа, она стояла,
В голубых глазах застыл испуг.
И куски свистящего металла
Смерть и муку сеяли вокруг.

Тут он вспомнил, как, прощаясь, летом
Он свою дочурку целовал...
Может быть, отец малютки этой
Дочь его родную расстрелял.

Но тогда, в Берлине, под обстрелом
Полз боец и, телом заслоня,
Девочку в коротком платье белом
Осторожно вынес из огня.

И, погладив ласково ладонью,
Он ее на землю опустил.
Говорят, что утром маршал Конев
Сталину об этом доложил.

Скольким детям возвратили детство,
Подарили радость и весну
Рядовые Армии Советской,
Люди, победившие войну!

...И в Берлине, в праздничную дату
Был воздвигнут, чтоб стоять века,
Памятник Советскому солдату
С девочкой спасенной на руках.

Он стоит как символ нашей славы,
Как маяк, светящийся во мгле.
Это он, солдат моей державы,
Охраняет мир на всей земле!

Георгий Рублев
(1916 – 1955)

СОВЕТ ҺАЛДАТЫНА ҺӘЙКӘЛ

Май айында, таңда булды был хәл,
Рейхстаг өсөн алыш ҡыҙғанда.
Беҙҙең һалдат сит бер ҡыҙ баланы
Күреп ҡалды һөрөм-туҙанда.

Бағанаға боҫоп, ҡото осоп,
Тора ине сабый ҡалтырап,
Ә һыҙғырған металл ярсыҡтары
Дәһшәт сәсә ине, ҡан һорап.

Хәтерләне һалдат, хушлашҡанда,
Үҙ сабыйын нисек ҡосҡанды.
Бәлки, тап шул ҡыҙҙың атаһы бит
Уның ҡыҙын атып йыҡҡандыр?!

Тик Берлинда хәҙер, ут эсендә,
Онотоп ул яу-дау яланын,
Шыуып барып, ҡурсып алып сыҡты
Аҡ күлдәкле ошо баланы.

Һәм, иркәләп уны сәстәренән,
Баҫтырҙы ул ышыҡ бер ергә.
Ә иртән был хәлде маршал Конев
Кремлгә, тиҙәр, еткергән.

Ил һаҡлаған совет һалдаттары
Ҡырып һалғас вәхшәт яуҙарын,
Күпме балаларға — балалығы,
Ҡыуанысы ҡайтты, яҙҙары!..

Һәм Берлинда, Еңеү байрамында
Һәйкәл ҡалҡты беҙҙең һалдатҡа.
Ул ҡотҡарған ҡыҙын ҡулға тотоп,
Ғорур ҡарай тыуыр быуатҡа.

Тора һалдат, ирлек төҫө булып,
Маяҡ һымаҡ балҡып ҡаяла.
Ватанымдың дан һалдаты шулай
Именлекте һаҡлай донъяла.

Тарас Шевченко
(1814 – 1861)

ЗАВЕТ

Как умру, похороните
На Украйне милой,
Посреди широкой степи
Выройте могилу,

Чтоб лежать мне на кургане,
Над рекой могучей,
Чтобы слышать, как бушует
Старый Днепр под кручей.

И когда с полей Украйны
Кровь врагов постылых
Понесет он... вот тогда я
Встану из могилы —

Подымусь я и достигну
Божьего порога,
Помолюся... А покуда
Я не знаю Бога.

Схороните и вставайте,
Цепи разорвите,
Злою вражескою кровью
Волю окропите.

И меня в семье великой,
В семье вольной, новой,
Не забудьте — помяните
Добрым тихим словом.

Иван Франко
(1856 – 1916)

ПЕВЦУ

Будь ты, певец, словно в поле пшеница,
Песня твоя — золотое зерно!
Скоро в скорлупке созреет оно —
Колос уже начинает клониться.

Тарас Шевченко
(1814 – 1861)

ВАСЫЯТ

Үлһәм, мине ерләгеҙсе
Һайлаған ҡәберемә —
Уртаһына киң даланың,
Украинам еренә.

Ятһам ине текә ярҙа
Ялан киңлеген күреп,
Аҡһын ине ярһыу Днепр
Аҫта үкһеп-үкереп.

Алып китһә ул диңгеҙгә
Дошман ҡанын еремдән,
Ырғып торор инем дә мин
Шул мәлде ҡәберемдән,

Осор инем тәңреһенә,
Ташлап тау һәм даланы,
Табынырға... Ә шуғаса
Мин белмәйем алланы!

Ерләгеҙ ҙә яу сабығыҙ,
Ватығыҙ бығау-бикте,
Дошмандың ҡара ҡанына
Мансығыҙ иреклекте.

Ә йыйылғас үҙегеҙҙең
Яңы, азат, ҙур ҡорға,
Мине лә һеҙ онотмағыҙ
Иҫләп телгә алырға.

Иван Франко
(1856 – 1916)

ЙЫРСЫҒА

Бул һин, йырсы, изге бойҙай кеүек,
Йырың һинең — алтын бөртөгө!
Тик ул көптә бешеп еткәс кенә,
Ергә төбәй ҡылсыҡ керпеген.

Стебель и колос дышали и жили
Лишь для зерна, для него и росли.
Соки живые добыв из земли,
Все их в него без остатка вложили.

Стебель от корня до самой вершины
Знает: созрело зерно, а потом
Стебель безжалостным срежут серпом,
Значит, в зерне его смерти причина.

Стебель, во тьме оболочки лелея
Сочные зернышки, знает одно:
Будущей жизни несет он зерно,
В лоне своем и питая, и грея.

Так вот и ты — мозг, и сердце, и голос
В песню, певец, не жалея, вложи,
Счастьем ей, болью и жизнью служи,
Так же, как зернышку стебель и колос.

Коста Хетагуров
(1859 – 1906)

МАТЬ СИРОТ

Коченеет ворон...
Страшен бури вой...
Спит на круче черной
Нар, аул глухой.

Долгой ночью лучше,
Чем тяжелым днем...
Светится на круче
Сакля огоньком.

На краю аула
В брошенном хлеву
Нищета согнула
Горькую вдову.

Горе истерзало —
Где уж тут до сна?
Над огнем устало
Возится она.

Белә башаҡ, белә оҙон һабаҡ
Бөртөк өсөн ҡырҙа үҫкәнен,
Бөртөк өсөн генә һут бирергә
Бөтә көсө кәрәк икәнен.

Белә башаҡ, белә оҙон һабаҡ:
Был бөртөк тә, балдай, һарғайыр —
Һәм уларҙы ураҡ, бөртөк өсөн,
Урып алыр — ҡалыр ҡара ер.

Ә шулай ҙа тос бөртөктө улар
Сайҡағанда, эйеп елдәргә,
Яңы тормош илтәһен дә белә
Яҡты, күркәм килер көндәргә...

Һин дә шулай, йырсы, үҙ йырыңа
Тоғро башаҡ, һабаҡ булырға
Бир ғүмерең, бәхет, ҡайғыңды бир,
Ҡыҙғанмай бир барыһын шиғырға!

Коста Хетагуров
(1859 – 1906)

ЕТЕМДӘР ӘСӘҺЕ

Туңа ҡоҙғон был һалҡында...
Олой тауҙар дауылы...
Йоҡлай текә тау ҡуйынында
Ҡараңғы Нар ауылы.

Иң остағы сакля ғына
Һүндермәй һаман утын —
Ут йотоп усаҡ янында
Ултыра бер тол ҡатын.

Ауыр көнгә ҡарағанда,
Еңелерәк оҙон төн.
Тик ул нисек серем итһен,
Өҙгәс аҡтыҡ өмөтөн?

Хатта бүреләр ҡырыла
Был йотлоҡ һалҡынында.
Хәлдән тайған кешегә бит
Үлем — аяҡ аҫтында!..

На полу холодном
Кто в тряпье, кто так
Пять сирот голодных
Смотрят на очаг.

Даже волка косит
Голод в холода.
Злая смерть уносит
Слабых без труда.

«Ну не плачьте! — грустно
Говорит им мать, —
Накормлю вас вкусно,
Уложу вас спать...»

Можжевельник саклю
Дымом обволок...
Капают по капле
Слезы в котелок...

«Сгинув под обвалом
В день злосчастный тот,
Ты, кормилец, малых
Обманул сирот.

Пятерых покинул...
Что же впереди?
Лучше б сердце вынул
Из моей груди!

Видно, муж мой милый,
Ты жены умней, —
Что бежал в могилу
От семьи своей.

Сохнет и хиреет
Сын любимый твой:
Лечь бы нам скорее
Рядышком с тобой!»

Капают по капле
Слезы в котелок.
Можжевельник саклю
Дымом обволок...

Боҙҙай һалҡын таш иҙәндә,
Ҡаңғырышып аслыҡтан,
Биш етем бала, тилмереп,
Күҙен алмай усаҡтан.

— Йәгеҙ, илашмағыҙ, — тине
Әсәһе балаларға,—
Быуна һеҙҙе туйҙырырмын,
Ятҡырырмын йоҡларға...

Сакляға төтөн тултырып,
Артыш сытыры яна.
Ә ҡаҙанға бөрсөк-бөрсөк
Әсәнең йәше тама:

«Биш бала бит, эй, атаһы!..
Ни көтә алғы көндә?
Алһаңсы һурып, исмаһам,
Күкрәктән йөрәгемде!..

Ҡара көндө таш ишелеп,
Ғәйеп булдың да үҙең,
Етемдәрҙе аямайса,
Тыныс йомолған күҙең.

Күрәһең, һин ҡатыныңдан
Аҡыллыраҡ, һөйөклөм:
Ҡәбергә бит беҙҙән башҡа
Алдан кереп өлгөрҙөң.

Ябығып кипте, һарғайып,
Яратҡан улың һинең.
Тиҙерәк инде беҙ ҙә бергә
Янында ятһаҡ ине!..»

Ә ҡаҙанға бөрсөк-бөрсөк
Әсәнең йәше тама.
Сакляға төтөн тултырып,
Артыш сытыры яна.

Бөтә балаһынан элек
Йоҡлап китте кинйәһе;
Ахыры, илап арыны ул —
Иң изге йән эйәһе!

Засыпает младший
Раньше всех детей —
Изнемог от плача
Лучший из людей.

Подожди ты малость! —
Лягут все подряд.
Голод и усталость
Скоро победят.

«Мама, не готово ль?
Дай похлебки! Дай!» —
Всем нам будет вдоволь,
Хватит через край!

Котелок вскипает,
Плещет на золу...
Дети засыпают
У огня в углу...

Ветер воет глуше,
Горе крепко спит.
Сон глаза осушит,
Голод утолит.
. . . .

И покуда мрачно
теплилась зола,
Все насытить плачем
Сердце не могла.

Детям говорила:
«Вот бобы вскипят!»
А сама варила
Камни для ребят.

Над детьми витает
Сон, и чист и тих, —
Ложь ее святая
Напитала их...

Сабыр итсе бер аҙ ғына,
Бүтәндәре лә йоҡлар —
Аслыҡ менән яланғаслыҡ
Барыһын аяҡтан йығар...

— Һаман бешмәнеме, әсәй?
Тиҙерәк ашты һоҫһаңсы.
— Хәҙер, хәҙер, бәпкәйҙәрем...
Ашарһығыҙ туйғансы.

Ҡаҙан ҡайнап сыҡты инде,
Ҡайнар һыу күлгә тама...
Күтә-күтә хәлдән тайғас,
Йомолдо күҙҙәр тамам...

Ел дә тынып бараҡ олой,
Йоҡлай ҡайғы иҙ(е)рәп.
Йоҡо күҙ йәштәрен һөртә,
Аслыҡ ҡана тиҙерәк.

Һаламға һалды ла әсә
Хәйләһеҙ сабыйҙарын,
Өҫтәренә япҡан булды
Йылытып салғыйҙарын.

Үҙе аяҡ остарында
Утҡа ҡарап уйлана.
Йөрәк утын йәш һүндермәй —
Ҡайғы менән ул яна.

Бына борсаҡ бешерәм, тип
Балаларын йыуатты.
Ә үҙе ул буш ҡаҙанда
Кырсынташтар ҡайнатты.

Саф һәм тыныс йоҡо күмгән
Хәйләһеҙ сабыйҙарҙы.
Әсә изге алдаҡ менән
Туйындырҙы улдарҙы!..

Ян Райнис
(1865 – 1929)

ОЗОРНАЯ ДЕВЧОНКА

«Хоть ты и найдешь другую —
Непрочен с ней будет покой:
Я скоро разделаюсь с нею,
И все же ты будешь мой!

Пускай белей их руки
И шали богаче у них —
Им алых щек не хватает
И кос золотистых моих.

Где ты найдешь такую,
Чье сердце живет, любя?
Забудь этих глупых кукол:
Они не поймут тебя!

Ты знаешь, я всех их выше
И всех тебе родней.
С твоим ли умом мятежным
Жить скукою серых дней?

И если пройду я мимо,
Бросая жгучий взгляд,
Ты вышвырнешь их из сердца
И к ним не придешь назад!»

РУКОВОДСТВО ДЛЯ БЕРЕЖЛИВЫХ

Каждый грош храни, как нищий,
Чтоб рублей скопить немало,
Урезай, что можешь, в пище,
Проживай в сырых подвалах:
Хоть богатства не умножишь —
Рано лечь в могилу сможешь!..
Каждый грош беречь — не скверно,
Ведь богатству он — основа,
Но пойми меня ты верно:
Все хватай у рта чужого!..
Соберешь тогда немало
И грехов, и капитала...

Ян Райнис
(1865 – 1929)

САЯ ҠЫҘЫҠАЙ

«Күҙең төшһә лә бүтәнгә,
Мөхәббәт килмәй ине.
Үҙем беләм нишләтергә –
Барыбер һин минеке!

Унын ҡулы аҡ булһа ла,
Юҡ йөҙөнөң ялҡыны.
Шәлендә сасаҡ булһа ла,
Юҡ сәсенең алтыны.

Эҙләп кенә табырһыңмы
Миндәй һөйә белгәнде?
Онот шул таш ҡурсағыңды,
Белмәй улар һөйгәнде!

Тырнаҡҡа ла тормаҫтарҙан,
Әйтсе, ҡайһы ерем кәм?
Шундай аҡылдарың барҙа,
Эсең бошмаҫмы, иркәм?

Үтеп китһәм бер эргәндән,
Күҙемдән ялҡын атып,
Ташлап уны йөрәгеңдән,
Килерһең әле ҡайтып!..»

ҺАҠСЫЛЛЫҠ ҠУЛЛАНМАҺЫ

Һәр тинеңде тотон һаҡлап,
Һәр тинең бит – үҙе мал!
Һыуыҡ өйҙә йөрө йоҡлап,
Ауыҙыңдан өҙөп ал! –
Байлыҡ артмаҫ артыуын,
Ҡәберҙә бар ятыуың!..
Яҙыҡ түгел тинде һаҡлау,
Байлыҡтың бит ҡото – мал,
Тик һин мине дөрөҫ аңла:
Башҡаныҡын йолҡоп ал!
Йыйырһың ул сағында
Гонаһын, байлығын да!..

БЛАГОДЕТЕЛЬ

Он богат, но с мягким сердцем:
Лишь услышит плач страдальца,
Он в карман опустит руку
И... платочек вынимает.

РЫБАКИ

Все чаще в ширь родного края
Выходим, сеть свою кидая, —
И сетью мысли обвиты
Ее и тайны и мечты.
Все заключаем в сердце так,
Как свой улов в сетях — рыбак.

* * *

Солнце землю нашу
Медным плугом пашет,
Поднимает слой глубинный,
Зарывает бред старинный.

Буря семена бросала,
Туча всходы поливала:
Время — жатву бури убирать,
Время — битву грозную начать.

АЛМАЗ

Прекрасен в перстне
твой алмаз!
Погасший уголь,
из тысячелетней
Подземной тьмы он блеск
донес до нас.
Еще прекрасней,
тверже,
многоцветней
Все претерпевшее,
изведавшее все
Сердце твое!

ЯРҘАМСЫЛ

Бай булһа ла, бик йомшаҡ ул:
Йылап ҡара, бисара, —
Кеҫәһенә тыға ла ҡул...
Ҡулъяулығын сығара.

БАЛЫҠСЫЛАР

Киңлегенә тыуған яҡтарҙың
Йыш сығабыҙ, ташлап ауҙарҙы, —
Һәм ауынан сыҡмай уйҙарҙың
Сер, хыялы тыуған яҡтарҙың...
Тик тотабыҙ эстә барлығын,
Тотҡан һымаҡ ауҙа балығын.

ДАУЫЛ ОРЛОҠТАРЫН ҺИПТЕ

Ҡояш таҡҡан баҡыр төрән,
Еребеҙҙе һөрә тәрән,
Тәрән һөрөлгәс буразнаң,
Иҫке күмелер бер аҙҙан!

Дауыл орлоҡтарын һипте,
Болот ямғыр һибеп китте:
Ваҡыт — сәскәнде урырға,
Ваҡыт — яуға яу торорға!

АЛМАС

Йөҙөгөңдөң ниндәй алмас
ҡашы бар!
Мең-мең йылдар аша килгән
ташы бар.
Ер аҫтында һүнгәр күмер
булһа ла,
Өҫкә сыҡҡас, ҡалай балҡый
донъяла!
Барыһын ул татығанға —
ҡатыраҡ,
Яна шулай йөрәгең дә
яҡтыраҡ!

* * *

Бесцельна была эта жизнь —
Ее осмыслила ты.
Пустынной была эта жизнь —
Посеяла ты цветы.

Холодной была эта жизнь —
Дала ты лучи тепла.
Без света была эта жизнь —
Ты солнце над ней зажгла.

И солнце славит опять
Моя ожившая речь,
Я вновь надежду могу
В застывших сердцах зажечь.

* * *

Мы живем с душой одною
На двоих,
моя родная.
Береги же половину
Ты свою —
коль станет горько
Ей — моя заплачет тоже,
Обе бытия лишатся.

ЧТО ЗНАЮ Я

Я знаю голод, стужу зим
И немочи горечь проклятой...
Конца б не стало рассказам моим
О том, что терял я когда-то!

То, что сейчас вам поведал я,
Часть малая повествованья.
Как ты ни жалуйся, боль моя,
Сердце осилит страданья.

* * *

Маҡсатһыҙ ине тормош —
Мәғәнәле иттең уны,
Яланғас ине тормош —
Сәскәле иттең уны.

Бик һалҡын ине тормош —
Һин ялҡын булдың уға,
Ҡараңғы ине тормош —
Һин яҡты булдың уға.

Яңынан килеп телгә,
Дан йырлайым донъяға.
Тағы һүнгән күңелгә
Өмөт уттарын яғам.

* * *

Үҙең нисек, мин дә шулай,
Беҙ икебеҙ бер күңел:
Һиңә ауыр булған саҡта
Миңә лә еңел түгел.

Шуны үҙең белә тороп,
Йәнгә тейәһең ҡайһы саҡ.
Бының менән һин үҙеңә
Үҙең ҡаҙайһың бысаҡ.

НИ БЕЛӘМ МИН?

Беләм аслыкты мин, ҡыш селләһен
Һәм ҡәһәрле хәсрәт әсеһен,
Иге-сиге булмаç, мин һөйләһәм
Юғалтҡандың әсе-сөсөһөн!

Минең әле һеҙгә һөйләгәнем
Мин күргәндең тамсы бер заты,
Нисек кенә һыҡрамаһын йәнем,
Күтәрә был йөрәк ғазапты.

В нем солнце есть, весна живет,
Цветы в нем, птичье пенье,
Луга, леса, зари восход,
Светлых озер виденья.

Знает сердце, что дух силен,
И ум — что нет ему препон.
Уму и сердцу немощь покорна —
Вам я об этом твержу упорно.

ПЕСНЯ ФАБРИЧНОЙ ДЕВУШКИ

Не пой, соловушка, не пой
У моего окна с тоской,
Ведь завтра мне вставать чуть свет,
А в сердце и просвета нет, —
Пока поешь и песнь течет,
Печалью сердце изойдет.

* * *

Ведь завтра мне вставать чуть свет,
Идти туда, где солнца нет.
Шестнадцать медленных часов
Работать надо у станков,
Там копоть ламп и пыль кругом...
Не пой так грустно под окном!

Ты будешь так же распевать,
А мне с зарей уже вставать.
Тебе росу лесную пить,
А мне ярмо свое влачить.
Не пой, соловушка, не пой
У моего окна с тоской!

КЛАСС ОСНОВНОЙ, ТЕБЕ!

Класс основной, тебе! —
Ты будешь жить, расти,
осуществлять, творить,
Пока в сердцах людей всем ранам не зажить;
Класс основной, тебе!

Бар ҡояш та унда, яҙ ҙа йәшәй,
Сәскәләр ҙә, ҡоштар моңо ла.
Урман, туғай, яҡты күлдәр, рәшә,
Һыҙылып ҡына атҡан таңы ла.

Белә йөрәк әле көс барлығын,
Зиһенем дә белә сик юғын,
Уй-тойғома барыһы баш һалырын...
Ныҡлап әйтәм быға шик юғын.

ЭШСЕ ҠЫҘ ЙЫРЫ

Һайрамасы, һандуғасым, ҡуй,
Кит тәҙрәмдән, миндә хәсрәт, уй:
Булмаһасы таңдан тораһым,
Ҡуҙғатмасы йөрәк яраһын,
Былай ҙа юҡ миндә яҡты уй...
Ҡуй, һайрама, теш ҡайрама, ҡуй!

Булмаһасы таңдан тораһым,
Һин яҡтыла тормош ҡораһың,
Ә миңә бит эшкә барырға,
Көнө буйы эшләп арырға.
Унда төтөн, шау ҙа туҙан, уй...
Ҡуй, һайрама, һандуғасҡай, ҡуй!

Һин һайрарһың төнө буйына,
Эш ҡайғыһы инмәй уйыңа,
Һин эсәһең урман ысығын,
Ә мин ағыу эсәм, ҡошсоғом.
Кит тәҙрәмдән, миндә хәсрәт, уй,
Һайрамасы, һандуғасым, ҡуй!..

ТӨП СИНЫФ

Төп синыф, ул һиңә! —
Йәшәргә, үҫергә
Һәм ижад итергә,
Бар яра уңалған
Хөр көнгә етергә!

Кто, над самим собой поднявшись,
победит, —
В единстве, — классы те,
кем род людской разбит;
Класс основной, тебе
Служить бойцом —
где честь найдется выше?
Твой
К всечеловечеству и солнцу путь прямой!

ДЕНЬ СТРАШНОГО СУДА

Горячих много
Замрет сердец,
И многих смелых
Сразит свинец.

Задушит многих
Ночной кошмар,
Пока взовьется
Из искр пожар.

Немало крови
Прольет народ,
Пока исчезнут
И стон и гнет.

Не раз, свободно
Расправив грудь,
Придется плечи
Опять согнуть.

Прибой взовьется
И вновь спадет,
И снова буря
Его взнесет.

Погибнут сотни,
Но вместо них
Немало тысяч
Придет других.

Төп синыф, ул һиңә! —
Үҙеңде тик үҙең
Күтәреп, еңергә;
Бар синыф ыҙғышын
Ҡәбергә күмергә!

Төп синыф, ул һиңә! —
Һуғышсы булырға,
Шунан да ни яҡшы?
Маҡсатың — кешелек,
Барыр юл — ҡояшың!

ҠИӘМӘТ КӨНӨ

Тибеүҙән туҡтар
Ҡайнар күп йөрәк:
Аяуһыҙ — туптар,
Ҡыйыуҙар — һирәк.

Киткәнсе осоп
Осҡондан ялҡын,
Мәхшәрҙән йонсоп,
Быуылыр алҡым.

Иҙелеү, йәбер
Бөткәнгә саҡлым,
Әллә ни ҡәҙәр
Ҡан ҡойор халҡым.

Иркен тын алып,
Киргәнсе күкрәк,
Башҡа таш яуып,
Күк торор күкрәп.

Ташыр ҙа диңгеҙ
Тағы ла ҡайтыр...
Булһа ул елһеҙ,
Кем һуң сайҡалыр?

Йөҙләгән йәндәр
Яуҙа юҡ булыр,
Алмашҡа меңдәр
Атлығып торор.

Замолкнет голос,
Но в тот же миг
Другие десять
Подхватят крик.

Пока взметнутся
Холмы, поля, —
И каждым камнем
Взревет земля.

Все загрохочет
И там и тут,
И вздрогнут зданья
И упадут.

Вам скрыться где-то —
Напрасный труд:
Обвалом камни
Вас погребут.

Дворцов и башен
Вам не сберечь:
Их сбросят скалы
С могучих плеч.

В горах защиты
Вам не найти:
И горы местью
Грозят в пути.

Какое море
Вам даст приют?
Вас волны смоют
И унесут.

Вас не укроет
И глубь болот,
Черней вы черных
Стоячих вод.

Земля немая
Раскроет пасть,
И в серный пламень
Вам должно пасть.

Тынһа бер һөрән,
Ҡанмайса ҡоно,
Унлаған оран
Ҡеүәтләр уны.

Торғансы ҡалҡып
Тау, ҡыр, йылғалар,
Сал сәсен йолҡоп,
Иңрәп ер илар.

Унда ла бында
Тетрәр донъялар,
Яныр ялҡында,
Ауыр биналар.

Ул саҡта һеҙгә
Ер ҡалмаҫ боҫор,
Ә өҫтөгөҙгә
Ҡолап тау баҫыр.

Һарайҙар инде
Ҡотҡармаҫ улар,
Иңенән илдең
Ташлар ҡаялар.

Урман да был саҡ
Асмаҫ ҡуйынын,
Һыйпар тик бысаҡ
Залим муйынын.

Диңгеҙме, көлөп,
Һеҙҙе йыуатыр? —
Ажғырып килеп
Упҡыны йотор.

Һаҙға кем бара?
Алмаҫ, сирҡаныр;
Ҡаранан-ҡара
Йәндәрҙе таныр.

Инде ни ҡалһын?
Йәһәннәм ҡалыр.
Көкөртлө ялҡын
Ялмап шатланыр!..

Ованес Туманян
(1869 – 1923)

САЯТ-НОВА*

С пеньем пришел —
Тенью ушел Саят-Нова.
Любя пришел,
Скорбя ушел Саят-Нова.
Лучом зажжен,
Мечом сражен Саят-Нова,
С любовью все ж
Остался он, Саят-Нова.

Педер Хузангай
(1907 – 1970)

ШИНЕЛЬ

Пробитая осколком, пулей
И опаленная костром,
Безмолвно, будто в карауле,
Висит она под потолком.

А сколько скрыто в том безмолвье
Походов дальних и тревог!
Дай бог, как говорят, здоровья
Тому, кто все снести бы смог...

Шинель! Периной и подушкой,
И одеялом ты была,
И саваном под вздохи пушек,
И гробом в ночь земли плыла.

Грустя об этом не впервые,
Всегда я помню об одном:
Твоим защищена Россия
Суровым воинским сукном.

Шинель! Твою я верность знаю:
Меня ты плотно облекла,
Чтоб возвратить родному краю —
Крепка, надежна и тепла.

* Саят-Нова — известный армянский поэт (1712 – 1795).

Ованес Туманян
(1869 – 1923)

САЯТ-НОВА*

Йырлап килде,
Илап китте Саят-Нова.
Һөйөп килде,
Көйөп китте Саят-Нова.
Тыныс ине,
Ҡылыс таҡты Саят-Нова.
Тик һөйөүҙең
Һүҙен тапты Саят-Нова.

Педер Хузангай
(1907 – 1970)

ШИНЕЛЬ

Өткөләнеп бөткән ут-ялҡындан,
Ут-ярсыҡтан бөткән тишелеп.
Өнһөҙ-һүҙһеҙ, һаҡта торған һымаҡ,
Эленеп тора һаман шинелем.

Күпме юлдар саңы, йылдар сыңы
Һеңгән ошо өнһөҙ шинелгә.
Күрһәтмәһен башҡа ул күргәнде, —
Төшмәне бит Еңеү еңелгә!..

Шинелкәйем минең, йән дуҫҡайым,
Түшәгем һин, юрған-мендәрем...
Һин кәфен дә булдың ут аҫтында,
Күпме ирҙең яптың иңдәрен!..

Хәтерләһәм әле ул көндәрҙе,
Ялҡын булып сыға уфтауым.
Әсәй-Рәсәйҙе бит ҡурсып ҡалды
Ошо ҡырыҫ һалдат буҫтауы.

Шинелкәйем, беләм ҡәҙереңде:
Ҡыҫып-ҡымтып арыҡ һынымды,
Илкәйемә мине алып ҡайттың,
Ышаныслы, йылы, ныҡ булдың.

---

* Саят-Нова — күренекле әрмән шағиры (1712 — 1795).

Нам памятны с тобой морозы,
Пылающая степь, река
И переправа под угрозой
Пойти на дно наверняка.

Шинель! Мы чудом уцелели,
Мы живы потому, что нас
Другие — многие — шинели
Собой прикрыли в страшный час.

Идя нелегкою дорогой,
Забыть о них, о павших, мне ль?
Смотрю я на тебя с тревогой,
Моя солдатская шинель!

Ираклий Абашидзе
(1909 – 1992)

ВОТ ЗДЕСЬ ПОСЕЛЮСЬ Я

Вот здесь поселюсь я. И в эти края
Пусть в гости ко мне приезжают друзья.

Я знаю наверно: весь мир обойдешь,
Такой благодатной земли не найдешь.

Окутаю голову я башлыком,
Пойду до Дзимити в уборе таком.

Пойду в башлыке я, как будто его
От прадеда в дар получил своего.

Вот здесь поселюсь я. Но как же мне быть,
Я горы Орбели смогу ли забыть?

Там мне все родное, в том светлом краю,
Ей-богу, я душу оставил свою!

Но как же тот край, где Риони течет,
Откуда я начал свой первый полет,

Край первых мечтаний и первых дорог,
Чей гравий хранит еще след моих ног?

И нивы Одиши встают предо мной,
Что схожи по цвету с морскою волной.

Һаман иҫтә: саҫҡау ҡалҡандар ҙа,
Ялҡындар ҙа ялмап алдылар.
Кискән саҡта боҙло йылғаларҙы
Шул шинелдәр һаҡлап ҡалдылар.

Шинелкәйем, нисек иҫән ҡалдыҡ,
Иҫем китә шуға үҙемдең...
Бик күп ишкәйҙәрең беҙҙе һаҡламаһа,
Еңеп сыҡмаҫ инек үлемде...

Шуға ла шул, йән дуҫтарҙы уйлап,
Һайламаныҡ юлдың еңелен.
Әле лә мин, иштәреңде барлап,
Бағам һиңә, ғәзиз шинелем...

Ираклий Абашидзе
(1909 – 1992)

БЫНА БЫНДА ТӨЙӘГЕМ...

Бына бында төйәк ҡорам! Был яҡҡа
Бар дуҫтарым килһен миңә ҡунаҡҡа.

Белеп торам: ҡайҙа ғына булмайым,
Бындай ерҙе табып булмаҫ, моғайын.

Башлыҡ урап алайым да муйыныма,
Баш һалайым тик Дәимити ҡуйынына.

Башлығымды башҡа ергә ташламам —
Ҡомартҡы ул миңә ата-бабанан...

«Бына бында!..» — тигәйнем дә, уйҙарым
Урап сыкты Орбели-тау буйҙарын.

Унда миңә бар(ы)һы туған, илаһи,
Унда ҡалған йәнем-тәнем, биллаһи!..

Ә Риони аҡҡан яҡ һуң нишләһен?
Унда ҡалған бала сағым, йәш мәлем.

Унда тәүге хыялдарым, юл башым,
Эҙҙәремде һаҡлай һаман нур ташы...

Йәнә алда Одишиҙың ҡырҙары
Хәтерләтте күк диңгеҙҙең йырҙарын.

Долины, где шепчутся травы в тиши,
Оставил и там я частицу души!

Я здесь поселился б, но как же тогда
Моей Алазани седая вода,

Колхозные нивы, хребты до небес,
Простор виноградный, похожий на лес?

Какому же краю страны дорогой
Могу я сказать: «Поступаюсь тобой!»

Какому? Когда мне родного родней
Все земли счастливой отчизны моей.

И где б я ни был, по сотням примет
Я видел, что края счастливее нет.

И всюду мне крикнуть хотелось: «Клянусь!
Вот здесь поселюсь я! Вот здесь поселюсь!»

Ашот Граши
(1910 – 1973)

* * *

В сад перед зарею вышел я —
К соловью прислушаться тайком.
Ласковые трели соловья
Всюду трепетали ветерком...

Все деревья, полные любви,
Слушали таинственный напев, —
Тонкие зеленые свои
Ушки навострили, замерев...

Невидимку — милого певца
Страстно пожелал я повидать!
Даром лишь искал я без конца,
Он гремел, невидимый, опять!

Будь, поэт, подобен соловью,
Тайным соловьиным голосам, —
Людям песню подари свою,
Незаметным оставайся сам.

Быш-быш килгән һәр үләне, туғайы —
Онотмайҙыр ул да мине, моғайын?

Мин мәңгегә ҡалыр инем был яҡта,
Сал Алазань һыуы нишләр ул саҡта?

Түкмәҫме һуң күккә ашҡан һырттары,
Йөҙөмөнөң күҙ йәшендәй һуттарын?

Ҡараһам да илдең ҡайһы яғына,
Һәр мөйөшөн үҙ итәм мин, һағынам.

Унан күркәм, яҡын ни һуң бар тағы?
Аҡ бәхеткә сумған уның һәр яғы!..

Айҡап сыҡтым, байҡап сыҡтым Ватанды,
Һәр халҡының бәхетенә шатландым.

Һәр бер илен үгәйһетмәй ят итеп,
Әйткем килде: «Төйәгем!» — тип, ант итеп!..

Ашот Граши
(1910 – 1973)

ҺАНДУҒАС

Баҡсаларға сығам таң алдынан
Һандуғастың йырын тыңларға.
Һандуғастың моңло һайрауҙары
Яңғырап китә әллә ҡайҙарға!..

Һағайтышып йәшел ҡолаҡтарын,
Бар ағастар уны тыңлайҙар,
Тыңлайҙар ҙа уға таң ҡалалар,
Серле моңон тыңлап туймайҙар.

Күҙгә күренмәгән таң йырсыһын
Күрмәйенсә күңелем түҙалмай.
Тик тапмайым үҙен ҡыуаҡтарҙан,
Эҙләһәм дә уны күҙ алмай.

Бул һин, йырсы, шул һандуғас һымаҡ,
Һандуғастың һүҙен ал әйҙә,
Кешеләргә — тик йырыңды йырла,
Күренмәй ҙә үҙең ҡал әйҙә.

***

Красавицу соседку
Видал во сне я,
Вдвоем в саду весеннем
Гулял я с нею.

Я одарил богато
Мою соседку —
Ей преподнес с поклоном
Сирени ветку.

Истории учебник
Она раскрыла
И бережно подарок
Туда вложила.

Начнет читать к зачету,
Да так и ахнет —
Крестовые походы
Сиренью пахнут!

Не так скупа эпоха
Средневековья!
Глядит соседка в книгу
С такой любовью!

Красавицу соседку
Видал во сне я,
Вдвоем в саду весеннем
Гулял я с нею.

Сильва Капутикян
(1919 – 2006)

СЧАСТЬЕ

Счастье!
Было ты всегда от века
Вечным тяготеньем человека...
Счастье!
Окропленное слезами,
Было бы от древности глубокой,

ЯҘҒЫ БАҠСАЛА

Күршемдәге һылыу ҡыҙ
Төшөмә кереп,
Шулай яҙғы баҡсала
Ҡайттыҡ беҙ йөрөп.

Бүләк иттем күршемә
Сирень сәскәһен.
Бүләгемә һөйөнәм,
Әйҙә еҫкәһен!

Асты ла һылыу күршем
Тарих китабын,
Һаҡ ҡына һалып ҡуйҙы
Сирень ботағын.

Үҙе зачетын уҡый,
Тәрән — һулышы:
Сирень еҫенә сумған
Тәре һуғышы.

Урта быуатты ла ҡыҙ
Ҡыҙыҡ тип тапты —
Шундай мөхәббәт менән
Ҡарай китапты.

Күршемдәге һылыу ҡыҙ
Төшөмә кереп,
Шулай яҙғы баҡсала
Ҡайттыҡ беҙ йөрөп...

Сильва Капутикян
(1919 – 2006)

БӘХЕТ ЙОНДОҘО

Бәхет! Һин бит ғүмер-ғүмергә
Кеше хыялында гел бергә!..
Һинең менән борон-борондан,
Ҡойонорға теләп нурында,
Кеше һәр саҡ илап һөйләшкән,
Сыланғанһың шуға гел йәшкә...

Как звезда — всегда перед глазами,
Как звезда — всегда в дали далекой...
Если же спуститься ты пыталось,
Падало звездой
И рассыпалось.
Счастье!
Приходи по новым вехам.
Счастье!
Появись пред человеком
Не звездой, вдали дрожащей немо,
Не звездой, вдруг падающей с неба
На земле, теряющей свой свет,
Нет, не оставив никого в обиде,
Ты спустись по заданной орбите
С точностью космических ракет!

Расул Гамзатов
(1923 – 2003)

ПРОКЛЯТИЕ

Проклятье бурдюку дырявому,
В котором не хранят вино,
Проклятие кинжалу ржавому
И ржавым ножнам заодно.

Проклятие стиху холодному,
Негреющему башлыку,
Проклятье вертелу свободному,
Нежарящемуся шашлыку!

Проклятье тем, кто и понятия
Иметь о чести не привык,
Проклятие, мое проклятие
Унизившим родной язык.

Тому проклятье, в ком прозрения
Не знала совесть на веку.
Пусть примет тот мое презрение,
Кто дверь не отпер кунаку.

Балҡының һин мәңге, нур һымаҡ,
Күҙ алдында, ләкин — бик йыраҡ,
Төшөр булһаң, ҡапыл атылдың,
Төшөп етмәй тик һин ватылдың...
Кеше һинһеҙ күпме өшөгән,
Тик яңыса кил һин кешегә.

Йондоҙ булып күктән атылма,
Берәүҙәргә эҙһеҙ юғалып,
Йондоҙ булып телһеҙ балҡыма,
Кил һин беҙгә яңы юл һалып:
Һыҙған юлға ҡарап иң әүәл,
Ғаләм карабындай, кил теүәл!..

Рәсүл Ғамзатов
(1923 – 2003)

ЛӘҒНӘТ

Ҡәһәр төшһөн тишек турһыҡҡа,
Һаҡламаһа балдың зәһәрен.
Хәнйәр булһа әгәр тутыҡҡан,
Ҡыны менән уға — ҡәһәрем.

Ҡәһәр төшһөн һалҡын шиғырға,
Башты йылытмаған башлыҡҡа,
Ярамаһа шеш ит ҡурырға,
Ләғнәт — шешкә, ләғнәт — шашлыҡҡа.

Намыҫ заты һиңә йоҡмаһа,
Ҡәһәрләйем вәхши ғәҙәтең,
Әсәң телен һанға һуҡмаһаң,
Ләғнәт һиңә, минең ләғнәтем!

Ғүмер баҡый әҙәм балаһы
Белмәһә бер оят эрәтен.
Асылмаһа ҡунаҡ ҡапҡаһы,
Уға ла бар минең нәфрәтем.

Будь проклято в любом обличии
Мне ненавистное вранье.
Забывшим горские обычаи
Презренье горское мое!

Будь проклят, кто на древе замысла
Боится света, как сова,
И тот, кто клятвенные запросто
Бросает на ветер слова.

В кавказца, как бы он ни каялся,
Проклятьем выстрелю в упор,
Когда бы он начальству кланялся.
А не вершинам отчих гор.

Будь проклят, кто забыл о матери
Иль в дом отца принес позор.
Будь проклят тот, кто невнимателен
К печали собственных сестер.

Проклятье лбу, тупому, медному,
И тем, кто лести варит мед,
Проклятие юнцу надменному,
Что перед старцем не встает.

Проклятье трусу в дни обычные,
Проклятье дважды — на войне.
Вам, алчные, вам, безразличные,
Проклятье с трусом наравне.

Мне все народы очень нравятся,
И трижды будет проклят тот,
Кто вздумает, кто попытается
Чернить какой-нибудь народ.

Да будет проклят друг, которого
Не дозовешься в час беды.
И проклят голос петь готового
В любом кругу на все лады!

Ҡәһәр төшһөн алдыҡ-ялғанға,
Ниндәй генә төҫкә кермәһен!
Ил йолаһын ергә һалғанға
Ләғнәт минән — күҙем күрмәһен!

Ҡәһәр төшһөн алдыҡ-ялғанға,
Өкө төҫлө ҡасҡан өрәккә,
Хилаф ҡылып анты алдында,
Һүҙе елгә осҡан сепрәккә.

Баш эймәйсә туған тауҙарға,
Башын эйһә кеше түрәгә,
Мин әҙермен уны ҡарарға,
Маңлайына мылтыҡ терәргә.

Үҙ әсәндең барын онотоп,
Хурлыҡ илтһәң ата йортона,
Апай-һеңлең торһа ут йотоп,
Ләғнәт минән һин — ер ҡортона!

Ҡәһәр төшһөн туң бер маңлайға,
Ялағайҙы әгәр хуп күрһә,
Ләғнәт бер тәкәббер малайға,
Аҡ һаҡаллы ҡартты юҡ күрһә.

Яу юҡта ла ләғнәт ҡурҡаҡҡа,
Икеләтә ләғнәт — яу барҙа.
Ләғнәт комһоҙ, моңһоҙ ир-атҡа
Ҡурҡаҡ менән бер үк ҡатарҙан.

Миңә оҡшай бөтә халыҡтар.
Берәйһенә яла яғырға,
Һүҙ әйтергә кемдең хаҡы бар? —
Өсләтә ҙур ләғнәт уларға.

Һәм ҡәһәрем төшһөн йән дусҡа,
Ауыр саҡта ҡулын һуҙмаһа.
Ләғнәт тағы һатлыҡ тауышҡа,
Төрлө ҡорға ярап буҙлаһа!..

СОБРАНИЯ

Собрания! Их гул и тишина,
Слова, слова, известные заранее.
Мне кажется порой, что вся страна
Расходится на разные собрания.

Взлетает самолет, пыхтит состав,
Служилый люд спешит на заседания,
А там в речах каких не косят трав,
Какие только не возводят здания!

Сидит хирург неделю напролет,
А где-то пусты операционные,
Неделю носом каменщик клюет,
А где-то стены недовозведенные.

Неделю заседают пастухи,
Оставив скот волкам на растерзание.
В газетах не печатают стихи:
Печатают отчеты о собраниях.

Стряслась беда, в селенье дом горит,
Клубами дым восходит в высь небесную,
А брандмайор в дыму собранья бдит,
Бьет в грудь себя и воду льет словесную.

В конторе важной чуть ли не с утра
Сидят пред кабинетами просители,
Но заняты весь день директора,
Доклады им готовят заместители.

Езжай домой, колхозник, мой земляк,
Ты не дождешься проявленья чуткости,
Не могут здесь тебя принять никак —
Готовят выступление о чуткости!

Собранья! О натруженные рты,
О словеса ораторов напористых,
Чья речь не стоит в поле борозды,
Не стоит и мозоли рук мозолистых.

ЙЫЙЫЛЫШТАР

Йыйылыштар! Телмәр һәм сығыштар,
Ятлап бөткән һүҙҙәр — ҡойола!
Ҡай саҡ миңә төрлө йыйылыштар
Илде баҫҡан яуҙай тойола.

Елә состав, оса самолеттар,
Кәңәшмәгә — бөтә ил менән.
Һалмай унда кеше ниндәй йорттар,
Күпме үлән сапмай тел менән!

Һүҙҙән алйып, ташсы серем итә,
Ә бинаһы көтә терәүҙе...
Аҙна буйы хирург сәсәп бөтә, —
Ҡыл өҫтөндә хәле берәүҙең!

Көтөүселәр көн-төн һүҙ йоталар,
Ә малдарын көтә бүреләр.
Бер юл шиғыр баҫмай газеталар,
Йыйылыштан отчет бирәләр.

Ауылда ут сыҡҡан, өйҙәр яна,
Төтөнөн ел күккә мендерә.
Ә пожарник, телмәр тотоп, ана,
Кәңәшмәлә янғын һүндерә.

Таңдан кискә саҡлым бер конторҙа
Сират тора халыҡ хәҙер ҙә.
Ҡабул итеү көтмә директорҙан,
Замдары бит доклад әҙерләй.

Тиҙерәк, яҡташ, ҡара ҡайтыу яғын,
Иғтибар ул булмаҫ, юҡ бында.
Сөнки улар телмәр яҙа тағы
Иғтибарлы булыу хаҡында.

Әй, таҫма тел! Тукта, сеү, бер аҙға!
Һин еҫкәгән хәреф юлдары
Торһа икән берәй бураҙнаға,
Һөйәленә эшсән ҡулдарҙың!..

Пошлите в бой — я голову сложу,
Пойду валить стволы деревьев кряжистых,
Велите песни петь, и я скажу
То, что с трибуны никогда не скажется.

Хочу работать, жить, хочу писать,
Служить вам до последнего дыхания.
Но не окончил я стихов опять:
Пришли ко мне — позвали на собрание!

МУСТАЮ КАРИМУ

Это снова снега замели
Или, может, видавшие виды
На конях белогривых вдали
Из-за гор вылетают мюриды.

Шапку сняв на пороге родном,
Я стряхнул седину непогоды.
И клубятся снега за окном,
Словно годы, Мустай, словно годы.

Быстро таяли календари.
И хоть мы не менялись для моды,
Что ты, милый мой, ни говори,
Изменили и нас эти годы.

Ошибались с тобой мы не раз,
Ушибались: хмельны и тверезы,
И прозревших не прятали глаз,
Где стояли жестокие слезы.

Помню: на сердце камень один
Мы носили, покуда в разлуке
Был с Кавказом Кулиев Кайсын,
Переживший молчания муки.

Книгу памяти перелистай,
Распахни перед прошлым ворота.
Мы с тобой повзрослели, Мустай,
И мельчать мы не будем, как кто-то.

Ебәрегеҙ яуға — баш һалырмын,
Йыҡ, тиһәгеҙ — урман йығырмын.
Трибунанан әйтмәҫ һүҙҙе әйтермен,
Яҙ, тиһәгеҙ — яҙып шиғырын.

Эй, йәшәге килә, килә яҙғы,
Илгә булһын ине һәр һулыш.
Тик шиғырым бөтмәй ҡалды тағы:
Тағы саҡырҙылар — йыйылыш!..

МОСТАЙ КӘРИМГӘ

Бына тағы аҡ ялдарын сайҡап,
Ҡар һыпырта елдәр тауҙарға.
Тау артылып, ярһып, атлығып, тим,
Ғәскәр мәллә саба яуҙарға?

Бүркем һалып туған буҫағала,
Сал сәстәрен ҡаҡтым йонсоуҙың.
Йылдар һымаҡ, осҡан йылдар һымаҡ
Күрҙем, Мостай, шул ҡар осоуҙы.

Тиҙ ирене, ҡарҙай, календарҙар...
Тартмаһа ла мода-уйындар,
Нисек кенә тимә, беҙгә лә бит
Ҡағылып үтте, дуҫҡай, ул йылдар.

Хаталандыҡ беҙ ҙә һинең менән, —
Ҡыҙмаса ла, айыҡ саҡта ла.
Тик яңынан аҫҡан күҙебеҙҙе
Йәшерһәнек, йәштәр сыҡһа ла.

Хәтеремдә: өнһөҙ ғазап татып,
Ҡайсын Кулиевтар ҡайтҡанса,
Йөрәктәрҙе ауыр бер ҡара таш
Йылдар буйы баҫып ятҡан саҡ.

Аҡтар әле күңел дәфтәрендә,
Үткәндәргә шар ас ҡапҡаны.
Олоғайҙыҡ, Мостай, бәғзеләрҙәй,
Юҡ, тормабыҙ инде ваҡланып.

Головам нашим буйным, седым
Дерзких помыслов предана свита.
Мы уверенно в седлах сидим,
Коням падавшие под копыта.

На снегу раздуваем костер,
Сторонимся сердец осторожных,
И не в каждый кидаемся спор:
Слишком много их — пустопорожних.

Любоваться собой недосуг,
Нас зовет и торопит дорога.
Не о славе — о слове, мой друг,
Позаботимся нежно и строго.

То окована стужей земля,
То бурлят ее вешние воды.
Наши лучшие учителя —
Это годы, Мустай, это годы.

Пишет нам из больницы в письме
Боль, стихающая под бинтами,
Грешник, кающийся в тюрьме,
Исповедуется перед нами.

Пишет пахарь и сеятель нам.
Не уйдешь от прямого ответа.
Годы мчатся под стать скакунам,
Оседлала их совесть поэта.

Скоро песни вернувшихся стай
Зазвенят над разбуженной чащей.
Хорошо, что ты рядом, Мустай,
Верный друг и поэт настоящий!

Беҙҙең сая саҙ баштарҙа хәҙер
Уй артынан уйҙар эйәргән.
Ҡолай торғас тояҡ аҫтарына,
Иркен ултырабыҙ эйәрҙә.

Ҡар өҫтөндә усаҡ үрләтәбеҙ,
Һаҡ йәндәрҙе урап уҙабыҙ,
Һәр бәхәскә инде ташланмайбыҙ,
Бик буштары күп шул уларҙың.

Һоҡланыр мәл түгел үҙ-үҙеңә,
Ашыҡтырып юлдар саҡыра.
Шөһрәт түгел, шиғриәтте наҙлап,
Йән аямай эшләр саҡ тора.

Ерҙе бит йә сасҡау һыуыҡ ҡоршай,
Йә сәскәгә күмә муйылдар.
Беҙгә иң-иң яҡшы уҡытыусы —
Ул бит йылдар, Мостай, ул — йылдар.

Яҙа беҙгә сырхап ятҡан ерҙән
Бәй аҫтында һулҡҡан яралар.
Тәүбәләргә килеп, хаҡ һүҙ көтөп,
Төрмәләрҙән хатта яҙалар.

Һабансы ла яҙа, ураҡсы ла,
Яҡын итеп ара алыҫын.
Ә йылдар һуң? Оса! Шул йылдарҙы
Эйәрләһен шағир намыҫы.

Туп-туп булып осоп ҡайтҡан йырҙар
Яңғырар тиҙҙән яҙын һәр ерҙә.
Ярай әле, Мостай, һин эргәлә
Тоғро дуҫ та, ысын шағир ҙа.

ЗВЕЗДЫ

Звезды ночи, звезды ночи
В мой заглядывают стих,
Словно очи, словно очи
Тех, кого уж нет в живых.

Слышу, с временем не ссорясь,
В час полночной тишины:
— Будь как совесть, будь как совесть
Не вернувшихся с войны!

Горец, верный Дагестану,
Я избрал нелегкий путь.
Может, стану, может, стану
Сам звездой когда-нибудь.

По земному беспокоясь,
Загляну я в чей-то стих,
Словно совесть, словно совесть
Современников моих.

ЗВЕЗДА ДАГЕСТАНА

«И звезда с звездою говорит...»

М. Ю. Лермонтов

Видел я немало городов.
Зданий с Аполлонами на крышах.
Видел у подъездов медных львов,
Каменных богинь в глубоких нишах.
Юноши с биноклями в руках,
Женщины на тонких каблуках
К театральным входам устремлялись.
И входили внутрь, и, как в ручьях,
В мраморных простенках отражались.
Промелькнуло здесь за сотни лет
Много лиц и добрых и недобрых.
Много щек свой изменило цвет
Перед зеркалами в гардеробных.

ЙОНДОҘҘАР

Йондоҙҙарым, йондоҙҙарым
Күҙләй минең йырҙарҙы,
Күҙҙәреләй, күҙҙәреләй
Иҫән булмағандарҙың.

Колаҡ һалам, әйтә заман,
Аттырғанда таңдарҙы:
— Һамыҫы бул, намыҫы бул
Яуҙан ҡайтмағандарҙың.

Тау иленең тоғро улы
Һайламаҫ юл таҡырын;
Бәлки, мин дә, бәлки, мин дә
Йондоҙ булып балҡырым.

Һаман янып күҙ ташлармын
Йырына башҡаларҙың —
Күҙе булып, күҙе булып
Беҙҙең замандаштарҙың.

ДАҒСТАН ЙОНДОҘО

«...Йондоҙ менән йондоҙ һөйләшә...»
М. Ю. Лермонтов

Күргәнем бар байтаҡ ҡалаларҙы,
Аполлондар баҫҡан йорттарҙы,
Арыҫландар һаҡлар ҡапҡаларҙы,
Эсендәге шәрә заттарҙы.
Бинокль тотҡан йәштәр, тай-тулаҡтар,
Беҙ үксәле туташ-ханымдар
Тамашаға килһә ағылып,
Мәрмәр һарайҙарға ингән саҡта
Шәүләләре ҡала сағылып.
Нисә быуат шулай залдарында,
Өҫтөн-башын ҡарап көҙгөнән,
Күпме кеше үтеп киткән бында
Яғымлы һәм уҫал йөҙ менән!..

Здесь я видел баловней судьбы,
Заполнявших и партер и ложи,
Видел старцев, у которых лбы
На бумагу нотную похожи.
Я, бывало, тоже замирал
На вершине верхнего балкона,
И в безумье горло мне сжимал
Бедный мавр, каравший Дездемону.
Дон Кихот освобождал меня,
Кот ученый говорил мне сказки,
Демон тучей обвивал меня,
Пролетая над землей кавказской.
Это я Марию полюбил,
А не гетман, старый и опальный,
Это я искал и находил
Золушке башмак ее хрустальный.
Шел извечный спор добра и зла.
В этом споре и меня, бывало,
Сколько раз беда чужая жгла
И слеза чужая ослепляла.
Опускался занавес стеной,
Зрители неистовствовали в зале.
Я один молчал. Передо мной
Горы Дагестана возникали.
Сколько было там беды своей,
И мужья ревнивые, со стоном,
Сжав в ладонях серебро ножей,
Подходили к горским Дездемонам.
Сколько их прошло за сотни лет
Там, в горах, почти на крыше мира,
Гамлетов, Офелий и Джульетт!
Было все, но не было Шекспира.
Как звенела музыка в горах —
Рокот рек, хоры певцов пернатых,
Но не появлялся горский Бах,
И Бетховен не писал сонаты.
И когда трагическим концом
Завершался краткий путь Джульетты.
Речь о ней не песнею — свинцом
Кровники вели, а не поэты.

Күрҙем бында яҙмыш иркәләрен —
Бәрхәттәргә батып ултырған
Ҡарттарын да. Маңлай-сикәләрен
Гүйә, көй тамғаһы тултырған!..
Минең дә бар, күҙ йәшемде түгеп,
Ултырғаным өҫкө балконда.
Шашҡан мавр, юҡ, һөйгәнен түгел,
Мине быуҙы шул саҡ алҡымдан.
Дон Кихот та мине азат итте,
Ғалим-бесәй әкиәт һөйләне,
Болот менән Демон ҡаплап китте,
Ҡафтау аша осоп бер мәле.
Марияға ғашиҡ ул мин инем,
Юҡ, ҡарт әсир — гетман шашманы.
Ул мин, ул мин эҙләп, табып бирҙем
Көлһылыуҙың гәлсәр башмағын.
Ялған менән хаҡлыҡ алышҡанда,
Был алышта мин дә ҡатнаштым.
Бәхетһеҙҙе ҡурсып булышҡанда,
Күҙҙәремдә йәш йә ҡан ташты.
Ә сәхнәне шаршау ҡаплағанда,
Ҡупҡан саҡта алҡыш дауылы,
Бер мин өндәшмәнем. Күҙ алдымда
Тауҙар ятты, ятты ауылым.
Аҙ инеме уның ғәм-ҡайғыһы?
Көнләгәндә ир-ат үҙ йәрен,
Уларҙың бит шулай һәр ҡайһыһы
Үкһеп-үкһеп ҡыҫты хәнйәрен!..
Гамлет, Офелия һәм Джульетта —
Барыһын да тауҙар тыуҙырҙы.
Тик тыуманы, меңәр йыл уҙып та,
Шекспиры ғына тауҙарҙың.
Тау йырланы, ҡушып үҙ моңона
Йылға шауын, ҡоштар һайрауын.
Тик тыуманы Бах, Бетховен ғына,
Баҫып тауҙың хәнйәр ҡайрауын.
Ошо хәнйәр ослап ҡуйған саҡта
Джульеттаның ҡыҫҡа ғүмерен,
Шағир түгел, ҡонсол ир был хаҡта
Ҡурғаш менән әйтте һүҙҙәрен.

И когда извечную печаль
В песнях горцы изливали горцам,
Золотом оплаченную сталь
Всаживали в спины стихотворцам.
Сто столетий власть неправоты
Жгла людей своим недобрым взглядом.
Песнопевцам зашивали рты,
Мудрецам давали чаши с ядом.
Я сегодня славлю в сотый раз
Вещий гром орудия с «Авроры»,
Тот, что земли древние потряс,
Разбудил мои родные горы.
Из-под спуда он помог извлечь
Песни гор и, вопреки невзгодам,
Со свободой вместе слух и речь
Подарил глухонемым народам.
С той поры цветет моя земля
Вместе с землями всего Союза.
И звучат порой в стенах Кремля
Струны гидатлинского кумуза.
И на языке отцов поэт
Песнь поет, и внемлют дагестанцы,
Пламенем пленяют белый свет
Наши огнедышащие танцы.
И на берегах чужих морей,
В Сингапуре, в Токио, повсюду
Дагестанской песнею своей
Был понятен я простому люду.
Где я только ни был, но всегда
В устье Сены или в бухте Нила
Наша Дагестанская звезда
Среди тысяч с неба мне светила!
И хоть знал я, что она мала,
С нею шел я, с ней стремился к свету.
Та звезда, какою б ни была,
Без нее мне в мире света нету.
Почему ж кой-кто у нас в горах
И сегодня говорит уныло,
Что для всех народов в небесах
Одного достаточно светила?

Был мәңгелек ауыр хикәйәтте
Йырлаһалар тауҙа йырсылар,
Һатлыҡ булат уны һәләк итте,
Ергә ҡойоп ҡыҙыл тамсылар.
Мәңге шулай ғүмер кисерҙеләр,
Мәңге шулай ҡан-йәш түктеләр.
Аҡыллыға ағыу эсерҙеләр,
Йырсыларҙың ауыҙын тектеләр.
Йөҙөнсө ҡат шуға йырҙарымда
«Аврора»ның яң(ғы)рай күкрәүе.
Ул уятты тыуған тауҙарымды,
Ул ҡуҙғатты ерем тетрәүен.
Тауҙар күкрәгендә ташып килгән
Тау йырына ул бит юл асып,
Телһеҙгә — тел, күҙһеҙгә күҙ биргән
Ирек килде, йәйеп ҡоласын.
Шул килеүҙән ерем сәскә ата,
Дуҫ ҡулдарға һуҙа ҡулдарын.
Кремлдә йырлай ошо хаҡта
Гидат ҡумыҙының ҡылдары.
Үҙ телендә йырсы йыр йырлаһа,
Күңеле ирей тауҙар халҡының.
Бар донъяны хатта ялмай ҙаһа
Беҙҙең бейеүҙәрҙең ялҡыны!
Ят диңгеҙҙәр яры — Сингапурҙа,
Токиола — ҡайҙа булһам да,
Аңланылар барыһын минең йырҙан,
Яуап тапты минең илһам да.
Нил буйына, Сена ярҙарына —
Ҡайҙа барһам, ошо урында —
Тау йондоҙо меңдәр араһынан
Ҡойондорҙо мине нурында.
Кескәйлеген күрһә лә бит күҙем,
Уның менән юлға ҡуҙғалам.
Ниндәй генә булһа ла ул үҙе,
Унһыҙ миңә нур юҡ донъяла.
Тик ниңә һуң беҙҙә бәғзе бәндә
Вәғәз уҡый һаман ялҡытып:
Бар халыҡҡа, имеш, күк йөҙөндә
Етмәгәнме бер ай балҡыуы?..

Говорят, что нечего мудрить,
Что, поскольку звезд на небе тыщи,
Надо эти звезды упразднить
И соединить в одну лунищу.
Пусть луна одна дарует свет —
Ведь народ наш мал и край наш тесен.
Пусть одолжит свой язык сосед
Для детей моих и книг, и песен.
И порой ученый мой земляк
Кашлянет и заведет беседу,
Мол, не стоит разжигать очаг,
Можно за теплом сходить к соседу.
Родина, твой сад цветет весной
И плодами знаменует осень,
Дерево моей земли родной
Тоже и цветет, и плодоносит!
Пусть еще тонки его ростки,
Пусть оно плодами не богато.
Но деревья, что сейчас крепки,
Тоже были слабыми когда-то!
И опять мне слышатся слова
Прорицателей весьма упорных,
Что на нашем дереве листва
Опадет и омертвеют корни.
Я скажу гадателям в ответ:
Эти корни высохнут едва ли!
Для того ль их горцы сотни лет
Кровью и слезами поливали?
Я готов поклясться головой,
Пусть аварцев всех на свете горстка —
И у нас родится Глинка свой,
И умы встревожит Пушкин горский.
И пилоты звездных кораблей,
Врезываясь в небо голубое,
Может быть, напев страны моей
В память о земле возьмут с собою.
Поплывет за тридевять земель
Песнь, рожденная на горных склонах,
И однажды горский Рафаэль
Нарисует новую мадонну...

Һи кәрәге, имеш, баш ватыуҙың,
Ваҡ йондоҙҙар ҡасан ҙурайған? —
Тоторға ла ошо мең йондоҙҙо
Уҡмаштырыр кәрәк бер айға.
Халҡыбыҙ аҙ, еребеҙ тар икән,
Әйҙә шул ай нурын өләшһен.
Йыр-шиғырға күрше тел бар икән,
Бәй, шул телдә балаң һөйләшһен.
Ҡайһы саҡта минең ғалим яҡташ
Тамаҡ ҡырып, гәпкә керешә.
Ниңә усаҡ, имеш, әй, һантый баш,
Ут һорап бар, ана, күршеңә!..
Әй, Тыуған ил! Яҙын сәскә атып,
Емеш бирһә баҡсаң көҙҙәрен,
Сәскә атмай ҡалғаны юҡ ятып
Минең дә бит тыуған ерҙәрем.
Йәш булһа ла уның ағастары,
Аҙ булһа ла әле емеше,
Ныҡтың да бит булған йәш саҡтары,
Нығыр әле, тимен, мин — кеше.
Тик ишетәм йәнә шомло һүҙҙе,
Күрәҙәсем юрай ныҡышып:
Япраҡ ҡойор, имеш, ағас беҙҙең,
Тамырынан яҙыр ул ҡышын...
Был тәңгәлдә минең бар үҙ уйым:
Ҡоротоғамы һуң уларҙы
Тау илкәйе быуат-быуат буйы
Ҡаны-йәше менән һуғарҙы?
Ана, ҡояш, һүҙем антым булыр:
Аҙ булһа ла һаны аварҙың,
Беҙҙең дә үҙ Глинкабыҙ тыуыр,
Үҙ Пушкины тыуыр тауҙарҙың!
Йондоҙ карабында осоусылар
Айға табан аҡ юл һалырҙар,
Ерҙең төҫө итеп, бәлки, улар
Илем көйөн юлға алырҙар.
Ете диңгеҙ аръяғында яңғырар
Тауҙар йыры, күңел тетрәтеп,
Һәм тауҙарҙа тыуған рәссам яһар
Яңы мадоннаның һүрәтен!..

Долго шел народ мой без дорог
Слишком много испытал он горя:
Современник, мы нашли исток,
Наши сыновья дойдут до моря.
Вам, потомки, жить и песни петь,
Брать вершины, набирая силу,
Мы в поэзии добыли медь,
Вы найдете золотую жилу.
Снова полночь. Я гляжу в зенит,
Перечеркнут мир дорогой Млечной
И звезда с звездою говорит,
Переняв повадки человечьи.
Первых и не первых величин,
Блещут звезды в небесах, и знаю:
На снега моих родных вершин
Смотрит вниз звезда моя родная.
Как всегда, горит она впотьмах,
Осеняет землю добрым взглядом,
Ей не тесно в звездных небесах,
И другой звезде не тесно рядом.
Хватит места ей и всем другим
В небесах, как на земле поэтам.
О моя звезда, гори своим
Слабым, но неповторимым светом.

ПЕСНЯ СОЛОВЬЯ

Соловей, кроме песни одной,
Не поет ничего.
Так про что ж эта песнь?
Не известно о том никому.
Я уверен: о родине песня его.
Ведь другая давно б надоела ему.

Үткән юлға баҡсы, замандашым:
Тау-тау булып ҡайғы теҙелгән.
Беҙ саҡ килеп таптыҡ йылға башын,
Улдарыбыҙ етер диңгеҙгә!
Ә ейәндәр яулар дан-шөһрәтте,
Тау артынан тауҙар артылып.
Беҙ баҡырын тапһаҡ шиғриәттең,
Һеҙ табығыҙ уның алтынын!..
Тағы төн уртаһы. Мин күгемә бағам —
Аҡҡош юлы нурын өләшә.
Әйтерһең дә, әҙәм холҡон алған —
Йондоҙ менән йондоҙ һөйләшә.
Күк дәүен дә, кесеһен дә таҡҡан —
Бар йондоҙ ҙа биҙәй күк йөҙөн.
Минең ҡарлы тауҙарыма баҡҡан
Туған йондоҙ — бына ул үҙе...
Яна һәр саҡ баҙлап ҡараңғыла,
Нурғынаһы хайран итерлек.
Ҡыҫыҡ түгел уға был донъяла,
Башҡаға ла урын етерлек.
Шағирҙарға майҙан еткән һымаҡ,
Ғәҙел булгән улар урынды.
Эй, йондоҙом, ҡой үҙеңдең тоноҡ,
Ләкин ҡабатланмаҫ нурыңды!..

ҺАНДУҒАС ЙЫРЫ

Таң аткас та кис булғас,
Бер йыр йырлай һандуғас.
Берәү булғас ни бары,
Ни хаҡында ул йыры?
Ялҡытмағас һис ул йыр,
Тыуған ер хаҡындалыр!

РОДНОЙ ЯЗЫК

Всегда во сне нелепо все и странно.
Приснилась мне сегодня смерть моя.
В полдневный жар в долине Дагестана
С свинцом в груди лежал недвижим я.

Звенит река, бежит неукротимо.
Забытый и не нужный никому,
Я распластался на земле родимой
Пред тем, как стать землею самому.

Я умираю, но никто про это
Не знает и не явится ко мне,
Лишь в вышине орлы клекочут где-то
И стонут лани где-то в стороне.

И чтобы плакать над моей могилой,
О том, что я погиб во цвете лет,
Ни матери, ни друга нет, ни милой,
Чего уж там — и плакальщицы нет.

Так я лежал и умирал в бессилье,
И вдруг услышал, как невдалеке
Два человека шли и говорили
На мне родном, аварском языке.

В полдневный жар в долине Дагестана
Я умирал, а люди речь вели
О хитрости какого-то Гасана,
О выходках какого-то Али.

И, смутно слыша звук родимой речи,
Я оживал, и наступил тот миг,
Когда я понял, что меня излечит
Не врач, не знахарь, а родной язык.

Кого-то исцеляет от болезней
Другой язык, но мне на нем не петь,
И если завтра мой язык исчезнет,
То я готов сегодня умереть.

ТУҒАН ТЕЛ

Төш тиһәң дә төш инде был, сәйер:
Үлем килде бөгөн йән һорап.
Тауҙарымдың ҡайнар ҡуйынында
Ятам, имеш, сарсап, ҡанһырап...

Сылтыр-сылтыр аға, саба йылға,
Бер кемгә лә юҡ, тип кәрәгең.
Ә мин ятам, тыуған ерҙе ҡосоп,
Ер булмаҫтан элек йөрәгем.

Үлем баш осомда, тик хәлемде
Белмәй һис кем, килмәй янымa.
Тик ҡайҙалыр, алыҫ, бөркөт саңҡый,
Тик кемгәлер болан ялына...

Ир ҡорона аяҡ баҫҡас ҡына
Әрәм булды, тиеп иларға —
Әсәм дә юҡ, дуҫ-иш, бисәм дә юҡ,
Һынсы ла юҡ сеңләп йырларға.

Ятам шулай хәлһеҙ, тәнем йәнһеҙ...
Ҡапыл шул саҡ бына яҡында
Ике кеше килә лабырлашып
Үҙ телемдә низер хаҡында.

Тау иленең бөркөү ҡыуанында
Мин йән бирәм, үләм... Ә улар? —
Нindәйҙер бер Хәсән хәйләләрен,
Мут Ғәлиҙе һөйләп баралар!...

Йәнгә яҡын, таныш был һүҙҙәрҙән
Мин аңыма килдем, аңланым:
Юҡ, үлемдән мине им-том түгел,
Тик туған тел ҡурсый алғанын.

Башҡаларға башҡа телдәр дауа,
Тик ул телдә яҙмам ғүмергә.
Әгәр иртән, телең юҡ, тиһәләр,
Мин бөгөндән әҙер үлергә.

Я за него всегда душой болею,
Пусть говорят, что беден мой язык,
Пусть не звучит с трибуны ассамблеи,
Но, мне родной, он для меня велик.

И чтоб понять Махмуда, мой наследник
Ужели прочитает перевод?
Ужели я писатель из последних,
Кто по-аварски пишет и поет?

Я жизнь люблю, люблю я всю планету.
В ней каждый, даже малый, уголок,
А более всего Страну Советов,
О ней я по-аварски пел как мог.

Мне дорог край цветущий и свободный,
От Балтики до Сахалина — весь.
Я за него погибну где угодно,
Но пусть меня зароют в землю здесь!

Чтоб у плиты могильной близ аула
Аварцы вспоминали иногда
Аварским словом земляка Расула —
Преемника Гамзата из Цада.

ПОКУДА ВЕРТИТСЯ ЗЕМЛЯ

Я солнце пил, как люди воду,
Ступая по нагорьям лет
Навстречу красному восходу,
Закату красному вослед.

В краю вершин крутых и гордых,
Где у сердец особый пыл,
Я звезды пил из речек горных,
Из родников студеных пил.

Из голубой небесной чаши
В зеленых чащах и лугах
Я жадно воздух пил сладчайший,
Настоянный на облаках.

Телем өсөн һәр саҡ йәнем әсей,
Ярлы тиһәләр ҙә телемде,
Бейек менмәһә лә, бөйөк миңә,
Төҫкәйе ул миңә илемдең.

Тойормо һуң улым башҡа телдә
Мәхмүт йырындағы ялҡынды?
Шулай уҡ мин үҙ телендә яҙған
Һуңғы йырсыһымы халҡымдың?

Мин тормошто һөйәм, һөйәм ерҙе,
Ерҙең хатта һәр бер мөйөшөн.
Йырланым мин бөтә Совет илен,
Сыҡмаһа ла һәр йыр килешеп...

Мин йәнемдәй күрәм ирек илен,
Мин әҙермен ғәзиз йәнемде
Уның өсөн ҡайҙа бирергә лә!..
Тик үҙ ерем алһын тәнемде!

Тик ҡайһы саҡ яҡташтарым минең
Цадалағы бер таш янында:
Ғамзат улы Рәсүл ята, тиеп,
Туған телдә иҫкә алһындар.

ЕР ӘЙЛӘНӘ ИКӘН...

Мин ҡояшты эстем, һыу эскәндәй,
Үрләй-үрләй тауын ғүмерҙең.
Шәфәҡ ҡалҡып, шәфәҡ батҡанда ла
Алһыу һутын уның һемерҙем.

Ҡырлас, мәғрур тауҙар илендә мин,
Шарлап ятҡан саҡта ҡар һыуы,
Йондоҙҙарҙы эстем шишмәләрҙән,
Баҫмаҫмы тип йөрәк ярһыуын.

Йәшел туғайҙарға, ҡыуаҡтарға
Белдем ниндәй болот яуаһын.
Күк йөҙөнөң зәңгәр касаһынан
Ҡомһоҙланып эстем һауаһын!

Я пил снежинки, где тропинки
Переплелись над крутизной.
И помню: таяли снежинки,
В пути пригубленные мной.

Я весны пил, когда о севе
В горах пекутся там и тут.
Где крепок градусами Север,
Я пил мороз, как водку пьют.

Когда я грозы пил, бывало,
Чья слава землям дорога,
Как будто верхний край бокала,
Сверкала радуга-дуга.

И вновь шиповник цвел колючий,
Сочился хмель из темных скал.
Я, поднимавшийся на кручи,
Хмельные запахи впивал.

Земной красой я упивался,
Благославлял ее удел.
Не раз влюблялся, убивался
И песни пил, как песни пел.

Людской души сложна природа,
Я пил с друзьями заодно —
В час радости — бузу из меда,
В час горя — горькое вино.

И если сердцем пил, то не пил
Забавы ради и утех.
Я Хиросимы видел пепел,
Я фестивалей слышал смех.

И, резко дунув, как на пиво,
Чтобы пустую пену сдуть,
Пил жизни суть: она не лжива,
Она правдива — жизни суть.

Люблю и радуюсь, и стражду,
И день свой каждый пью до дна,
И снова ощущаю жажду,
И в том повинна жизнь одна.

Тау яғалап менгән һуҡмаҡтарҙа
Эстем елбәҙәк ҡар бөртөгөн.
Ирегән шул елбәҙәктең әле
Иренемдә тоям һәр төгөн.

Мин яҙҙарын эстем тауҙарымдың
Яландарҙа орлоҡ сәскәндә,
Эстем сасҡау Төньяҡ һалҡындарын,
Ҡеүәтле бер хәмер эскәндәй.

Мин, йәшенле ямғырҙарҙы эсеп,
Күрҙем нисек үлән ҡалҡыуын,
Мөлдөрәмә тулы гәлсәр кеүек,
Ер өҫтөндә йәйғор балҡыуын.

Сәскә атты тағы гөлйемештәр,
Ҡомалаҡтар толом үҫтерҙе.
Ҡаяларға менеп, мин уларҙың
Хуш еҫтәрен эсеп иҫерҙем.

Иҫерҙем мин ерҙең күркен күреп,
Яҙмышына бәхет юраным.
Үлә яҙып күпме ғашиҡ булдым,
Йырҙар эсеп, йырҙар йырланым.

Таш түгел бит кеше күңеле ул,
Мин, дуҫлыҡтың белеп ҡәҙерен,
Ҡыуанғанда — балдан буҙа эстем,
Ҡайғырғанда — эстем хәмерен.

Эсһәм эстем тик күңелем менән,
Уйын-көлкө өсөн эсмәнем.
Күрҙем сөнки Хиросима көлө
Фестивалдәр буйлап күскәнен...

Һыра эскән һымаҡ, өрә-өрә —
Күбегенән бөткәс асылып, —
Мин тормоштоң нәҡ асылын эстем:
Ялған түгел уның асылы!

Һөйәм, һөйөнәм һәм көйөнәм мин,
Төбөнәсә эсәм көнөмдө.
Эскән һайын һаман эскем килә
Һәр бер көнөн шулай еремдең.

Пускай покину мир однажды
Я, жажды в нем не утоля,
Но людям жаждать этой жажды,
Покуда вертится Земля.

* * *

К дальним звездам, в небесную роздымь
Улетали ракеты не раз.
Люди, люди — высокие звезды,
Долететь бы мне только до вас.

Рамис Рыскулов
(1934 – 2021)

НАРОД

Когда бы все слезы народа
Вдруг слились,
Пропахли бы солью и горы, и небо,
Долины покрылись бы солончаками
И горько запахли цветы.
Если б собрать
Все улыбки народа,
Все его счастье и всю его радость —
От зависти лопнули бы тираны:
Родилось бы солнце в тот миг!
Народ —
Величайший бессмертный кочевник,
Его караван сквозь столетья проходит,
Он словно дракон, только светлый
и добрый,
И тянется в вечности хвост.
Миллиононогий,
Миллионоглазый,
Миллионоликий —
Он все осязает, все видит, все слышит,
И память бездонна его.
Все говорят города и деревни
Языком полнозвучным народа.
Все, что ты хочешь, и все, что ты ищешь,
Даст тебе только народ.

Ер әйләнә икән, мин йыуанам, —
Танһыҡтарым ҡанмай ҡалһа ла, —
Мин китһәм дә, кешеләр бит ҡала
Ошо һыуһау менән донъяла!

* * *

Ракеталар оса йондоҙҙарға,
Оса алыҫ, төпһөҙ диңгеҙгә.
Кешеләрем — бейек йондоҙҙарым,
Етһәмсе мин осоп тик һеҙгә.

Рәмис Рыҫҡолов
(1934 – 2021)

МАНАС ХАЛҠЫМ

Бар күҙ йәшен йыйһаң һин халҡыңдың,
Алатауға ашыр тоҙ тауы,
Ысыккүлде күмер ҡан-һарҡынды,
Ал сәскәләй алыр күҙ яуын!..

Бергә тойһаң бөгөн йылмайыуын,
Бар бәхетен, барлыҡ шатлығын,
Һин күрерһең ҡояш ҡалҡыныуын,
Хакимдарҙың шашып шартлауын...

Бөйөк юламан ул — күсмә халҡым,
Мең-мең йылдар — үткән юлдары.
Ул, бер гигант Манас һымаҡ ҡалҡып,
Ҡояшына һонған ҡулдарын.

Мильон күҙле, мильон ҡул-аяҡлы,
Барыһын тоя, күрә, ишетә.
Ә хәтере уның ҡырҡ ҡатлы,
Ғәҙеллекте генә иш итә.

Һөйләй, көйләй теле менән уның
Барлыҡ ауыл, барлыҡ ҡалаһы.
Ни теләһәң, ни эҙләһәң — шуны
Шул диңгеҙҙән һоҫоп алаһың!..

Риза Халид
(1919 – 2002)

* * *

Если капля за каплей вода бьет в гранит —
И гранит разрушается силой ее.
А когда твой упрек за упреком звучит —
На куски разрывается сердце мое.

Впрочем, что там вода! Ей бы лишь с высоты,
Между гор, ветерком овеваемой, течь...
У меня же есть сердце и в сердце мечты, —
Так зачем же морозом упреков их жечь!

* * *

Когда-то, пылкий и влюбленный,
Я ждал, родная, слов твоих.
Хотел я видеть, ослепленный,
Любовь и счастье только в них.

Года летят, как прежде, рядом
С тобою делим общий путь.
И никаких мне слов не надо —
Без слов со мною сердцем будь!

СЕВЕРНАЯ ОСЕНЬ

Облака поседевшие в небе парят,
Солнце светит лишь в редкие дни.
Опустели поля, но цветов аромат
Все еще сохраняют они.

Под ветрами, что северный знают маршрут,
Протянулись в четыре ряда
И, как струны волшебного саза, поют
Телеграфные провода.

Риза Халид
(1919 – 2002)

* * *

Ғүмергә тамһалар тамсылар, туҡтамай,
Хатта ни ҡоростай мәрмәрҙе ҡыйрата!
Аңла һин, үпкәле һүҙҙәрең нәҡ шулай
Йөрәкте телгеләй, йөрәктән дәрт ҡайта.

Бик яҡшы беләһең: тамсыла йөрәк юҡ,
Тамсыға юл асыҡ — тамырға, ағырға.
Беҙҙә бит йөрәк бар, теләк бар шулай уҡ,
Ни өсөн уларҙы һуң утҡа яғырға?

* * *

Һине бит сабырһыҙ һөйгәндә,
Үҙеңдән тик һүҙҙәр көттөм мин.
Һинең һәр һүҙеңдән, йөмләңдән
Бәхет һәм хис өмөт иттем мин.

Күп йылдар үтһә лә, һылыу ҡыҙ,
Бер юлдан киләбеҙ барыбер.
Инде һүҙ кәрәкмәй, нәмә һүҙ? —
Йөрәгең ялҡынын бирһәң бир!

ШИМАЛ КӨҘӨ

Салланған болоттар ҡапланы күктәрҙе,
Ал ҡояш бик һирәк күренә.
Сәскәләр хуш еҫен һаҡлаған ерҙәрҙе
Күрһәм мин, йөрәгем терелә.

Оҫтаның һүҙҙәрен тыңлаусан бер саздай,
Тартылған телеграф ҡылдары.
Уларҙы иркәләп, йыр йырлап зырылдай
Шималдың ҡеүәтле елдәре.

В отдаленье леса дремлют, как старики.
Пенья птиц не услышите вы.
Осыпаются в волны озябшей реки
Золотые монеты листвы.

Улетел журавлиный курлычущий клин
В край, где стройные пальмы стоят.
И склоняются ветви багряных рябин,
Чтоб надеть белоснежный наряд...

Я тебя полюбил, золотая пора,
Как предвестницу русской зимы.
И, хоть сердцу милей зорь июльских игра,
Всей душой и тебя встретим мы!

* * *

Законы стиха для тебя не помеха:
Слова прилетают, сверкая, звеня,
И рифмы созвучны, как голос и эхо,
И все же они не волнуют меня.

В стихах есть дороги и дальние стройки,
Журчанье ручья и качанье травы...
Но нет в них слезы — и пресны твои строки,
В них сердца не видно — и строки мертвы.

* * *

Что за день! То раздолье кипящим дождям,
То земля высыхает, до звона крепка.
Солнце ясное то улыбается нам,
То испуганно прячется за облака.

Не могу я такую погоду терпеть.
Солнце, если ты светишь, так радуй сердца!
Если начал я песню хорошую петь,
Значит, я ее должен допеть до конца.

Половинчатость — это, друзья, не по мне,
Я привык лишь к крутым и нелегким путям.
Если сердце мое нужно будет стране,
Без раздумий — я все его сразу отдам!

Ҡарттарҙай ойоған урмандар һәр ерҙә,
Моңланмай, һайрашмай шат ҡоштар.
Өшөгән йылғаға төшә тик ҡай берҙә
Тәңкәләй һарғайған япраҡтар.

Ҡып-ҡыҙыл миләштең тәлгәше эйелгән,
Ул тиҙҙән төрөнөр аҡ ҡарға.
Торналар осалар пальмалар теҙелгән,
Ҡыш барын белмәгән яҡтарға.

Үҙеңсә ғәжәйеп сибәрһең, алтын көҙ,
Мең ҡабат гүзәлһең һин ҡыштан.
Күңелдән ҡаршылап алабыҙ һине беҙ,
Айырылһаҡ та беҙ йәйге шатлыҡтан.

* * *

Әлбиттә, шиғырың оҙон уҡ, киң дә ул,
Һүҙҙәрең дә һинең яуа ямғырҙай.
Үпкәм юҡ: ярашлы һин яҙған һәр бер юл,
Тик бары йөрәкте генә яндырмай.

Йырыңда һәр ни бар: күктәрҙең күклеге,
Шишмәнең көмөшө, йондоҙҙар йәме...
Беләһе шулдыр тик: саҡырмай күңелгә
Ни тойғо, ни күҙ-йәш, ни йәшәү тәме!

* * *

Ниндәйен көн һуң был! Йә ямғыр туҡтамай,
Йә зәһәр эҫенән ер көйә, ер яна.
Йә ҡояш ҡайнар нур сәсә лә аямай,
Йә барып ҡуна ул болоттар артына.

Мин быңдай көндәргә һис асмам серемде,
Ҡояш, һин ҡыҙҙыр тик, тупрағым ҡыуанһын...
Белегеҙ, әгәр ҙә башлаһам йырымды,
Йөрәгем бер һүҙҙе ҡалдырмай йырлаһын.

Яртыны-йортоно һөймәйем — иш түгел!
Теләйем мин хәтәр юлдарҙан йөрөргә.
Ил өсөн йөрәгем арымай типһен гел:
Әҙермен мин уны бөп-бөтөн бирергә.

К СОЛНЦУ!

С юных лет научился я жить,
До конца отдаваясь делам,
По далеким тропинкам ходить,
По горящим от солнца пескам.

Ветру зимнему рада душа,
И огонь — по характеру мне:
Ведь огнем я в сраженьях дышал,
И родился я тоже в огне.

Я хочу, чтоб сбылись мои сны:
В звездный космос хочу я летать,
Трогать пыль серебристой Луны,
Солнца пламень хочу целовать!

Потому и девиз мой — вперед,
К солнцу, к радости будущих дней!..
Тот, чью душу огонь обожжет,
Жизни смысл постигает верней.

Наби Хазри
(1924 – 2007)

СТАРЕНЬКАЯ МАТЬ

Она, как лист пожухлый, — так стара.
Лицо ее, как темная кора.
Но стоит мне поникнуть от бессилья,
О ней я вспоминаю...
Обретаю крылья.
И вновь она за мною, как гора.

ЗОЛОТАЯ ОСЕНЬ

Встают рассветы. А туман
Уходит, обнажая травы.
И свет — ни бледен, ни румян,
И солнцем затканы дубравы.

Теперь все небо — облакам...
Теперь все небо — зимним птицам
В далекое издалека
Лететь им, шумным вереницам.

УТТАН ТЫУҘЫ ҺҮҘҘӘРЕМ

Ышан һин, күнектем йәш саҡтан
Эш өсөн йөрәктән янырға,
Үрмәләп бейек тар һуҡмаҡтан,
Сәхрәләр иркендә ятырға.

Ҡыш ыҙғыр елдәргә һүҙ ҡуштым,
Эҫенән һүнмәне күҙҙәрем.
Ялҡынын йоттом мин һуғыштың,
Тик уттан тыуҙы был һүҙҙәрем.

Теләйем йондоҙло күктәргә
Тиҙерәк өнөмдә осорға,
Көмөш ай туҙанын һөртөргә,
Ҡояштың ялҡынын ҡосорға.

Минең бер яратҡан һүҙем бар:
Тик алға баҫылһын аҙымдар,
Тик эштә йөрәге янғандар
Йәшәүҙең мәғәнәһен татырҙар!

Нәби Хәзри
(1924 – 2007)

ҠАРТ ӘСӘЙЕМ

Ул һулыған һары япраҡтай,
Йомарланған инде, йомғаҡтай,
Хәтерләһәм... ҡыйын саҡтарҙа,
Ул тау һымаҡ тыуған яҡтарҙа, —
Ҡанат ҡуя ҡыйын саҡтарҙа.

АЛТЫН КӨҘ

«Чехословакия йырҙары»нан

Ал таң ата. Томан ята
Үләндәрҙе йыуып китергә.
Урман йыры, ҡояш нуры
Һәр япраҡҡа теләй үтергә.

Бар күк хәҙер — болоттарға,
Бар күк хәҙер — һайрар ҡоштарға,
Алыҫтарҙан алыҫтарға
Туп-туп булып осар дуҫтарға.

То звон серебряных небес,
То хрупкий блеск реки хрустальной
И золотой холодный лес,
И чей-то крик, и смех усталый.

И свежий ветер невпопад
То звук нашлет, то паутинку,
А с гор летящий водопад
Себя свивает в золотинку.

Какой простор! Не оглядеть,
Щедра природа, это правда!
Куда ей столько злата деть,
Сорит налево и направо.

Но вот пора... уже закат,
А пламя пляску начинает,
А в той долине, говорят,
Само светило почивает!

...О край, где звездный дождь затих,
Куда б печаль не залетала,
Где песнь о людях золотых
Пропела осень золотая...

ЧИНАРА СТУЧИТСЯ В ОКНО

Зима... Мороз и снегопад.
Как будто в белое рядно
Одеты горы, долы, сад.
Стучит чинара мне в окно,
Стучит в окно, стеклом звеня:
«Пусти меня, согрей меня!»
Жарища... Лето входит в раж,
Все так вокруг раскалено,
Что словом и не передашь.
Стучит чинара мне в окно
И веткой подает мне знак:
«Приди, в тени моей приляг!»

Көмөшмө ни күк көмбәҙе,
Йылғаларға гәлсәр сыңмы ни?
Кемдер көлгән, тауыш биргән
Һалҡын урман алтын моңмо ни?

Иләҫ-миләҫ, еләҫ елдәр
Үрмәксенең кейгән ауҙарын.
Ә шарлауыҡ ырғый тауҙан,
Алтын тәңкәләрен ауҙарып.

Күҙ күреме етмәҫ киңлек!
Йомартлығы күҙҙе ҡыҙҙыра.
Тик алтынын ҡайҙа итһен? —
Уңлы-һуллы елгә туҙҙыра.

Бына инде көн дә, байып,
Ер ялҡыны менән тоташты.
Ана ошо имәнлектә
Серем итә, тиҙәр, ҡояшты.

Йондоҙ яуған, әй, күркәм яҡ!
Ҡайғы-хәсрәт осоп киткән ер!
Алтын кешеләрҙе данлап,
Көҙөң дә бит йырлай алтын йыр.

ЧИНАР ШАҠЫЙ ТӘҘРӘМДЕ

Ҡыш... Ҡар яуа, ап-аҡ ҡар...
Тарлауыҡтар, туғайҙар
Кейенгәндәр тоташ шау аҡтан.
Чинар шаҡый тәҙрәмде:
— Тарт, — ти чинар, — пәрҙәңде,
Индер мине, һаҡла һыуыҡтан.

Йәй... Көн эҫе, бешерә,
Ҡара тиргә төшөрә,
Һыймаҫтайһың иркен бүлмәгә!..
Чинар шаҡый тәҙрәмде:
— Тарт, — ти чинар, — пәрҙәңде,
Сыҡ яныма, бында күләгә...

ДВА ГОЛОСА

I

Вот любишь ты...
Ты шепчешь: «Жизнь моя!»
Ликуют звезды, птицы и моря.
— Люби ее, люби! Она — одна...
— Послушай, ну зачем тебе она?
Не любишь...
Стали в тишине ночной
Те года и та девушка — мечтой:
— Зачем расстался ты с мечтой своей?
— Как хорошо, что ты расстался с ней!

II

Ты пишешь.
Ты в плену труда и мук...
А кто-то ходит рядом и вокруг:
— Скажи, зачем ты это написал?
— Нет, не напрасно ты всю ночь не спал.

Не пишешь.
Снова сердцу тяжело —
Как много в нем невысказанных слов.
— Скажи, зачем без дела длятся дни?
— Не каждый день работать... Отдохни!

III

Два голоса. Два друга и врага.
Один — хозяин мой. Другой слуга.
Один вперед зовет, другой — назад.
И оба правы... Кто же виноват?!

ИКЕ ТАУЫШ

I

Яратаһың,
Таңдар һарғайтаһың.
Күҙҙәреңә донъя нур яға.
— Әйт әле һин, ниңә яратаһың?
— Яратырға тыуҙым донъяға.

Һөймәйһең һин,
Йоҡо белмәйһең һин,
Үткәндәрең, төштәй, сәйер бик.
— Әйтсе әле, ниңә һөймәйһең һин?
— Ташлағаным уны хәйер бит...

II

Һин яҙаһың,
Һин һыҙаһың тағы,
Йән дуҫыңдай был саҡ көс-илһам.
— Әйтсе, был кис ниңә һин яҙаһың?
— Яҙылғаны яҡшы, исмаһам!

Яҙылмай һис.
Зая үтә был кис.
Уйың — тәрән, бик һай — юлдарың.
— Әйтсе, ниңә бушҡа үтә был кис?
— Ял да итһен был кис ҡулдарым.

III

Ике тауыш!..
Шулай һине мәңге
Алмаш-тилмәш хөкөм итәлер.
Береһе яҡлап, береһе ғәйепләп гел,
Серле донъя буйлап илтәлер.

Александр Галкин
(1928 – 2002)

ПИСЬМО

Посадили мы с тобой
Клены по весне.
«Это твой, а это мой», —
Ты сказала мне.
Ты сказала: «Пусть они
О любви шумят...»
Молний брызнули огни,
Зашептался сад...
Ты уехала потом
В дальние края.
И остались мы втроем —
Два дружка и я.
Нашей встречи свет мерцал
Мне через года.
Подрастали деревца,
Но пришла беда.
Как я клены поливал,
Не жалея сил!..
Только твой затосковал,
Ветки опустил.
И пишу тебе я вновь,
Думой удручен:
«Неужели и любовь
Сохнет, словно клен?»

Хаджи-Мурат Дзуццати
(1935 – 2000)

НЕЗАМЕНИМЫЙ

Мы не бессмертны.
Всем суждены потери.
Это закон природы.
Закон материи.
И все-таки, когда смерть
друзей забирает — сердце мое
от горечи замирает.

Александр Галкин
(1928 – 2002)

СӘЛӘМ-ХАТ

Икәү бер аҙ беҙ баҡсала
Ике саған ултырттаҡ:
«Был саған, — тинең, — һинеке,
Быныһы — минең ағас.
Әйҙә тинең, шаһит булһын
Беҙҙең һөйөүгә улар...»
Шул мәлдә йәшен йәшнәне,
Тамды тәүге тамсылар.
Аҙаҡ үҙең китеп барҙың
Сит яҡҡа, бик алыҫҡа.
Ә мин һаман һине көттөм,
Сер һөйләп ике дуҫҡа.
Ҡауышыуҙың өмөт уты
Саҡырҙы йылдар аша.
Тик сағандар үҫеп еткәс,
Булды шундай тамаша:
Күпме генә һыу һипһәм дә,
Ҡороно бит сағаның.
Әллә йәшел япрағына
Ҡағылдымы ялғаның?
Күпме сәләм-хат яҙһам да,
Елдәр генә алғандай!..
Әллә беҙҙең мөхәббәт тә
Булдымы шул сағандай?..

Хаджи-Мурат Дзуццати
(1935 – 2000)

АЛМАШҺЫҘ МИН

Беҙ мәңгелек заттан түгел,
Фани йән-тәнең.
Ҡануны был тәбиғәттең,
Ерҙең, матдәнең.
Ә шулай ҙа алып китһә
Үлем дуҫтарҙы,
Һыҙлай йөрәк, әрнеүенән
Белмәй туҡтарҙы.

Тропка иная, новая,
проторится — только улыбка друга
не повторится.
Нет, заменить ни друга нельзя, ни брата.
Нету незаменимых?
Это неправда!
Было бы так — над павшими
б не скорбели,
шутки бы мы шутили да песни пели.
Нет, об ушедших
сердце не забывает.
Нет никому замены и не бывает.
Может, иного
сразу и не заметишь, а все равно
никем его не заменишь.
Так и живу, звездою моей хранимый,
Я человек, а значит — незаменимый!

Михаил Шевченко
(1929 – 2010)

* * *

Шекспиры еще придут,
Земля уже ими беременна.
Она приутихла временно
В предродовом бреду.

И ты на людей не жалуйся,
Люди свое возьмут.
Трагедии продолжаются —
Шекспиры еще придут.

Бер юл бөтһә, башҡа юл бар,
Мөмкин юл һалыу,
Тик дуҫ китһә, кире ҡайтмай,
Ҡайтмай йылмайыу.
Алыштырмай дуҫ дуҫыңды,
Туған — туғанды.
Юҡ, тиһеңме? Һөйләмә лә
Миңә ялғанды!
Юҡ, киткәндәр онотолмай,
Ҡала күңелдә,
Бер кемдең дә алмашы юҡ
Был ер йөҙөндә.
Күҙгә берәү ташланып та,
Бәлки, бармайҙыр,
Тик берәү ҙә уға алмаш
Була алмайҙыр.
Мин бар икән — йондоҙом бар,
Бар үҙ юлдашым,
Мин кешемен икән, тимәк,
Юҡ һис алмашым!

Михаил Шевченко
(1929 – 2010)

* * *

Шекспирҙар әле тыуырҙар,
Ер-әсәбеҙ инде ауырҙа...
Ул әлегә генә тын ҡалған —
Тулғаҡ тотор мәле алдынан.

Кешеләргә шелтә ташлама,
Үҙ һүҙҙәрен әйтер бер улар.
Фажиғәләр бөтә, башлана —
Шекспирҙар әле тыуырҙар!..

Андрей Малышко
(1912 – 1970)

ПЕСНЯ БРАТЬЕВ

Одна нам дорога простерта веками,
Одно мы вершили своими руками
И землю одну засевали стократ,
Как друг только с другом, как с братом лишь брат.

Помни, помни, отчий край,
Где прошли мы, вспоминай!
Ты, звезда пятиконечная,
Нашу дружбу обнимай!

Нас партия наша вела за собою
Одною семьею к победному бою,
Бежал перед нами захватчик и кат,
Ведь мы помогали, как брату лишь брат.

Помни, помни, отчий край,
Где прошли мы, вспоминай!
Ты, звезда пятиконечная,
Нашу дружбу обнимай!

Как Волга и Днепр в красоте многоводной –
Так дружба великой цветет и свободной,
Нам счастье делить от Москвы до Карпат,
Как друг только с другом, как с братом лишь брат.

Помни, помни, отчий край,
Где прошли мы, вспоминай!
Ты, звезда пятиконечная,
Нашу дружбу обнимай!

Андрей Малышко
(1912 – 1970)

ТУҒАНЛЫҠ ЙЫРЫ

Мәңге-мәңге бер юл тоттоҡ,
Уртаҡлашып,
Бөйөк эштәр эшләнек беҙ
Уҙаҡлашып.
Иген сәстек
Ғүмер буйы бер ергә,
Дуҫ булышып,
Туғанлашып, гел бергә.
Үткән юлыбыҙҙы
Тыуған еркәй онотмаҫ,
Был дуҫлығыбыҙҙы
Ҡыҙыл йондоҙ һыуытмаҫ!

Партиябыҙ илткән саҡта
Походтарға,
Бергә булдыҡ,
Бергә индек беҙ уттарға.
Илбаҫарҙар
Ҡойһа илдең ал ҡанын,
Дуҫҡа дуҫтар
Һуҙҙы дуҫлыҡ ҡалҡанын.
Үткән юлыбыҙҙы
Тыуған еркәй онотмаҫ,
Был дуҫлығыбыҙҙы
Ҡыҙыл йондоҙ һыуытмаҫ!

Волга-Днепр яр артылып
Йор аҡҡанда
Дуҫлығыбыҙ сәскә ата
Хөр Ватанда.
Өйрәнгәнбеҙ
Икмәк-тоҙҙо бүлергә,
Дуҫ булышып,
Туғанлашып гел бергә.
Үткән юлыбыҙҙы
Тыуған еркәй онотмаҫ,
Был дуҫлығыбыҙҙы
Ҡыҙыл йондоҙ һыуытмаҫ!

И хлеб наш, и труд наш, и песни, как реки,
И путь наш единый — навеки, навеки,
И землю одну мы украсим стократ.
Как друг только с другом, как с братом лишь брат.

Помни, помни, отчий край,
Где прошли мы, вспоминай!
Ты, звезда пятиконечная,
Нашу дружбу обнимай!

Борис Карпенко
(1912 – 1994)

МОЯ КОЛЫБЕЛЬ

Скрипела потолочная пружина.
То вверх, то вниз качала зыбку мать
и пела мне про горькую рябину,
которой дуб вовеки не обнять.
И с той поры в окно мое стучится
рябина, что ни разу не цвела...
Ржаная сила мякиша в тряпице
мне на ноги подняться помогла.
И вырос я. Узнал другие страны...
Но, может, зыбке той благодаря,
Меня не укачали океаны
и штормовые белые моря.

Эшебеҙ ҙә, ашыбыҙ ҙа,
Йырыбыҙ ҙа —
Уртаҡ беҙҙең.
Уртаҡ барыр юлыбыҙ ҙа.
Бер үк ерҙе
Биҙәкләйбеҙ ғүмергә,
Дуҫ булышып,
Туғанлашып гел бергә.
Үткән юлыбыҙҙы
Тыуған еркәй онотмаҫ,
Был дуҫлығыбыҙҙы
Ҡыҙыл йондоҙ һыуытмаҫ!

Борис Карпенко
(1912 – 1994)

БИШЕГЕМ

Йырлай-йырлай әсәм бәүеткәндә,
Бишегемә тамған күҙ йәше.
Йырлаған ул имәненән яҙған,
Әсе яҙмыш йотҡан миләшен.
Шунан бирле тәҙрәмде ҡаҡҡан
Яңғыҙ миләш сәскә атманы.
Тик мин генә, арыш икмәгенең
Һутын имеп, тәпәй атланым.
Һәм мин үҫтем,
Күп диңгеҙҙәр кистем.
Ҡоторһа ла дауыл ян-яҡта,
Ошо бишек бәүеткәнгә, ахыры,
Йығалманы мине аяҡтан.

Ғүмәр Хәйәм
Робағиҙәр
Тәржемәләр

Омар Хайям
Рубаи
Переводы

АНТОЛОГИЯ ПОЭТА

У каждого искусства свои секреты и сложности.

Из нескольких цветов красок, видимых человеческому глазу, живописец способен сотворить удивительный мир. А сколько божественных мелодий создает композитор при помощи всего лишь семи нот!

И вот еще чему не перестаешь удивляться: рожденные где-то мелодии или живописные полотна, не лишившись мелодичности, напевности родной земли, не потеряв яркости красок, в неизменном виде доходят до других народов. Чего не скажешь о литературе.

Самая мощная преграда, разделявшая народы исстари, — не высокие горы и не непроходимые лесные чащи, не голые пустыни и не бурные реки, а языковой барьер. И тем не менее человечество, еще за многие тысячелетия до того как были изобретены сверхзвуковые самолеты, научилось его преодолевать. С древних времен страны и народы соотносились друг с другом посредством неугомонных великих путешественников, пытливых и смелых странников, мудрых послов, терпеливых торговцев, следовавших с караваном. А вместе с ними путешествовали толмачи-переводчики, знатоки языков.

Перевод — великое дело, это одно из самых необходимых условий прогресса. Чем крепче связь той или иной нации с духовным богатством, накопленным всем человечеством, тем она сильнее.

Вот какую важную функцию выполняет перевод. Сложные задачи выполняет перевод литературный. Только тот, кто

пробовал перевести с одного языка на другой хотя бы маленький рассказик, отлично знает, какой это тяжелый, кропотливейший и ответственный труд. Поэтическому переводу Рами Гарипов посвятил значительную часть своей жизни. Первые опыты в области перевода он начал делать в годы учебы в Литературном институте.

Собрав переведенные на башкирский язык произведения более шестидесяти авторов, Рами Гарипов составил рукопись книги «Моя антология». Как он мечтал опубликовать ее! Сюда вошли переводы с русского, персидского, узбекского, китайского, японского, французского, немецкого, английского, латышского, украинского, азербайджанского, грузинского, аварского и других языков. Ко всем языкам Рами Гарипов относился с одинаковым уважением. Диапазон переводимой Гариповым поэзии был широк и по временным, и по географическим меркам.

Как переводчик больше всего сил и времени Рами Гарипов посвятил прославленному персидско-таджикскому поэту Омару Хайяму. Число рубаи, переводами которых он занимался регулярно и последовательно, из года в год неуклонно росло: если в 1972 году он перевел всего одно, в 1974 году — два, то в 1975 году — уже семьдесят три, а в 1976 году — двести десять, то за январь-февраль 1977 года — сорок рубаи. Всего же им переведено на башкирский язык триста двадцать шесть рубаи-четверостиший.

Краткие сведения об Омаре Хайяме: родился в 1048 году в городе Нишапур. Там же в 1131 году скончался. Большую часть жизни провел в городах Балх, Самарканд, Исфахан. Создал много великих трудов в области философии, астрономии, математики. Однако миру он стал известен как один из популярнейших поэтов Востока. Рубаи Омара Хайяма переведены на многие языки, а имя его окутано легендами. Состоящие всего лишь из четырех строк рубаи Омара Хайяма насыщены глубочайшим философским смыслом, представляя собой в мировой лирике ни с чем не сравнимое явление. Поэт возвысил человека до космических высот. Мастер рубаи, ценивший гармонию и свободу личности выше схоластических взглядов, сияет неповторимым блеском среди ярчайших поэтических звезд Востока.

В богатом, не имеющем себе равных архиве Рами Гарипова хранится солидный рукописный том в твердом переплете. В нем есть составленная с присущей Рами аккуратностью и педантичностью таблица с четверостишиями Хайяма, а также переводы О. Румера, Г. Плисецкого, В. Державина, И. Сельвинского и других. На каждой странице дается несколько русскоязычных вариантов, местами — по четыре-пять переводов самого Рами, в конце он поместил наиболее удачные из них и записал дату завершения работы.

По всем тремстам двадцати шести переведенным им рубаи он провел настоящее исследование, что уже само по себе может рассматриваться как весомый научный труд.

Вот, оказывается, сколько поисков и работы предшествовало появлению переводов на башкирский рубаи Омара Хайяма, считающихся одними из лучших в мировой литературе. Об этом говорил народный писатель Башкортостана Ахияр Хакимов, который, будучи заведующим редакцией национальных литератур знаменитой «Литературной газеты», предоставил возможность Рами Гарипову дважды побывать в командировке в Средней Азии, проникнуться духом того края.

Дух мудреца и ученого Омара Хайяма был рядом с Рами до последнего его вздоха. За день до смерти, восемнадцатого февраля 1977 года, он перевел следующее рубаи:

Когда Вселенную настигнет день конечный,
И рухнут небеса, и Путь померкнет Млечный,
Я, за полу схватив Создателя, спрошу:
«За что же ты меня убил, Владыка Вечный?»

(Перевод О. Румера)

Ахырызаман етеп, көнө байығанда,
Күк ҡыйралып, Ҡош юлы ла юҡ булғанда,
Һаҡалынан һелкеп тотоп Тәңренең мин:
«Шулмы эшең, — тип һорармын, — был Йыһанда?»

Из огромного количества рубаи Рами Гарипов выбрал именно те, что были ближе всего его неугомонному, беспокойному духу: непрекращающийся поединок с судьбой вплоть до судного дня.

До чего же больно сознавать и как не сожалеть о том, что этому большому мастеру, профессионально занимавшемуся стихотворными переводами, по крупицам, словно золото, собиравшему год за годом труд под названием «Моя антология», подарившему башкирскому читателю рубаи Омара Хайяма, стихи Есенина и других выдающихся мастеров разных времен и народов, так и не суждено было увидеть плоды своей интенсивной деятельности.

Книга «Моя антология», предисловие к которой было написано мной, вышла в свет много лет спустя после смерти Рами Гарипова — в 1990 году. Рубаи Омара Хайяма в переводе Рами Гарипова были изданы отдельной книгой академиком Гайсой Хусаиновым.

Равиль Бикбаев,
народный поэт Башкортостана

Когда Хайяма станешь изучать,
Ты там найдешь иных времен печать.
Сквозь сито разума ты мудрость ту просей —
Добро и зло сумеешь различать.

Шайхислам Шахмухамедов.
Перевод с узб. В. Державина

* * *

Мы были каплей, и от жара страсти
Явились в мире — не по нашей власти.
И если завтра вихрь развеет нас,
Найди хоть в чаше винной отблеск счастья.

В. Державин

* * *

Ты не очень-то щедр, всемогущий Творец,
Сколько в мире тобою разбитых сердец!
Губ рубиновых, мускусных локонов сколько
Ты, как скряга, упрятал в бездонный ларец!

Г. Плисецкий

* * *

О невежды! Наш облик телесный — ничто,
Да и весь этот мир поднебесный — ничто.
Веселитесь же, тленные пленники мига,
Ибо миг в этой камере тесной — ничто!

Г. Плисецкий

Тотонһаң һин әгәр Хәйәмгә,
Юлығырһың башҡа заманға.
Аҡыл иләгенән барыһын үткәреп,
Айыра бел яҡшы-яманға.

Рәми Ғарипов тәржемәһе

* * *

Тамсы ғына һыуы инек бер янсыҡтың,
Был донъяға дәрт ялҡыны алып сыҡты.
Ә бит тиҙҙән ел туҙҙырыр саңыбыҙҙы,
Мәйенән йәм тап, исмаһам, фани саҡтың!

22/VI—72

* * *

Ниңә, Тәңрем, һин ҡөҙрәтлем, йомарт түгел?
Зар илай бит үҙең ватҡан күпме күңел...
Күпме яҡут ирендәрҙе, данирҙарҙы,
Ҡарун һымаҡ, ҡалдырҙың һин ергә күмеп!..

1974

* * *

Эй наҙандар! Һын-тәнебеҙ — бер сүп кенә,
Күк аҫтында күргәнебеҙ — бер сүп кенә.
Һөйөнөгөҙ, мәлдең мәхлүк әсирҙәре,
Тар ситлектә был мәлебеҙ — бер сүп кенә!..

1974

* * *

Не оплакивай, смертный, вчерашних потерь,
Дел сегодняшних завтрашней меркой не мерь,
Ни былой, ни грядущей минуте не верь,
Верь минуте текущей — будь счастлив теперь!

Г. Плисецкий

* * *

Кто мы? — Куклы на нитках, а кукольник наш — небосвод.
Он в большом балагане своем представленье ведет.
Он сейчас на ковре бытия нас прыгать заставит,
А потом в свой сундук одного за другим уберет...

В. Державин

* * *

Вчера на кровлю шахского дворца
Сел ворон. Череп шаха-гордеца
Держал в когтях и спрашивал: «Где трубы?
Трубите шаху славу без конца!»

И. Тхоржевский

* * *

Когда плачут весной облака — не грусти,
Прикажи себе чашу вина принести.
Травка эта, которая радует взоры,
Завтра будет из нашего праха расти.

Г. Плисецкий

* * *

Я кувшин что есть силы о камень хватил.
В этот вечер я лишнего, видно, хватил.
«О несчастный! — кувшин возопил. — И с тобою
Точно так же поступят, как ты поступил!»

Г. Плисецкий

* * *

Үткәнгә үкенеп, ни файҙа, эй бәндә?
Үлсәмә бөгөндө иртәнге бизмәндә.
Үткән көн, килер көн түгел үҙ иркеңдә,
Был көнгә инан да шат булсы был мәлдә.

1975

* * *

Беҙ — тыңлаусан ҡурсағы тик Тәңребеҙҙең,
Әйтәм быны бәсен белеп һәр бер һүҙҙең.
Ул сәхнәлә уйната ла һандығына
Тығып ҡуя, киткәс инде ҡәҙер беҙҙең!..

1975

* * *

Күрәм: ҡоҙғон ҡунған ҡала диуарына,
Һөрән һала, бер баш йомоп тырнағына:
«Эй, олуғ шаһ! Ҡайҙа борғо тауыштарың?
Ғәскәрең ник сапмай илдең бар яғына?»

1975

* * *

Көймә яҙын, ләлә йөҙөн йыуһа болот,
Берәй кәсә шарап йот та бар(ы)һын онот!
Иртәгә бит күҙ иркәләр үләнкәйҙәр
Ҡәбереңдән шытып сығыр булып мең ут.

1975

* * *

Бар көсөмә буш сүлмәкте атып бәрҙем!
Әллә был кис артығыраҡ эләктерҙем?..
«Эй, бисара! — тине сүлмәк, сәрпәкләнеп, —
Үҙеңә лә күрһәтерҙәр шул ҡәҙерҙе!..»

1975

* * *

Удивленья достойны поступки Творца!
Переполнены горечью наши сердца:
Мы уходим из этого мира, не зная
Ни начала, ни смысла его, ни конца.

Г. Плисецкий

* * *

Даже самые светлые в мире умы
Не смогли разогнать окружающей тьмы.
Рассказали нам несколько сказочек на ночь —
И отправились, мудрые, спать, как и мы.

Г. Плисецкий

* * *

Испивши вина среди нас, и гордец бы смягчился, —
Я увидел, как узел тугой от вина распустился.
И если бы выпил вина ненавистник Иблис,
Две тысячи раз человеку бы он поклонился.

В. Державин

* * *

Жизнь уходит из рук, надвигается мгла,
Смерть терзает сердца и кромсает тела.
Возвратившихся нет из загробного мира,
У кого бы мне справиться: как там дела?

Г. Плисецкий

* * *

Вместо розы — колючка сухая сойдет.
Черный ад — вместо светлого рая сойдет.
Если нет под рукою муллы и мечети —
Поп сгодится, и вера чужая сойдет.

Г. Плисецкий

***

Ғәжәп тә һуң был Хоҙайҙың ҡылғандары!
Йөрәгебеҙ әрнеү менән тулған бары:
Ни мәғәнәһен, ни ахырын, башын белмәй,
Китәбеҙ бит донъяһынан беҙ — ҡолдары!..

1975

***

Был донъяны ҡурсый алмай ҡараңғынан,
Иң-иң якты аҡылдар ҙа аҙарынған.
Әкиәттең һөйләгән дә бер-икеһен,
Беҙҙең һымаҡ, киткән әүен баҙарына.

1975

***

Ирей бит таш күңелдәр ҙә был хәмерҙең көсөнән,
Сиселмәҫтәй төйөндәр ҙә хәҙер күрҙем — сиселә.
Иблис үҙе әгәр унын бер йотомон эсһә лә,
Әҙәмгә баш эйер ине мең ҡәҙерҙең хисенән.

1975

***

Ғүмер үтә, йәшлек китә, ҡартлыҡ етә.
Үлем көтә, йәнде өтә, тәнде тетә.
Ә һуң теге донъяларҙа нисек икән?
Бер кем ҡайтмай, алйып бөтәм көтә-көтә!..

1975

***

Гөлө насип булмаһа — тамыры ла ярағән,
Ҡояш нуры булмаһа — күҙ нуры ла ярағән.
Әгәр шәйхе, һырҡаһы, ханаҡаһы булмаһа,
Ҡыңғырауы, сиркәүе, зуннары ла ярағән!..

10/VI—75

* * *

Всех, кто стар и кто молод, что ныне живут,
В темноту одного за другим уведут.
Жизнь дана не навек. Кто до нас уходили,
Мы уйдем; и за нами — придут и уйдут.

В. Державин

* * *

Тот избранный, кем путь познанья начат,
Кто в небе на Бураке мысли скачет,
Главой поник, познавши суть свою,
Как Небо, — и в растерянности плачет.

В. Державин

* * *

Был ли в самом начале у мира исток? —
Вот загадка, которую задал нам Бог.
Мудрецы толковали о ней, как хотели, —
Ни один разгадать ее толком не смог.

Г. Плисецкий

* * *

Ты сам ведь из глины меня изваял! — Что же делать мне?
Меня, словно ткань, ты на станке соткал. — Что же делать мне?
Все зло и добро, что я в мире вершу, ты Сам предрешил,
Удел мой Ты сам мне на лбу начертал! — Что же делать мне?

В. Державин

* * *

То, что судьба тебе решила дать,
Нельзя ни увеличить, ни отнять.
Заботься не о том, чем не владеешь,
А от того, что есть, свободным стать.

В. Державин

* * *

Ҡарт булһаң да, йәш булһаң да, йәшәү — шартлы:
Киткәндәр бит килгәндәр ҙә безгә саҡлы.
Бер кемгә лә мәңге түгел был донъялар, —
Бөтәһе лә килер, китер бер-бер артлы!..

10/VI—75

* * *

Был донъяны башлап таный белгән зат та,
Күктә фекер толпарында елгән саҡта,
Үҙ асылын асҡас үҙе, һыҡтап илай, —
Күк көмбәҙҙәй, башын ергә эйгән хатта!..

10/VI—75

* * *

Кем яралғы биргән һуң күк йомғағына?
Яуап тапсы Хоҙайҙың был йомағына!
Күпме аҡыл эйәләре баш ватмаһын, —
Һаҡал һелкеп, бары күҙен йомған ғына...

1975

* * *

Һин бит үҙең яратҡанһың йән-тәнемде! — Нишләйем һуң?
Һин тигәнсә был ғүмерем үтер инде. — Нишләйем һуң?
Яҡшылыҡмы-яманлыҡмы — ни ҡылһам да, эй Хоҙайым,
Маңлайыма һин яҙғанһың тәҡдиремде! — Нишләйем һуң?

10/VI—75

* * *

Өлөшөңә төшкән хәләл көмөшөңдө
Арттырыу ҙа, кәметеү ҙә — юҡ эш инде.
Булмағанға һис кенә лә үкенмәйсә,
Булғанынан ҡотолоп ҡуй өлөшөңдөң.

11/VI—75

***

Коль в роде отличишь моем ты признак родовой, саки,
То сто различий видовых возникнет пред тобой, саки.
Охотно отрекусь от них, а ты мне вдосталь дай вина,
И пусть я перестану быть тогда самим собой, саки!

В. Державин

***

И лица, и волосы наши красивы,
Вы, как кипарисы, стройны, горделивы.
И все же никак не могу я понять,
Зачем в цветнике у Творца возросли вы?

В. Державин

***

Кто губам прекрасным улыбку беспечную дал,
Кто в удел скорбящим печаль сердечную дал?
Пусть Он не дал нам счастья, — довольно с нас и покоя,
Ибо многим Он слезы и муку вечную дал.

В. Державин

***

Жаль, что впустую жизнь мы провели,
Что в ступе суеты нас истолкли.
О жизнь! Моргнуть мы не успели глазом —
И, не достигнув ничего, ушли.

В. Державин

***

Если сердце захочет свободы и сбросит аркан,
То куда же уйти ему, кравчий? Ведь мир — океан!
И суфий, как сосуд узкогорлый, — неведенья полный,
Если выпьет хоть каплю, — ей богу, окажется пьян.

В. Державин

* * *

Нәҫелемдән берәй ғиллә тапһаң, саҡый[*],
Һәр хәлемдә йөҙәр бәлә таҡһаң, саҡый,
Бөтәһенән ваз кисәм дә шарап эсәм, —
Мин түгел мин, үҙ-үҙемдән ҡасһам, саҡый!..

11/VI—75

* * *

Матурһығыҙ төҫкә-башҡа айҙай-көндәй,
Буй-һынығыҙ сәрүи йәки ҡына гөлдәй.
Тик шулай ҙа иҫем китә Тәңребеҙгә, —
Ник үҫтергән, киҫер булғас, ҡыуан елдәй?..

11/VI—75

* * *

Кем һылыуға ирен уйған йылмайыусан?
Кем ғәмлегә йөрәк ҡуйған һыҙланыусан?
Беҙгә бәхет бирмәһә лә, юҡтыр зыян, —
Бөтмәҫ ғазап, күҙ-йәш йыйған аҙмы инсан!

11/VI—75

* * *

Йәл түгелме, бер файҙаһыҙ беҙ ҡартайҙыҡ,
Таш килелә һыу төйгөсләп, хәлдән тайҙыҡ.
Күҙ асып күҙ йоморға ла өлгөрмәнек, —
Эй ғүмеркәй! — донъяһынан инде тайҙыҡ!..

11/VI—75

* * *

Тәндән ашһа, йәнем үҙен ҡайҙа атыр?
Дарья ташһа, ул да, саҡый, ярға ҡайтыр.
Тар сүлмәктәй, наҙан суфый йотһа ғына
Бер тамсынан ташып-шашып аунап ятыр.

11/VI—75

---

[*] Саҡый — көрәгәсе, аяҡсы.

* * *

Вся книга молодости прочтена,
Увяла жизни ранняя весна.
Где птица радости? Увы, не знаю,
Куда умчалась, где теперь она?

В. Державин

* * *

Месяц Дей уступает цветущей весне,
Книга жизни подходит к концу в тишине.
Пей вино, не горюй! Огорчения мира —
Яд смертельный, а противоядье в вине.

В. Державин

* * *

Ты коварства бегущих небес опасайся —
Нет друзей у тебя, а с врагами не знайся.
Не надейся на завтра, а сегодня живи —
Стать собою самим хоть на миг попытайся.

В. Державин

* * *

Защитник подлых — подлый небосвод
Свой путь стезей неправедной ведет.
Кто благороден — подл пред ним сегодня,
Кто подл — сегодня благороден тот.

В. Державин

* * *

Когда б скрижаль судьбы мне вдруг подвластна стала,
Я все бы стер с нее и все писал сначала.
Из мира я печаль изгнал бы навсегда,
Чтоб радость головой до неба доставала.

В. Державин

* * *

Йәшлек тигән китапты тиҙ уҡый һалдым,
Яҙғы көндәй йәшлектән тик һағыш ҡалды.
Йәшлек — ҡот шул. Иҫләмәйем килгәнен дә,
Ҡайҙа китеп, елғыуарың, ул юғалды?..

12/VI—75

* * *

Ҡыш айҙары үтеп, йәмле яҙ еткәндә,
Уҡып, ғүмер китабында наҙ бөткәндә,
Булма мәъюс, ҡой ҙа мәй эс, ҡайғырма һис,
Ҡайғы — ағыу, ә дауаһы — мәй икән дә!..

12/VI—75

* * *

Һаҡлана күр өйөрсөктәй яуыз күктән,
Был донъяла дошмандар күп, дуҫтар бөткән.
Үткәнеңдә онот, баҡма иртәгәңә, —
Бөгөн яңғыҙ йәшәй алһаң, шул да еткән!..

12/VI—75

* * *

Шаҡшыларҙы яҡлаусыһы был күк йөҙө,
Яҙыҡ юлдан әйләнгеләп йөрөй үҙе.
Кемдәр яҡшы — шулар уға шаҡшы бөгөн,
Ә шаҡшыны яҡшы итеп күрә үҙе.

12/VI—75

* * *

Булһа яҙмыш ҡәләмдәре үҙ ҡулымда,
Өр-яңынан яҙыр инем барыһын да:
Бар ҡайғыны ҡыуыр инем был донъянан, —
Түбәм күккә тейер ине шатлығымдан!..

12/VI—75

* * *

Что гнет судьбы? Ведь это всем дано.
Не плачь о том, что вихрем сметено.
Ты радостно живи, с открытым сердцем,
Жизнь не губи напрасно, пей вино!

В. Державин

* * *

О небо! Ты души не чаешь в подлецах!
Дворцы и мельницы, и бани — в их руках;
А честный просит в долг кусок лепешки черствой...
О небо, на тебя я плюнул бы в сердцах!

В. Державин

* * *

«В Шабане месяце не троньте винных чаш!
Не пейте и в Раджаб!» — гласит нам веры страж.
Шабан, Раджаб — пора Аллаха и Пророка?
Что ж — пейте в Рамазан. Уж этот месяц наш!

В. Державин

* * *

За мгновеньем мгновенье — и жизнь промелькнет...
Пусть весельем мгновение это блеснет!
Берегись, ибо жизнь — это сущность творенья,
Как ее проведешь, так она и пройдет.

В. Державин

* * *

Поглядите на мастера глиняных дел:
Месит глину прилежно, умен и умел.
Приглядитесь внимательней: мастер — безумец,
Ибо это не глина, а месиво тел!

Г. Плисецкий

* * *

Саки! Джамшида чаши лик твой краше,
Смерть за тебя отрадней жизни нашей.
И прах у твоих ног — свет глаз моих —
Светлей ста тысяч солнц в небесной чаше.

В. Державин

* * *

Төкөр яҙмышыңа! Онот ғәмдәреңде!
Үкенмә лә иҫләп үткән көндәреңде.
Йөрәгеңде ас та, наҙла, һөй йәреңде,
Мәйеңде эс, елгә осорма ғүмереңде!..

13/VI—75

* * *

Эй Тәңрем, ник яҡшының тик шаҡшыларға?
Бар зиннәтең, бар ҡиммәтең бит шуларға!..
Төкөрәм мин — ҡых, тфү! — был хаҡлығыңа,
Көлсәңде лә йәлләп биргәс яҡшыларға!..

13/VI—75

* * *

Эсмә тиҙәр, Рәжәп — изге айы Хоҙайҙың,
Шәғбаны ла ғәжәп ай-һай, артыҡ оҙайҙы!..
Ҡалһын улар, әйҙә, Аллаһ, Пәйғәмбәргә,
Беҙгә Рамаҙан шәп — буш итмәйек был айҙы!..

13/VI—75

* * *

Күҙ асып та өлгөрмәҫһең, ғүмер үтер,
Һәр мәлеңә үҙең һал һин йәйғор күпер.
Бел: донъяның төп асылы — ғәзиз ғүмер,
Ҡалай итһәң, ғүмер шулай үтеп китер.

13/VI—75

* * *

Ҡарағыҙсы һауыт-һаба оҫтаһына:
Тырыш та ул, башы ла бар, оҫта ғына.
Тик нығыраҡ ҡарағыҙсы — алйот таһа! —
Ата-баба көлөн һылай туҫтағына...

13/VI—75

* * *

Йөҙөң, Жәмшит кәсәһендәй, сибәр, саҡый,
Һинең өсөн йәнем фиҙа, ғүмер баҡый.
Һин тапаған саң да миңә күҙ нурындай,
Һәр бөртөгө ҡояштан да хәтәр балҡый.

14/VI—75

* * *

Если скажут, будто я пьян — я таков!
Если «безбожник», скажут «буян» — я таков!
Для этих — мудрец, для тех — отшельник, безумец,
А я такой, каким я дан. Я таков!

И. Сельвинский

* * *

Я спустился однажды в гончарный подвал,
Там над глиной гончар, как всегда, колдовал.
Мне внезапно открылось: прекрасную чашу
Он из праха отца моего создавал.

Г. Плисецкий

* * *

Черепок кувшина выше царства, что устроил Джам,
Чаша винная отрадней райской пищи Мариам.
Ранним утром вздохи пьяниц для души моей священней
Воплей всех Абу-Саида и молитв, что пел Адхам.

В. Державин

* * *

Беспечно не пил никогда я чистого вина,
Пока мне чаша горьких бед была не подана.
И хлеб в солонку не макал, пока не насыщался.
Я сердцем собственным своим, сожженным дочерна.

В. Державин

* * *

В мир пришел я, но не было небо встревожено.
Умер я, но сиянье светил не умножено.
И никто не сказал мне — зачем я рожден
И зачем второпях моя жизнь уничтожена?

В. Державин

* * *

Где польза, что придем и вновь покинем свет?
Куда уйдет уток основы наших лет?
На лучших из людей упало пламя с неба,
Испепелило их — даже дыма нет.

В. Державин

* * *

Әгәр мине бер эскесе, тип һанаһаң — мин шулай,
Аҙғын, ғашиҡ йә мәжүси, тип янаһаң — мин шулай.
Һөйләй бирһен теләгәнсә теләһә кем — эшем юҡ,
Үҙ-үҙемде мин беләмсе — нисек булһам, мин шулай!

15/VI—75

* * *

Төшөп кисә сүлмәксенең мин баҙына,
Ҡарап торҙом сихырына бер аҙ ғына.
Ҡапыл шунда аңлап ҡалдым яһағанын
Туҫтаҡтарын ата-бабам туҙанынан.

15/VI—75

* * *

Хөм ярсығы яҡшы мең Жәм дәүләтенән,
Мәй тамсыһы татлы Мәрйәм ниғмәтенән.
Иҫеректең аһы таңда яғымлыраҡ
Изге Сәит менән Әҙһәм хикмәтенән.

15/VI—75

* * *

Эскәнем юҡ шарап һыуын әҙәп итеп,
Эсһәм — эсәм хәсрәт ыуын сәбәп итеп.
Һыныҡ наным юҡ манғаным тоҙоғоҙға
Ҡурҡмайынса йөрәк итен ҡәбәп итеп...

15/VI—75

* * *

Был донъяға килеүемдән ниндәй файҙа?
Китеүемдән нур бөтөрмө ҡояш-айҙа?
Ниңә килеп, ниңә былай китеүемде
Әйтер икән кем генә һуң миңә ҡайҙа?

15/VI—75

* * *

Беҙҙең килеп-китеүҙәрҙән бармы файҙа?
Ғүмер ебен сорнай-һүтә кем һуң айҙа?
Күк ялҡыны күпме ирҙең күҙен өтөп,
Көл дә күмер итә, ә төтөнө ҡайҙа?

16/VI—75

* * *

Сей Караван-Сарай, где то и дело день
Спешит, как гостя гость, сменить ночную тень, —
Развалина хором, где шли пиры Джамшидов,
Гробница, что дает Бахрамам спящим сень.

О. Румер

* * *

Я смерть готов без страха повстречать,
Не лучше ль будет там, чем здесь, — как знать?
Жизнь мне на срок дана. Верну охотно,
Когда пора наступит возвращать.

В. Державин

* * *

О кравчий! Цветы, что в долине пестрели,
От знойных лучей за неделю сгорели.
Пить будем, тюльпаны весенние рвать,
Пока не осыпались и не истлели.

В. Державин

* * *

Доколь из-за жизненных бед свои сокрушать сердца?
Ты ношу печали своей едва ль донесешь до конца.
Увы! Не в наших руках твои дела и мои,
И здесь покориться судьбе не лучше ль для мудреца?

В. Державин

* * *

Загадок вечности не разумеем — ни ты, ни я,
Прочесть письмен неясных не умеем — ни ты, ни я.
Мы спорим перед некою завесой. Но час пробьет,
Падет завеса, и не уцелеем — ни ты, ни я.

В. Державин

* * *

Ты сердцу не ищи от жизни утоленья,
Где Джам и Кей-Кубад? Они — добыча тленья.
И вся Вселенная, и все дела Земли —
Обманный сон, мираж и краткое мгновенье.

В. Державин

* * *

Донъя тип атала был Каруанһарай,
Мең шаһтың ул ташлап киткән туйҙарылай.
Был көн менән төндөң сыбар кәшәнәһе,
Көл итергә мең Бахрамдай заттар һорай.

16/VI—75

* * *

Ҡурҡҡан бәндә түгелмен дә мин үлемдән,
Күрмәгәнем шәптер, бәлки, күргәнемдән?
Был ғүмеркәй тик бурысҡа бирелгән бит.
Ҡасып ҡалмам, ваҡыт еткәс, түләремдән...

16/VI—75

* * *

Эй саҡыйым! Әле балҡҡан гөл-үләндәр,
Аҙна үтмәй, кибеп ҡатҡан, бөлөнгәндәр!..
Эс мәйендә, өҙ гөлөңдө — беҙ ҙә инде
Буласаҡбыҙ йә шиңгән, йә өҙөлгәндәр...

16/VI—75

* * *

Ҡайғынан ҡаш күпме төймә, юҡ емеше,
Ҡайғы йөкмәп, моратына етмәй кеше.
Эш тормай шул һинең менән минең ҡулдан,
Ҡазаһына дана ирҙең күнеү — эше.

16/VI—75

* * *

Әжәл серен табалмай, гәп һатабыҙ — һин дә мин.
Был яҙыуҙы танымай, баш ватабыҙ — һин дә мин.
Гәпләшһәк тә әлегә был яғында пәрҙәнең,
Пәрҙә төшкәс, тын алмай, тик ятабыҙ — һин дә мин.

17/VI—75

* * *

Шатлыҡ эҙләп маташмасы — юҡ эш кенә!
Кәй-Ҡубад та, Жәм дә — тамсы өләш кенә!
Был донъяның һәм Йыһандың бөтә эше —
Бер мәл генә һәм алдаҡсы бер төш кенә!

17/VI—75

***

Неужто для отдыха места мы здесь не найдем?
Иль вечно идти нескончаемым этим путем?
О, если б надеяться, что через тысячи лет
Из чрева земли мы опять, как трава, прорастем!

В. Державин

***

Пускай кумира стан я обнимаю стройный,
Пусть влагу Хизрову глотаю в полдень знойный,
Пусть друг мне Иисус, а песельник Зохре, —
Веселья не найду, коль сердце неспокойно.

О. Румер

***

Словно мячик, гонимый жестокой судьбой,
Мчись вперед, торопись под удар, на убой.
Хода этой игры не изменишь мольбой, —
Знает правила тот, кто играет с тобой.

Г. Плисецкий

***

По книге бытия гадал я о судьбе.
Мудрец, скрывая скорбь душевную в себе,
Сказал: «С тобой — луна в ночи, как месяц, долгой,
Блаженствуй с ней! Чего еще искать тебе?»

В. Державин

***

Не бойся козней времени бегущего,
Не вечны наши беды в круге сущего.
Миг, данный нам, в веселье проведи,
Не плачь о прошлом, не страшись грядущего.

В. Державин

***

Боюсь, что в этот мир мы вновь не попадем,
И там своих друзей — за гробом — не найдем.
Давайте ж пировать в сей миг, пока мы живы,
Быть может, миг пройдет — мы все навек уйдем.

В. Державин

* * *

Ышанһамсы баш терәр ер табырыма,
Ышанһамсы теге донъя барлығына,
Мең йыл үткәс, тупрағымдан тағы тороп,
Ышанһамсы үлән булып ҡалҡырыма!

17/VI—75

* * *

Ҡосһам да мин яҡут иренле хур һылыуын,
Эсһәм дә мин, йөҙөм түгел, хызыр һыуын,
Йырсым — Зөһрә, Ғайса серҙәш булғанда ла,
Күңел бойоҡ, баҫалмаған хис-ярһыуын.

17/VI—75

* * *

Яҙмыш еле типкеләһә һине туптай,
Унға атыл, һулға атыл — белмә туҡтау.
Уйнаусыһы үҙе белгәс, етмәгәнме —
Ҡайҙа? Ниңә? Һорап торма, бул ҡамғаҡтай!
17/VI—75

* * *

Мин ғүмерем китабынан асырғас фал,
Көрһөндө лә былай тине бер аҡһаҡал:
«Ҡосағыңда айҙай йәрең бар сағында,
Йылға торош төн наҙын тик һин татып ҡал!..»
17/VI—75

* * *

Һис тә ҡурҡма фани донъя ҡайғыһынан,
Мәңге тормай, үтеп китә бар(ы)һы унан.
Был мәлендә шат үткәр ҙә иртәңә баҡ,
Үткәнгә тик үкенмәҫлек бул һуңынан!
17/VI—75

* * *

Был донъяға килешмәбеҙ бит тағы ла,
Тегендә лә күрешмәбеҙ бер табында.
Әйҙә, дуҫтар, иҫән саҡта гөр киләйек, —
Бәлки, иртән йөрөшмәбеҙ донъяһында!..
18/VI—75

* * *

Вот в чаше бессмертья вино — выпей его!
Веселье в нем растворено — выпей его!
Гортань, как огонь, обжигает, но горе смывает
Живое водою оно — выпей его!

В. Державин

* * *

Пусть в наших знаньях — изъян, в постулатах — обманы,
Полно томиться, разгоним сомнений туманы!
Лучше наполним широкую чашу вином,
Выпьем и веселы будем — ни трезвы, ни пьяны.

В. Державин

* * *

Зачем печалью сердечной мир отягчать?
Зачем заботой счастливый день омрачать?
Никто не знает, что нас потом ожидает,
Здесь нужно все нам, что можем мы пожелать.

В. Державин

* * *

С беспечным сердцем встречай рассвет и закат,
Пей с луноликой, утешь и сердце, и взгляд.
О друг, не время терзаться тщетной заботой,
Ведь из ушедших никто не вернулся назад.

В. Державин

* * *

Конечно, цель всего творенья — мы,
Источник знанья и прозренья — мы.
Круг мироздания подобен перстню,
Алмаз в том перстне, без сомненья, — мы.

В. Державин

* * *

Пей с мудрой старостью златоречивой,
Пей с юностью улыбчиво красивой.
Пей, друг, но не кричи о том, что пьешь,
Пей изредка и тайно — в миг счастливый.

В. Державин

* * *

Был кәсәлә — мәңгелектең эсемлеге, — эс әле!
Был донъяның күскән уға әселеге, — эс әле!
Яндырһа ла тамаҡты ул, аҡҡан һыуҙай, бер ҡайғыны
Йыуып алып китерлектер көсләлөгө, — эс әле!

18/VI—75

* * *

Булмаһа ла беҙҙә хаҡлыҡ, ғилем — байлыҡ,
Мөмкин түгел гел шикләнеп йәшәү айныҡ.
Иң яҡшыһы — ҡулдан кәсә төшөрмәйсә,
Айнымай ҙа, иҫермәй ҙә шат булайыҡ!..

18/VI—75

* * *

Ниңә һәр саҡ күңелдә ғәм арттырырға,
Хуш ваҡытты таш тирмәндә тарттырырға?
Алда ниҙәр көткәнлеген кем белә һуң,
Теләктәргә, мәйгә, йәргә арт борорға?

18/VI—75

* * *

Хуш күңелдән ҡаршы ал һин таңын-кисен,
Маһруй йәрҙәр, мәйҙәр менән ҡанһын хисең.
Бында саҡта һаклан юҡ-бар мәшәкәттән,
Унда киткәс, кем һуң ҡайтҡан, әйт бер исем?!.

18/VI—75

* * *

Был ғәләмдең маяҡ ташы, бейек тә — беҙ,
Аң-ғилемдең шишмә башы, бөйөк тә — беҙ!
Йыһан үҙе түңәрәк бер йөҙөк булһа,
Шул йөҙөктөң алмас ҡашы, әлбиттә, — беҙ!

18/VI—75

* * *

Эсһәң, эс һин алтын аҡыл ҡарттар менән,
Йә саф йәшлек, гөлдәй аҫыл заттар менән.
Тик әҙерәк, һирәгерәк, ҡыскырмай эс, —
Эс аҡылың юйылмаҫ шул шарттар менән.

18/VI—75

* * *

В одной руке цветы, в другой — бокал бессменный,
Пируй с возлюбленной, забыв о всей вселенной,
Покуда смерти смерч вдруг не сорвет с тебя,
Как с розы лепестки, сорочку жизни бренной.

О. Румер

* * *

На розах блистанье росы новогодней прекрасно,
Любимая — лучшее творенье Господне — прекрасна.
Жалеть ли минувшее, бранить ли его мудрецу?
Забудем вчерашнее! Ведь наше Сегодня — прекрасно.

В. Державин

* * *

Я болен, духовный недуг мое тело томит,
Отказ от вина мне воистину смертью грозит.
И странно, что сколько я не пил лекарств и бальзамов —
Все вредно мне! Только одно лишь вино не вредит.

В. Державин

* * *

Моей скорби кровавый ручей сотню башен бы снес,
Десять тысяч строений подмыл бы поток моих слез.
Не ресницы на веках моих — желоба дождевые,
Коль ресницы сомкну — от потопа бежать бы пришлось.

В. Державин

* * *

Мне Богом запрещено — то, что я пожелал,
Так сбудется ли оно — то, что я пожелал?
Коль праведно все, что Изед захотел справедливый,
Так значит, все — ложно, грешно, — то, что я пожелал.

В. Державин

* * *

Ты сегодня не властен над завтрашним днем,
Твои замыслы завтра развеются сном!
Ты сегодня живи! — если ты не безумен,
Ты не вечен, как все в этом мире земном.

В. Державин

* * *

Гөлдән дә саф йәрең барҙа яндарында,
Кәсә менән гөл төшмәһен ҡулдарынан.
Һиҙмәйһең дә, ҡапыл әжәл еле сығып,
Өҙөп китер, гөлдәй, ғүмер юлдарынан.

18/VI – 75

* * *

Ысыҡ ҡунған яҙғы гөлгә ни етә,
Сәрхәттәге наҙлы йөҙгә ни етә?
Үткән көндө битәрләүҙән файҙа юҡ, —
Онот уны! Һуң был көнгә ни етә?!.

19/VI – 75

* * *

Ауырыһам, йәнем тәнде һынағандай,
Эсмәй торһам, үлем инде янағандай.
Иң ғәжәбе — һәр дарыуҙан зыян ғына,
Тик мәй йотһам, күңелемә ял булғандай.

19/VI – 75

* * *

Күңелемдәге зар атылһа, шишмәләй атыр ине,
Күҙемдәге йәш йыйылһа, даръялай ятыр ине,
Һәр керпектән, улаҡ ише, ағыҙған ҡанлы йәшем,
Күҙем йомоп, керпек ҡаҡһам, туфандай ҡалҡыр ине!..

19/VI – 75

* * *

Теләмәгәс Тәңрең һинең теләгәнде,
Нисек күрмәк теләктәрең үтәлгәнде?
Үҙенең һәр теләгендә Ул хаҡ икән,
Бар(ы)һы нахаҡ, тимәк, минең көсәгәндең!..

20/VI – 75

* * *

Үҙ иркендә түгел бөгөн — киләсәк ул,
Уй-ниәтең елгә осоп китәсәк ул.
Ғаҡлың булһа, һәләк итмә был мәлеңде —
Ҡалған ғүмер мәңге түгел, үтәсәк ул.

20/VI – 75

* * *

Малая капля воды слилась с волною морской.
Малая горстка земли смешалась с перстью земной.
Что твой приход в этот мир и что твой уход означает?
Где эта вся мошкара, что толклась и звенела весной?

В. Державин

* * *

Хоть грешен и несчастен я, хоть мерзостен себе я сам,
Но не отчаиваюсь я, в кумирню не бегу к богам.
С похмелья полумертв с утра — встаю, иду я, как вчера,
К красавицам, в питейный дом, а не в мечеть, не в божий храм.

В. Державин

* * *

Друг, не тужи о том, чего уж нет,
Нам светит дня сегодняшнего свет.
Всем завтра предстоит нам путь безвестный
Вослед ушедшим за семь тысяч лет.

В. Державин

* * *

Для тех, кто искушен в коварстве нашей доли,
Все радости и все мученья не одно ли?
И зло, и благо нам даны на краткий срок, —
Лечиться стоит ли от мимолетной боли?

О. Румер

* * *

Мы чашей весом в ман печаль сердец убьем,
Обогатим себя кувшинами с вином.
Трикраты дав развод сознанью, знанию, вере,
На дочери лозы мы женимся потом.

В. Державин

* * *

Как странно жизни караван проходит.
Блажен, кто путь свой — весел, пьян проходит.
Зачем гадать о будущем, саки?
Дай мне вина! Ночной туман проходит.

В. Державин

* * *

Бер тамсынан һайыҡмаҫ һис даръя һыуы,
Бер саңынан байыҡмаҫ һис ер ябыуы.
Был донъяға һинең килеп-китеүең ни? —
Себендең тик осоп инеп зарланыуы!..

20/VI—75

* * *

Мин, бисара, батһам да мең гонаһына,
Ярҙам һорап, йүгермәйем Аллаһына.
Иртән тороп, мәхмүрҙән баш төҙәтәм дә
Тағы сабам ғишҡым йә мәй ханаһына.

21/VI—75

* * *

Эй дуҫҡайым, ҡыу башыңа төшөр ғәмде,
Ыҫҡындырма ҡулға төшкән ошо мәлде.
Иртәгә лә етәсәкһең әле ҡыуып,
Беҙҙән элек ете мең йыл йәшәгәнде!..

22/VI—75

* * *

Төшөнгәнгә был донъяның серҙәренә
Шатлығы ла, ҡайғыһы ла берҙәй нәмә.
Яҡшылыҡ та, яманлыҡ та берҙәй үткәс,
Ауырып та, дауалап та — ни мәғәнә?

22/VI—75

* * *

Башта бер мән кәсә менән эсәм ғәмде,
Унан ары бик ҡыҙҙыра төшһәң сәмде,
Аҡыл, ғилем, дингә өс ҡат талаҡ әйтеп,
Алам йөҙөм ҡыҙынан мин йәш бисәмде!

22/VI—75

* * *

Каруан төҫлө ғүмер ғәжәп үтеп бара,
Тик бәхетле — кем шат йәшәп, үтеп бара.
Эсмәйексе ҡиәмәт көн ғәмен, саҡый! —
Мәй килтерсе — төн дә бик шәп үтеп бара.

23/VI—75

* * *

В воздух бросило солнце блистающий утра аркан,
И над шариком в чаше раздумьем Хосров обуян.
Пей вино! Это клики любви во вселенной безмерной
Отзываются откликом: «Пей же, пока ты не пьян».

В. Державин

* * *

Огонь моей страсти высок пред тобой, — так да будет!
В руках моих — гроздий сок огневой, — так да будет!
Вы мне говорите: «Раскайся, и будешь прощен!»
А если не буду прощен, будь что будет со мной! — Так да будет!

В. Державин

* * *

Кумир мой — горшая из горьких неудач! —
Сам ввергнут, но не мной, в любовный жар и плач.
Увы, надеяться могу ль на исцеленье,
Раз тяжко занемог единственный мой врач?

О. Румер

* * *

Доколь мне в обмане жить, как в тумане бродить?
Доколь мне, о жизнь, осадки мутные пить?
Наскучила мне твоя хитрость, саки вероломный,
И жизнь я готов, как из чаши, остатки пролить.

В. Державин

* * *

Эй, муфтий, погляди... Мы умней и дельнее, чем ты.
Как с утра мы ни пьяны, мы все же трезвее, чем ты.
Кровь лозы виноградной мы пьем, ты же кровь своих ближних;
Сам суди — кто из нас кровожадней и злее, чем ты?

В. Державин

* * *

Где мудрец, мирозданья постигший секрет?
Смысла в жизни ищи до конца своих лет:
Все равно ничего достоверного нет —
Только саван, в который ты будешь одет...

Г. Плисецкий

* * *

Таң йәтмәһен йәйҙе ҡояш яҡ-яғына —
Был көн шаһы ҡойҙо шарап аяғына.
Эс мәйеңде! Бит был таңда Йыһан үҙе
Яуап бирҙе шулай һөйөү таңда ғына.

23/VI—75

* * *

Хурҙай ҡыҙға һүрелмәһә һөйөү уты,
Ҡулдарымдан өҙөлмәһә йөҙөм һуты,
«Тәүбәгә кил!» — тиһәгеҙ ҙә, тәүбә итмәм,
Беләм бит мин яҙмышымдан уҙмыш юҡты!

23/VI—75

* * *

Йәрем тиеп яна йөрәк, ҡоя моң-зар,
Ә йәремдең ғәмен күрһәң, ҡотоң осар!..
Ҡайҙан ғына табайымсы инде дауа?
Табибәм бит шул бәләгә үҙе дусар!..

24/VI—75

* * *

Күпме бында хәйлә, мәкер еҫе аңҡый!
Күпме ағыу эсерер был яуыз саҡый?
Сайып түгәм инде ҡалған ғүмеремде —
Былай итеп йәшәп булмаҫ ғүмер баҡый!..

24/VI—75

* * *

Эй, һин мөфти, һүҙең эштән алыҫыраҡ:
Ләх булһаҡ та, беҙ бит һинән айныҡыраҡ.
Беҙ эсәбеҙ — йөҙөм, ә һин әҙәм ҡанын, —
Уйлап ҡара: ҡайһыбыҙ һуң канхурыраҡ!..

24/VI—75

* * *

Был Йыһандың кем һуң алдан серен аса?
Эҙлә ғүмер мәғәнәһен ахырғаса:
Тик тапмаҫһың ышаныслы бер нәмә лә,
Һуңғы кейем — кәфенеңә уралғанса.

24/VI—75

* * *

Мой дух скитаньями пресытился вполне,
Но денег у меня, как прежде, нет в казне.
Я не ропщу на жизнь. Хоть трудно приходилось,
Вино и красота все ж улыбались мне.

В. Державин

* * *

Ты ради благ мирских сгубил земные дни,
Но вспомни День Суда, на жизнь свою взгляни —
Ведь многих до тебя стяжание сгубило.
И что постигло их? Где все теперь они?

В. Державин

* * *

Кто слово разума на сердце начертал,
Тот ни мгновения напрасно не терял.
Он милость вечного снискать трудом старался —
Или покой души за чашей обретал.

В. Державин

* * *

Мы чистыми пришли и осквернились,
Мы радостью цвели и огорчились.
Сердца сожгли слезами, жизнь напрасно
Растратили и под землею скрылись.

В. Державин

* * *

Солнце пламенного небосклона — это любовь,
Птица счастья средь чаши зеленой — это любовь.
Нет, любовь не рыданья, не слезы, не стон соловья,
Вот когда умираешь без стона — это любовь.

В. Державин

* * *

Когда у меня нет вина, в тот день, как больной, я влачусь,
Приемля целебный бальзам, я, словно от яда, томлюсь.
Превратности мира мне — яд, а противоядье — вино.
Когда я выпью вина, то яда я не страшусь.

В. Державин

* * *

Күп йөрөнөм иңләп-буйлап был донъяны,
Күп күрһәм дә, улъям-донъям, юҡ, уңманы.
Тик зарым юҡ ғүмер бушҡа уҙғанына,
Буш булһа ла, бик хуш уның тиҙ уҙғаны.

30/I—76

* * *

Эй, һин, көн-төн донъя малын йыйған бәндә,
Ни ҡылырһың иҫәп-хисап алған көндә?
Аңыңа кил, үҙеңә бер ҡарап алсы —
Донъя малын ҡыумаҡсымы һин Тегендә?

30/I—76

* * *

Аҡыл һүҙен йәненә ят итмәҫ әҙәм
Ғүмеренең бер көнөн дә итмәҫ әрәм:
Йә Тәңренең мәрхәмәтен юллап табыр,
Йә хәмеренең тамсыһын да итмәҫ хәрәм.

30/I—76

* * *

Беҙ пак булып килдек тә бит — быҫрап киттек,
Шатлыҡ менән көлдөк тә бит — хәсрәт сиктек,
Күҙ йәшенә өтөп бөттөк йөрәктәрҙе,
Ғүмер хаҡын белдек тә бит — исраф иттек.

1/II—76

* * *

Мәңгелектең ут-ҡояшы — мөхәббәт ул,
Йәшеллектең бәхет ҡошо — мөхәббәт ул.
Юҡ, түгел ул былбыл йыры, күңел зары,
Аһ та итмәй үлһәң, ошо — мөхәббәт ул!

1/II—76

* * *

Эсмәй торһам, үлеп барам ауырыуҙан,
Ағыу тәме килгән һымаҡ һәр дарыуҙан.
Донъя ғәме — ағыу булһа, дауам — шарап,
Шарап йотһам, ҡурҡмайым бар ағыуҙан.

1/II—76

* * *

Никто не целовал розоподобных щек,
Чтоб не вонзил в него шипа тотчас же рок.
Не должен ли стократ расщепленным быть гребень,
Чтоб к нежным локонам он прикасаться мог?

О. Румер

* * *

Владыкой рая ли я вылеплен иль ада,
Не знаю я, да знать мне это и не надо:
Мой ангел, и вино, и лютня здесь, со мной,
А для тебя они — загробная награда.

О. Румер

* * *

Пред тем, как испытать превратности сполна,
Давай-ка разопьем сегодня ратль вина.
Что завтра нам сулит вращенье небосвода?
Быть может, и вода не будет нам дана.

В. Державин

* * *

Упиться торопись вином: за шестьдесят
Тебе удастся ли перевалить? Навряд.
Покуда череп твой в кувшин не превратили,
Ты с кувшином вина не расставайся, брат!

О. Румер

* * *

Чаша вина мне дороже державы Кавуса,
Трона Кубада и славы отважного Туса.
Стоны влюбленных, что слышатся мне на рассвете,
Выше молитв и отшельнического искуса.

В. Державин

* * *

Сказал я сам себе: «Вина я пить не буду,
Кровь виноградных лоз теперь я лить не буду».
«Ты впрямь решил не пить?» — спросил меня рассудок.
А я: «Как мне не пить? Тогда я жить не буду».

В. Державин

* * *

Һис кем әле һөймәгәндер гөлһөҙ йәрен,
Ҡаҙатмайса бәғре тәҡдир энәләрен,
Был тараҡ та йөҙ тешкә бит телгеләнгән,
Тарағансы йәрҙең наҙлы бөҙрәләрен.

1/II — 76

* * *

Белмәйем һис: кем һуң мине яратҡандыр,
Йәннәткәме, тамуҡҡамы ҡаратҡандыр?
Миңә тиһәң, кәсә, шөңгөр, йәрем еткән,
Һин үҙеңә көтәсәккә йәннәт ҡалдыр!

1/II — 76

* * *

Китеп булмай, күрәсәкте күрмәйенсә,
Күтәрәйек, әйҙә, тағы берәй кәсә.
Иртәгә бит ни булырын бер кем белмәй
Үлдең-киттең, йотом һыу ҙа һемермәйсә.

1/II — 76

* * *

Уйлама ла артылырға алтмышыңдан,
Ҡайҙа барма — ҡәнәғәт бул яҙмышыңдан.
Тик ҡулыңдан хөмөң-кәсәң ысҡынмаһын,
Кәсә-мәсә яһамайса үҙ башыңдан!

1/II — 76

* * *

Бер йотом мәй ҡиммәт Ҡабус тәхетенән,
Тәхеттәге Кәй-Ҡубат, Тус бәхетенән.
Һәр ғашиҡтың аһы таңда яғымлыраҡ
Мең наҙандың аҙан йотҡос ләхетенән.

1/II — 76

* * *

Үҙ-үҙемә: «Инде, — тинем, — мәй эсмәйем,
Йөҙөм ҡанын ҡойоп, — тинем, — ҡан кисмәйем!»
Аҡыл тигән аҡһаҡалым: «Расмы?» — тигәс:
«Юҡ, юҡ, — тинем, — боҙоҡ юлға мин күсмәйем!»

1/II — 76

* * *

Напоите меня, чтоб уже не пилось,
Чтоб рубиновым цветом лицо налилось!
После смерти — вином мое тело омойте,
А носилки для гроба сплетите из лоз.

Г. Плисецкий

* * *

Нежным женским лицом и зеленой травой
Буду я наслаждаться, покуда живой.
Пил вино, пью вино и, наверное, буду
Пить вино до минуты своей роковой!

Г. Плисецкий

* * *

Разорвался у розы подол на ветру.
Соловей наслаждался в саду поутру.
Наслаждайся и ты, ибо роза — мгновенна,
Шепчет юная роза: «Любуйся! Умру!..»

Г. Плисецкий

* * *

Хайям, судьба сама бы устыдилась
Того, чья грудь так тщетою сокрушилась.
Так пей под чанг вино из полной чаши,
Пока о камень чаша не разбилась.

В. Державин

* * *

Гора, вина хлебнув, и та пошла бы в пляс,
Глупец, кто для вина лишь клевету припас.
Ты говоришь, что мы должны вина чураться?
Вздор! Это — дивный дух, что оживляет нас.

О. Румер

* * *

Когда опять вы в погребок укромный постучите,
Вы лицезрением друзей сердца развеселите.
Когда саки вас угостит пьянящей влагой магов,
Вы добрым словом и меня, беднягу, помяните.

В. Державин

* * *

Эй, дуҫҡайым, шараптарың нәҡ ут булһын,
Гәрәбәләй яңаҡтарым яҡут булһын.
Үлгәс, мине йыуығыҙсы шарап менән,
Үргән йөҙөм һабаҡтары табут булһын!

7/II—76

* * *

Хәмерем менән йәрем булғас түйҙарымда,
Рәхәт миңә сәрхәт-шишмә буйҙарында!
Тыуғас, торғас, алда әле ғүмер булғас,
Эстем, эсәм, эсәсәкмен, һый барында...

7/II—76

* * *

Иртәнге ел асып ҡарай гөл итәген,
Гөлгә былбыл баҫып һайрай — ни итәһең!
Ултыр ҙа бер тамаша ҡыл ғашиҡтарҙы,
Улар ҡала ҡасып, ярай, — һин китәһең...

7/II—76

* * *

Эй һин, Хәйәм! Яҙмыш үҙе бит ояла
Тик ғәм эскән бәндәләрҙән был донъяла.
Ал да сазың, әйҙә әле, һин кәсәңде тот,
Ташҡа төшөп ватылғансы ул быяла!

8/II—76

* * *

Мәй эсһә бит, тау ҙа бейеп китер ине,
Ахмаҡ ҡына мәйҙе ғәйеп итер ине!
Һис кенә лә үкенмәйем эскәнемә, —
Мәйһеҙ йәнем янып-көйөп бөтөр ине!..

8/II—76

* * *

Эй дуҫтарым, йыйылышып ултырғанда,
Шат булығыҙ, һөкланышып мул табында.
Бисарағыҙ мине лә тик онотмағыҙ,
Кәсәгеҙгә, зәм-зәм ҡушып, тултырғанда.

8/II—76

* * *

Если тайну среди трущоб я открою тебе, любя,
Это лучше пустых молитв, пусть в михрабе — но без тебя.
Ты — конец и начало всего, без тебя и нет ничего,
Хочешь — сам меня одари иль сожги, навек истребя.

В. Державин

* * *

Жильцы могил гниют дни, месяцы, года,
Немало их частиц исчезло без следа.
Какой же хмель свалил их с ног и не дает им
Прийти в сознание до Страшного суда?

О. Румер

* * *

В этой тленной вселенной в положенный срок
Превращаются в прах человек и цветок.
Кабы прах испарялся у нас из-под ног —
С неба лился б на землю кровавый поток.

Г. Плисецкий

* * *

Я для вина кувшин себе у гончара достал,
Пил из него. И вот кувшин мне тайну прошептал:
«Я шахом был, вино я пил из чаши золотой,
Теперь у пьяницы в руках кувшином винным стал!»

В. Державин

* * *

Солнце розами я заслонить не могу,
Тайну судеб словами раскрыть не могу.
Из глубин размышленья я выловил жемчуг,
Но от страха его просверлить не могу.

В. Державин

* * *

Ты — благ, зачем же о грехах мне думать?
Ты — щедр, о хлебе ль на путях мне думать?
Коль воскресив, Ты обелишь меня,
Зачем о черных письменах мне думать?

В. Державин

* * *

Һинһеҙ намаҙ укығансы буш михрабта,
Сер асҡаным яҡшы һиңә харабатта.
Йә утҡа һал, йә тартып ал! Һәр нәмәнең
Баш-ахыры — барыһы һинең ҡарамаҡта.

8/II—76

* * *

Кеше серей ҡәберендә, бер ни ҡалмай.
Күҙәнәктәр бер-береһен һаҡлай алмай.
Аһ, ниндәй был иҫерткес һуң — бәндәләрҙең
Ҡиәмәткә саҡлы шулай иҫен ялмай!..

11/II—76

* * *

Ниңә фани донъяһына киләләр ҙә
Көл булалар кешеләр ҙә, сәскәләр ҙә?
Ҡан даръяһы яуыр ине ергә күктән,
Күк йөҙөнә осоп бөтһә көл әгәр ҙә!

11/II—76

* * *

Күҙәгәрҙән бер көн һатып күҙә[*] алдым,
«Мин шаһ инем, — тип был күҙә хәбәр һалды, —
Эстем алтын кәсәләрҙән, инде хәҙер
Һәр хәммәри күңелен күрер хәлгә ҡалдым...»

11/II—76

* * *

Ҡояштай гөл һибер инем, — ҡулдан килмәй,
Заман серен сисер инем, — ҡулдан килмәй.
Бөртөк мәрйен таптым фекер диңгеҙендә,
Ҡурҡам шул бик: тишер инем, — ҡулдан килмәй.

11/II—76

* * *

Һин шәфҡәтле булғанда — ни генә һуң гонаһым?
Үҙең ризыҡ һуҙғанда — ни генә һуң юл аһым?
Ап-аҡ итеп һин мине ярлыҡаған сағында —
Ҡап-ҡара бер китапты нимәгә һуң һонаһың?

28/II—76

---

[*] Күҙә — көршәк мәғәнәһендә.

* * *

Подыми пиалу и кувшин ты, о свет моих глаз,
И кружись на лугу, у ручья в этот радостный час,
Ибо многих гончар-небосвод луноликих и стройных
Сотни раз превратил в пиалу, иль в кувшин — сотни раз.

В. Державин

* * *

Круг небес, неизменный во все времена,
Опрокинут над нами, как чаша вина.
Эта чаша, которая ходит по кругу, —
Не стони, — и тебя не минует она.

Г. Плисецкий

* * *

Зачем ты мой кувшин с вином разбил, Господь,
Врата блаженства предо мной закрыл, Господь!
Розоцветное вино зачем ты пролил наземь?
Забей мне прахом рот — иль пьян ты был, Господь?

Л. Пеньковский

* * *

Разум смертных не знает, в чем суть Твоего бытия.
Что тебе непокорность моя и покорность моя?
Опьяненный своими грехами, я трезв в упованье,
Это значит: я верю, что милость безмерна Твоя.

В. Державин

* * *

На пиру рассудка разум мне всегда гласит одно,
Хоть в Аравии и Руме разнотолк идет давно:
«Пить вино грешно, но имя благодати — Майсара.
Майсара, — сказал Создатель, — это значит: пей вино!»

В. Державин

* * *

Теперь, пока ты волен, встань, поди,
На светлый пир любовь свою веди.
Ведь это царство красоты не вечно,
Кто знает: что там будет впереди?

В. Державин

* * *

Күтәрәйек кәсәбеззе, эй күҙ нурым!
Кемгә тейә быңдай шишмә, иркен урын?
Бит күк йөҙө бик күптәрҙең айҙай йөҙөн
Йөҙ ҡат һауыт, йөҙ ҡат һаба иткән борон!..

28/II — 76

* * *

Күк оҫтаһы баш ямдарын ҡылып ҡуйған —
Эшендә ер оҫталарын йығып ҡуйған.
Ямын ғүмер таҫтарына түңкәргән дә
Был донъяның бар аһ-зарын тығып ҡуйған!

28/II — 76

* * *

Ярып киттең хөм-һауытты, йә рабби, һин!
Харап иттең бар шатлыкты, йә рабби, һин!
Ер йотайым, әгәр үҙең ләх булмаһаң,
Ергә түктең ал шарапты, йә рабби, һин!

28/II — 76

* * *

Эй, илаһи, асылыңа аҡыл етмәҫ,
Баш эйһәм дә, эймәһәм дә, иҫең китмәҫ!
Иҫерһәм дә гонаһымдан, иҫем айыҡ:
Тимәк, сикһеҙ мәрхәмәтең ситкә типмәҫ!

29/II — 76

* * *

Сара тапты мейем ҡыҙған бер мәлендә!
Әллә кемдәр Рум иләндә, ғәрәбендә:
«Эсеү — харам!» — тиһәләр ҙә, ышанмайым,
Бит «Мәйсара», — тигән Хоҙай Ҡөрьәнендә!

29/II — 76

* * *

Ҡулдарыңдан, зинһар, хәҙер килһә әгәр,
Ғәзизәңдең хәтерен күр иллә-мәгәр! —
Бит матурлыҡ мәмләкәте мәңге түгел,
Ҡулдан китһә, кем һуң һөйөр, кем иркәләр?

29/II — 76

* * *

Встань, милый отрок мой, рассвет блеснул лучом,
Наполни чаш кристалл рубиновым вином.
Нам время малое дано в юдоли бренной —
То, что уйдет навек, мы больше не вернем.

В. Державин

* * *

Друзья, бокал — рудник текучего рубина,
А хмель — духовная бокала сердцевина.
Вино, что в хрустале горит, — покровом слез
Едва прикрытая кровавая пучина.

О. Румер

* * *

Те, что вместо благочестья лицемерье славят,
Меж душой живой и телом средостенье ставят.
Их послушав, я на темя ставлю хум с вином,
Хоть, как петуху, мне темя гребнем окровавят.

В. Державин

* * *

Возлюбленная, да будет жизнь твоя дольше моей печали!
Сегодня милость явилась мне, как прежде, когда-то вначале,
Бросила взгляд на меня и ушла, как будто сказать хотела:
«Сделай добро и брось в поток, чтоб людям волны умчали».

В. Державин

* * *

Я пью вино, но я не раб тщеты,
За чашей помыслы мои чисты.
В чем смысл и сила поклоненья чаше? —
Не поклонюсь я себе, как ты.

В. Державин

* * *

Ты, кравчий, озарил мою судьбу,
Ты — свет влюбленному, а не рабу,
А тот, кто не погиб в потоке горя,
Живет в ковчеге Ноя, как в гробу.

В. Державин

* * *

Тор, егетем, таң ҡыйылды, күкте нурлап!
Ҡой гәлсәргә ал һыуыңды, көндө зурлап!
Был фани мәл тик бурысҡа бирелгән бит,
Күпме юллап йөрөһәң дә, килмәй урап!

29/II—76

* * *

Ялт-йолт иткән яҡут мәйҙе ямы күрмәй,
Ям бит мәйҙең тәне булһа, йән — тере мәй!
Бәллүр кәсә нур сәсһә лә, унда бары
Йөҙөм ҡаны йәшеренгән йәш мөлдөрәй!..

29/II—76

* * *

Ике йөҙлө сәллә баштар кикреп-туйып,
Тик йөрөйҙәр йәнгә тәнде кире ҡуйып.
Миңә тиһәң, мәй хөкөмө тик — башыма таж,
Теләһәң быс, әтәс баштай, кикрек уйың!..

29/II—76

* * *

Йәрем, ғүмерең оҙон булһын минең ғәмдәй!
Бөгөн миңә әүәлгесә күҙ һирпкәндәй,
Бер тултырып ҡараны ла китеп барҙы,
«Яҡшылыҡ ҡыл, даръяға һал!» — тип әйткәндәй.

1/III—76

* * *

Мин эсһәм дә, ҡаҙалмайым ил күҙенә,
Көс түкһәм дә, мәйгә түгәм әҙ-әҙ генә.
Ниңә мәйгә табынаммы? Сәбәбе тик
Табынмауҙа, һинең кеүек, үҙ-үҙемә.

1/III—76

* * *

Саҡый, һинең ирендәрең, гүйә, яҡут,
Ҡеүәт бирә сырхау тәнгә, ә йәнгә — ҡот.
Туфан булып ташһа ла ғәм, шарап эсәм,
Кәсәм миңә — Нух көймәһе, түгел табут!

3/IV—76

* * *

Этот старый кувшин безутешней вдовца,
С полки в лавке гончарной кричит без конца:
«Где, — кричит он, — гончар, продавец, покупатель?»
Нет на свете купца, гончара, продавца!

Г. Плисецкий

* * *

Венец с главы царя, корону богдыханов
И самый дорогой из пресвятых тюрбанов
За песнь отдал бы я, на кубок же вина
Я б четки променял, сию орду обманов.

О. Румер

* * *

Сегодня имя доброе — позор,
Насилием судьбы терзаться — вздор!
Нет, лучше пьяным быть, чем, став аскетом,
В неведомое устремлять свой взор.

В. Державин

* * *

Вчера хмельной я шел в кабак по городским руинам,
И пьяный старец в майхане мне встретился с кувшином.
Сказал я: «Бога постыдись. Подумай о душе!»
А он: «Бог милостив! Садись! И выпить помоги нам».

В. Державин

* * *

Не порочь лозы — невесты непорочной виноградной,
Над ханжою злой насмешкой насмехайся беспощадно.
Кровь двух тысяч лицемеров ты пролей, — в том нет греха, —
Но, цедя вино из хума, не разлей струи отрадной.

В. Державин

* * *

О чистое вино, о сок лозы хмельной!
Я так тобой напьюсь и так сольюсь с тобой,
Что каждый, издали меня завидев, кликнет:
«Эй, дядя Хмель, куда ты путь направил свой?»

О. Румер

* * *

Был боронғо сүлмәк, гүйә, үкһеҙ бала —
Һәр саҡ кибет кәштәһенән һөрән һала:
«Ҡайҙа, — ти, — йә һатыусы, йә алыусы?..»
Тик күптән юҡ шул инде улар был донъяла.

3/IV—76

* * *

Хан тәхетен, тажын Кәйҙең һатыр инем,
Тыңлап ҡына наҙын Нәйҙең ятыр инем,
Тәсбихтәрен — был ялғанлыҡ ғәскәрен — мин
Йотомона алып мәйҙең атыр инем!

3/IV—76

* * *

Был заманда ниңә кәрәк мәшһүр булыу,
Йә яҙмыштан уҙмыш юҡ, тип, кәм-хур булыу?
Шаҡшыланып, күҙең күккә төбәгәнсе,
Яҡшыраҡтыр, шарап эсеп, мәғрур булыу!

4/IV—76

* * *

Мәйханаға төшһәм кисә, шаңҡып мәйҙән,
Хөм тоткан бер иҫерек ҡарт булды пәйҙә.
«Алланан һуң оялмайһың ниңә?» — тигәс:
«Хоҙайҙың ул күңеле киң — эс, — ти, — әйҙә!»

4/IV—76

* * *

Йәш килендәй йөҙөм һыуын итмә харап,
Ҡойһаң да ҡой ҡара йөрәк ҡанын ҡарап.
Ике йөҙлө ике мең йән ер булһа ла,
Бер тамсы ла ҡойолмаһын ергә шарап!

4/IV—76

* * *

Эй мәйем һин, мин һантыймы, һөймәйем?
Эсеп һине, рисуай булдым — көймәйем.
Күпме эскәнде күргән һәр кем һорашыр:
«Мәй мискәһе, һин — ҡайҙан?» — тиер.
Белмәйем!

4/IV—76

* * *

Мне часто говорят: «Поменьше пей вина!
В том, что ты пьянствуешь, скажи нам, чья вина?»
Лицо возлюбленной моей повинно в этом:
Я не могу не пить, когда со мной она.

О. Румер

* * *

Ты можешь быть счастливым, можешь пить.
Но ты во всем усерден должен быть.
Будь мудрым, остальное все не стоит
Того, чтоб за него свой век сгубить.

В. Державин

* * *

Я знаю всю зримую суть бытия и небытия,
Все тайны вершин и низин постигла душа моя.
Но я от всего отрекусь и знаний своих устыжусь,
Коль миг протрезвленья один за век свой припомню я.

В. Державин

* * *

Чудо — чаша! Бессмертный мой дух восхваляет ее —
И стократно в чело умиленно лобзает ее.
Почему же художник-гончар эту дивную чашу,
Не успев изваять, сам потом разбивает ее?

В. Державин

* * *

Тот усердствует слишком, кричит: «Это — я!»
В кошельке золотишком бренчит: «Это — я!»
Но едва лишь успеет наладить делишки —
Смерть в окно к хвастунишке стучит: «Это — я!»

Г. Плисецкий

* * *

Я из пределов лжи решил сокрыться,
Здесь жить — лишь сердцем попусту томиться.
Пусть нашей смерти радуется тот,
Кто сам от смерти может защититься.

В. Державин

* * *

«Әҙерәк эс, — тиҙәр миңә, — бел һин әҙәп,
Ахыр сиктә йөрәгең бит булыр ҡәбәп...»
Мәйҙең үҙе — һөйөклөмдөң таңдай йөҙө,
Иҫермәҫкә бармы шунан мөһим сәбәп?..

5/IV — 76

* * *

Ашап-эскән, кейгәндәрең был донъяла —
Хәләл малдыр, кем тырыша, кем көс һала.
Тик сама бел — һәләк итмә ғүмереңде,
Йыйған-тапҡан — барыһы ла ятҡа ҡала.

10/IV — 76

* * *

Был донъяның белдем бөтә кәм-ҙурлығын,
Аҫтының да, өҫтөнөң дә зарурлығын.
Тик белгәнем оят ҡына булыр ине,
Белмәй ҡалһам эскән мәлдең хозурлығын!..

10/IV — 76

* * *

Был кәсәгә, йәлләмәйсә «афарин!»ды,
Ғашиҡ ирен йөҙ ҡат мөһөр баҫыр инде.
Тик күктәге рәссам ғына был кәсәне
Ергә атып ватыр өсөн яһар инде!..

10/IV — 76

* * *

Бер буш ҡыуыҡ башын вата: «Был — мин!» — тиеп,
Алтын-көмөш шалтырата: «Был — мин!» — тиеп.
Тик эштәрен йүнләргә лә өлгөрмәй был,
Әжәл тәҙрә шаҡылдата: «Был — мин!» — тиеп.

10/IV — 76

* * *

Китәм! — Сөнки ялған тулы был ерендә
Тере килеш ятҡандай бит ҡәберендә.
Көлһә көлөр, донъяһынан мин киткәндә,
Әжәл ҡулы алмаҫтай тик берәй бәндә.

10/IV — 76

* * *

Над нашей головой еще не грянул гром,
Давай же пить вино, покуда мы живем.
Ведь мы не золото, глупец: и нас из праха
Никто откапывать не вздумает потом.

О. Румер

* * *

Саки! Печалью грудь моя полна,
Без меры нынче выпил я вина.
Пушок твоих ланит так юн и нежен,
Что новая пришла ко мне весна.

В. Державин

* * *

Небо — пояс загубленной жизни моей,
Слезы падших — соленые волны морей,
Рай — блаженный покой после страстных усилий,
Адский пламень — лишь отблеск угасших страстей.

Г. Плисецкий

* * *

Нам — вино и любовь, вам — кумирня и храм,
Пекло нам уготовано, гурии — вам.
В чем же наша вина, если все наши судьбы
Начертал на скрижалях предвечный калам?

Г. Плисецкий

* * *

Из всех, которые ушли в тот дальний путь,
Назад вернулся ли хотя бы кто-нибудь?
Не оставляй добра на перекрестке этом:
К нему возврата нет — об этом не забудь!

О. Румер

* * *

Из кожи, мышц, костей и жил дана Творцом основа нам.
Не преступай порог судьбы. Что ждет нас, неизвестно там.
Не отступай, пусть будет твой противоборец сам Рустам.
Ни перед кем не будь в долгу, хотя бы в долг давал Хатам.

В. Державин

* * *

Һау башыңа төшмәҫ элек тимер ҡаҙыҡ,
Мәй төшөрһәк, әйт, булмаҫтыр һис бер яҙыҡ.
Бел: һин алтын түгел дәһә, ғафил бәндә,
Бер күмелгәс, кире алыр кем, ер ҡаҙып?..

11/IV—76

* * *

Эй саҡыйым! Ҡайғым аһтар булып ташҡан,
Иҫереүем самаларҙан тулып ашҡан.
Һине күргәс, сал сәсем дә тойолғандыр
Ял иткәндәй яҙ сәскәһе ҡунып башҡа...

11/IV—76

* * *

Был ҡош юлы — тик бил бауы биртенгәндең,
Даръя һыуы — тик йәш эҙе һөртөнгәндең,
Йәһәннәм — тик бер осҡоно үртәлгәндең,
Ә йәннәте — тик бер мәле хөр-тын йәндең.

16/IV—76

* * *

Безгә — мәй, йәр, һеҙгә — мәсет йә ғибәҙәт,
Беҙ — йәһәннәм әһелдәре, ә һеҙ — йәннәт.
Беҙҙең ғәйеп низә генә? Әйтегеҙсе! —
Яҙыҡмы һуң яҙмышыңа яҙған ғәҙәт?..

16/IV—76

* * *

Ас-яланғас ғүмер юлын үткәндәрҙән
Кем һуң ҡайтҡан, һорашырға һуң кемдәрҙән?
Бер нәмәңде ташлап китмә юл сатында,
Кире ҡайтып, тапҡандар юҡ киткәндәрҙән.

18/IV—76

* * *

Тәнеңдәге һеңер-тамыр, ҡаҡ һөйәгең —
Йәнеңдә бит тәҡдир яҙған хаҡ төйәгең.
Сыҡма шунан, Рөстәм менән алышһаң да,
Хатта Хотам бирһә, алма ваҡ-төйәген!

18/IV—76

* * *

В полях — межа. Ручей. Весна кругом.
И девушка идет ко мне с вином.
Прекрасен миг! А стань о вечном думать,
И кончено: поджал бы хвост щенком!

И. Тхоржевский

* * *

Веселясь беззаботно, греша без конца,
Не теряю надежды на милость Творца.
Снова пьяный мертвецки лежу под забором.
Лягу в землю — Создатель простит мертвеца.

Г. Плисецкий

* * *

Лучше в жизни всего избегать, кроме чаши вина,
Если пери, что чашу дала, весела и хмельна.
Опьяненье, беспутство, поверь, от Луны и до Рыбы
Это — лучшее здесь, если винная чаша полна.

В. Державин

* * *

Стебель свежей травы, что под утренним солнцем блестит,
Волоском был того, кто судьбою так рано убит.
Не топчи своей грубой ногой эту нежную травку,
Ведь она проросла из тюльпановоцветных ланит.

В. Державин

* * *

Когда я трезв, то ни в чем мне отрады нет.
Когда я пьян, то слабеет разума свет.
Есть время блаженства меж трезвостью и опьяненьем,
И в этом — жизнь. Я прав иль нет? Дай ответ.

В. Державин

* * *

Я жадно устами к устам кувшина прильнул,
Как будто начало желанной жизни вернул.
«Я был, как и ты. Так побудь хоть мгновенье со мною», —
Так глиняной влажной губою кувшин мне шепнул.

В. Державин

* * *

Яҙ мәлендә, күк үләндә, хурҙай йәрем
Берәй кәсә ҡойоп бирһә һый-мәйҙәрен,
Күпме ғәйеп ителмәһен был һүҙҙәрем,
Эттән түбән, иҫләһәм мин йәннәттәрен!..

18/IV—76

* * *

Өҙмә өмөт миһырбанлы Тәңребеҙҙән,
Гонаһтарға батҡанда ла үңребеҙҙән.
Әле бөгөн ләх иҫерек йоҡлаһаҡ та,
Ярлыҡар ул, иртән табып ҡәберебеҙҙән.

18/IV—76

* * *

Мәйҙән башҡа һәр нәмәнән ҡасҡан яҡшы,
Аҡ сатырҙа алсаҡ йәрҙәр ҡосҡан яҡшы,
Кит-балыҡта торған Ерҙән Айға саҡлы
Ҡәләндәрлек, кәйеф-сафа асҡан яҡшы!

18/IV—76

* * *

Баҡсы арыҡ ситендәге һәр үләнгә,
Һәр береһе серен һөйләй тел белгәнгә.
Фәрештәләй заттың улар керпеге бит —
Абайлап баҫ күҙ иркәләр был келәмгә.

18/IV—76

* * *

Айныҡ булһам, бәҫе бөтә ләззәтемдең,
Ә иҫерһәм, көсө бөтә зиһенемдең.
Тик шуларҙың араһында бер мәл була —
Бәндәһе мин бына ошо гүзәл мәлдең.

18/IV—76

* * *

Иренеңә ирен терәп сүлмәгемдең:
«Йән шишмәм бул!» — тип әйткәйнем теләгемде,
Эй бытылдай: «Мин дә бит, ти, һиндәй инем,
Үткәрсе, ти, минең менән был мәленде!..»

22/IV—76

* * *

С фиалом в руке, с локоном пери — в другой,
Сидит он в отрадной тени, над светлой рекой.
Он пьет, презирая угрозы бегущего свода,
Пока не упьется, вкушая блаженный покой.

В. Державин

* * *

Дай мне влаги хмельной, укрепляющей дух.
Пусть я пьяным напился, и взор мой потух.
Дай мне чашу вина! Ибо мир этот — сказка,
Ибо жизнь — словно ветер, а мы — словно пух.

Г. Плисецкий

* * *

Страданий горы небо громоздит —
Едва один рожден, другой — убит.
Но не родившийся бы не родился,
Когда бы знал, что здесь ему грозит.

В. Державин

* * *

Блажен, кто в наши дни вкусил свободу,
Минуя горе, слезы и невзгоду;
Был всем доволен, что послал Яздан,
Жил с чистым сердцем. Пил вино — не воду.

В. Державин

* * *

Увы! Мое незнанье таково,
Что я — беспомощный — страшусь всего.
Пойду зуннар надену — так мне стыдно
Грехов и мусульманства моего.

В. Державин

* * *

Грозит нам свод небесный бедой — тебе и мне,
И надо ждать разлуки с душой — тебе и мне.
Приляг на мягком дерне! В могиле суждено
Питать все эти корни собой — тебе и мне.

Л. В. Некора

* * *

Бер ҡулыңда — сихәттәре бөтмәҫ кәсә,
Бер ҡулыңда — йәр сәстәре хуш еҫ сәсә,
Ултыра бир, донъя ғәмен бар тип белмәй,
Сәхрәһендә бәхетеңдән иҫермәйсә.

22/IV—76

* * *

Хаятыма йәм-тәм биргән хәмереңде
Ҡуйоп бирһәң, һис онотмам ҡәҙереңде.
Тик йәһәт бул, был ғүмерҙең эше мәғлүм:
Баҡҡан һайын, хәмереңдәй, кәмер инде...

23/IV—76

* * *

Был күк йөҙө тик ғәм өҫтәп, юҡҡа баға,
Берәү тыуһа, икенсеһен утҡа яға.
Тыумағандар, әгәр белһә беҙ күргәнде,
Бөтөнләйгә тыумаҫ ине был донъяға!

24/IV—76

* * *

Бәхетле зат — кем был заман уйҙан азат,
Хоҙай биргән бар шатлыҡтан ҡәнәғәт, шат,
Бер мәлен дә был ғүмерҙең әрәм итмәй,
Кәйеф-сафа ҡоророна таба форсат.

24/IV—76

* * *

Күпме шулай зарланырлыҡ аңһыҙлыҡтан,
Йөрәк һыҙлай бисаралыҡ, яңғыҙлыҡтан.
Зуннар булып, илдән сығып китәм инде,
Оялып был мосолманлыҡ, аҙғынлыҡтан.

24/IV—76

* * *

Эҙләй беҙҙе, күрмәкселәр еңмеш фәләк,
Йәнебеҙҙе итмәкселер, имеш, һәләк!
Онот, әйҙә, донъяларын! Аҙаҡ бары
Тәнебеҙҙең тәмен эсер емеш-еләк...

24/IV—76

* * *

Я к неверной хотел бы душой охладеть,
Новой страсти позволить собой овладеть
Я хотел бы — но слезы глаза застилают,
Слезы мне не дают на другую глядеть!

Г. Плисецкий

* * *

Нет благороднее растений и милее,
Чем черный кипарис и белая лилея:
Он, сто имея рук, не тычет их вперед;
Она всегда молчит, сто языков имея.

О. Румер

* * *

Ужели бы гончар им сделанный сосуд
Мог в раздражении разбить, презрев свой труд?
А сколько стройных ног, голов и рук прекрасных,
Любовно сделанных, в сердцах разбито тут!

О. Румер

* * *

Коль жизнь прошла, не все ль равно — сладка ль, горька ль она?
Что Балх и Нишапур тогда пред чашею вина?
Пей, друг! Ведь будет после нас меняться много раз
Ущербный серп, и новый серп, и полная луна.

В. Державин

* * *

Есть ли мне друг, чтобы внял моей повести он?
Чем человек был вначале, едва сотворен?
В муках рожденный, замешан из крови и глины,
В муках он жил и застыл до скончанья времен?

В. Державин

* * *

О друг, заря рассветная взошла.
Пусть вином сверкает пиала!
Зима убила тысячи Джамшидов,
Чтобы весна сегодня расцвела.

В. Державин

* * *

Ҡалай итеп башҡаларға баш һалырға,
Яңы ғишыҡ уттарына ташланырға?
Күҙҙән аҡҡан ҡан-йәштәрем ирек бирмәй
Бер генә ҡат сит-яттарға баш ҡағырға.

24/IV—76

* * *

Ҡайҙан шулай дан алғандыр сәрүн, ләлә?
Телдән төшмәй маҡталғандыр — сер нимәлә?
Сөнки сәрүн, йөҙ ҡул булып бер ҡул һонмаҫ,
Бер сер һатмаҫ, ләләһе йөҙ тел белһә лә!..

24/IV—76

* * *

Бөртөктәрҙән ҡойолған бит был быяла,
Кемдең ҡулы ватырға тип һуң ҡыяла?
Ә бит күпме нәфис башты, ҡул-аяҡты
Бар иткән дә юҡ иткән ул был донъяла!..

24/IV—76

* * *

Әсеһе ни, сөсөһө ни — ғүмер үткәс?
Сингапур ни, Нишапур ни — хәмер эскәс?
Эсә бирсе, беҙҙән һуң да был ай ҡалҡыр,
Тыуған ай ни, тулған ай ни — беҙ бер киткәс!..

25/IV—76

* * *

Ҡайҙа һуң дуҫ, сер сисергә ымһынғанда?
Әлмисаҡтан бире әҙәм ниндәй һанда?
Михнәт сигеп, ғәмле ерҙән яралған да
Бер аҙ йөрөп, ҡатып ҡалған ул йыһанда.

25/IV—76

* * *

Эй, егетем, кисен эскәс, торма ҡарап,
Иртән бер көй уйнап ебәр, шарап!
Белмәйһеңме, был йәмле яҙ хаҡына бит
Ҡыш һалҡыны мең Джәмшитте иткән харап...

25/IV—76

* * *

Тем, кто несет о неизвестном весть,
Кто обошел весь мир, — почет и честь!
Но больше ли, чем мы, они узнали
О мире — о таком, каков он есть?

В. Державин

* * *

Доколе дым кумирни прославлять?
О рае и об аде толковать?
Взгляни на доски судеб; там издревле
Написано все то, что должно стать.

В. Державин

* * *

В этом замкнутом круге — крути не крути —
Не удастся конца и начала найти.
Наша роль в этом мире — прийти и уйти.
Кто нам скажет о цели, о смысле пути?

Г. Плисецкий

* * *

Зачем себя томить и утруждать,
Зачем себе чрезмерного желать?
Что предначертано, то с нами будет, —
Ни меньше и ни больше нам не взять.

В. Державин

* * *

Все тайны мира ты открыл... Но все ж
Тоскуешь, втихомолку слезы льешь.
Все здесь не по твоей вершится воле,
Будь мудр, доволен тем, что ты живешь.

В. Державин

* * *

И опять небосвод неразгаданной тайной зажжется...
От коварства его ни Махмуд, ни Аяз не спасутся.
Пей вино, ибо вечная жизнь никому не дана.
Кто из жизни ушел, тот, увы, никогда не вернется.

В. Державин

* * *

Был донъяның иңен-буйын айҡағандар,
Беләйем, тип аҫтын-өҫтөн байҡағандар.
Беҙ белгәндән артығыраҡ ни белгән һуң?
Һорашырға ине лә бит — ҡайтмағандар!..

25/IV—76

* * *

Кем һуң мәсет шәмсырағын маҡтап туйған?
Кем һуң йәннәт, йәһәннәмгә тәҙрә уйған?
Баҡсы тәҡдир ләүхәһенә: остазыбыҙ
Күрәсәктең бөтәһен дә яҙып ҡуйған!..

25/IV—76

* * *

Кем эләккән был донъяның тоҙағына,
Сыҡҡаны юҡ һис башына, аҙағына.
Бер кем әле әйткәне юҡ мәғәнәһен
Китеүеңдең, ҡайҙан килеп, ҡайҙа ғына...

26/IV—76

* * *

Булһаң да һин ҡулға оҫта, эшкә күндәм,
Ни мәғәнә янып-көйөп бешкәнеңдән?
Тәҡдиреңә ни яҙылған — шул һинеке,
Ҡәнәғәт бул өлөшөңә төшкәнеңдән!

26/IV—76

* * *

Эй дуҫҡайым, төшөнгәс һин бөтә сергә
Шул ҡәҙәре ниңә бушҡа йәш түгергә?
Эшең һинең ихтыярҙа түгел икән,
Тырыш ҡулдан килгәненә күнегергә.

26/IV—76

* * *

Һис кемгә Күк асмаһа ла үҙ серҙәрен,
Ҡорған Мәхмүт, Аязға ла мәкерҙәрен.
Мәйендә эс — бер кем дә бит мәңге тормай,
Ә бер киткәс, көтмә, ҡайт, тип әйтерҙәрен.

3/V—76

* * *

Объятья гурии, — мне говорят, — отрада,
Меня ж прельщает сок пурпурный винограда.
Я барабанов шум лишь вдалеке люблю,
Мне мил наличный грош, посулов мне не надо.

О. Румер

* * *

Мы сперва покупаем вино молодое,
За два зернышка все уступаем земное.
Ты спросил: «Где ты будешь — в аду иль в раю?»
Дай вина — и оставь меня, братец, в покое.

В. Державин

* * *

Коль наша жизнь мгновение одно,
Жить без вина, поистине, грешно.
Что спорить: вечен мир или не вечен, —
Когда уйдем, нам будет все равно!

В. Державин

* * *

О судьба! Ты насилье во всем утверждаешь сама,
Беспределен твой гнет, как тебя породившая тьма:
Благо подлым даришь ты, а горе — сердцам благородным,
Иль ты не способна к добру, иль сошла ты с ума?

В. Державин

* * *

Я мук разлуки нашей не забуду,
Ищу тебя, невольно веря чуду.
Ты к страждущим, покинутым вернись!
И в сонме душ твоей я жертвой буду.

В. Державин

* * *

Знаю сам я пороки свои. — Что мне делать?
Я в греховном погряз бытии. — Что мне делать?
Пусть я буду прощен, но куда же я скроюсь
От стыда за поступки мои. — Что мне делать?

В. Державин

* * *

Әйтһәләр ҙә: «Йәннәттәге хурҙар хуш», — тип,
Мин әйтермен: «Йөҙөмдәге һыуҙар хуш», — тип,
Ситтә ҡаҡҡан дөмбөргә һис бейемәйем,
Ситтәгенән өйөмдәге туйҙар хуш, тип.

3/V—76

* * *

Тура килһәк сәйҙең-мәйҙең бар сағына,
Бар ғәләмде һатабыҙ бер борсағына.
Тик йөҙәтмә: «Үлгәс, ҡайҙа барабыҙ?» — тип,
Мәй килтер ҙә ҡаҙалып кит бысағыма!

3/V—76

* * *

Был донъяла беҙ бары тик ҡунаҡ булғас,
Ҙур гонаһтыр — йәр ҡосоп та һыйланмағас.
Ниңә тылҡыу — фанимы ул, юҡмы донъя?
Барыбер бит — беҙгә унан китер булғас!

5/V—76

* * *

Эй һин, яҙмыш! Был эшеңде кем килешмәк?
Һәр саҡ ергә тик йәберҙән йәйҙең түшәк.
Тик шаҡшыға бирҙең тәғәм, яҡшыға — ғәм,
Шулай булғас, йә килмешәк, йә һин — ишәк!

5/V—76

* * *

Айырылып һинән башҡа бер көн тормам,
Һин ҡайҙаһың — мин шундамын, юлым бормам.
Һин китеүҙән мең күңел бит һәләк булды,
Һин ҡайт инде, һораһаң да йөҙ мең ҡорбан.

5/V—76

* * *

Гел һыҙланам ҡылғанымдан — нишләйем һуң?
Ғазапланам гонаһымдан — нишләйем һуң?
Күңелең киң, эй, Хоҙайым, ярлыҡарһың,
Тик мин үҙем оятымдан нишләйем һуң?

6/V—76

* * *

С людьми ты тайной не делись своей,
Ведь ты не знаешь, кто из них подлей.
Как сам ты поступаешь с божьей тварью,
Того же жди себе и от людей.

В. Державин

* * *

Я красоты приемлю самовластье,
К ее порогу сам готов припасть я.
Не обижайся на ее причуды,
Ведь все, что от нее исходит, — счастье.

В. Державин

* * *

Влюбленные, пьяные — вновь мы без страха
Вину поклоняемся, вставши из праха.
И сбросив, как рубище, плен бытия,
Сегодня вступаем в чертоги Аллаха.

В. Державин

* * *

Как жаль, что бесполезно жизнь прошла,
Погибла, будто выжжена дотла.
Как горько, что душа томилась праздно
И от твоих велений отошла.

В. Державин

* * *

Хоть я в покорстве клятвы не давал,
Хоть пыль грехов с лица не отмывал,
Но верил я в Твое великодушье
И одного двумя не называл.

В. Державин

* * *

Говорят: нас в раю ожидает вино.
Если так — то и здесь его пить не грешно.
И любви не грешно на земле предаваться —
Если это и на небе разрешено.

Г. Плисецкий

* * *

Серҙәреңде йәшерә күр бөтәһенән,
Һәр хәсисе сер сисер тип көтә һинән.
Низәр ҡылһаң Хоҙайҙың һәр мәхлүгенә,
Һәр береһе шуны өмөт итә һинән.

6/VI–76

* * *

Һәр йөрәктең йәрҙән әсир булғаны — хуш,
Йәр йөрөгән гөл саңы ла ҡунғаны — хуш,
Йәрең һалған йәрәхәт тә рәхәт кенә,
Һәр низе лә дуҫ ҡулының һуҙғаны — хуш!

6/VI–76

* * *

Беҙ — ғашиҡ та, илаһи ҙа, ҡара бына,
Табынабыҙ ботханала шарабына.
Тамам азат булып ығы-зығыларҙан
Юл тотабыҙ ете ҡат күк тарафына.

6/VI–76

* * *

Ни тиклем йәл бушҡа йәбер сиккәндәрем,
Ашым — харам, ыулы хәмер эскәндәрем.
Һин ҡушҡанды эшләмәйсә, мин хур булдым,
Төҙәлергә бөттө хәҙер көс-хәлдәрем.

6/VI–76

* * *

Тоғромон тип, гәүһәр тишеп, таҡҡаным юҡ,
Гонаһ саңын иңдәремдән ҡаҡҡаным юҡ,
Әммә һәр саҡ шәфҡәтеңә өмөтөм бар, —
Сөнки берҙе һис ике тип тапҡаным юҡ!..

6/VI–76

* * *

Беҙҙе, имеш, көтә йәннәт, хур ҡыҙҙары,
Баштан ашҡан, имеш, ниғмәт, гүр һыйҙары.
Ахыр сиктә шул уҡ нәмә көтә икән,
Гонаһмы һуң ерҙә ләззәт ер туйҙары.

6/VI–76

* * *

О, если б, захватив с собой стихов диван
Да в кувшине вина и сунув хлеб в карман,
Мне провести с тобой денек среди развалин, —
Мне позавидовать бы мог любой султан!

О. Румер

* * *

Когда с телом душа распростится, скорбя,
Кирпичами из глины придавят тебя.
И бездушное, ставшее глиною тело
Пустят в дело, столетие погодя.

Г. Плисецкий

* * *

«Те, что живут благочестиво, — имамы говорят, —
Войдут такими же, как были, в господень райский сад!»
Мы потому не расстаемся с возлюбленной, с вином —
Ведь, может быть, как здесь мы жили, так нас и воскресят?

В. Державин

* * *

Небосвод! Лишь от злобы твоей наши беды идут,
От тебя справедливости мудрые люди не ждут.
О Земля! Если взрыть глубину твоей груди холодной,
Сколько там драгоценных алмазов и лалов найдут!

В. Державин

* * *

«Всех пьяниц и влюбленных ждет геенна».
Не верьте, братья, этой лжи презренной!
Коль пьяных и влюбленных в ад загнать,
Рай опустеет завтра ж, несомненно.

В. Державин

* * *

Будь весел: не умрет вовеки мир земной,
И звездам не дано исчезнуть — ни одной.
Кирпич, сработанный из тела твоего,
В дому других людей возвысится стеной.

С. Липкин

* * *

Ҡулда булһа берәй һыныҡ бойҙай наны,
Ике мәндәй шарап менән ҡуйҙың һаны,
Йәрең менән ултырғанда харабала,
Көнләшерлек булыр ине хандың ханы!..

6/VI—76

* * *

Илай-һыҡтай йәнең тәндән айырылғас,
Гүр ләхетең кирбес менән баҫтырылғас,
Ерҙә ятып, балсыҡ булған йәнһеҙ тәнең
Эшкә ярар, тағы йөҙ йыл — ғасыр уҙғас...

6/VI—76

* * *

Кемдең, имеш, ғүмере үтә ғибәҙәттә,
Үлгән кеше ул терелә, ти, ғәҙәттә.
Шуға һәр саҡ ер-һыуыңдан айырылмайым,
Терелербеҙ, бәлки, шулай ҡиәмәттә!..

6/VI—76

* * *

Эй яуыз күк! Һәр кем һинән харап була!
Ҡасан ғына һин ҡатилға ярап була?
Эй ергенәм, һинең дә бит эсте асһаң,
Әллә күпме аҫыл затты барлап була!..

6/VI—76

* * *

Яныр, имеш, бар иҫерек тамуғында,
Ышанмағыҙ был һүҙгә һеҙ — алдаҡ унда!
Барса ғашиҡ, барса ҡыйшыҡ утта янһа,
Кем генә һуң тороп ҡалыр ожмахында?

6/VI—76

* * *

Ҡайғырмасы, ҡайғы бөтмәҫ, артып торор,
Ә йондоҙҙар күктә мәңге балҡып торор.
Тупрағыңдан һуҡҡан кирбес бушҡа китмәҫ —
Башҡаларға һарай булып ҡалҡып торор.

6/VI—76

* * *

В этом мире неверном не будь дураком:
Полагаться не вздумай на тех, кто кругом,
Трезвым оком взгляни на ближайшего друга —
Друг, возможно, окажется злейшим врагом.

Г. Плисецкий

* * *

Увидав черепки — не топчи черепка.
Берегись! Это бывших людей черепа.
Чаши лепят из них — а потом разбивают.
Помни, смертный: придет и твоя череда!

Г. Плисецкий

* * *

Тот, кто следует разуму, — доит быка,
Умник будет в убытке наверняка!
В наше время доходней валять дурака,
Ибо разум сегодня в цене чеснока.

Г. Плисецкий

* * *

Зачем, о грехах вспоминая, Хайям, убиваешься ты?
О грешник, иль в милости божьей душой сомневаешься ты?
Коль не было бы грехов, то не было бы и прощенья.
Прощенье живет для греха. Так о чем сокрушаешься ты?

В. Державин

* * *

Эй, неженка, открой навстречу утру взгляд,
И пей вино, и пой, настроив струнный лад.
Ведь кто сегодня жив, тот завтра будет взят,
А кто ушел навек, тот не придет назад.

В. Державин

* * *

Когда смерть меня схватит, задора полна,
И меня, словно птицу, ощиплет она,
Вы из персти моей смастерите кувшин, —
Может быть, оживит меня запах вина.

В. Державин

* * *

Был заманда дуҫ һайлама буш табындан,
Һаҡлана күр ҡайғың юҡта ҡуштанындан.
Ғәмле күҙең менән баҡһаң, йән дуҫың да
Яһилыраҡ булып сығыр дошманыңдан.

13/VI—76

* * *

Шундай матур нағышланған был һауытты
Юлға ташлар өсөн генә кем һуң ватты?
Зинһар, уға баҫып ҡуйма аямайса,
Ул баш булған — асылына яңы ҡайтты.

19/VI—76

* * *

Аҡыл юлын ҡыуған бахыр үгеҙ һауыр,
Ахыр сиктә аҡылынан яҙып ауыр,
Ахмаҡтарға файҙалыраҡ был заманда —
Аҡыл хаҡы һарымһаҡтан тартмаҫ ауыр!..

19/VI—76

* * *

Ниңә, Хәйәм, гонаһ өсөн матәм тотоу?
Ниндәй файҙа бынан артыҡ йә кәм отоу?
Һис гонаһһыҙ булһаң, ниңә ярлыҡау бар?
Ярлыҡау бар икән, ниңә ут-гәм йотоу?

19 — 20/VI—76

* * *

Тор, наҙлы йәр, һин торһаң бит, таң һөйөнә,
Аҙлап-маҙлап шарап ҡойсо саз көйөнә.
Бел: донъяға килгәндәр бит оҙаҡ тормай,
Киткәндәр ҙә кире ҡайтмай наз өйөнә.

20/VI—76

* * *

Әжәл ҡулы, бөрөп тотҡас, бер үлермен,
Аҡ балсыҡҡа, тапап йыҡҡас, әүерелермен.
Зинһар, унан хәмер хөмө яһағыҙсы, —
Шәйәт, хәмер еҫе сыҡҡас, терелермен!

20/VI—76

* * *

Чтоб омыть мое тело, вина принесите,
Изголовье могилы вином оросите.
Захотите найти меня в день Воскресенья —
Труп мой в прахе питейного дома ищите.

В. Державин

* * *

«Брось вино! Попадешь, — мне пророчат, — в беду:
В день Суда испекут тебя черти в аду!»
Это так. Но не лучше ли вечного рая
Миг божественной истины в пьяном бреду?

Г. Плисецкий

* * *

Достав вина два мана, не жалей —
Сам пей и вдоволь угощай друзей.
Ведь не нуждается создатель мира
В твоих усах и в бороде моей...

В. Державин

* * *

Ты, о небо, за горло счастливца берешь,
Ты рубаху, в которой родился он, рвешь,
Ветер — в пламя и воду — во прах превращая,
Ни вздохнуть, ни напиться ему не даешь.

Г. Плисецкий

* * *

Зачем копить добро в пустыне бытия?
Кто вечно жил средь нас? Таких не видел я.
Ведь жизнь нам в долг дана, и то — на срок недолгий,
А то, что в долг дано, не собственность твоя.

В. Державин

* * *

Несовместимых мы всегда полны желаний:
В одной руке — бокал, другая — на Коране.
И так вот мы живем под сводом голубым —
Полубезбожники и полумусульмане.

О. Румер

* * *

Үлһәм, мине йыуырһығыҙ шарап менән,
Тәлҡин уҡып, ҡуйорһоғоҙ шарап менән.
Ҡиәмәт көн әгәр мине эҙләһәгеҙ,
Харабатта табырһығыҙ шарап менән.

20/VI—76

* * *

«Эсмә, — тиҙәр, — эләгерһең бит бәләгә!»
Тамуҡ уты көтә, имеш, кем эләгә.
Хаҡтыр, бәлки, тик ожмахҡа алыштырмам
Эскән мәлде, хаҡ һүҙ әйтеп Тәғәләгә...

20/VI—76

* * *

Тапһаң әгәр ике батман затлы шарап,
Ҡайҙа, кемде һыйлаһаң да, ҡалыр ярап.
Атың-затың кәрәкме һуң Тәңребеҙгә? —
Һин — мыйыҡҡа, мин — һаҡалға тормаҫ ҡарап!..

20/VI—76

* * *

Ниңә, Тәңрем, телгеләйһең йөрәгемде,
Өҙгөләйһең өҫтә бәхет күлдәгемде,
Уртымда ҡом-туҙан итеп эскән емде,
Ут-ялҡынға әйләндерҙең иҫкән елде.

9/VII—76

* * *

Донъя малын уйлап, ниңә ҡайғырырға?
Кемгә насип булған мәңге бай торорға?
Был йән тәнгә тик бурысҡа бирелгән бит,
Ә бурысты кәрәк кире ҡайтарырға.

9/VII—76

* * *

Бер ҡул — Ҡөрьән, икенсеһе тотҡандыр ям,
Бәғзе ваҡыт беҙ — хәләл зат, бәғзе — харам.
Фирүҙәләй был күк көмбәҙ аҫтарында
Беҙ ни кафыр, ни мосолман түгел тамам.

9/VII—76

* * *

Сияли зори людям — и до нас!
Текли дугою звезды — и до нас!
В комочке праха сером, под ногою,
Ты раздавил сиявший юный глаз.

И. Тхоржевский

* * *

Друг, из кувшина полного того,
Черпни вина, мы будем пить его,
Пока гончар не сделает кувшина
Из праха моего и твоего.

В. Державин

* * *

Сердце, воспрянь! Мы по струнам рукой проведем,
Доброе имя уроним с утра за вином.
Коврик молитвенный в доме питейном заложим,
Склянку позы и чести, смеясь, разобьем.

В. Державин

* * *

Из-за рока неверного, гневного не огорчайся,
Из-за древнего мира плачевного не огорчайся.
Весел будь! Что случилось — прошло, а что будет — не видно,
Ради сует удела двухдневного не огорчайся.

В. Державин

* * *

Не унывай, мой друг! До месяца благого
Осталось мало дней — нас оживит он снова.
Кривится стан луны, бледнеет лик ее —
Она от мук поста на нет сойти готова.

О. Румер

* * *

В любви к тебе не страшен мне укор,
С невеждами я не вступаю в спор.
Любовный кубок — исцеленье мужу,
А не мужам — паденье и позор!

В. Державин

* * *

Көн менән төн алышынған беҙгә саҡлы,
Был ай ҙа бит күктә тыуған беҙгә саҡлы.
Һаҡ ҡына баҫ өнһөҙ ятҡан был ташҡа һин,
«Аһ!» тип ҡуйыр күҙ-ҡаш булған беҙгә саҡлы!..

9/VII—76

* * *

Берәй сүлмәк мәй һемерһәк ниндәй зарар?
Берҙе эсһәк, икенсеһе бигерәк ярар.
Бит барыбер яҙмышыбыҙ сүлмәксеһе
Һинең менән минең баштан сүлмәк яһар.

9/VII—76

* * *

Тор, йөрәгем, ал ҡулыңа саз ҡылдарын,
Шарап эсеп, нам-ғәмеңдең онот барын.
Бер быяла мәйгә һатып намаҙлығың,
Ташҡа онта был буш шөһрәт ҡыуыҡтарын!..

9/VII—76

* * *

Эй дуҫҡайым! Янма донъя ғәме менән,
Донъя йәшәй күҙ йәшенең тәме менән.
Үткән — бөткән, ә килер көн килмәй икән,
Юҡҡа көймә, йәшә мәлдең йәме менән.

9/VII—76

* * *

Ҡайғырма, дуҫ, байрамға ла форсат булыр,
Ураҙалар уҙғас, бары бик шат булыр.
Ай ҙа, ана, йонсоп бөткән, кәкрәйеп,
Ул да тиҙҙән бер ҡотолған хөр саҡ булыр.

9/VII—76

* * *

Ғишҡым өсөн әр ишетеп, туҙаһым юҡ,
Наҙан менән бәхәсләшеп уҙаһым юҡ.
Ир булғанға дауа ғына был эсемлек,
Булмағанға, мәй өләшеп, файҙаһы юҡ.

10/VII—76

* * *

Все этого пестрого мира дела, — как я вижу —
Презренны, никчемны, исполнены зла, — как я вижу.
Что ж, слава Творцу! Этот дом, что я строил всю жизнь,
Невежды сожгут и разрушат дотла, — как я вижу.

В. Державин

* * *

Друзья, дадим обет быть вместе в этот час,
В веселье на печаль совместно ополчась,
И сядем пить вино сегодня до рассвета!
Придет иной рассвет, когда не будет нас.

В. Державин

* * *

Если в городе отличишься, —
станешь злобы людской мишенью,
Если в келье уединишься, —
повод к подлому подозренью.
Будь ты даже пророк Ильяс,
будь ты даже бессмертный Хызыр,
Лучше стань никому неведом,
лучше стань невидимой тенью.

В. Державин

* * *

Отчего всемогущий Творец наших тел
Даровать нам бессмертия не захотел?
Если мы совершенны — зачем умираем?
Если несовершенны — то кто бракодел?

Г. Плисецкий

* * *

Раз увеличить нам нельзя, не уменьшить свой удел,
Не огорчайся же, мудрец, из-за пустых иль важных дел.
Увы, я к выводу пришел: твоя ль судьба, моя ль судьба —
Не воск в руках. Никто досель придать ей форму не сумел.

В. Державин

* * *

Все — и зло, и добро, что людская скрывает природа,
Высшей воле подвластно, и здесь не дана нам свобода.
Ты вину своих бедствий не сваливай на небосвод, —
В сто раз хуже, чем твой, подневольный удел небосвода.

В. Державин

***

Был донъяның бар эштәрен күреп торам,
Һәр эшенә хаҡ-иштәрен биреп торам,
Собханалла! — Ҡайҙа ғына күҙ һалмайым —
Бәхетһеҙлек емештәрен тиреп торам!..

10/VII—76

***

Ҡулға ҡулды тотоношоп, булһаҡ берҙәм,
Беҙ типкеләп ебәрербеҙ ғәмде ерҙән.
Таң атҡанса ултырайыҡ бергә саҡта,
Башҡа таңдар ҡыйылмаҫ бит беҙгә гүрҙән.

10/VII—76

***

Шөһрәт алһаң һин шәһәрҙә, күҙгә — сәпһең,
Өйҙә ятһаң, шөбһәләрҙән биҙәсәкһең.
Иң яҡшыһы — шәүлә бул һин был донъяла:
Хыҙыр Ильяс ишеләрҙәй гиҙәсәкһең!

10/VII—76

***

Был донъяға бер яратҡас Тәңре беҙҙе,
Ниңә камил ҡылмаған һуң тәнебеҙҙе?
Камил булһаҡ, ниңә вата? Ә, булмаһаҡ,
Шулай иткән кемдең ғәйептәре беҙҙе?

10/VII—76

***

Ризыҡ, ғүмер булмағас үҙ ҡулыбыҙҙа,
Янып-көйөү мәғәнәһеҙ утлы ҡуҙҙа.
Белгәнемсә, һинең менән минең хәлде
Үҙгәртеп тә булмай нәғеҙ, балауыҙҙай.

10/VII—76

***

Яҡшыһын да, яманын да әҙәмдәге,
Йәмен-ғәмен бөтә был ер йөҙөндәге —
Барын күккә ауҙармасы, ғаҡлың булһа,
Мең ҡат ауыр уның ғәме үҙендәге!..

10/VII—76

* * *

Посмотри на стозвездный опрокинутый небосвод,
Под которым мудрейшие терпят насилье и гнет.
Посмотри на лобзанье любви пиалы и бутыли —
Как прильнули друг к другу, а кровь между ними течет.

В. Державин

* * *

Эй, сердце! Собери, что нужно в этом мире,
Пусть только радости лужайка будет шире.
Садись росой на луг зеленый к вечеру,
А поутру вставай, всю ночь пробыв на пире.

В. Державин

* * *

В этом мире глупцов, подлецов, торгашей
Уши, мудрый, заткни, рот надежно зашей,
Веки плотно зажмурь — хоть немного подумай
О сохранности глаз, языка и ушей.

Г. Плисецкий

* * *

Уж лучше пить вино и пери обнимать,
Чем лицемерные поклоны отбивать.
Ты нам грозишь, муфтий, что пьяниц в ад погонят,
Кому ж тогда в раю за чашей пировать?

В. Державин

* * *

Ты полон бодрой силой — пей вино,
С прекрасноликой милой — пей вино.
Мир этот бренный — темные руины,
Забудь, что есть и было, — пей вино!

В. Державин

* * *

Доколе быть в плену румян и благовоний
За тленной красотой и мерзостью в погоне?
Будь родником Замзам, ключом воды живой, —
В свой срок ты скроешься в земном глубоком лоне.

В. Державин

* * *

Күҙ һалсы был түңкәрелгән кәсә-күккә —
Күпме аҡыл йондоҙ итеп хәсрәт түккән!
Тиҡ күрсе, күр кәсә-шешә дуҫлығын бер:
Ҡан һарҡһа ла, бер-береһен нисек үпкән?!

13/VII — 76

* * *

Эй йөрәгем, барыһын йыйбыл йыһанда,
Тик ләззәтең бағы иркен булһын унда.
Ысыҡ булып кун да кисен гөл бағыңа,
Осоп кит һин, томандай таң һыҙылғанда.

13/VII — 76

* * *

Был донъяла уйламайса эш итмәҫ бул,
Сер бүлешеп, ахмаҡтарҙы иш итмәҫ бул.
Әле телең, күҙ-ҡолағың иҫән саҡта
Телеңде тый, күҙеңде йом, ишетмәҫ бул.

17/VII — 76

* * *

Суфый булып ҡыланғансы йәш сағыңда,
Мәй эс тә һин, булсы йәрең ҡосағында.
Юҡһа кем һуң йәннәтеңдә күңел асыр,
Бар иҫерек янһа тамуҡ усағында?

18/VII — 76

* * *

Дәртең-көсөң бар сағында — эсеп ҡал һин,
Йәрең барҙа ҡосағында — эсеп ҡал һин!
Тик төш кенә, хараба был — фани донъя,
Барын онот был саҡ унда — эсеп ҡал һин!..

18/VII — 76

* * *

Кершән-хушбый күпме әсир итер һаман?
Күпме шулай албырғатыр якшы-яман?
Зәмзәм һыуы, Әбелхаят булһаң да бит,
Ахыр сиктә һеңәсәкһең ергә тамам!

18/VII — 76

* * *

Ста сердец и ста вер дороже чаша одна,
Все китайское царство не стоит глотка вина.
Что еще есть на свете, кроме вина цвета лала? —
Только скорбь, что вся радость земли усладить не вольна.

В. Державин

* * *

Росинки на тюльпане — жемчужины цветка.
Свои головки клонят фиалки цветника.
Но как соблазна полон трепещущий бутон,
Что прячется стыдливо в одежд своих шелка!

Л. В. Некора

* * *

Я — словно старый дуб, что бурею разбит:
Увял и пожелтел гранат моих ланит,
Все естество мое — колонны, стены, кровля, —
Развалиною став, о смерти говорит.

О. Румер

* * *

Я не был трезв ни дня, я не таю.
Я опьянен всегда; в ночь Кадр я пью.
Уста — к устам фиала; до рассвета
Рукою шею хума обовью.

В. Державин

* * *

Нас, пьяниц, не кори! Когда б Господь хотел,
Он ниспослал бы нам раскаянье в удел.
Не хвастай, что не пьешь, — немало за тобою,
Приятель, знаю я гораздо худших дел.

О. Румер

* * *

Пей вино, лишь оно одно забвенье тебе принесет,
Душу врага лишь оно смятением потрясет.
Что пользы в трезвости? Трезвость — источник мыслей бесплодных,
Все в этом мире — смертны, и все бесследно пройдет.

В. Державин

* * *

Бер кәсә мәй йөҙ диненән ҡиммәтлерәк,
Бер йотом мәй Син иленән ҡиммәтлерәк,
Яҡут төҫлө мәйҙән башҡа ни һуң кәрәк? —
Әсеһе лә мең сөсөнән хикмәтлерәк!

18/VII—76

* * *

Һәр таң һайын ысыҡ ҡунғас ләләләргә,
Миләүшә лә мәжбүр була бөгөлөргә.
Тик, биллаһи, миңә ал-гөл һөйкөмлөрәк
Итәктәрен төргән мәлдә бөрөләргә!

18/VII—76

* * *

Кем мин хәҙер? — Йәшен һуҡҡан бер ҡарт имән,
Гөлнар төҫлө яңағымдың нуры шиңгән.
Тағарағы, сағарағы сатырымдың
Шалтыр-шолтор, хайран-вайран хәлгә ингән.
18/VII—76

* * *

Минең айныҡ булғаным юҡ һис бер көндә,
Иҫерек мин хатта ҡәҙер кистәрендә.
Ҡосаҡта — хом, иренем — ям иренендә,
Таң атҡанса ут көйрәй бит эстәремдә.
18/VII—76

* * *

Эскесе, тип битәрләмә туғаныңды,
Енем һөймәй ялған менән тулғаныңды.
Эсмәйем, тип лаф орһаң да, белеп торам,
Мәйҙән хәтәр мең боҙоҡ эш ҡылғаныңды!..
20/VII—76

* * *

Эсеп алһаң, бөтә ҡайғың онотола,
Дошманыңдың талағына ҡаны тула.
Ниндәй файҙа айнығыуҙан? — Юҡ-бар уйҙан
Йөрәккә тик фани донъя моңо тула.
20/VII—76

* * *

О избранный, к словам моим склонись,
Непостоянства неба не страшись!
Смиренно сядь в углу довольства малым,
В игру судьбы вниманьем углубись!

В. Державин

* * *

То не моя вина, что наложить печать
Я должен на твою заветную тетрадь;
Мне чернь ученая достаточно знакома,
Чтоб тайн своей души пред ней не разглашать.

О. Румер

* * *

Я пред тобою лишь не потаюсь, —
Своей великой тайной поделюсь:
Любя тебя, я в прах сойду могильный
И для тебя из праха поднимусь!

В. Державин

* * *

Мы дервишеским рубищем жбан затыкали,
Омовенье землею трущоб совершали.
Может быть, и отыщем в пыли погребка
Жизнь, которую мы в погребках потеряли?!

В. Державин

* * *

Ты алчность укроти, собой живи,
К делам судьбы презрение яви!
Промчится быстро век твой пятидневный,
Вину предайся, песням и любви!

В. Державин

* * *

Хоть этот мир лишь для тебя, ты мыслишь, сотворен,
Не полагайся на него, будь сердцем умудрен.
Ведь много до тебя людей пришло — ушло навеки.
Возьми свое, пока ты сам на казнь не уведен.

В. Державин

* * *

Эй ҡорҙашым, тыңла, етте форсат күптән:
Шомланмасы өйөрсөктәй был ят күктән.
Ултыр ҙа һин тамаша ҡыл яҙмыш уйынын,
Булғанынан ҡәнәғәт бул, баш тарт күптән.

20/VII – 76

* * *

Йыһан сере бикле күңел дәфтәремдә,
Биген асһам — бәлә бит баш өҫтәремдә!
Бер кемгә лә әйтеп булмай бар белгәнде,
Күпме наҙан йөрөй ғалим төҫтәрендә!..

1/VIII – 76

* * *

Эс серемде һиңә генә асһам әгәр,
Ике ауыҙ һүҙҙән торор минең хәбәр:
Һиңә булған ғишҡым менән ер булһам да,
Һин тип кенә ҡалҡынырмын ерҙән мәгәр.

1/VIII – 76

* * *

Хөм ауыҙын ҡаплап ҡырҡ кат кере менән,
Тәһрәт алдыҡ беҙ харабат ере менән.
Мәсет саңы харап иткән ғүмерҙе, шәт,
Табып булыр сандан хаҡ ҡарт әмере менән?!

1/VIII – 76

* * *

Нәфсеңде тый, ҡәнәғәт бул булғанынан,
Уҙмышың юҡ яҙмышыңдың яҙғанынан!
Ал да ҡулға хәмереңде, һөй йәреңде,
Ҡыуаныс тап ғүмереңдең ҡалғанынан!

1/VIII – 76

* * *

Минеке, тип, килһәң дә бит риза ғына,
Ғаҡыллыға был донъяһы — ҡаза ғына.
Һиндәй унан күптәр килеп, күптәр киткән, —
Тейгәнен ал, китмәҫ борон язаһына.

1/VIII – 76

* * *

Когда совершается все не по нашим желаньям,
Что пользы всю жизнь предаваться напрасным стараньям?
Мы вечно в печали сидим, размышляя о том,
Что поздний приход увенчается скорым прощаньем.

В. Державин

* * *

День прекрасен: ни холод с утра, ни жара,
Ослепителен блеск травяного ковра.
Соловей над раскрытою розой с утра
Надрывается: браться за чашу пора!

Г. Плисецкий

* * *

Кто, живя на земле, не грешил? Отвечай!
Ну а кто не грешил — разве жил? Отвечай!
Чем ты лучше меня, если мне в наказанье
Ты ответное зло совершил? Отвечай!

Г. Плисецкий

* * *

Пресытился я жизнью своей — исполненной суеты,
Пресытился бедами и нищетой! О Господи, если ты
Вывел из небытия бытие, то выведи и меня —
Во имя твоего бытия — из горестной нищеты!

В. Державин

* * *

Ты — Творец, и таким, как я есть, — я тобой сотворен.
Я в вино золотое, и в струны, и в песни влюблен.
В дни творенья таким ты создать и задумал меня.
Так за что же теперь я в геенне гореть обречен?

В. Державин

* * *

Встань, не тужи! Что печалью о бренном томиться?
К нам приходи, чтоб за чашею повеселиться.
Если бы нравом судьба постоянна была,
То и тебе никогда не пришлось бы родиться.

В. Державин

* * *

Бер эштә лә ирешмәгәс маҡсатыңа,
Ни мәғәнә йәш ҡойоуҙан юл сатына?
Хәсрәт йотоп, мәңге бағып ултыр шулай
Килеп етмәй китеп барыр ваҡытыңа!..

1/VIII – 76

* * *

Иҫ киткес көн: ялҡын түгел, һалҡын түгел,
Гөлдәр йөҙөн ямғыр йыуғас, ялҡын тик гөл!
Һандуғас та һары гөлгә эй сарлай тел:
Йәнәһе лә, эсмәй булмай, хаҡыңды бел!

2/VIII – 76

* * *

Ерҙә гонаһ ҡылмаған, әйтсе, кем бар?
Булһа нисек йәшәй алған, әйтсе, улар?
Бер яманлыҡ ҡылһам да бит, мең яҙаң бар,
Шулай булғас, өҫтөн булған, әйтсе, кем бар?

26/IX – 76

* * *

Туйҙым, Тәңрем, туйҙым тамам хаятымдан.
Ер булдым мин юҡлыҡ-хәсрәт, оятымдан.
Ҡөҙрәттәрең булғас юҡты бар итерҙәй,
Йолоп алсы был фәҡирлек-юҡлығымдан.

26/IX – 76

* * *

Ҡалай булһам, шулай, Тәңрем, ятратҡанһың,
Шарабыңа, йыр-моңоңа ҡаратҡанһың.
Әлмисаҡтан үҙең шулай ятратҡастын,
Ниңә тамуҡ уттарынан ҡарматмаҡһың?

26/IX – 76

* * *

Тор, ҡайғырма фани донъя ғәмдәренә,
Ултыр ҙа һин шөкөр ит шат мәлдәреңә.
Яҙмыш холҡо әгәр ҙә бит ғәҙел булһа,
Юлыҡмаҫ та инең быңдай хәлдәреңә.

26/IX – 76

* * *

Тщетно тужить — не найдешь бесполезней забот,
Сеял и жал поколенья до нас небосвод.
Кубок налей мне скорее! Подай мне его!
Все, что случилось, — давно решено наперед.

В. Державин

* * *

О Боже! Милосердьем ты велик!
За что ж из рая изгнан бунтовщик?
Нет милости — прощать рабов покорных, —
Прости меня, чей бунтом полон крик!

В. Державин

* * *

Считай хоть семь небес, хоть восемь над землей, —
Ведь не изменит их движенья разум твой.
Раз нужно умереть, не все ль равно: в гробнице
Съест муравей тебя иль волк в глуши степной.

В. Державин

* * *

Виночерпий! Что делать мне с сердцем моим?
Мертвым лучше в могиле, спокойнее им.
Сколько раз я ни каялся, сколько ни плакал —
Все грешу! Очевидно, я — неисправим.

В. Державин

* * *

Если хочешь, чтоб крепкой была бытия основа
И хотя бы два дня провести без унынья злого,
Никогда не чуждайся веселья и пей всегда,
Чтоб успеть все услады испить из фиала земного.

В. Державин

* * *

Мирские тревоги — смертельный яд, чаша — противоядье его.
Блажен, кто противоядье пьет, не страшен гибельный яд для него.
С юными пери пей вино на свежем ковре зеленой травы
Во все свои дни, покамест трава из праха не выросла твоего.

В. Державин

* * *

Юҡтыр файҙа юҡҡа-барға ғәм йотоуҙан,
Күптәрҙе күк сәскән-урған, йотҡан туҙан.
Әүлиәлер — ҡәҙәхкә мәй ҡойоп һуҙған!
Булыры бит күптән инде булып уҙған...

23/X — 76

* * *

Йә рабби, һин — киң күңелле, тимәк, карам,
Карам булғас, ниңә Ирам бағың — харам?
Тыңлаусанды ярлыҡаусы ярҙамсылмы? —
Яньялсынды ярлыҡаһа — япсы ярам!..

23/X — 76

* * *

Күк йөҙө һис беҙ тигәнсә әйләнмәгәс,
Ете ҡат ни, һигеҙ ҡат ни был күк-тәгәс!
Сүл бүреһе кимерҙе ни, ҡырмыҫҡа ни —
Бәс, барыбер түгелме һуң, гүргә кергәс!..

23/X — 76

* * *

Көс-кәрем дә бөттө, саҡый, йөрәгемдә,
Тик мәрхүмдәр тыныс йоҡлай гүрҙәрендә.
Гонаһымды йолоп-йыуып, бөкрөм сыкты —
Төҙәлһәм тик төҙәлермен ҡәберемдә!

23/X — 76

* * *

Нигеҙен нык үрәм тиһәң ғүмереңдең,
Шат күңелдән ләззәтен күр һәр мәлеңдең.
Ике көнлөк кенә фани был донъяла
Һәр тамсыһын яйлап һемер хәмереңдең.

24/X — 76

* * *

Донъя ғәме ағыу булһа, шарап — дарыу,
Дарыу эсһәң, хәтәр түгел зәһәр ағыу.
Йәш үләндә йәшәреп ҡал йәш йәр менән,
Алып китмәҫ борон һине көҙ-ҡыуарыу.

24/X — 76

***

Круг небес ослепляет нас блеском своим,
Ни конца, ни начала его мы не зрим.
Этот круг недоступен для логики нашей,
Меркой разума нашего неизмерим.

Г. Плисецкий

***

Будь решительным! От обрядов пустых отказаться пора давно,
Не скупись, делись и с другими тем, что тебе судьбою дано.
В этом мире не покушайся на жизнь и достаток бедных людей,
Головой отвечаю — ты будешь в раю. Так проворней неси вино!

В. Державин

***

Деяньями этого мира разум мой сокрушен,
Мой плащ на груди разодран, ручьями слез орошен.
Фиал головы поникшей познанья вином не наполнить —
Нельзя ведь сосуд наполнить, когда опрокинут он...

В. Державин

***

Ты при всех на меня накликаешь позор:
Я безбожник, я пьяница, чуть ли не вор!
Я готов согласиться с твоими словами.
Но достоин ли ты выносить приговор?

Г. Плисецкий

***

Из мира праведного дух, не оскверненный дольним прахом,
К тебе явился. Встань пред ним с улыбкою, а не со страхом,
И чашу утренним вином для гостя доверху налей,
Чтоб молвил он: «Да будет день счастливый дан тебе Аллахом!»

В. Державин

***

Над лугом облако струит потоки слез...
Возможно ль миг прожить без сока пьяных лоз?
Зеленою травой любуемся мы нынче,
А завтра — глядь! — из нас уж новый луг пророс.

О. Румер

* * *

Күк көмбәҙе яуын ала күҙебеҙҙең,
Башы ла юҡ, ахыры ла күтебеҙҙең.
Икһеҙлеге-сикһеҙлеге башҡа һыймай,
Үлсәп булмай ғаҡыл менән үҙебеҙҙең!..

1976

* * *

Тәүәккәлләп, ваз кисһәң дин-намаҙыңдан,
Өлөшһөҙгә өлөш бүлһәң ҡаҙаныңдан,
Йә малың, тип, йә йәнең, тип, йән ҡыймаһаң,
Йәннәт көтөр! — Тик мәй килтер ҡар баҙыңдан!..

25/X—76

* * *

Был донъяға иҫ китмәгән төндәрем юҡ,
Ынйы йәшем түгелмәгән көндәрем юҡ.
Баш кәсәмә һыймай хатта иҫерткес уй,
Ҡайҙан һыйһын? Түңкәрелгән! Йүндәрем юҡ.

25/X—76

* * *

Ҡалай ғына хурламайһың мине һәр көн:
Иманһыҙ ҙа дәрүиш, имеш, дәһри йә кем?!
Хуш, шулай ҙа булайым, ти, әммә ләкин
Һин әле кем, сығарырға берәй хөкөм!..

26/X—76

* * *

Рухың килгән, керләнмәгән, пактан да пак,
Аҡ донъянан килгән һиңә — изге ҡунаҡ.
Ауыҙ астыр шарап менән — бит сәхәр саҡ!..
«Бирһен Хоҙай, — тип теләр ул, — көнөңдө аҡ!..»

26/X—76

* * *

Болот тағы йәшен ҡоя, йәшен йәшнәй,
Әҙерәк мәй ауыҙ итмәй, юҡ, килешмәй,
Бер тамаша ҡылайыҡсы йәш үләнде,
Һәр тамаша бер өлөшкә ике төшмәй.

26/X—76

* * *

Что будущею занят ты судьбой,
Терзаешься бессмысленной борьбой?
Живи беспечно, весело. Вначале
Не посоветовались ведь с тобой.

В. Державин

* * *

Если б мне всемогущество было дано —
Я бы небо такое низринул давно
И воздвиг бы другое, разумное небо,
Чтобы только достойных любило оно!

Г. Плисецкий

* * *

Видишь этого мальчика, старый мудрец?
Он песком забавляется — строит дворец.
Дай совет ему: «Будь осторожен, юнец,
С прахом мудрых голов и влюбленных сердец!»

Г. Плисецкий

* * *

Жаждой вина огневого душа моя вечно полна,
Слуху потребны напевы флейт и рубаба струна.
Пусть после смерти кувшином я стану на круге гончарном,
Лишь бы кувшин этот полон был чистым рубином вина.

В. Державин

* * *

Увы, от мудрости нет в нашей жизни прока,
И только круглые глупцы любимцы рока.
Чтоб ласковей ко мне был рок, подай сюда
Кувшин мутящего наш ум хмельного сока.

О. Румер

* * *

Сказала роза: «Я Юсуф египетский среди лугов,
Как драгоценный лал в венце из золота и жемчугов».
Сказал я: «Если ты — Юсуф, примета где?» А роза мне:
«Взгляни на кровь моих одежд — и все ты сам поймешь без слов».

В. Державин

* * *

Күререңде уйлап, бәндәм, ҡойма моң-зар,
Күңелеңде буш сәм-ғәмдән ҡыйма, зинһар.
Һәр көнөңдөң шатлығын күр был донъяла,
Тәҡдир яҙғас, булмай күндәм ни сараң бар?!

27/X—76

* * *

Тәңрем кеүек әгәр хаким булһам күптән,
Түңкәрер ҙә был күк йөҙөн ергә күктән,
Барыһын да өр-яңынан ҡорор инем,
Азат ҡылып һәр пак йәнде гүрҙәй йөктән.

27/X—76

* * *

Эй, аҡһаҡал, күрәһеңме малайҙарҙы? —
Ҡомда уйнап, ҡомдан ҡора һарайҙарҙы?
«Куҙғатмағыҙ, — тип кәңәш бир, — ҡом булған был
Ғашиҡ йөрәк һәм ғаҡыллы башҡайҙары!»

27/X—76

* * *

Һыуһағаным — һәр саҡ мәй ҙә шарап булыр,
Тыңлағаным — һәр саҡ нәй ҙә рубаб булыр.
Тупрағымдан аҙаҡ сүлмәк яһаһындар,
Бәлки, бер саҡ, шарап ҡойһаҡ, ярап булыр?!

27/X—76

* * *

Был заманда аҡылдан кем файҙа йыйыр?
Яҙмыш емен ашап бары ахмаҡ туйыр.
Шулай булғас, тилертерҙәй мәй бирегеҙ,
Бәлки, яҙмыш, бер йылмайып ҡарап ҡуйыр!..

27/X—76

* * *

«Мин, — тине гөл, — әсир Йософ, ят был илдә,
Шиңәм инде, алтын-яҡут таж кейһәм дә».
«Йософ булһаң, ҡайҙа берәй билдәң?» — тигәс,
«Бына, — ти был, — билдәм — ҡанлы күлдәгемдә».

30/X—76

* * *

Я с вином и возлюбленной позабыл и нужду, и труды,
Я не жду милосердия, до судилища нет мне нужды.
Отдал душу и сердце я, и одежду в залог за вино —
Я свободен от воздуха, от земли, и огня, и воды.

В. Державин

* * *

Все, что есть — только вымысел, сном улетает,
И не избранный тот, кто о том не узнает.
Сядь, испей эту чашу и развеселись!
Пусть тебя сожаленье потом не терзает.

В. Державин

* * *

Жизнь, как роспись стенная, тобой создана,
Но картина нелепостей странных полна.
Не могу я быть лучше! Ты сам в своем тигле
Сплав мой создал; тобою мне форма дана.

В. Державин

* * *

С той горсточкой невежд, что нашим миром правят
И выше всех людей себя по званью ставят,
Не ссорься! Ведь того, кто не осел, тотчас
Они крамольником, еретиком ославят.

О. Румер

* * *

Ты знаешь, почему в предрассветный час
Петух свой скорбный клич бросает столько раз?
Он в зеркале зари увидеть понуждает,
Что ночь — еще одна — прошла тайком от нас.

О. Румер

* * *

Ни держава, ни полная злата казна
Не сравнятся с хорошею чаркой вина!
Ни венец Кей-Хосрова, ни трон Фаридуна
Не дороже затычки от кувшина!

Г. Плисецкий

* * *

Харабатта йәрем менән донъя харап —
Йәннәт ни ҙә йәһәннәм ни, булһа шарап!
Ут, Һыу, Ер, Күк быҒауынан бер ҡотолҒас,
Бурысына өҫ-башымды тормам ҡарап...

30/X — 76

* * *

Был донъяла һәр ни хыял, һәр ни ялған,
Ғариф булмаҫ шул хаҡлыкты аңламаған.
Ултыр ҙа һин ҡәҙәх менән һушыңды йыҡ,
Былай ҙа күп, бушты уйлап, наҙан ҡалған!..

30/X — 76

* * *

Был нағышты үҙең яһап ҡуйғанһыңсы,
Күпме юкты, ахмаҡлыкты йыйғанһыңсы.
Яҡшы булып булмаҫ инде булғанымдан,
Сөнки үҙең шул сифатта ҡойғанһыңсы!..

30/X — 76

* * *

Өҫ-дүрт наҙан илгә түрә булып алһа,
Бирер һиңә ишәк баштан сығып баһа,
Ишәк булмай ғына ҡара улар менән —
Иртәгә үк һин «фетнәсе», «кафыр» ҙаһа!

31/X — 76

* * *

Беләһеңдер, ниңә шулай сәхәр еткәс,
Һәр таң һайын моңһоу һөрән һала әтәс?
Тағы ла бер төнө үтте ғүмереңдең,
Күк-көҙгөлә күрмәй ҡалма, тигәндәй хәс.

31/X — 76

* * *

Дәүләттәр ҙә, алтын тулы ҡаҙналар ҙа
Бер ни тормай торна муйын ҡомған барҙа.
Хосрау тажы вә тәхете Фәридундың
Арзаныраҡ шарап һаҡлар тығындарҙан!

31/X — 76

* * *

Та ваза, что здесь на гончарном круге была,
При жизни в объятьях любовной вьюги была;
А ручка, что видишь у горлышка этой вазы, —
Рука, что когда-то на персях подруги была.

И. Сельвинский

* * *

Я к ланитам, подобным розе, весною тянусь,
Я к кувшину с вином и к чаше рукою тянусь.
Прежде чем рассыплется в прах мой живой сосуд,
Долю взять я от радости каждой земной тянусь.

В. Державин

* * *

Хайям, если ты вином опьянен, — благодарствуй судьбе,
Если с возлюбленной уединен, — благодарствуй судьбе.
Конец, истребленье — явлений всех завершенье,
Пока ты смертью не истреблен, — благодарствуй судьбе.

В. Державин

* * *

Коль можешь, не тужи о времени бегущем,
Не отягчай души ни прошлым, ни грядущим.
Сокровища свои потрать, пока ты жив:
Ведь все равно в тот мир предстанешь неимущим.

В. Державин

* * *

Ты бери свою долю из круговорота времен,
Восседай на престоле веселья, вином опьянен.
Нет заботы Аллаху — покорны мы иль непокорны, —
Здесь возьми свое счастье, вот — смертных извечный закон.

В. Державин

* * *

Во сне сказал мне пир: «Покинь свою кровать,
Ведь розу радости нельзя во сне сорвать.
Ты, лежебок, все спишь, а сон подобен смерти.
Встань! Ведь потом века тебе придется спать!»

В. Державин

* * *

Ҡар баҙынан әле алған ошо ҡомған
Ҡасандыр бит бер һылыуға ғашиҡ булған.
Тотҡаһы ла тотҡа түгел — валлаһи, ҡул!
Ҡыҙын шулай муйынынан ҡосоп алған.

31/X—76

* * *

Ҡараштарым гөлдәй йөҙҙө йотоп туймай,
Бармаҡтарым кәсәгеҙҙе тотоп туймай.
Буй-һындарым тупраҡ менән буталмайса,
Шатлыҡтарым, йәнем һеҙҙе, татып туймай.

31/X—76

* * *

Хәйәм! Хәмер эсә алһаң — шөкөр ит һин,
Йәр менән сер сисә алһаң — шөкөр ит һин,
Һәр ни ахыры был йыһанда — юҡҡа сығыу,
Әле ғүмер кисә алһаң — шөкөр ит һин!..

6/XII—76

* * *

Донъя ғәмен ҡуйып торсо, килһә ҡулдан,
Өҙгөләмә күңеләңде ундан-һулдан.
Эс, уйна, көл, биш көнлөк был ғүмереңдә,
Бөртөк арпаң гүргә һыймаҫ йыйғаныңдан.

07/XII—76. Переделкино

* * *

Бишегеңдән күпме генә ләхетеңә?
Тот та кәсә, ултыр шатлыҡ тәхетеңә.
Баш әйҙең ни, әймәнең ни — Хоҙайға ни?
Тейенеп ҡал донъялыҡта бәхетеңә!..

07/XII—76

* * *

Төштә, имеш, бер аҡһаҡал ишек шаҡый:
«Тор — йоҡлап, ти, бәхет гөлө кемгә балҡый?
Әжәлгә тиң хилаф эште ҡылаһың бит,
Эс — гүрҙә лә йоҡларһың, ти, ғүмер баҡый!..»

07/XII—76

* * *

Долго ли мне тужить о том, что давно решено,
И хорошо ли прожить мне век мой судьбою дано?
Выдохну я этот вдох или нет — и сам я не знаю,
Ну так скорей в эту чашу чистую налей мне вино!

В. Державин

* * *

Открой мне, Боже, дверь твоих щедрот,
Дай хлеб и все, чем дольний прах живет,
И до беспамятства мне дай упиться,
Чтоб никаких не ведал я забот.

В. Державин

* * *

Где б ни алел тюльпан и роза ни цвела,
Там прежде кровь царей земля в себя впила.
И где бы на земле ни выросла фиалка,
Знай — родинкой она красавицы была.

В. Державин

* * *

Лишь на небе рассвет займется еле зримый,
Тяни из чаши сок лозы неоценимой!
Мы знаем: истина в устах людей горька, —
Так, значит, истиной вино считать должны мы.

О. Румер

* * *

Зачем растить побег тоски и сожаленья?
Читай и изучай лишь книгу наслажденья.
Ты пей и все свои желанья исполняй!
Ты знаешь сам давно, что жизнь — одно мгновенье.

В. Державин

* * *

Будь осмотрителен — судьба-злодейка рядом!
Меч времени остер — не будь же верхоглядом!
Когда судьба тебе положит в рот халву,
Остерегись — не ешь: в ней сахар смешан с ядом.

Л. Пеньковский

***

Ни булыр ҙа, ни булмаҫ, тип ҡайғырғансы,
Ғүмер ҡалай үтер һуң, тип уй ҡорғансы,
Шарап ҡойсо! — Аҡтығымы был һулышың? —
Белмәйһең бит, ауыр һулап, сығарғансы!..

08/XII—76

***

Ас, йә рабби, миңә ризыҡ ишектәрен,
Мәхлүгеңдең бөтәштер бар тишектәрен:
Иҫерт мине шундай зәһәр шарап менән —
Онотайым барса хәсрәт вә шиктәрен!..

08/XII—76

***

Ҡайҙа ғына тулҡынмаһын яҙ еленән,
Ләлә гөлдәр сәләм әйтмәҫ наҙ иленән:
Миләүшә лә сер бүлешмәҫ шытып сығып
Шаһ ҡанынан, йә йондоҙҙай ҡыҙ миңенән.

08/XII—76

***

Бер кем беҙҙе ғәйеп итмәҫ, таңдан торһаҡ,
Бер аҙыраҡ аҡтан да аҡ шарап йотһаҡ.
Берәүҙәр бит хәҡиҡәтте әсе, тиҙәр,
Тимәк, беҙҙең эскәнебеҙ — илаһи хаҡ!

08/XII—76

***

Мөһөр итмә йөрәгеңә хәсрәт табын,
Асып ҡуй гел китабыңдың ләззәт бабын.
Йән теләгән бар теләгең алға килһен,
Күпме генә йәшәйһең бар, йә, әйт, тағы?

08/XII—76

***

Бел: яҙмыштың эсе тулы мәкер булыр,
Көтмәгәндә, арттан килеп, хәнйәр һуҙыр.
Заманында ауыҙыңа хәлүә һалһа,
Йотма, зинһар, хәлүәһенә зәһәр туҡыр.

08/XII—76

* * *

Кто посетил сей мир, тому печаль понятна:
Вернуться должен он в небытие обратно.
Блажен душою тот, кто мир покинул рано,
А кто не приходил совсем — блажен стократно.

С. Липкин

* * *

Боже, скуку смертельную нашу прости,
Эту муку похмельную нашу прости,
Эти ноги, бредущие к харабату,
Эту руку, обнявшую чашу, прости.

Г. Плисецкий

* * *

Ты, мудрец, не слушай людей, что покорствовать небу велят.
Утешайся чистым вином, пусть красавицы радуют взгляд.
Приходившие в этот мир все ушли — один за другим,
И никто не видел нигде возвратившегося назад.

В. Державин

* * *

О живущий в плену четырех стихий и семи планет!
Ты — игралище их, ты влачишь ярмо вереницы лет.
Пей вино! Ведь я тысячу раз тебе повторял:
Коль уйдешь, то уйдешь навсегда — и возврата нет.

В. Державин

* * *

И пылинка живого частицей была,
Черным локоном, длинной ресницей была.
Пыль с лица вытирай осторожно и нежно:
Пыль, возможно, Зухрой ясноликой была!

Г. Плисецкий

* * *

Этот старый кувшин на столе бедняка
Был всесильным визиром в былые века.
Эта чаша, которую держит рука, —
Грудь умершей красавицы или щека...

Г. Плисецкий

* * *

Был зинданға килеп әҙәм ни һуң алған? —
Бәғеренә ҡан һауҙырған да хәлдән тайған.
Был донъянан иртә киткән бәхетлелер,
Әүлиәлер әсәһенән тыумай ҡалған.

08/XII—76

* * *

Кисер, Тәңрем, әсир булған йөрәгемде,
Кисерә күр ғәм-сир йыйған күкрәгемде,
Харабатҡа илтеп йығыр был тырмамды,
Мәй тоторға әҙер торған көрәгәмде!

09/XII—76

* * *

Тыңлама һин заман-заңға күнгәндәрҙе,
Мәй эс эҙләп, ысҡындырма күркәм йәрҙе.
Килгән китер бер-бер артлы был донъянан,
Бер кем күрмәҫ кире ҡайтып кергәндәрҙе.

09/XII—76

* * *

Донъя хасил Уттан-Һыуҙан, Ерҙән-Күктән,
Ете йондоҙ ҡөҙрәтендә йөрөй күптән.
Шул һандарға баш эйәм дә шарап эсәм:
Ҡасыр хәл юҡ тылсымлы был Ете, Дүрттән.

09/XII—76

* * *

Был саң да бит теп-тере бер бөртөк булған,
Ҡара толом йәки оҙон керпек булған.
Һаҡ ҡына һөрт ул саңды һин — кем белә һуң —
Әллә Зөһрә миңендәге бер төк булған?

09/XII—76

* * *

Иҫке көршәк — бер фәҡирҙең өҫтәлендә,
Ул ҡөҙрәтле вәзир булған үҙ мәлендә.
Мин тоткан был кәсә лә бит мәктәй янған
Бер һылыуҙың ике тулҡын күкрәгендә!..

09/XII—76

* * *

Мы по желанью не живем ни дня,
Живи в веселье, злобу прочь гоня.
Общайся с мудрым, — ведь твоя основа —
Пыль, ветер, капля, искорка огня.

В. Державин

* * *

Пока в дорогу странствий не сберешься, — не выйдет ничего,
Пока слезами мук не обольешься, — не выйдет ничего.
О чем скорбишь? Покамест, как влюбленный,
Ты от себя совсем не отречешься, — не выйдет ничего!

В. Державин

* * *

Вместо сказок про райскую благодать
Прикажи нам вина поскорее подать.
Звук пустой — эти гурии, розы, фонтаны...
Лучше пить, чем о жизни загробной гадать!

Г. Плисецкий

* * *

Как жар-птица, как в сказочном замке княжна,
В сердце истина скрытно храниться должна.
И жемчужине, чтобы налиться сияньем,
Точно так же глубокая тайна нужна.

Г. Плисецкий

* * *

Много лет размышлял я над жизнью земной,
Непонятного нет для меня под луной.
Мне известно, что мне ничего неизвестно! —
Вот последняя правда, открытая мной.

Г. Плисецкий

* * *

Ни зерна надежды на гумне пустом,
Мы с тобой уйдем, покинем сад и дом...
Серебро, вино и хлеб истрать с друзьями,
Или все врагу достанется потом!

В. Державин

* * *

Үҙ иркендә түгел икән Әҙәм заты,
Бар, шат йәшә, иҙһәләр ҙә һине ҡаты.
Тыңла, һин кем? — Ер менән Күк, Ут менән Һыу! —
Асылың бит был донъяның түгел яты?

09/XII—76

* * *

Дәрүиш йәндәй донъя гизмәй, — бер эш сыҡмаҫ,
Йөрәгеңде ҡанға иҙмәй, — бер эш сыҡмаҫ.
Ниңә бушҡа йәш ҡойорға? Ғашиҡ ише,
Үҙ-үҙеңдән тамам биҙмәй, — бер эш сыҡмаҫ!..

09/XII—76

* * *

Ары торһон әкиәттәге йәннәттәрең,
Ҡой тиҙерәк шарабыңдың ҡиммәттәрен!
Зәм-зәм, гөлдәр, хур ҡыҙы тип алданғансы,
Эс кәсәңде — шунда йәшәү хикмәттәре.

09/XII—76

* * *

Күҙ күрмәгән Сәмреғоштай Ҡаф тауында,
Хәҡиҡәт сер булһын күңел һандығында.
Мәрйен дә бит мәрйен булып балҡығансы,
Мең йыл ятыр тәрән диңгеҙ ҡабығында.

09/XII—76

* * *

Күп уйландым мин был донъя тураһында,
Аңламаҫтай бер ни ҙә юҡ Ай аҫтында.
Белдем бары бер ниҙе лә белмәүемде,
Үҙем аҫкан яңылыҡ тик бына шунда.

10/XII—76

* * *

Бөртөгө лә өмөтөңдөң шытмай ҡалыр,
Беҙ киткәндә был баҒ-һарай бошмай ҡалыр.
Алтын-көмөш, мәйен бүлеш дуҫтар менән,
Юҡһа, бары дошманыңа бушлай ҡалыр.

10/XII—76

* * *

Мой враг меня философом нарек, —
Клевещет этот злобный человек!
Будь я философ, в эту область горя —
На муки — не пришел бы я вовек!

В. Державин

* * *

Нет облегченья от оков мирских,
Безрадостна пустыня дней моих;
Я долго у судьбы людской учился,
Но ловкачом не стал в делах земных.

В. Державин

* * *

Мы — источник веселья и скорби рудник,
Мы — вместилище скверны и чистый родник.
Человек, словно в зеркале мир, многолик,
Он ничтожен — и он же безмерно велик!

Г. Плисецкий

* * *

Когда б небеса справедливо вершили дела,
Велениям неба не молкла бы в мире хвала.
Когда б от судьбы справедливость и милость явились,
Ничья бы душа и в обиде тогда не была.

В. Державин

* * *

Будь весел! Чаянья твои определил — вчерашний день,
Себя от прежних просьб твоих освободил — вчерашний день.
С кем спорить? Ни о чем тебя не расспросил — вчерашний день.
Что завтра сбудется с тобой — не приоткрыл вчерашний день.

В. Державин

* * *

Когда б сорвал я плод надежд, о жизнь, с твоих ветвей,
То, верно, отыскал бы нить клубка судьбы своей.
Доколь кричать о тесноте темницы бытия,
Томиться — и к небытию не находить дверей?

В. Державин

* * *

Дошман мине философ, ти, яңылыштан,
Хоҙай белә кем сыҡҡанын мин — байғоштан.
Был ғәм-хәсрәт донъяһына килгәнсе бит,
Килмәҫ инем, булһам әгәр ундай баштан?!

10/XII—76

* * *

Шәкерт кенә булып китәм был донъянан —
Остазым бик ҡаты булып сыҡты яман:
Сәстәремә сал кергәнсе өйрәнсек мин,
Оҫта булып һаналған юҡ әле һаман.

10/XII—76

* * *

Беҙ бит шатлыҡ шишмәһе лә, ғәм тауы ла,
Тутыҡ көҙгө һәм дә серле Жәм ямы ла,
Камил-кәм дә һәм түбән дә, бейек тә беҙ —
Батшалыҡтар таяуы ла һәм яуы ла!..

11/XII—76

* * *

Әгәр ғәҙел булһа икән Тәңре эше,
Тәртиптәрен хуплар ине һәр бер кеше.
Күк ҡануны тик ғәҙеллек булһа икән,
Һис берәүҙең булмаҫ ине ҡанлы йәше.

11/XII—76

* * *

Шат бул, сөнки эшең бөткән — кисәге үк,
Үткән-киткән һинең көткән — кисәге үк,
Бәхәс ниңә? Кәңәш һорап тормай һинән,
Хәл иткән күк иртәгәңде — кисәге үк!..

11/XII—76

* * *

Берәй емеш күрһәм өмөт ағасында,
Юллар инем яҙмышымдың еп осон да.
Зарыҡҡансы былай тормош зинданында,
Ишек тапһам, китер инем ҡасып унда.

11/XII—76

* * *

Я страдать обречен до конца своих дней,
Ты же день ото дня веселишься сильней.
Берегись! На судьбу полагаться не вздумай:
Много хитрых уловок в запасе у ней.

Г. Плисецкий

* * *

Море сей жизни возникло из сокровенных сил,
Жемчуг раскрытия тайны никто еще не просверлил.
Толк свой у каждого века — по знанию и пониманью
Истинной сути творенья никто еще не объяснил.

В. Державин

* * *

Ты едва ли былых мудрецов превзойдешь,
Вечной тайны разгадку едва ли найдешь.
Чем не рай тебе — эта лужайка зеленая?
После смерти едва ли в другой попадешь.

Г. Плисецкий

* * *

Поутру просыпается роза моя,
На ветру распускается роза моя.
О жестокое небо! Едва распустилась —
Как уже осыпается роза моя.

Г. Плисецкий

* * *

О кумир в сиянье красоты живом,
Встань, подай скорее нам кувшин с вином.
В светлом опьяненье разрешим сомненья,
Прежде чем мы сами на кувшин пойдем.

В. Державин

* * *

Одних приводят, других похищают,
Куда, откуда? — Не сообщают.
Все — тьма. Лишь ясно: жизнь наша — чаша,
Которой в хуме вино измеряют.

В. Державин

* * *

Гәрсә ғәмем, рәнйеүҙәрем күп булһа ла,
Ҡыҙыҡмайым дан-шаныңа был донъяла.
Бик таянма яҙмышыңа — өйөрсөк ул!
Мең тоҙаҡлы шаршауҙан да бырғый ала.

12/XII—76

* * *

Ниндәй көс бар иткән был вөжуд бәхәрен?
Быраулай алмаған бер кем сер гәүһәрен.
Һәр заман үҙенсә — һүҙ әйткән белгәнсә,
Асылда, әйтмәгән һис кем хаҡ хәбәрен.

12/XII—76

* * *

Булырһыңмы зирәктәрҙән, ай-һай, зирәк?
Мәңгелектең серен сискән ирҙәр һирәк.
Ошо сәрхәт үҙе йәннәт түгелме һуң? —
Гүргә кергәс, тағы ниндәй йәннәт кәрәк?

12/XII—76

* * *

Иртән иртүк йоҡоһонан уяна гөл,
Иҫкән елдең йылыһынан ут яна гөл.
Эй яуыз күк! Наҙланып та өлгөрмәне —
Ҡан-йәш ҡойоп, ҡайғыһынан уйлана гөл.

12/XII—76

* * *

Тор, алиһәм, ас күңелде, көмөштәй көл,
Һин ҡыумаһаң шик-шөбһәмде, хәлем мөшкөл.
Берәй күҙә шарап килтер, гөрләшәйек,
Күҙә-кәсә булмаҫ борон беҙҙең йәш көл!..

12/XII—76

* * *

Берәү килә, берәү китә, һис инәлтмәй,
Ҡайҙан килә, ҡайҙа китә? Һис кем әйтмәй!
Яҙмыш яҙған бик аҙын да күрмәй әҙәм,
Ғүмер — кәсә, бөткәнгәсә хөмдәге мәй!..

12/XII—76

* * *

Душой, перенесшей страданья, свобода обретена.
Пусть капля томится в темнице — становится перлом она.
Не плачь: если ты разорился, богатство еще возвратится,
Пускай опорожнена чаша — опять она будет полна.

В. Державин

* * *

Я познание сделал своим ремеслом,
Я знаком с высшей правдой и низменным злом.
Все тугие узлы я распутал на свете,
Кроме смерти, завязанной мертвым узлом.

Г. Плисецкий

* * *

Знай, рожденный в рубашке любимец судьбы:
Твой шатер подпирают гнилые столбы.
Если плотью душа, как палаткой, укрыта —
Берегись, ибо колья палатки слабы!

Г. Плисецкий

* * *

Гонит меня по пятам судьба на пути роковом,
Каждое дело мое дурным завершает концом.
В путь снарядилась душа, пожитки свои собрала,
Молвила: «Негде мне жить, убогий мой рушится дом!»

В. Державин

* * *

Нас четверо заставили страдать,
Внедрили в нас потребность — есть и спать.
Но, лишены всего, к первоначалу —
В небытие вернемся мы опять.

В. Державин

* * *

Исчезнет все! Глядишь, в руках осталось веянье одно.
На истребленье и распад все сущее обречено.
Считай, что сущее теперь не существует на земле,
Есть то, что навсегда ушло и что еще не рождено.

В. Державин

* * *

Уттар йотһа, әҙәм заты хөр йән булыр,
Тамсы ятһа ҡабырсаҡта — мәрйен булыр.
Мал ҡалмаһа, баш һау саҡта мал табылыр —
Ям бушаһа, мәй ҡойһаҡ та бер йәм булыр.

12/XII — 76

* * *

Ғүмер баҡый төп һөнәрем — ғилем алыу,
Хаҡлыҡтан — бал, яуыҙлыҡтан эстем ағыу.
Бар сеймәлгән төйөндәрҙе сисһәм дә мин,
Тик әжәлгә таба алмам инде дарыу.

12/XII — 76

* * *

Эй бәхетлем! Яҙмыштан һис юҡтыр аяу,
Бәхетеңдән һаҡлана күр — ҡаҙар ҡаяу.
Ҡапланһа ла йәнең тәнгә, сатыр һымаҡ,
Сатырыңды терәп торор серек таяу!

12/XII — 76

* * *

Аҙым һайын көлә Заман минән һаман,
Һәммә эшем була тамам минең яман.
Ташлап китер хәлгә еткәс йәнем тәнде:
«Нишләйем, — ти, — бөттө ханам туҙып тамам!..»

12/XII — 76

* * *

Белмәй инең ашау-эсеү, йоҡоларын,
Ер-һыу, ут-күк, тыуғас та һин, таҡты барын.
Тик ни бирһә, һәр береһе, кире алыр
Асылына ҡайтарырға үҙ ҡолдарын.

12/XII — 76

* * *

Һәр теренән тик ел генә осар булғас,
Һәр ни бөтөү-китеүеңә дусар булғас,
Юҡҡа һана бар терене был ғаләмдә,
Бар тип уйла юҡты йәнә — юҡ бар булғас...

12/XII — 76

* * *

Этот свод голубой и таз на нем золотой
Долго будут кружиться еще над земной суетой.
Мы — незваные гости, — пришли мы на краткое время,
Вслед кому-то — пришли мы, пред кем-то — уйдем чередой.

В. Державин

* * *

Мир для страданий породил меня,
Печалью жизни отягчил меня.
Ушел я с отвращеньем. И не знаю —
К чему!.. Зачем он воплотил меня?

В. Державин

* * *

Не знаю тайны я вращенья небосвода,
Лишь за невзгодою меня гнетет невзгода.
Смотрю на жизнь свою и вижу: жизнь — прошла,
Что дальше будет? — Тьма, и нет из тьмы исхода!

В. Державин

* * *

Небо! Твоими велениями я недоволен,
Я недостоин оков твоих, словно я болен,
Ты благосклонно к безумным и неблагодарным,
Так погляди: я безумен, в себе я не волен!

В. Державин

* * *

Росток мой — от ВОДЫ небытия,
От пламени скорбей — душа моя,
Как ВЕТЕР, кружу, ищу по свету —
Где ПРАХ, в который превратился я.

В. Державин

* * *

О жестокое небо, безжалостный Бог!
Ты еще никогда никому не помог.
Если видишь, что сердце обуглено горем, —
Ты немедля еще добавляешь ожог.

Г. Плисецкий

* * *

Был зәңгәр күк вә күктәге алтын табаҡ
Беҙҙән һуң да әйләнәсәк мең-мең ҡабат.
Беҙ — донъяға саҡырылмай килгән ҡунаҡ —
Китәсәкбеҙ бер-бер артлы, тормай оҙаҡ.

23/XII—76

* * *

Мин тыуғанмын бары ғазап сигер өсөн,
Тормош ыуын услап-услап эсер өсөн.
Белмәй китәм: ниңә Тәңрем яратҡандыр
Был донъянан тегеһенә күсер өсөн?

17/I—77

* * *

Сер асҡысы Күктең һинән ятыр ситтә,
Ә үҙеңде зинданыңда тотор сиптә.
Баҡһаң: ғүмер шыйлап үтер, йылан булып,
Үҙ ҡойроғон үҙе тешләр ахыр сиктә!

17/I—77

* * *

Туйҙым, Тәңрем, быҒауыңдан һинең — күктән
Аһ-зарҙарым етмәй барып һиңә күптән.
Тик ахмаҡҡа, йә шаҡшыға яҡшы булғас,
Ҡотҡарһаңсы мине аҡыл тигән йөктән!

17/I—77

* * *

Был тәнемдә әбәд* ҺЫУЫ һуғарғандыр,
Күңелемә хәсрәт ыуы УТ һалғандыр.
Мин ЕЛ булып күктә остом остан оҫҡа,
Тик ЕР булып ятырға ла бер яҙғандыр?..

18/I—77

* * *

Был ҡанһыҙ күк ҡаплаған да йыһан йөҙөн,
Ишетмәй ул бер ҡасан да инсан һүҙен.
Йөрәгеңдә күреп ҡалһа бер яраңды,
Шул уҡ сәпкә уғын тоҫҡап ҡыҫа күҙен.

17/I—77

* Әбәд — мәңгелек.

* * *

Что пользы миру от того, что в мир внесли меня,
И что он потерял, скажи, как погребли меня?
Ни от кого я никогда ответа не слыхал —
Зачем родили? И зачем прочь увели меня?

В. Державин

* * *

Мы умираем раз и навсегда.
Страшна не смерть, а смертная страда.
Коль этот глины ком и капля крови
Исчезнут вдруг — не велика беда.

В. Державин

* * *

Этот мир — эти горы, долины, моря —
Как волшебный фонарь. Словно лампа — заря.
Жизнь твоя — на стекло нанесенный рисунок,
Неподвижно застывший внутри фонаря.

Г. Плисецкий

* * *

Будь волен я — зачем мне приходить?
Будь волен я — зачем мне уходить?
Не лучше ль было бы — в руины эти
Не приходить — не уходить, не жить?

В. Державин

* * *

В поднебесье светил ослепительных тьма,
Помыкая тобою, блуждает сама.
О мудрец! Заблуждаясь, в сомненьях теряясь,
Не теряй путеводную нитку ума!

Г. Плисецкий

* * *

В детстве ходили за истиной к учителям,
После — ходят за истиной к нашим дверям.
Где же истина? Мы появились из капли.
Станем ветром. Вот смысл этой сказки, Хайям.

Г. Плисецкий

* * *

Ниндәй файҙа был донъяға килгәнемдән?
Ни юғалтыр донъя минең киткәнемдән?
Ник һуң мине тыуҙырғандар — ҡыуыр булғас? —
Һис бер яуап ишеткән юҡ һис бер кемдән!..

17/I—77

* * *

Ниңә әле үлем менән өркөтәһең?
Был донъяға бер килгәнһең — бер китәһең!
Бер тоҡ һөйәк юҡ булғандан ни һуң булған?
Булмаған, тип, күңелгә тик беркетәһең...

18/I—77

* * *

Гүйә, донъя — сихри бер шәм хыялында,
Ә был ҡояш — шәмдең серле уты унда.
Ғүмеребеҙ — иләҫ-миләҫ шәүлә генә
Ошо шәмдең ыҫ-төтөнлө ҡыуығында.

20/I—77

* * *

Үҙ иркемдә булһа, ниңә килер инем?
Үҙ иркемдә булһа, ниңә китер инем?
Был хараба донъяһына килгәнсе мин,
Килмәҫ инем, белһәм, сабыр итер инем.

21/I—77

* * *

Һанһыҙ йондоҙ ҡаплап алған Йыһан йөҙөн,
Һәр береһе, юл яҙҙырып, ҡыҫа күҙен.
Эй, аҡһаҡал, абынһаң да, бағынһаң да,
Бутап ҡуйма ғаҡыл тигән ептең үҙен!

22/I—77

* * *

Хаҡлыҡ эҙләп остазыма килдем бая,
Хәҙер инде шәкертемдән үҙем таям.
Ҡайҙа хаҡлыҡ? Бер тамсынан тыуабыҙ ҙа
Ер булабыҙ — бөтә хикмәт шунда, Хәйәм!..

22/I—77

* * *

Эй, гончар! И доколе ты будешь, злодей,
Издеваться над глиной, над прахом людей?
Ты, я вижу, ладонь самого Фаридуна
Положил в колесо. Ты — безумец, ей-ей!

Г. Плисецкий

* * *

Вон за гончарным кругом, у дверей,
Гончар все веселее и быстрей
В ладонях лепит грубые кувшины
Из бедер бедняков и черепов царей.

И. Сельвинский

* * *

Я вчера гончара в мастерской увидал,
Долго, яростно глину он в чане топтал.
Словом тайн ему глина шептала: «Полегче!
Как бы завтра ты сам в этот чан не попал!»

В. Державин

* * *

В степи безлюдной каждый куст бурьяна
Кудрями был красавицы Турана.
В зубцах твердыни был любой кирпич
Рукой везира, головой султана.

В. Державин

* * *

Без нас пройдут года, а мир пребудет.
Исчезнем без следа, а мир пребудет.
Нас прежде не было, а мир плодился.
Уйдем — и навсегда, а мир пребудет.

С. Липкин

* * *

Все, что ты в мире изучил, — ничто!
Все, что слыхал и говорил, — ничто!
И все, чему свидетель был, — ничто!
Все, что так дорого купил, — ничто!

В. Державин

* * *

Эй, сүлмәксе! Күпме шулай һин көлмәксе,
Көлгән төҫлө мәхлүгенән бер үрмәксе?
Һин бит, ахмаҡ, ҡул тәлгәшен Фәридундың
Тәгәрмәскә һалып шулай өйөрмәксе!..

22/I—77

* * *

Ҡарап торҙом эшен кисә сүлмәксенең,
Бар тип белмәй атын-затын дәү-кесенең.
Яһай бирә сүлмәктәрен баш-ҡулынан
Бөйөк шаһтың, һәр берәҙәк эскесенең!..

22/I—77

* * *

Ишеттем мин: сүлмәксенең ҡолағына
Иҙгән балсыҡ сутылданы аяғынан:
«Бик тапама, — тине, — былай мәрхәмәтһеҙ,
Мин үҙем дә һиндәй инем бая ғына!..»

22/I—77

* * *

Далалағы һәр бер ҡыуаҡ-тал олоно,
Булған Туран һылыуының сәс толомо.
Ҡалалағы ҡәлғәләрҙең һәр кирбесе
Йә солтандың башы булған, йә ҡолоноң.

22/I—77

* * *

Беҙ булмабыҙ донъяһында, ә ул ҡалыр,
Юғалырбыҙ эҙһеҙ унда, ә ул ҡалыр.
Килгән һымаҡ беҙ китәрбеҙ, бер ни булмаҫ,
Тик саңғыбыҙ туҙыр юлда, ә ул ҡалыр.

18-22/I—77

* * *

Донъяның бар биҙәктәре — бер ни тормай,
Бар ынтылыш, михнәттәре — бер ни тормай,
Бейеклеге, киңлектәре — бер ни тормай,
Өйгә өйгән ҡиммәттәре — бер ни тормай!

22/I—77

* * *

Здесь владыки блистали в парче и в шелку,
К ним гонцы подлетали на полном скаку.
Где все это? В зубчатых развалинах башни
Сиротливо кукушка кукует: «Ку-ку!..»

Г. Плисецкий

* * *

Видел утром я ринда; в пыли на земле он лежал,
На ислам, на безверье, на веру, на царства плевал.
Отрицал достоверность творца, шариат, откровенье.
Нет! Бесстрашнее духа и в двух я мирах не встречал.

В. Державин

* * *

Не буду часа ждать, когда умру,
Когда пойду на глину к гончару.
Пока еще не стал я сам кувшином,
Кувшин вина я выпью поутру.

В. Державин

* * *

Мастер, шьющий палатки из шелка ума,
И тебя не минует внезапная тьма.
О Хайям! Оборвется непрочная нитка.
Жизнь твоя на толкучке пойдет задарма.

Г. Плисецкий

* * *

Жизнь — пустыня, по ней мы бредем нагишом.
Смертный, полный гордыни, ты просто смешон!
Ты для каждого шага находишь причину —
Между тем в небесах он давно предрешен!

Г. Плисецкий

* * *

Жизнь печальна моя, и дела не устроены,
Мне покоя все меньше, а беды удвоены.
Восхвалите Аллаха! Без просьб и мольбы
Все мы пить из источника бед удостоены.

В. Державин

* * *

Был хакимдар таж да ебәк-ҡытат кейгән.
Һәр тарафтан сапҡындары сабып килгән...
Тик ҡайҙа һуң хәҙер улар? Харабала
Саҡыра тик яңғыҙ кәкүк — янып-көйгән...

22/I—77

* * *

Ас-яланғас, өйһөҙ-сөйһөҙ был елғыуар —
Аллаға ла, батшаға ла төкөрөп ҡуйыр.
Ҡөрьән менән шәриғәтме уны тыйыр? —
Ҡыйыулыҡта бер ир юҡтыр алдан ҡыйыр!..

23/I—77

* * *

Бер сәғәт тә көтмәм үлеп ятырымды —
Балсыҡ булып асылыма ҡайтырымды.
Башым әле бер күҙәгә әйләнмәйсә,
Белеп торам күҙәнән мәй татырымды.

23/I—77

* * *

Аҡыл ебең аҡ сатырҙар теккән оҫтам,
Һине лә төн урап үтмәҫ бик алыҫтан:
Бер өҙөлөр ғүмер ебең, эй, Хәйәм дуҫ! —
Һатлыҡ яҙмыш һатып китер уны аҫтан!..

25/I—77

* * *

Тормош — сәхрә, ас-яланғас һин бер юлсы,
Унда ғорур булһаң да һин — һуҡыр тамсы.
Һәр аҙымың аҡлар сәбәп тапһаң да бит,
Һәр аҙымың алдан яҙып ҡуйылғансы!..

09/II—77

* * *

Ғүмерем ғәмле, ә эштәрем хайран-вайран,
Михнәттәрем арткан һайын, кәмей байрам.
Тик Аллаһтың биргәненә мең шөкөр, тим,
Ҡайҙан сығып торор ине хәсрәт дарьям?..

09/II—77

* * *

Я не от бедности решил вино забыть,
Не в страхе, что начнут гулякою бранить.
Я для веселья пил. Ну а теперь — другое.
Ты — в сердце у меня, и мне — не нужно пить.

В. Державин

* * *

Не убивай меня, небо, в своем опьяненье!
Видишь величье мое и твое униженье!
Из-за моей нищеты и вседневных скорбей
Проклял я сам этой жизни постыдной томленье.

В. Державин

* * *

Где Бахрам отдыхал, осушая бокал,
Там теперь обитают лиса и шакал.
Видел ты, как охотник, расставив капканы,
Сам, бедняга, в глубокую яму попал?

Г. Плисецкий

* * *

Ты, небосвод, не устроил дел моих трудных земных,
Слов от тебя я не слышал ласковых и простых.
Радостно и свободно я не вздохнул ни разу,
Чтоб не открылись тотчас же двери напастей моих.

В. Державин

* * *

Когда настанет срок и ты расстанешься с душой,
Там, за завесой вечных тайн увидишь мир иной...
Пей, коль неведомо тебе — откуда ты пришел,
Куда уйдешь потом и что там станется с тобой.

В. Державин

* * *

В этом мире ты мудрым слывешь? Ну и что?
Всем пример и совет подаешь? Ну и что?
До ста лет ты намерен прожить? Допускаю,
Может быть, до двухсот проживешь. Ну и что?

Г. Плисецкий

* * *

Ярлылыҡтан ташламаным эсеүемде,
Рисуайлыҡтан һаҡламаным исемемде.
Эсһәм, эстем күңел өсөн. Ә күңелде
Һин иҫерткәс, мотлаҡмы ни эсеү инде?

09/II–77

* * *

Харап итә күрмә, Тәңрем, иҫерек баштан!
Күр һин, хәсис, ғалимлығым күккә ашҡан;
Фәҡирлегең, һәр көн биргән ғәмең өсөн
Ләғнәт әйтеп, үҙем китәм был тормоштан!

10/II–77

* * *

Бахрам шаһ та, шарап эсеп, аш ейгән ер —
Хәҙер төлкө, сүл бүреһе түл йәйгән ер.
Беләһеңме, ҡалҡан ҡорған һунарсы ла
Үҙе ҡаҙған баҙға барып эләккән бер?..

10/II–77

* * *

Эй Хоҙайым, бер эшемде эш итмәнең,
Әҙәмсә мин бер йылы һүҙ ишетмәнем.
Бер генә ҡат иркен йә шат һулаһамсы! —
Мең михнәткә бер рәхәт көн иш итмәнең...

10/II–77

* * *

Тиҙҙән инде айырылыр йәнең тәндән,
Гүр ишеге тартып алыр һине, бәндәм.
Шарап эс тә онот ығы-зығыларын,
Ҡайҙан ҡайҙа барыр юлың белмәгәндә!..

13/II–77

* * *

Был донъяла һин зирәк, ти. Йә, шунан ни?
Һиндәй үрнәк бик һирәк, ти. Йә, шунан ни?
Йөҙ йәшәмәк булаһыңмы? Йәшә лә, ти,
Бул мең йәшәр бер йөрәк, ти. Йә, шунан ни?

13/II–77

* * *

Половина друзей моих погребена.
Всем судьбой уготована участь одна.
Вместе пившие с нами на празднике жизни
Раньше нас свою чашу испили до дна.

Г. Плисецкий

* * *

В прах судьбою растертые видятся мне,
Под землей распростертые видятся мне.
Сколько я ни вперяюсь во мрак беспредельный,
Только мертвые, мертвые видятся мне.

Г. Плисецкий

* * *

Не одерживал смертный над небом побед,
Всех подряд пожирает Земля-Людоед.
Ты пока еще цел? И бахвалишься этим?
Погоди: попадешь муравьям на обед!

Г. Плисецкий

* * *

Яздан премудрый ноги нам и руки крепкие дает,
Хранимый им, твой лютый враг в довольстве, в радости живет.
Пусть фляга винная моя исламом не освящена, —
Из тыквы сделана она, а тыква — разрешенный плод.

В. Державин

* * *

Если труженик, в поте лица своего
Добывающий хлеб, не стяжал ничего,
Почему он ничтожеству кланяться должен
Или даже тому, кто не лучше его?

Г. Плисецкий

* * *

Вижу смутную землю — обитель скорбей,
Вижу смертных, спешащих к могиле своей,
Вижу славных царей, луноликих красавиц,
Отблиставших и ставших добычей червей.

Г. Плисецкий

* * *

Дуҫ-иштәрҙән яртыһы юҡ бөтәбеҙҙең,
Бер үк яҙмыш яҙғандары көтә беҙҙе.
Бер үк туйҙа бергә эскән күптәребеҙ
Үҙ кәсәһен алдан эсеп бөтә беҙҙең.

17/II—77

* * *

Ҡарай миңә яҙмыштан көл ителгәндәр,
Ҡарай миңә был тормоштан иҙелгәндәр.
Ҡараһам да текләп күпме һеҙгә, төндәр,
Ҡарай миңә ҡара янып теҙелгәндәр.

17/II—77

* * *

Юҡ, булмаған, күкте еңеп, ҡырыҫ ҡалған,
Тороп ҡалған һәр кем ерҙә бер мыҫҡалға.
Һин тереме? Туҡта әле, бик маһайма,
Һин дә аҙыҡ булырһың бер ҡырмыҫҡаға!..

17/II—77

* * *

Эй Хоҙайым, уҡытаһың арт һабаҡты!
Тик дошманға һүҙең татлы, йөҙөң яҡты.
Мәй шешәһен тыйһаң да хаҡ мосолманға,
Ярай әле ҡалдырғанһың был ҡабаҡты!

17/II—77

* * *

Әҙәм әгәр, бөгөп билен, һөрһә ерен,
Үҙ икмәген тапһа әгәр, түгеп тирен,
Сүп-сар түгел, үҙенән дә бәҫлеләргә
Ниңә әле башын эйер ирҙең ире?

17/II—77

* * *

Эй, күҙҙәрем, ергә баҡһаң, аһ-зар аға,
Гүр ҡапҡаһын күпме аҫыл заттар ҡаға,
Әле балҡып, ер ҡортона ризыҡ булған
Ай-көн йөҙлө һылыуҙар вә шаһтар баға.

17/II—77

* * *

Недостойно стремиться к тарелке любой,
Словно жадная муха, рискуя собой.
Лучше пусть у Хайяма ни крошки не будет,
Чем подлец его будет кормить на убой!

Г. Плисецкий

* * *

Доволен ворон костью на обед,
Ты ж прихлебатель низких столько лет!..
Воистину свой хлеб ячменный лучше,
Чем на пиру презренного — шербет.

В. Державин

* * *

Те, что веруют слепо, — пути не найдут.
Тех, кто мыслит, — сомнения вечно гнетут.
Опасаюсь, что голос раздастся однажды:
«О невежды! Дорога не там и не тут!»

Г. Плисецкий

* * *

Что есть счастье? Ничтожная малость. Ничто!
Что от прожитой жизни осталось? Ничто!
Был я жарко пылавшей свечой наслажденья,
Все, казалось, — мое. Осталось — ничто!

Г. Плисецкий

* * *

Когда вселенную настигнет день конечный
И рухнут небеса, и Путь померкнет Млечный, —
Я, за полу схватив Создателя, спрошу:
«За что же ты меня убил, владыка вечный?»

О. Румер

* * *

Ирлекме һуң, себен һымаҡ күзең тоноп,
Теләһә кем табағына йөрөү ҡуныпˀ
Телем түгел, валсығына теймәҫ Хәйәм,
Әшәкенең харамына ҡулын һоноп!

17/II—77

* * *

Хакимдарзың тәрилкәһен ялағансы,
Фәҡирзәрзең булсы асы, ялангасы!
Һөйәк кимер, мансып асы күҙ йәшенә,
Тик хәшәрәт табындарға йәйланмасы.

17/II—77

* * *

Хаҡлыҡ юлын юллай алмаҫ дин тотҡандар,
Шик-шөбһәнән айный алмаҫ уйлангандар.
Бер көн килеп һөрән һалыр ят бер тауыш:
«Ике яҡ та гөл табалмаҫ, эй, наҙандар!..»

17/II—77

* * *

Бәхет ни һуң? Аҙҙың-аҙы! — Көл дә күмер!
Ни ҡалдырҙы ғүмер яҙы? — Көл дә күмер!
Ләззәттең мин балҡып янған шәме инем,
Тороп ҡалды, бөтөп наҙы, — көл дә күмер!..

18/II—77

* * *

Ахыр заман етеп, көнө байығанда,
Күк ҡыйралып, Кош юлы ла юҡ булғанда,
Һаҡалынан һелкеп тотоп Тәңренең мин:
«Шулмы эшең, — тип һорармын, — был Йыһанда?»

18/II—77

СОДЕРЖАНИЕ

МИРОВАЯ ПОЭЗИЯ В ПЕРЕВОДАХ РАМИ ГАРИПОВА

I

Ли Бо (701 – 762)

Одиноко сижу в горах Цзинтиншань *(пер. А. Гитовича)* 10

Абдулла Рудаки (860 – 941)

«Не любишь, а моей любви ты ждешь...» *(пер. С. Липкина)* 10
«Мое терпенье истощилось, мой ум сгорел дотла...» *(пер. С. Липкина)* 12
«Пришла... "Кто?" — "Милая"...» *(пер. В. Левика)* 12
«Великодушием отмечен царь державы...» *(пер. С. Липкина)* 14
«Я в этом доме был счастливцем, полным страсти...» *(пер. С. Липкина)* . . . 14
«Мою Каабу превратила ты в христианский храм...» *(пер. С. Липкина)* . . . 14
«Налей того вина, что если капнет в Нил...» *(пер. С. Липкина)* 14
«Просителей иные не выносят...» *(пер. С. Липкина)* 14
«Цветут опять сады, луга, поляны...» *(пер. С. Липкина)* 14
«Сей бренный мир отринь, понять умея...» *(пер. С. Липкина)* 14
«Приди, утешь меня рубиновым вином...» *(пер. С. Липкина)* 16
«К добру и миру тянется мудрец...» *(пер. С. Липкина)* 16
«Тогда лишь требуют меня, когда встречаются с бедой...» *(пер. С. Липкина)* . . 16

Хафиз (1325 – 1389)

«Когда красавицу Шираза своим кумиром изберу...» *(пер. С. Липкина)* . . . 16

Джами (1414 – 1492)

«О сердце, мудрую послушай речь...» *(пер. С. Липкина)* 18
«Весь мир, — сказал мудрец, познавший правду мира...» *(пер. С. Липкина)*. . 18
«О тайне, о сокрытой и раскрытой» *(пер. С. Липкина)* 18
«Когда твой сан высок, познай науки...» *(пер. С.Липкина)*. 18
«Для мудреца то благо и добро...» *(пер. С. Липкина)* 20
«Красивый голос, красота лица...» *(пер. С. Липкина)* 20
«Ее краса день ото дня пышнее...» *(пер. С. Липкина)* 20
«О сердце, если ты затосковало...» *(пер. С. Липкина)* 20
«Кто щедрым был, друзьям раздал богатство...» *(пер. С. Липкина)*. 20
«Сказал однажды Согари...» *(пер. С. Липкина)* 20
«С тобою не встречаться не могу...» *(пер. С. Липкина)* 22

Исикава Такубоку (1886 – 1912)

«Работай, Работай! Что из того?..» *(пер. В. Марковой)* 22
«"Ударю!" — говорили мне...» *(пер. В. Марковой)* 22
«Скажи, ты не хотела б умереть?..» *(пер. В. Марковой)* 22

II

Франсуа Вийон (1431 – 1463)

«Смеюсь сквозь слезы и тружусь, играя...» *(пер. И. Эренбурга)* 24

Перси Шелли (1792 – 1822)

Озимандия *(пер. К. Бальмонта)* 24
Мечты в одиночестве *(пер. К. Бальмонта)* 24

ЙӨКМӘТКЕҺЕ

РӘМИ ҒАРИПОВ ТӘРЖЕМӘҺЕНДӘ ДОНЪЯ ШИҒРИӘТЕ ӨЛГӨЛӘРЕ

Һүҙ сәнғәтенә һәйкәл... (Луиза Кирәева) . . . 6

I

Ли Бо (701 – 762)

«Эҫе көндән ял итергә» . . . 11

Абдулла Рудаки (860 – 941)

Яратмайһың . . . 11
Һин киткәс . . . 13
Ҡауышыу . . . 13
Мәрхәмәт . . . 13
Бәхет . . . 15
Хараба . . . 15
Ҡой шарабың! . . . 15
Һорағанды яратмайҙар . . . 15
Сәскәләр . . . 15
Фани донъя . . . 15
«Кил, уйнатсы һорнайыңды — йыуатһаңсы...» . . . 17
«Аҡыллы гел яҡшылыҡҡа, татыулыҡҡа ынтылыр...» . . . 17
«Хәтерләйҙәр минең хакта, тик бәләгә ҡапҡан саҡта...» . . . 17

Хафиз (1325 – 1389)

«Әгәр Шираз һылыуҡайы баҫһа минең яраны...» . . . 17

Жәми (1414 – 1492)

«Әй, күңелем, һүҙгә ҡолаҡ һалһаң...» . . . 19
Донъяларҙы гиҙгән: «Донъя, — тигән...» . . . 19
«Сер тотоу һәм тотмау хаҡында...» . . . 19
«Дәрәжәң зур булһа, ғилем — нур...» . . . 19
«Аҡыллыға яҡшы тик шул бары...» . . . 21
«Яғымлы ла тауыш, һылыу йөҙ...» . . . 21
«Һылыулығың һинең көн кеүек...» . . . 21
«Әй, йөрәгем, һағыш-ҡайғыла...» . . . 21
«Йомарттың бар алтын-көмөшө...» . . . 21
«Бер танышым зарланды...» . . . 21
«Һине күрмәй, көтә алмайым...» . . . 23

Исикава Такубоку (1886 – 1912)

«Эш тә эш...» . . . 23
«Һуғам! — тинеләр миңә...» . . . 23
«Бер ҡыҙға һорау бирәмен...» . . . 23

II

Франсуа Вийон (1431 – 1463)

«Һыуһап үләм шишмә эргәһендә...» . . . 25

Перси Шелли (1792 – 1822)

Озимандия . . . 25
Йәшлек хыялдары . . . 25

Джорж Гордон Байрон (1788 – 1824)

В альбом *(пер. М. Лермонтова)* 26

Генрих Гейне (1797 – 1856)

«Бродят звезды-златоножки...» *(пер. В. Левика)* 26
«Красавица рыбачка...» *(пер. А. Блока)* 28
«Юноша девушку любит...» *(пер. Л. Гинзбурга)* 28
«Не подтрунивай над чертом...» *(пер. С. Маршака)* 28
«Равнодушие и вялость...» *(пер. А. Карпа)* 30
«Тихо сердца глубины...» *(пер. А. Блока)* 30
«Когда бы цветы то узнали...» *(пер. М. Михайлова)* 30

Генри Лонгфелло (1807 – 1882)

Стрела и песня *(пер. Г. Кружкова)* 32

III

Александр Пушкин (1799 – 1837)

Узник 34
Туча 34
Няне 36
Зимняя дорога 36
«Если жизнь тебя обманет...» 38
«Я вас любил: любовь еще, быть может...» 38

Михаил Лермонтов (1814 – 1841)

Смерть поэта 38
Нищий 42
Баллада 44
«Выхожу один я на дорогу...» 46
Утес 46
Парус 48
А. О. Смирновой 48
Узник 48

Федор Тютчев (1803 – 1873)

«В разлуке есть высокое значенье...» 50
Волна и дума 50

Алексей Толстой (1817 – 1875)

«Колокольчики мои...» 52
«Грядой клубится белою...» 52

Аполлон Майков (1821 – 1897)

Емшан 54

Алексей Плещеев (1825 – 1893)

«Вперед! Без страха и сомненья...» 58

Иван Бунин (1870 – 1953)

Одиночество 60

Джорж Гордон Байрон (1788 – 1824)

«Хыялдарын юлда кешенең...» . . . 27

Генрих Гейне (1797 – 1856)

«Алтын аяҡлы йондоҙҙар...» . . . 27
«Эй һин, һылыу, балыҡсы ҡыҙ!..» . . . 29
«Ғашиҡ булды ҡыҙға егет...» . . . 29
«Шайтан менән бик шаярма...» . . . 29
«Ғәмһеҙлекте, һүрәнлекте...» . . . 31
«Йөрәгемдең иң түренә...» . . . 31
«Йөрәгемдең һулҡып һыҙлағанын...» . . . 31

Генри Лонгфелло (1807 – 1882)

Уҡ менән йыр . . . 33

III

Александр Пушкин (1799 – 1837)

Тоткон . . . 35
Болот . . . 35
Бағыусыма . . . 37
Ҡышҡы юл . . . 37
«Асыуланма, ҡайғырма һин...» . . . 39
«Һөйҙөм һине, бәлки, мөхәббәтем...» . . . 39

Михаил Лермонтов (1814 – 1841)

Шағир үлеме . . . 39
Хәйерсе . . . 43
Баллада . . . 45
«Мин яңғыҙым ғына юлға сығам...» . . . 47
Ҡая . . . 47
Елкән . . . 49
А.О. Смирноваға . . . 49
Тоткон . . . 49

Федор Тютчев (1803 – 1873)

«Оло мәғәнә бар айырылыуҙа...» . . . 51
Ике стихия . . . 51

Алексей Толстой (1817 – 1875)

Шөңгөр сәскәләр . . . 53
Томан . . . 53

Аполлон Майков (1821 – 1897)

Емшән . . . 55

Алексей Плещеев (1825 – 1893)

Алға! . . . 59

Иван Бунин (1870 – 1953)

Яңғыҙлыҡ . . . 61

Александр Блок (1880 – 1921)

«О, я хочу безумно жить...» . . . 62
«Превратила все в шутку сначала» . . . 62
«Я — Гамлет. Холодеет кровь...» . . . 64
«Ночь, улица, фонарь, аптека...» . . . 64

IV

Сергей Есенин (1895 – 1925)

«Там, где капустные грядки...» . . . 64
«Вот уж вечер. Роса...» . . . 64
«Поет зима — аукает...» . . . 66
«Выткался на озере алый свет зари...» . . . 68
«Дымом половодье...» . . . 68
«Сыплет черемуха снегом...» . . . 70
Пороша . . . 70
«Гой ты, Русь, моя родная...» . . . 72
Корова . . . 72
Табун . . . 74
«Весенний день звенит над конским ухом...» . . . 74
«Погасло солнце. Тихо на лужке...» . . . 76
Песнь о собаке . . . 76
«Не бродить, не мять в кустах багряных...» . . . 78
Лисица . . . 80
«Нивы сжаты, рощи голы...» . . . 80
«Я по первому снегу бреду...» . . . 82
«О верю, верю, счастье есть!...» . . . 82
«Зеленая прическа...» . . . 84
Кантата . . . 86
«По-осеннему кычет сова...» . . . 86
«Не жалею, не зову, не плачу...» . . . 88
Письмо матери . . . 88
Русь советская . . . 90
«Отговорила роща золотая...» . . . 96
Ленин *(Отрывок из поэмы «Гуляй-Поле...»)* . . . 98
Баллада о двадцати шести . . . 104

Персидские мотивы

«Улеглась моя былая рана...» . . . 116
«Я спросил сегодня у менялы...» . . . 118
«Шаганэ ты моя, Шаганэ!..» . . . 118
«Ты сказала, что Саади...» . . . 120
«Никогда я не был на Босфоре...» . . . 122
«Свет вечерний шафранного края...» . . . 124
«Воздух прозрачный и синий...» . . . 126
«Золото холодное луны...» . . . 126
«В Хорасане есть такие двери...» . . . 128
«Голубая родина Фирдуси...» . . . 130
«Быть поэтом — это значит то же...» . . . 132
«Руки милой — пара лебедей...» . . . 134
«Отчего луна так светит тускло...» . . . 134
«Глупое сердце, не бейся!..» . . . 136
«Голубая да веселая страна...» . . . 138
Капитан земли . . . 140

Александр Блок (1880 – 1921)

«Аһ, йәшәгем килә, йәшәгем...» . . . 63
«Тәүҙә барыһын ул уйынға алды...» . . . 63
«Гамлет — мин ул. Туңа йәнем-тәнем...» . . . 65
«Төнгө урам, фонарь, аптека...» . . . 65

IV

Сергей Есенин (1895 – 1925)

«Алһыу һыуҙар һибеп йөрөгән ерҙә...» . . . 65
«Кис булды. Ысыҡтар...» . . . 65
«Ябынған да ялбыр юрған...» . . . 67
«Уҡаланған күл өҫтө шәфәҡ нурынан...» . . . 69
«Ташҡын томаны...» . . . 69
«Ҡарҙарын ҡоя муйылым...» . . . 71
Ҡырпаҡ ҡар . . . 71
«Әй һин, минең тыуған Рәсәй!...» . . . 73
Һыйыр . . . 73
Өйөр . . . 75
«Яҙғы көн зыулай ат ҡолағына...» . . . 75
«Көн дә байыны. Һил ҡалды туғай...» . . . 77
Эт хаҡында йыр . . . 77
«Йөрөмәм инде, иҙмәм ал ҡыуаҡты...» . . . 79
Төлкө . . . 81
«Ҡыр яланғас, ҡыуаҡтар буш...» . . . 81
«Ярып киләм тәүге аҡ ҡарҙы...» . . . 83
«Беләм, беләм: бар ул бәхет, бар!..» . . . 83
«Йәшел генә толомҡайың...» . . . 85
Кантата . . . 87
«Көҙгөсә уһылдай ябалаҡ...» . . . 87
«Йәлләп, саҡырып йәш тә ҡоймам инде...» . . . 89
Әсәйемә хат . . . 89
Совет Рәсәйе . . . 91
«Һөйләште лә тынды алтын саука...» . . . 97
Ленин *(«Гуляй-поле...» поэмаһынан өҙөк)* . . . 99
Егерме алты хаҡында баллада . . . 105

Фарсы моңдары

«Уңалдылар иҫке яраларым...» . . . 117
«Һораным мин бөгөн асламсынан...» . . . 119
«Шәһәнәм һин минең, Шәһәнәм...» . . . 119
«Һин әйтәһең, Сәғәҙи, тип...» . . . 121
«Булғаным юҡ Босфор ерҙәрендә...» . . . 123
«Зәғфрандай илдең зәңгәр кисе...» . . . 125
«Шундай саф һәм зәңгәр һауа!..» . . . 127
«Күктә — айҙың һалҡын алтыны...» . . . 127
«Хорасанда шундай ишектәр бар...» . . . 129
«Фирҙәүсиҙең зәңгәр илкәйе!...» . . . 131
«Шағир булыу — шул уҡ шәһит үлеү...» . . . 133
«Ике аҡҡош — йәрем ҡулдары...» . . . 135
«Нилектән ай шулай тоноҡ ҡарай...» . . . 135
«Типмә инде, һантый йөрәк!..» . . . 137
«Эй һин, зәңгәр илдең алсаҡ алыҫы!..» . . . 139
Ер капитаны . . . 141

«Несказанное, синее, нежное...» 144
«До свиданья, друг мой, до свиданья...» 146

Михаил Исаковский (1900 – 1973)

Вишня 146

Михаил Светлов (1903 – 1964)

«Под пули, под грохот орудий...» 148

Яков Шведов (1905 – 1984)

Не улетай, лебедушка! 148

Александр Решетов (1909 – 1971)

«Я не люблю бумажные цветы...» 150

Александр Твардовский (1910 – 1971)

Ленин и печник 152

Борис Ручьев (1913 – 1973)

«Если долго нет известий...» 162

Константин Симонов (1915 – 1979)

«Жди меня, и я вернусь...» 164

Вадим Шефнер (1915 – 2002)

Беркут 166
Подражание английскому 168
Весенний дождь 168
Колодцы пустыни 168
Детство 170
Личный враг 172

Михаил Дудин (1916 – 1993)

ИЗ КНИГИ «ТАТАРНИК»

«Осколки былой панорамы...» 174
«Вчера ломал деревья ураган...» 174
«Ты — половина памяти моей...» 176
Читая Докучаева 178
Воспоминание о прощании с космонавтами 178
Слушая Равеля 180
«Ты входишь в жизнь, как в двери мастерской...» 182
Поздним вечером 182
Просыпающемуся в полночь 184
Памяти Александра Трифоновича Твардовского 184
«Движенью истина нужна...» 186
Твоей свободы выстраданный путь 186
Наедине 188
Праздник 188
«Я синей песней изойду...» 190
Письмо в стихах о странном случае 190
Элегия 192
Крик вдогонку 194
Объяснение самому себе 196
Перед Астраханью 196

«Әйтеп бөтөргәһеҙ наҙлы, күм-күк...» . . . 145
«Хуш бул инде, дуҫҡай, хуш хәҙергә...» . . . 147

Михаил Исаковский (1900 – 1973)

Сейә . . . 147

Михаил Светлов (1903 – 1964)

«Туптар гөрһөлдәүе менән бергә...» . . . 149

Яков Шведов (1905 – 1984)

Аҡҡошом . . . 149

Александр Решетов (1909 – 1971)

Ҡағыҙ сәскәләр . . . 151

Александр Твардовский (1910 – 1971)

Ленин һәм мейессе. *Поэма* . . . 153

Борис Ручьев (1913 – 1973)

«Көндәр, айҙар, йылдар буйы...» . . . 163

Константин Симонов (1915 – 1979)

Көт мине . . . 165

Вадим Шефнер (1915 – 2002)

Ситлектәге бөркөт . . . 167
«Әгәр ҙә беҙ бер ташлашыр булһаҡ...» . . . 169
Яҙғы ямғыр . . . 169
Сүл коҙоғо . . . 169
Сабый саҡ . . . 171
Шәхси дошман . . . 173

Михаил Дудин (1916 – 1993)

«ШАЙТАН ТАЯҒЫ» КИТАБЫНАН

«Уҙғандарҙың алыҫ осҡондары...» . . . 175
Ғәрәсәттән һуң . . . 175
Замандашҡа . . . 177
Докучаевты уҡығанда . . . 179
1971 йылдың 3 июлендә . . . 179
Болеро . . . 181
Тормошҡа аяҡ баҫыусыға . . . 183
Киске эңер төшкәс . . . 183
Ярты төндә уянһаң... . . . 185
Александр Трифонович Твардовский иҫтәлегенә . . . 185
«Хәрәкәткә кәрәк хәҡиҡәт...» . . . 187
Утлы кисеү . . . 187
Икәүҙән-икәү . . . 189
Байрам . . . 189
«Зәңгәр йыр булып айҡармын...» . . . 191
Сәйер бер хәл хаҡында шиғри хат . . . 191
Элегия . . . 193
Артыңдан ҡысҡырыу . . . 195
Үҙ-үҙемә аңлатыу . . . 197
Әстрхан алдында . . . 197

На смерть Мартина Лютера Кинга 198
И нет безымянных солдат 198
Идущему в горы 200
Посвящение 200
12 сентября 202

Владимир Торопыгин (1928 – 1980)

«Колокольчик с весеннего поля...» 202
«О как твои заботы многолики!..» 204
«Жил мальчишка, по кино и книжкам...» 204

Геннадий Молодцов (1926 – 1983)

Песня Салавата 206

Георгий Рублев (1916 – 1955)

Памятник советскому солдату 210

Тарас Шевченко (1814 – 1861)

«Завет...» *(пер. А. Твардовского)* 212

Иван Франко (1856 – 1916)

Певцу 212

Коста Хетагуров (1859 – 1906)

Мать сирот *(пер. Б. Иринина)* 214

Ян Райнис (1865 – 1929)

Озорная девчонка *(пер. Б. Тимофеева)* 220
Руководство для бережливых *(пер. Б. Тимофеева)* 220
Благодетель *(пер. Р. Феоктистова)* 222
Рыбаки *(пер. Н. Манухиной)* 222
«Солнце землю нашу...» *(пер. Вл. Невского)* 222
Алмаз *(пер. Г. Шенгели)* 222
«Бесцельна была эта жизнь...» *(пер. Г. Кладо)* 224
«Мы живем с душой одною...» *(пер. Г. Фролова)* 224
Что знаю я *(пер. Д. Самойлова)* 224
Песня фабричной девушки *(пер. Н. Павлович)* 226
Класс основной, тебе! *(пер. Н. Манухиной)* 226
День страшного суда *(пер. Н. Подгоричани)* 228

Ованес Туманян (1869 – 1923)

Саят-Нова *(пер. Т. Спендиаровой)* 232

VI

Педер Хузангай (1907 – 1970)

Шинель *(пер. М. Рудерман)* 232

Ираклий Абашидзе (1909 – 1992)

Вот здесь поселюсь я *(пер. Н. Гребнева)* 234

Ашот Граши (1910 – 1973)

«В сад перед зарею вышел я...» *(пер. А. Адапис)* 236
«Красавицу соседку...» *(пер. Е. Агранович)* 238

Мартин Лютер Кинг үлеменә . . . 199
Юҡ ерҙә исемһеҙ һалдаттар . . . 199
Тауға үрләүсегә . . . 201
Бағышлау . . . 201
«Күк томанда ҡояш энәләре...» . . . 203

Владимир Торопыгин (1928 – 1980)

Ҡыңғырау сәскә . . . 203
Быуындар . . . 205
Бар ине бер малай... . . . 205

Геннадий Молодцов (1926 – 1983)

Салауат хаҡында йыр . . . 207

Георгий Рублев (1916 – 1955)

Совет һалдатына һәйкәл . . . 211

Тарас Шевченко (1814 – 1861)

Васыят . . . 213

Иван Франко (1856 – 1916)

Йырсыға . . . 213

Коста Хетагуров (1859 – 1906)

Етемдәр әсәһе . . . 215

Ян Райнис (1865 – 1929)

Сая ҡыҙыҡай . . . 221
Һаҡсыллыҡ ҡулланмаһы . . . 221
Ярҙамсыл . . . 223
Балыҡсылар . . . 223
Дауыл орлоҡтарын һипте . . . 223
Алмас . . . 223
«Маҡсатһыҙ ине тормош...» . . . 225
«Үҙең нисек, мин дә шулай...» . . . 225
Ни беләм мин? . . . 225
Эшсе ҡыҙ йыры . . . 227
Төп синыф . . . 227
Ҡиәмәт көнө . . . 229

Ованес Туманян (1869 – 1923)

Саят-Нова . . . 233

VI

Педер Хузангай (1907 – 1970)

Шинель . . . 233

Ираклий Абашидзе (1909 – 1992)

Бына бында төйәгем... . . . 235

Ашот Граши (1910 – 1973)

Һандуғас . . . 237
Яҙғы баҡсала . . . 239

Сильва Капутикян (1919 – 2006)

Счастье *(пер. Е. Николаевской)* . . . 238

Расул Гамзатов (1923 – 2003)

Проклятие *(пер. Я. Козловского)* . . . 240
Собрания *(пер. Н. Гребнева)* . . . 244
Мустаю Кариму *(пер. Я. Козловского)* . . . 246
Звезды *(пер. Я. Козловского)* . . . 250
Звезда Дагестана *(пер. Н. Гребнева)* . . . 250
Песня соловья *(пер. Н. Гребнева)* . . . 258
Родной язык *(пер. Н. Гребнева)* . . . 260
Покуда вертится земля *(пер. Я. Козловского)* . . . 262
«К дальним звездам, в небесную роздымь...» *(пер. Я. Козловского)* . . . 266

Рамис Рыскулов (1934 – 2021)

Народ *(пер. В. Сикорского)* . . . 266

Риза Халид (1919 – 2002)

«Если капля за каплей вода бьет в гранит...» *(пер. Б. Кежуна)* . . . 268
«Когда-то, пылкий и влюбленный...» *(пер. А. Хаустова)* . . . *268*
Северная осень *(пер. Б. Кежуна)* . . . 268
«Законы стиха для тебя не помеха...» *(пер. М. Борисовой)* . . . 270
«Что за день! То раздолье кипящим дождям...» *(пер. Б. Кежуна)* . . . 270
К солнцу! *(пер. Б. Кежуна)* . . . 272

Наби Хазри (1924 – 2007)

Старенькая мать *(пер. Д. Самойлова)* . . . 272
Золотая осень . . . 272
Чинара стучится в окно *(пер. Д. Самойлова)* . . . 274
Два голоса *(пер. А. Передреева)* . . . 276

Александр Галкин (1928 – 2002)

Письмо . . . 278

Хаджи-Мурат Дзуццати (1935– 2000)

Незаменимый *(пер. Ю. Левитанского)* . . . 278

Михаил Шевченко (1929 – 2010)

«Шекспиры еще придут...» . . . 280

Андрей Малышко (1912 – 1970)

Песня братьев . . . 282

Борис Карпенко (1912 – 1994)

Моя колыбель . . . 284

ОМАР ХАЙЯМ.
РУБАИ.
ПЕРЕВОДЫ

Антология поэта (Равиль Бикбаев) . . . 288
Рубаи. Переводы . . . 292

Сильва Капутикян (1919 – 2006)

Бәхет йондоҙо 239

Рәсүл Ғамзатов (1923 – 2003)

Ләғнәт 241
Йыйылыштар 245
Мостай Кәримгә 247
Йондоҙҙар 251
Дағстан йондоҙо 251
Һандуғас йыры 259
Туған тел 261
Ер әйләнә икән... 263
«Ракеталар оса йондоҙҙарға...» 269

Рәмис Рысҡолов (1934 – 2021)

Манас халҡым 267

Риза Халид (1919 – 2002)

«Ғүмергә тамһалар тамсылар, туҡтамай...» 269
«Һине бит сабырһыҙ һөйгәндә...» 269
Шимал көҙө 269
«Әлбиттә, шиғырың оҙон уҡ, киң дә ул...» 271
«Ниндәйен көн һуң был! Йә ямғыр туҡтамай...» 271
Уттан тыуҙы һүҙҙәрем 273

Нәби Хәҙри (1924 – 2007)

Ҡарт әсәйем 273
Алтын көҙ 273
Чинар шаҡый тәҙрәмде 275
Ике тауыш 277

Александр Галкин (1928 – 2002)

Сәләм-хат 279

Хаджи-Мурат Дзуццати (1935 – 2000)

Алмашһыҙ мин 279

Михаил Шевченко (1929 – 2010)

«Шекспирҙар әле тыуырҙар...» 281

Андрей Малышко (1912 – 1970)

Туғанлыҡ йыры 283

Борис Карпенко (1912 – 1994)

Бишегем 287

ҒҮМӘР ХӘЙӘМ.
РОБАҒИҘАР.
ТӘРЖЕМӘЛӘР

Робағиҙар. Тәржемәләр 293

Литературно-художественное издание

Гарипов Рами Ягафарович

МОЯ АНТОЛОГИЯ

(на русском и башкирском языках)

Әҙәби-нәфис баҫма

Ғарипов Рәми Йәғәфәр улы

МИНЕҢ АНТОЛОГИЯМ

(рус һәм башҡорт телдәрендә)

Мөхәррирҙәре *Э. Ә. Якупова, И. И. Садыкова*
Рәссамы *С. М. Ғиләжетдинов*
Биҙәлеш мөхәррире *А. Р. Мөхтәруллин*
Техник мөхәррире *В. Р. Абдрахманова*
Корректорҙары *Р. М. Әхмәтйәнова, А. М. Черепкова, Г. Р. Попова, Л. Ф. Саниева*

Баҫырға ҡул ҡуйылды 11.05.2022. Офсет ҡағыҙы. Форматы 84×108 1/32.
Офсет ысулы менән баҫылды. BalticaITT гарнитураһы.
Шартлы баҫма таб. 21,84. Шартлы буяу отт. 22,26. Иҫәп-нәшер таб. 17,36.
Тиражы 1000 дана. Заказ 1.0017.22.

Башҡортостан Республикаһының Зәйнәб Биишева исемендәге
Башҡортостан «Китап» нәшриәте дәүләт унитар предприятиеһы.
450001, Өфө, Октябрь проспекты, 2.

Әҙер файлдарҙан баҫылды.

«Башҡортостан» республика нәшриәте — Башҡортостан Республикаһының «Республика Башкортостан» нәшриәт йорто дәүләт унитар предприятиеһы филиалы.
450079, Өфө, Октябрҙең 50 йыллығы урамы, 13.

9 785295 077791

КИТАП